

Ε. Β. Β. Β. Β. Β.

ΓΙΑ ΤΗΝ
Ημέρα του Γάμου σας

ΣΥΓΧΑΡΗΤΗΡΙΑ
ΣΤΗ ΝΥΦΗ
ΚΑΙ ΤΟ ΓΑΜΠΡΟ.

ΑΡΙΘΜΟΣ	2302
ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ	

**Ο ΘΕΣΜΟΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ ΚΑΙ Η ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ ΣΤΟΝ ΕΓΓΑΜΟ ΒΙΟ**

Μετέχοντες Σπουδαστές

Γεωργία Μήλα

Βασιλική Παλαιογιάννη

Υπεύθυνος Εκπαιδευτικός

Αντωνία Νομικού

Πτυχιακή Εργασία για τη λήψη πτυχίου στην Κοινωνική Εργασία
από το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας της Σχολής Επαγγελματιών
Υγείας και Πρόνοιας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος
(Τ.Ε.Ι.) Πάτρας.

ΠΑΤΡΑ 1997

Τριμελής επιτροπή για την έγκριση της πτυχιακής

Υπογραφή:

Κ. Νομικού Αντωνία

Καθηγήτρια Εφαρμογών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας

Υπογραφή:

Κ. Σκούρα

Καθηγήτρια Εφαρμογών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας

Υπογραφή:

Κ. Γιαβάση Αγγελική

Καθηγήτρια Εφαρμογών του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας.

ΠΑΤΡΑ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1997

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Ευχαριστούμε τους γονείς μας και τα αδέρφια μας για την βοήθειά τους και την κατανόηση που έδειξαν καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας της παρούσας πτυχιακής εργασίας.

Επίσης ευχαριστούμε τους, Ξουργιά Αναστασία, Γιώργο Τουμπουλίδη, Ευγενία και Δήμητρα Ρεζίτη, Αθανάσιο Παπαδημητρίου καθώς και την κ. Αντωνία Νομικού για την συγκέντρωση πολύτιμου υλικού, την αμέριστη συμπαράσταση και την ηθική στήριξη.

Θέλω να σε αγαπώ χωρίς να πιάνομαι σφιχτά από σένα
να σε εκτιμώ χωρίς να σε κριτικάρω
να έρχομαι κοντά σου χωρίς να εισβάλλω στη ζωή σου

να σε προσκαλώ χωρίς να απαιτώ
να φεύγω από κοντά σου χωρίς συναισθήματα ενοχής
να σε κρίνω χωρίς να σε επικρίνω
και να σε βοηθώ χωρίς να σε προσβάλλω

Αν μπορώ να περιμένω τα ίδια και από σένα
τότε μπορούμε πραγματικά να συναντηθούμε
και να εμλουτίσουμε ο ένας τον άλλο.

(Πηγή: Ανθρώπινη επικοινωνία, Virginia Satir)

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ

Στην εργασία αυτή έγινε προσπάθεια να δοθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα του γάμου και των διαστάσεων που τον συνδέουν. Περιληπτικά αναφέρετε στα παρακάτω κύρια σημεία. Εξετάζεται ο γάμος σαν κοινωνικό φαινόμενο αλλά και σαν φαινόμενο κοινωνιολογικής μελέτης στην σύγχρονη κοινωνία. Η οικογένεια που προκύπτει από το γάμο είναι σημείο σημαντικό και δίνεται σε αυτή ιδιαίτερη προσοχή.

Δίνεται το νομικό πλαίσιο του γάμου, του πολιτικού και θρησκευτικού γάμου, στοιχεία για την ανάγκη σιγουριάς που χαρακτηρίζει τον ελληνικό γάμο.

Ειδικότερα εξετάζονται τα αίτια που οδηγούν στο γάμο, έρωτας, αγάπη, έρωτας και γάμος, συντροφικότητα και αυτονομία, συμβίωση, ιδιαίτερα σεξουαλικά δικαιώματα, ψυχολογία των συζύγων, προβλήματα και συγκρούσεις και γενικότερα το σύστημα γάμος.

Δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ανάλυση της σχέσης του ζευγαριού και των στοιχείων εκείνων που διευκολύνουν ή δυσκολεύουν την προσαρμογή του ζευγαριού στον έγγαμο βίο.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ I	VIII
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	I
1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ	1
2. ΣΚΟΠΟΣ	3
3. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ	5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ II	7
ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ	7
1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	7
Ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι στην Ιστορία	9
Ο γάμος στην Αρχαιότητα - Επίδραση Χριστιανισμού	10
Είπαν και έγραψαν για την οικογένεια	14
2. Ο ΓΑΜΟΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ	16
3. ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ	30
4. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ	34
Οι ευχές στο μυστήριο του γάμου	34
Πως θα διαλέξω τον ή τη σύζυγό μου	40
Ο ρόλος της γυναίκας	43
Ο ρόλος του άνδρα	45
5. Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΣΙΓΟΥΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ	46
Ο Ελληνικός γάμος, χτες και σήμερα.	47
Τι γίνεται σήμερα	49
6. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	51
Ορισμός	51
Κοινωνία και οικογένεια - Οικογενειακό Δίκαιο	51
Οικογενειακά δικαιώματα	53
Ο νομικός θεσμός του γάμου	54
Οι προϋποθέσεις του γάμου	55
7. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ	58
ΚΕΦΑΛΑΙΟ III	62
1. ΤΙ ΜΟΥ ΄ΡΘΕ ΚΑΙ ΣΕ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ;	62
Τι είναι αυτό που λέμε «ερωτεύομαι».	62
2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ	67
3. ΕΡΩΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ	72
4. ΑΓΑΠΗ	
Η ΑΝ ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ	
ΛΟΓΙΑ ΑΓΑΠΗΣ	77
5. ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ	86
Τι σημαίνει όμως έρωτας και γάμος;	86
ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV	94
1. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΑΜΟΣ	94
Οι κανόνες του γάμου	102
Οι διαπροσωπικές σχέσεις	106

Η επικοινωνία	109
2. ΚΑΝΟΝΕΣ ΑΝΑΝΕΩΣΗΣ - ΘΕΣΜΟΙ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΕΣ	112
Κανόνες Ανανέωσης	112
Γενικές κατευθύνσεις	115
Ο θεσμός του γάμου	117
Θεσμοί και κανόνες	118
3. ΤΟ ΔΟΣΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΣΤΟ ΓΑΜΟ	122
ΚΕΦΑΛΑΙΟ V	127
1. ΤΟ ΝΕΟ ΖΕΥΓΑΡΙ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ	127
Η εξουσία ή δύναμη στο ζευγάρι	130
Πρότυπα δύναμης	132
2. Η ΔΙΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΖΕΥΓΑΡΙ	134
Οι μεταβλητές της συζυγικής διαντίδρασης	138
3. ΣΥΜΒΙΩΣΗ	142
Βάση των σχέσεων η αλληλεπίδραση	142
Ζήλια	143
Είναι σημάδι έρωτα η ζήλια;	143
Η πίστη σαν πρόβλημα	144
Σκοπός της ζήλιας	146
Συζυγικά προβλήματα και συγκρούσεις	146
Κάθε πρόβλημα είναι κοινός σκοπός	147
Οικονομικές δυσκολίες	148
Εξεύρεση λύσης	149
4. ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΓΑΜΟΥ - ΣΥΖΥΓΩΝ	156
5. ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	166
Ψυχολογικές ιδιότητες ώριμου ανθρώπου	167
6. ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	168
7. Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ	171
Η πορεία του ζευγαριού - η ψυχολογία συζύγων	178
8. ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ	185
Μοτίβα σχέσεων	192
Προτερήματα και Ελαττώματα	202
Αναζητώντας τη λύση	203
Η Δημιουργική Συντροφικότητα	204
Συντροφική σχέση: Νιώθω μια αίσθηση αρμονίας και αποδοχής όταν είμαι με τον σύντροφό μου;	204
Συντροφική σχέση: Βλέπω τον εαυτό μου σαν ένα ολοκληρωμένο άτομο, που μέσα από μια σχέση ζητώ να εμπλουτίσω τη ζωή μου προσθέτοντας νέες διαστάσεις;	204
Συντροφική σχέση: Αναπτύσσεται η σχέση μας προς νέες περιοχές ενδιαφερόντων;	205
Συντροφικότητα και Επικοινωνία	208
Το συμβόλαιο μιας Σχέσης	209
Η Υποστήριξη των δικαιωμάτων	212
9. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	213
Η ρουτίνα της καθημερινότητας	224
10. ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ	231
Οι παιδικές εντυπώσεις για το αντίθετο φύλο	233

11. ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ	235
Η εκλογή συντρόφου εξυπηρετεί τις κρυφές προσμονές	235
Οι πραγματικές αιτίες της έλξης	238
Πως διορθώνεται μια κακή εκλογή	239
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI	240
1. ΓΙΑΤΙ ΝΑ ΥΑΓΟΥΝ ΤΟΣΟΙ ΠΟΛΛΟΙ ΓΑΜΟΙ;	240
2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	241
3. Η ΖΗΛΟΥΠΙΑ	242
Ο νευρικός γάμος	243
4. Η ΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ	244
5. ΨΥΧΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ	245
6. ΣΕΞ - Η ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ	246
Η σύγχυση του σεξ	250
Η σεξουαλική σφαίρα και ο νέος άνθρωπος	253
7. ΟΙ ΥΓΙΕΣΤΕΡΟΙ ΓΑΜΟΙ	254
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII	259
Η ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ	259
ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII	264
1. ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ	264
2. ΔΙΑΖΥΓΙΟ - ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	270
ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ	273
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ	274
1. Περίληψη μελέτης - σκοπός	274
2. Συμπεράσματα	277
3. Προτάσεις	285
4. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού	288
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'	294
Εθνική στατιστική υπηρεσία	294
Γάμοι	294
Επί των γάμων	296
Επί των γεννήσεων ζώντων	297
ΔΙΑΖΥΓΙΑ	298
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'	308
ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΕΟ ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ	315
Αγάπη και αυτοεκτίμηση	315
Η γνωστική αγάπη	316
Η κτητικότητα καταλήγει πάντοτε να καταστρέφει εκείνο που προσπαθεί να προστατεύσει	316
Όταν παραιτούμαστε από την αξιοπρέπεια μας, παραιτούμαστε και από το δικαίωμα να παραπονοιάμαστε για την έλλειψή της.	318
Ψάχνοντας για μια αγάπη που δεν υπάρχει	318
Δημιουργώντας το δικό σου παράδεισο	319
Τα θαμπά σύνορα της οικειότητας	320
Η αγάπη σαν το μεγαλύτερο απόκτημα	321
Η ένωση των εραστών	322

Κάθε μέρα προσφέρει μια νέα ευκαιρία για την αγάπη _____	323
Η αγάπη είναι διασκέδαση _____	324
Κανένας δε θα σε θεωρήσει αξιόλογο μέχρι να θεωρήσεις εσύ αξιόλογο τον εαυτό σου _____	324
Το παράδοξο να πληγώνουμε αυτούς που αγαπάμε _____	326
Επιβιώνοντας μέσα από τις συγκρούσεις _____	327
Αυτοσεβασμός _____	328
Βιώσιμες εναλλακτικές στην αγάπη _____	328
Όταν η αγάπη χάσει την ορμή της _____	330
Να είμαστε ο εαυτός μας _____	331
Η απώλεια _____	332
Δε θα νικηθείτε ποτέ στην αγάπη, εκτός αν φανταστείτε ότι την κατανοήσατε απόλυτα _____	333
Για ν' αγαπήσουμε, δεν είναι απαραίτητο να συμφωνούμε _____	334
Η αγάπη είναι μια στάση ζωής _____	335
Η αγάπη είναι αθάνατη _____	336
Ο φόβος μπροστά στην αγάπη _____	337
Είσαι επαρκής _____	337
Η μοναξιά σαν πηγή αγάπης _____	338
Σταματήστε ν' αμφισβητείτε, αγαπήστε μόνο και θα έχετε λύσει το μυστήριο της αγάπης _____	339
Οι προτεραιότητες της αγάπης _____	340
Ένας υγιής όρος για χωρίς όρους αγάπη _____	341
Εμπιστοσύνη _____	342
Όταν η αγάπη χρειάζεται βοήθεια _____	343
Ο καταναγκασμός να αλλάξουμε αυτούς που αγαπάμε _____	343
Δώρο αγάπης _____	344
Εκπαίδευση για την αγάπη _____	344
Επίγνωση των μεταβαλλόμενων ρόλων μας _____	345
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____	348
ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ _____	353

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ι

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΣ

Ο γάμος είναι ένα αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής. Γεννιόμαστε και μεγαλώνουμε μέσα σ' αυτόν, σαν καρποί συζυγικής ένωσης. Έτσι τον βιώνουμε από τα πρώτα μας βήματα και μαθαίνουμε να τον βλέπουμε σαν έναν από τους κυριότερους στόχους σ' ό,τι αφορά την μελλοντική μας ζωή. Αποτελεί δηλ. κομμάτι του παρελθόντος, του παρόντος και του μέλλοντός μας. Τι είναι όμως αυτό που ωθεί δύο ανθρώπους στο γάμο; Η κοινωνική επιταγή μήπως, ή μια απλή νομική κατοχύρωση; Μήπως ο γάμος αποτελεί τεκμήριο αγάπης και αφοσίωσης. Ποια η διαφορά του γάμου από την ελεύθερη ένωση δύο ατόμων; Κι αν ο γάμος είναι παραδοσιακά το τελικό αποτέλεσμα δύο ανθρώπων που αγαπιούνται και θέλουν να ζήσουν μαζί, τι είναι αυτό που δημιουργεί τα συζυγικά προβλήματα και ποιες οι αιτίες των πολλών στις μέρες μας διαζυγίων.

Ανακαλύπτεται καθημερινά ότι ο γάμος από μόνος του δεν είναι πανάκεια και δεν εγγυάται την ευτυχία. Είναι μάλλον ένας διαρκής αγώνας επιβίωσης του ζευγαριού σαν μονάδα μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία.

Ποια είναι τελικά τα στοιχεία εκείνα που διευκολύνουν τη σχέση του ζευγαριού για δημιουργική συνύπαρξη και για λειτουργικές οικογενειακές σχέσεις, και ποιοι οι κίνδυνοι που караδοκούν για

συντρόφους και παιδιά όταν δεν επιτευχθεί η απαιτούμενη γόνιμη επικοινωνία.

Όλοι πιστεύουν πως ο γάμος θα τους αλλάξει τη ζωή, πως θα τους κάνει να νιώσουν καλύτερα για τον εαυτό τους. Αυτός ο ξεχωριστός άνθρωπος (σύζυγος) θα τους κάνει να νιώθουν δυνατοί όταν αισθάνονται αδυναμία, ολοκληρωμένοι και γεμάτοι όταν νιώθουν κενοί, θα τους παρηγορεί όταν νιώθουν μοναξιά. Είναι όμως αυτή η μαγική συνένωση που έχει τη δύναμη να μεταμορφώσει την πραγματικότητα;

Αν αυτές είναι οι προσδοκίες τους μέσα στο γάμο, εκπληρώνονται μόνο με την τέλεση του μυστηρίου ή απαιτείται ένας διαρκής αλλά και οδυνηρός αγώνας για μια συντροφική και βιώσιμη σχέση. Και τελικά αυτός δεν θα μπορούσε να δοθεί στα πλαίσια μιας ελεύθερης ένωσης; Ποιοι είναι οι παράγοντες και ποιοι οι ρόλοι που προσδίδονται στο γάμο και ποιοι στην ελεύθερη ένωση;

Στις μέρες μας τα διαζύγια πολλά, αλλά οι στατιστικές δεν δείχνουν να μειώνονται οι γάμοι. Γιατί πιστεύουν ότι αυτοί στο γάμο τους θα ευτυχήσουν σε αντίθεση με τους άλλους;. Ποιος είναι ο ιδανικός σύντροφος; Ποια είναι η ιδανική σχέση; Υπάρχουν μήπως συνταγές; Τι πρέπει να κάνει ένα ζευγάρι για να διατηρήσει μια βιώσιμη σχέση; Τι είναι τελικά ο γάμος;

2. ΣΚΟΠΟΣ

Στον προβληματισμό αναφέρονται κάποια ερωτήματα βασικά στο να κατανοηθούν τόσο ο σκοπός της μελέτης αυτής όσο και το τι θα διαπραγματευτούν τα κεφάλαια. Ζούν με τη σκέψη ότι κάποτε θα ζήσουν μόνοι τους με τον σύντροφο/η τους που θα διαλέξουν για το υπόλοιπο της ζωής τους. Αυτή είναι η ουτοπία, το ιδανικό. Σκοπός μας όμως είναι να δοθούν μέσα από αυτήν την εργασία όλες οι πτυχές του γάμου καλές ή κακές και να το δούμε σαν ένα κοινωνικό φαινόμενο με όλα τα υπέρ και τα κατά που συνεπάγεται και να τον κατανοήσουμε, να δούμε τι σκοπούς εξυπηρετεί, τι ανάγκες καλύπτει, ποια τα όρια, ποιες οι προϋποθέσεις και αν σε τελική ανάλυση μπορούμε να στηρίξουμε την ευτυχία μας ή την δυστυχία μας πάνω σε ένα γεγονός το οποίο υποτίθεται ότι θα κρατήσει για μια ολόκληρη ζωή. Το σίγουρο είναι ότι αν δε ζήσεις την εμπειρία αυτή δεν μπορείς να ξέρεις για τι πράγμα μιλάμε και όλα τα πλάθεις στο μυαλό σου ιδανικά. Ιδανική σχέση, ιδανικός σύντροφος, ιδανικό σπίτι, ιδανική οικογένεια. Υπάρχει όμως αυτό που λέμε ιδανικό στο γάμο; Όταν υπάρχουν υποχωρήσεις, διαπληκτισμοί, αποκτήσεις και διάφορα άλλα προβλήματα καθημερινά που φέρνουν την ρουτίνα και την τριβή στο γάμο; Ποιες εσωτερικές δυνάμεις εμποδίζουν τόσο τους άνδρες όσο και τις γυναίκες να πραγματοποιούν μια συζυγική σχέση που να χαρακτηρίζεται ταυτόχρονα από οικειότητα και ισοτιμία; Η επιλογή του συντρόφου, οι κρίσεις που είναι κοινές σε όλους τους γάμους και τα πρώτα δύσκολα χρόνια. Ειδικότερα θα δούμε το γάμο σαν κοινωνικό φαινόμενο, θα εξεταστεί ο γάμος και η οικογένεια, θα δούμε τη χριστιανική αλλά και πολιτική

πλευρά του γάμου καθώς θα προσπαθήσουμε να διεισδύσουμε στην εσωτερική ζωή του ζευγαριού.

Σκοπός μας είναι να δοθούν ερεθίσματα για προβληματισμό πάνω στο θέμα του γάμου και να συμβάλουμε στην υιοθέτηση μιας νέας κατεύθυνσης στην προσπάθεια να σωθεί ο γάμος. Την αναζήτηση της μορφής που πρέπει να πάρει ο σύγχρονος γάμος ώστε να γίνει και πάλι λειτουργικός.

Ο γάμος είναι της ζωής και της ανθρώπινης ύπαρξής μας το κέντρο, ένα όμορφο κέντρο, που στο βάθος του αντικατοπτρίζεται λέει ένας σοφός, το ύψος και η ομορφιά της αιωνιότητας, η αποκάλυψη ενός ουράνιου και θείου πράγματος. Αυτό το ουράνιο το βλέπει κανένας σε κάθε γάμο ακριβώς έτσι, όπως στα ήσυχα και γαλανά νερά της θάλασσας ή της γαληνεμένης και ήρεμης λίμνης, μα τότε μόνο, όταν τα νερά αυτά δεν είναι θολά.

3. ΟΡΙΣΜΟΙ ΟΡΩΝ

ΓΑΜΟΣ: Είναι μία σύμβαση που ιδρύει μια μόνιμη συμβίωση ανάμεσα σε πρόσωπα διαφορετικού φύλου. Ο ορισμός αυτός περιέχει τα ελάχιστα δυνατά στοιχεία και έτσι ταιριάζει σε όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει ο γάμος στις διάφορες κοινωνίες. (Μονογαμία ή πολυγαμία κλπ).

ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ: Είναι εκείνος ο γάμος που συνάπτεται από την πολιτεία, από τον αντιπρόσωπο αυτής, χωρίς τη μεσολάβηση του θρησκευτικού ή του εκκλησιαστικού αντιπροσώπου.

ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ: Είναι εκείνος ο γάμος που συνάπτεται με την παρουσία θρησκευτικού ή εκκλησιαστικού αντιπροσώπου, είναι μυστήριο και η τέλεση του γίνεται με την αντίστοιχη ιερολογία.

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ: Ταίριασμα, στερέωση, η ικανότητα των ζωντανών οργανισμών να προσαρμόζονται στο φυσικό περιβάλλον, να εδίζουν και να αναπτύσσονται και του νέου ανθρώπου να εντάσσεται ομαλά στο κοινωνικό περιβάλλον και τους εκάστοτε νέους όρους λειτουργίας του. (Π. Δορμπαρά, Ετυμολογική, Ερμηνευτικό λεξικό της Δημοτικής, σελ. 611, Αθήνα 1993).

ΠΡΟΣΑΡΜΟΖΩ: Ταιριάζω με κάτι άλλο, κάνω κάτι να συμφωνεί με άλλο, μεσ. Προσαρμόζομαι, ανταποκρίνομαι ομαλά στις απαιτήσεις του φυσικού ή ανθρωπίνου περιβάλλοντος (Ετυμ, Ερμην. Λεξικό της Δημοτικής, Αθήνα 1993σελ. 611).

ΔΙΑΖΥΓΙΟ: Στο ελληνικό δίκαιο, διαζύγιο είναι η λύση του γάμου ενόσω ακόμα ζουν οι σύζυγοι για ορισμένους λόγους που προβλέπονται από το νόμο και ύστερα από δικαστική απόφαση.

ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ: Το να έχεις δική σου βούληση, ηθική και πνευματική ανεξαρτησία (Π. Δορμπαράκης, Ετυμ - Ερμην. Λεξ. Της Δημοτικής, Αθήνα 1993 σελ. 32).

ΑΓΑΠΗ: Το συναίσθημα συμπάθειας η αφοσίωσης σε κάποιον ή κάτι, στοργή, φιλία, έρωτας, γενετήσια έλξη. (Π. Δορμπαράκης, Ετυμ. Ερμ. Λεξ. της Δημοτικής, Αθήνα 1993, σελ. 21)

ΕΡΩΤΑΣ: (Αρχ. έρωσ «εράω -ω) σαρκική έλξη, δυνατή συμπάθεια, αγάπη, αφοσίωση, λατρεία (κυρ. προς το άλλο φύλο) μεταφ. Πόθος λαχτάρα για κάτι (Π. Δορμπαράκης, Ετυμ. Ερμην. - Λεξικό της Δημοτικής, Αθήνα 1993, σελ. 52).

ΘΕΣΜΟΣ: Ο όρος αυτός χρησιμοποιείται πλατιά για να περιγράφει κοινωνικές πρακτικές που επαναλαμβάνονται κανονικά και συνεχώς επικυρώνονται και διατηρούντε από τους κοινωνικούς κανόνες και έχουν μεγάλη σπουδαιότητα για την κοινωνική δομή (Nicholas Abercromble, Stephen Hill, Λεξικό κοινωνιολογίας, Αθήνα 1991, σελ. 147).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ II

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΑΛΛΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΓΓΡΑΜΑΤΩΝ

1. ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Όλες οι ως τα σήμερα και σ' όλη τη διαδρομή της ιστορίας, μεταβολές στις σχέσεις ανάμεσα στα δύο φύλα, όπως είναι ο γάμος, η μορφή της οικογένειας, καθορίζονται σε τελευταία ανάλυση από τις μεταβολές του οικονομικού και κοινωνικού καθεστώτος, από το χαρακτήρα των κοινωνικών σχέσεων γενικότερα. Από τότε που μπορούμε να παρακολουθήσουμε την ιστορία του μέσα στον κύκλο και του δικού μας πολιτισμού και άλλων παλαιότερων ή χρονικά παράλληλων ο γάμος και κατά συνέπεια η οικογένεια έχει γνωρίσει πολλές δοκιμασίες που τον υποχρέωσαν να αλλάξει δομή, τύπο, οργάνωση. Στους απώτατους χρόνους οι σεξουαλικές σχέσεις ανάμεσα στα ανθρώπινα όντα δεν ήταν υποταγμένες σε κανένα κανόνα. Ξεκινώντας απ' αυτήν την πρωτόγονη κατάσταση πραγμάτων αναπτύσσονται διάφορες μορφές γάμου και οικογένειας. Στους χρόνους που η κοινωνία ήταν διαιρεμένη σε φυλές και γένη, επικρατεί ο ομαδικός γάμος, με τις μορφές της οικογένειας κοινού αίματος (ομόαιμης) πουκαλουανής οικογένειας. Στους κόλπους της οικογένειας κοινού αίματος οι αδελφοί και οι αδελφές μπορούν να γίνουν άνδρας και γυναίκα: ο γάμος δηλαδή δεν αποκλείεται παρά μόνον ανάμεσα στους γονείς και τα παιδιά τους. Στην πουκαλουανή οικογένεια ο κύκλος

του αποκλεισμού μεγαλώνει, οι αδελφοί και οι αδελφές δεν επιτρέπεται να έρθουν σε σεξουαλικές σχέσεις. Σ' αυτή την εποχή η ιδιότητα του γονέα δεν λογαριάζεται παρά από την πλευρά της μητέρας, δηλαδή μόνο η μητέρα θεωρείται γονέας των παιδιών της, ισχύει το μητριαρχικό δίκαιο. Σιγά-σιγά οι παλιές μορφές του ομαδικού γάμου παραχωρούν τη θέση τους στη ζευγαρωτή οικογένεια. Μέσα στη «ζευγαρωτή οικογένεια» ένας άνδρας ζει με μια γυναίκα, αλλά η πολυγαμία παραμένει σαν δικαίωμα του άνδρα, ο δε συζυγικός δεσμός μπορεί εύκολα να σπάσει. Τα παιδιά ανήκουν, όπως και πριν, στη μητέρα. Η εισαγωγή της κτηνοτροφίας, η αύξηση των αγαθών, η ανάπτυξη του καταμερισμού της δουλειάς, δημιουργούν το δεσμό της ατομικής ιδιοκτησίας. Αυτή η ριζική μεταβολή στις κοινωνικές σχέσεις αποτελεί την αφετηρία για την εξασθένιση του μητριαρχικού δικαίου και το πέρασμα της οικιακής εξουσίας στα χέρια του πατέρα, που αρχίζει να παίζει πρωτεύοντα ρόλο στην οικονομία. Η πατριαρχική οικογένεια κάνει έτσι την εμφάνισή της. Η εξέλιξη από δω και πέρα καθορίζεται από την πλευρά, ακολουθώντας το δίκαιο του πατέρα. Αργότερα, και στο μέτρο που εκτυλίσσεται η διάλυση της πρωτόγονης κοινότητας, παρουσιάζεται η μονογαμία. Αν και η μονογαμική οικογένεια αποτέλεσε πρόοδο, θεμελιωμένη καθώς ήταν πάνω στην ατομική ιδιοκτησία, δεν ήταν εν τούτοις, καθώς αποδείχνει ο Ένγκελς, η ανώτερη μορφή γάμου. Η γυναίκα καταντάει σκλάβο του άντρα: «η πρωταρχική ταξική καταπίεση συμπίπτει με εκείνη του θηλυκού φύλου από το αρσενικό». Η οικογένεια αντανakλούσε σε μικρογραφία όλες τις αντιφάσεις της κοινωνικής εξέλιξης. Στην αστική οικογένεια οι ευτελείς υπολογισμοί και το οικονομικό συμφέρον παίζουν

μεγάλο ρόλο. Ο γάμος έχει πλέον για αντικείμενο τη νομιμοποιημένη πορνεία.

Ανδρικοί και γυναικείοι ρόλοι στην Ιστορία

«Είναι πια σχεδόν βέβαιο, ότι στα πρώτα βήματα του πολιτισμού, κατά τη Νεολιθική λεγόμενη περίοδο της προϊστορίας, κύριος άξονας στη ζωή της οικογένειας και της κοινότητας ήταν όχι ο άντρας, αλλά η γυναίκα. Η μητρότητα αποτελούσε τη δύναμη και το κύρος της, έργο και δόξα της η συντήρηση και η διαίωσιση της ζωής, που ήταν το προνόμιό της. Ο άντρας λογαριαζόταν προϊόν, γέννημά της, και έπαιζε δεύτερο ρόλο, βοηθητικό, τόσο στο θεϊκό όσο και στο ανθρωπινό επίπεδο. Η μητέρα-θεά βρισκόταν στην κορυφή, ο γιος της παρακάτω. Ακόμα χαμηλότερα ο σύζυγος ή οι σύζυγοι. Η ίδια ιεραρχία υπήρχε και στο σπίτι και στην κοινωνική ζωή. Η γυναίκα κυβερνούσε, ο άντρας υπηρετούσε. Και τους χρόνους εκείνους, τους χαμένους στα βάδη της προϊστορίας, η ανθρωπότητα θα ήταν, φαίνεται, ευτυχής -τουλάχιστο- λιγότερο δυστυχής από τότε που αντιστράφηκαν οι ρόλοι και στο πηδάλιο της εξουσίας πέρασε ο άντρας. Ισχυρό γίνεται την ώρα εκείνη το αρσενικό φύλο, στη θέση της μητρότητας μπαίνει η πατρότητα: από μια πλευρά του Αδάμ πλάθεται η Εύα και από την κεφαλή του Δία γεννιέται η Αθηνά... Με την αντιστροφή αλλάζει αμέσως ο ρυθμός του κόσμου. Την ειρηνική, την ομαλή και τρυφερή ζωή της ημέρας, της ανεκτικής αγροτικής κοινότητας τη διαδέχονται οι διενέξεις και οι ρήξεις των πλεονεκτικών διεκδικήσεων και φιλοδοξιών του αρσενικού φύλου που ηγεμονεύει μέσα στις νέες μορφές (τη βιοτεχνική και την

εμπορική) της οικονομίας και της «αστικής» πολιτείας. Πάει πια η ενότητα και η οικουμενικότητα, το «δίκαιο της μητέρας», τώρα επιβάλλεται και βυθίζει τους λαούς στο αίμα η διαίρεση και το καθεστώς της αποκλειστικής ιδιοκτησίας, το «δίκαιο του πατέρα.....».

Ο γάμος στην Αρχαιότητα - Επίδραση Χριστιανισμού

«... Ο αρχαίος ελληνικός κόσμος, με το πάθος του να μορφοποιήσει τον άνθρωπο σε «καλό και αγαθό» πολίτη, προσπάθησε να τιθασεύσει το στενά οικογενειακό πνεύμα που με την απλότητά του, την έξαρση του συμφέροντος και την αλληλεγγύη της μικρής ομάδας, μεταμόρφωνε την οικογένεια σ' ένα απομονωμένο, σκληρό κύτταρο της κοινωνικής ζωής, και σε ένα φρούριο απ' όπου η μια οικογένεια πολεμούσε την άλλη. Καλλιέργησε επίμονα την κοινωνική σύμπραξη, την αλληλοβοήθεια, την από κοινού υπεύθυνη αντιμετώπιση των προβλημάτων που έδετε η ζωή της πολιτείας.

Σκοπός του δεν ήταν να πλάσει μονάχα μια μορφή ζωής ισορροπημένης αλλά με το δίκαιο φόβο πως το αμιγές οικογενειακό πνεύμα, ωδώντας μεγάλες ισχυρές οικογένειες σε σκληρούς αγώνες μεταξύ τους, σε αντιζηλίες, πιθανό να γεννούσε τους πειρασμούς της τυραννίας, θέλησε να προστατεύσει τη Δημοκρατία και με την ορδή και σοφή αγωγή να καταστήσει ακίνδυνη για την πολιτεία την οικογενειακή δύναμη. Έτσι, πλέον στην οικογένεια στάθηκε άγρυπνη η πολιτεία και πρόσφερε στους νέους πολλές δυνατότητες για να τη δουν, να την αισθανθούν, να την πονέσουν σαν μια μεγάλη οικογένεια που έχει πάντα ανάγκη από την προστασία και την συμπαράσταση των μελών

της. Έτσι, μέσα από την οικογενειακή αλληλεγγύη βγήκε η μεγάλη μορφή του πατριωτισμού.

Η εμφάνιση του Χριστιανισμού μας παρουσίασε το δεσμό της οικογένειας κάτω από το νέο, πρωτόδωρο φως. Κι έβγαλε μες από τον πατριωτισμό κάτι ευρύτερο, καθολικότερο, οικουμενικότερο: την πανανθρώπινη αγάπη. Στα πρώτα βήματα της κοινωνικής ζωής ο άνθρωπος δεν ήταν ευαίσθητος παρά για την οικογένεια. Στον αρχαίο ελληνικό κόσμο πια επιβάλλεται ένας νέος άνθρωπος, ευαίσθητος και για τα κοινά, για την πατρίδα, για την πολιτεία. Ο Χριστιανισμός ολοκλήρωσε, αποδέωσε αυτή την ευαισθησία, την έκανε παγκόσμια, διακηρύσσοντας πως «τέκνα Θεού εσμέν» και πως εν Χριστώ «ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην, ουκ ένι δούλος ουδέ ελεύθερος».

Ο Μπέρτραν Ράσσελ υποστήριζε κάποτε πως ο Χριστιανισμός με τη διδασκαλία του κατάφερε δεινό πλήγμα κατά της οικογένειας, καθαιρώντας από την παντοδυναμία του τον *pater Familias*. Και βέβαια ο Χριστιανισμός, πλουτίζοντάς μας με μια νέα όραση, μας έκανε να δούμε τα πρόσωπα και τα πράγματα στο αληθινό τους μέγεθος και στη σωστή τους θέση.

Εμπιστεύθηκε στα χέρια των γονέων τη φροντίδα και την αγωγή των παιδιών, διακήρυξε πως τους οφείλεται τιμή και αγάπη αλλά, φυσικά τους στέρψε από το δικαίωμα ζωής και θανάτου, μεταθέτοντας το βάρος και την ευθύνη της μοίρας του ανθρώπου στα χέρια του Θεού-Πατέρα. Όρισε ο Χριστιανισμός πως ο ένας πρέπει να συμπάσχει και να

συγχωρεί τον άλλον, αλλά συγχρόνως διακήρυξε με το στόμα του θεανθρώπου «ο φιλών πατέρα ή μητέρα υπέρ εμέ ουκ έστι μου άξιος».

Ο Χριστιανισμός έδωσε θεμέλιο θείο στην οικογένεια κι από ένα στενόκαρδο συνασπισμό ανθρώπων μεταμόρφωσε σε κήπο ουράνιο, σε χώρο όπου αρτιώνεται ο νεαρός Χριστιανός κάτω από τη στοργική φροντίδα των ευσεβών γονιών, των γονιών που έγιναν έτσι συνεργοί του Θεού στη μεγάλη, υπόθεση της σωτηρίας της ψυχής. Δεν είναι πια, μέσα στο Χριστιανισμό, ο φόβος, το συμφέρον, η τρυφερότητα που στηρίζουν την οικογένεια. Είναι η ενότητα που δημιουργούν οι κοινοί ουράνιοι στόχοι. Οι πόρτες της είναι πλέον ανοιχτές για όλους, δεν υπάρχει καμιά αποκλειστικότητα και η δραστηριότητά της εξακτινώνεται προς κάθε κατεύθυνση της ζωής με μοναδικό σκοπό την επιτέλεση του αγαθού. Έτσι παίρνει το αληθινό του νόημα ο περίφημος ορισμός του Μοδεστίνου πως ο γάμος είναι «θείου και ανθρωπίνου δικαίου κοινωνία...».

«Οι σύγχρονοι ανθρωπολόγοι έχουν ασχοληθεί δια μακρών με τις αρχαϊκές κοινωνίες ή με τις εναπομείνασες πρωτόγονες κοινωνίες. Κι είν' οι εργασίες τους συναρπαστικές, αποκαλυπτικές. Ελάχιστα, όμως, ως τώρα οι ανθρωπολόγοι ασχολήθηκαν με τη διάρθρωση της σύγχρονης οικογένειας, όπως εξελίχθηκε μετά την παρακμή της γεωργίας και της χειροτεχνίας, σαν καίριων ανθρωπίνων ενασχολήσεων και την επικράτηση της βιομηχανικής και τεχνολογικής επανάστασης. Αυτό μόλις πρόσφατα το επιχειρεί η σύγχρονη κοινωνιολογία. Ιστορικά, η ύπαρξη ομάδων που προήλθαν από συγγενικούς δεσμούς ή

«οικογενειακών κοινοτήτων» παγιωποιήθηκε και «νομιμοποιήθηκε» για λόγους οικονομικούς και κοινωνικούς:

Οι οικογενειακές κοινότητες, τα «γέννη», κατέστησαν δυνατές τις σχέσεις αμοιβαιότητας και ανταλλαγής προϊόντων, που αποτελούν το ξεκίνημα της οικονομικής διαδικασίας.

Η απαγόρευση των σεξουαλικών σχέσεων ανάμεσα στα συγγενή μέλη των οικογενειακών κοινοτήτων - κατάργηση της αιμομιξίας - επέτρεψε την έναρξη των διοικογενειακών ανταλλαγών ανάμεσα στις διάφορες ομάδες. Σύμφωνα με τη θαυμάσια ανάλυση του Λεβί - Στρώς, η «καθολική» απαγόρευση της αιμομιξίας συνομίζεται στο γεγονός ότι, σε μια ομάδα, οι άντρες παραιτούνται από τα «δικαιώματά τους» πάνω σ' ορισμένες γυναίκες (μητέρα, αδελφή, κόρη κτλ.) πράγμα που είχε σαν αποτέλεσμα να καταστήσει αυτές τις γυναίκες διαθέσιμες για τους άντρες των άλλων ομάδων, των οποίων οι γυναίκες, κατά την ίδια εκούσια διαδικασία καθίστανται «διαθέσιμες» για τους πρώτους. Συνεπώς, λέει ο Λεβί - Στρώς, με τους αρχικούς αυτούς «καταναγκασμούς», η Ιστορία περνάει στο στάδιο της κοινωνικότητας και η οικογένεια από τη «φυσική οργάνωση» στην «κοινωνική οργάνωση»...

Ήδη, λοιπόν, στην πρωτόγονη κοινωνία ξεχωρίζουμε τις εξής λειτουργίες της οικογένειας:

Οικονομική και κοινωνική

Ρυθμιστική της σεξουαλικής ζωής, με τη σεξουαλική διαφοροποίηση, που θα καταλήξει στην ειδική καταπίεση της γυναίκας και στην επιβολή κανόνων σεξουαλικής συμπεριφοράς στο παιδί και τον έφηβο.

Μια Τρίτη θεμελιακή λειτουργία θα προκύψει πολύ αργότερα: η ανάγκη «εκπαίδευσης» των παιδιών.

Αυτή, όμως, η κλασική οικογένεια πατριαρχικού τύπου - που ο Α. Ζαννιέρ ονομάζει «αγροτική οικογένεια» - είναι ένα μοντέλο που μπορεί να λειτουργήσει κάτω από έναν τρόπο παραγωγής, όπου ο αγρότης και ο χειροτέχνης είναι οι κύριοι παραγωγοί αγαθών. Η γη, που εξασφαλίζει τη διαίωσιση της οικογενειακής συνέπειας. Με την άνοδο όμως της αστικής τάξης, το μεταβιβάσιμο στοιχείο δεν είναι πια το χωράφι αλλά το κεφάλαιο, το χρήμα. Έτσι, ο δεσμός με τη γη, ομφάλιος λώρος της πατριαρχικής οικογένειας, κόβεται...».

Είπαν και έγραψαν για την οικογένεια

«Δεν υπάρχει πιο ευτυχισμένο και ιερό καταφύγιο για τον άνθρωπο από την οικογενειακή εστία». (Κικέρων)

«Η οικογενειακή ευτυχία είναι η μόνη ηδονή του παραδείσου που επέζησε από την πτώση». (Κούπερ)

«Τίμα τον πατέρα σου και την μητέρα σου». (Παλαιά Διαθήκη)

«Έτσι να συμπεριφέρεσαι στους γονείς, όπως θα ήθελες να συμπεριφερθούν σ' εσένα τα παιδιά σου». (Ισοκράτης)

Όταν ο Σόλωνας, ρωτήθηκε γιατί δεν έθεσε νόμο εναντίον του πατροκτόνου, γιατί δεν μπορούσε, είπε, να το φανταστεί.

«Ο δεσμός της οικογένειας βρίσκεται σε μια μεταβατική κατάσταση, και όπως κάθε μεταβατική κατάσταση, παρουσιάζει ορισμένες υπερβολές, μέχρι να σταθεροποιηθεί στις καινούργιες νόρμες. Τα σημερινά νέα

ζευγάρια είναι πολύ πιο ειλικρινή στις μεταξύ τους σχέσεις και αυτό αποτελεί μια εγγύηση αισιοδοξίας». (Μαρλένας Γεωργιάδη, «οικογένεια άλλοτε - και σήμερα», Περιοδ. «ΕΥΘΥΝΗ», τεύχ. 124, Απρίλης 1982)

«Το πρόβλημα μπαίνει πια σε άλλη βάση. Το μέλλον της οικογένειας είναι κατά πόσο ο άνθρωπος θα ξεπεράσει την κρίση που τον μαστίζει σαν άτομο. Αν δεν αποκτήσει συνοχή ο ίδιος, η οικογένεια δεν έχει μέλλον». (Κυριάκος Πλησιός)

«Η δοκιμασία, μέσα από την οποία περνά σήμερα ο δεσμός της οικογένειας, είναι ένα σύμπτωμα της γενικότερης δοκιμασίας των δεσμών, που ουσιαστικά αποτελεί μια αμφισβήτηση κάθε υπερπροσωπικής και διαπροσωπικής δέσμευσης». (Κώστα Π. Μιχαηλίδης, το πρόσωπο και η οικογένεια, Περιοδ. «ΕΥΘΥΝΗ» τεύχ. 124, Απρίλης 1982).

2. Ο ΓΑΜΟΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ

Ο κοινωνιολόγος της οικογένειας πρέπει να προσδιορίσει τον τρόπο μελέτης του γάμου και να επιλέξει την πιο επιθυμητή από τις διάφορες λύσεις που προσφέρονται.

Θεωρεί πως ο γάμος αποβλέπει στη συμφωνία μεταξύ των συζύγων.

Θεωρεί πως αυτός είναι ένας χώρος ανταλλαγής όπου δημιουργούνται προστριβές αλλά και όπου είναι απαραίτητη η συνεργασία.

Η απάντηση στις ερωτήσεις αυτές είναι σημαντική γιατί η σκοπιά που θα υιοθετηθεί θα προσδιορίσει την επιλογή των θεμάτων που θα μελετηθούν, των υποθέσεων που θα διατυπωθούν και των μεθόδων που θα χρησιμοποιηθούν στη μελέτη της διαντίδρασης ανάμεσα στο ζευγάρι.

Οι περισσότεροι κοινωνιολόγοι της οικογένειας αντιμετωπίζουν τον γάμο ως ένα σύστημα που τείνει προς τη σταθερότητα, την προσαρμογή και την αρμονία - προσαρμογή και αρμονία που οι κοινωνιολόγοι αυτοί θεωρούν ως επιθυμητές.

Η σταθερότητα όμως δεν είναι συνώνυμη με την αρμονία, οι έννοιες αυτές απέχουν πολύ μεταξύ τους.

Η επιλογή της σταθερότητας ως επιθυμητού στόχου του γάμου, προκύπτει από την αποδοχή ορισμένων αξιών σχετικά με την οικογένεια και το γάμο. Μπορεί δηλ. η επιλογή της σταθερότητας να προκύπτει από την προσκόλληση σε μία θρησκεία που θεωρεί το άρρηκτο του

γάμου ως άμεση συνέπεια κάποιας θρησκευτικής επιταγής (χριστιανική θρησκεία), ή από προσωπικές αξίες.

Ο προσανατολισμός αυτός αναφέρεται στις αξίες που το κάθε άτομο επέλεξε για να έχει σαν επιθυμητό του γάμου του τη σταθερότητα.

Ο κοινωνιολόγος όμως από την πλευρά του πρέπει να εξηγήσει γιατί το ποσοστό διαζυγίων αυξάνει στις περισσότερες χώρες. Η απάντηση σ' αυτό είναι η προσωρινότητα του σύγχρονου γάμου, ο οποίος βασίζεται στην αγάπη και την στοργή δύο ατόμων. Όταν ένας γάμος έχει αυτές τις βάσεις, η λύση του είναι επόμενη όταν η αγάπη ή η στοργή δεν υπάρχουν πιά.

Εξηγούν δηλ. οι κοινωνιολόγοι ότι τα υψηλά ποσοστά διαζυγίων είναι φαινόμενα που δεν είναι προσωρινά αλλά αποτελούν το απαραίτητο τμήμα του έτσι νοούμενου γάμου.

Ας εξεταστεί τώρα γιατί οι έννοιες συμφωνία, ισορροπία και αρμονία δεν είναι συνώνυμες της σταθερότητα. Όπως πολύ σωστά παρατηρεί ο Ζ. Σπρεν στο βιβλίο του (*The family as a system in conflict*, Νοέμβριος 1969, τόμος 13, σελ. 699), υπάρχουν πολλοί σταθεροί γάμοι που δεν είναι καθόλου αρμονικοί και χαρακτηρίζονται από μια συνεχή σύγκρουση. Πρέπει παράλληλα να αναρωτηθούμε γιατί λύνονται με διαζύγιο ασύμφωνοι γάμοι ενώ άλλοι, εξίσου ασύμφωνοι, δεν λύνονται. Δεν πρέπει λοιπόν, να θεωρούμε τις έννοιες σταθερότητα, αρμονία, ισορροπία, προσαρμογή στο έγγαμο βίο ως ταυτόσημες.

Χρειάζεται λοιπόν ένα άλλο νοητικό πλαίσιο για την μελέτη της οικογένειας και του γάμου. Ο Ζ. Σπρεν προτείνει (Νοέμβριος 1969, σελ.

699), ένα πλαίσιο στο οποίο η οικογένεια δε θα αντιμετωπίζεται σαν ένας οργανισμός που προσπαθεί να επιτύχει μια κατάσταση αρμονίας και μόνιμης ισορροπίας, αλλά σαν μια ομάδα μέσα στην οποία «θα μπορούσαν να εκφράζονται αντισυγκρουόμενα συμφέροντα και συμμαχίες για την επίτευξη κοινών στόχων».

Σύμφωνα με το παραπάνω πλαίσιο, η οικογένεια θα ήταν αντιληπτή σαν μια διαδικασία διαρκών προσπαθειών για τη διατήρηση της ειρήνης. Η ειρήνη θα προέκυπτε από μια τάξη που θα ήταν προϊόν διαπραγματεύσεων, από μια διευθέτηση που δεν θα ήταν μόνιμη αλλά ανοικτή στην αδιάκοπη επαναδιαπραγμάτευση.

Το νοητικό αυτό πλαίσιο δίνει την δυνατότητα να μελετηθεί αντικειμενικά η δυναμική της οικογενειακής ομάδας σε αντίθεση με το νοητικό πλαίσιο οικογένεια, σταθερότητα και συμφωνία, το οποίο δεν επιτρέπει την ερμηνεία του δυναμισμού της οικογενειακής ζωής.

Η άποψη ότι η οικογένεια έχει ρόλο μεσάζοντα μεταξύ κοινωνίας και ατόμου είναι κοινωνιολογικά λανθασμένα εξίσου με το να τη θεωρήσει κανείς σαν ένα λιμάνι όπου βασιλεύουν η συμφωνία και η αρμονία.

Ποια είναι όμως τα αποτελέσματα της αποδοχής του νοητικού πλαισίου της σύγκρουσης στην μελέτη της οικογενειακής ομάδας που προτείνει ο Ζ. Σπρέν (Νοέμβριος 1969, σελ. 703 όπου παρ.).

Κατ' αρχήν η σκοπιά αυτή υπονοεί πως η οικογενειακή αρμονία είναι περισσότερο προβληματική και λιγότερο η κανονική κατάσταση της ομάδας. Έτσι από δω και πέρα η οικογενειακή διαδικασία αντικαθιστά το ερώτημα «Γιατί η σύγκρουση» με το «Πως είναι δυνατή μια τακτική

συνεργασία μεταξύ των μελών της οικογένειας». Η έννοια - κλειδί σύμφωνα με την παραπάνω προσέγγιση θα είναι περισσότερο η έννοια της συνεργασίας και λιγότερο οι έννοιες της προσαρμογής, του συμβιβασμού και της συμφωνίας. Ο Σπρέϋ (Νοέμβριος 1969, σελ. 705) θεωρεί την συνεργασία ως μια διαδικασία «που αφορά την επίλυση ενός προβλήματος κατά τρόπο ο οποίος καθιστά δυνατή τη συνέχιση τόσο των διαφορών όσο και των βασικών διαφωνιών».

Η συμφωνία δηλ. δεν προϋποθέτει όμοιες στάσεις ή κοινές αξίες - στοιχεία που συνήθως θεωρούνται αναπόσπαστα της σταθερότητας του γάμου. Προϋποθέτει όμως ένα σύνολο κοινά αντιληπτών τρόπων δράσης. Η οικογενειακή διαδικασία δεν συνδέεται πια με την εξάλειψη των διαφορών που υπάρχουν αλλά με τη δυνατότητα και ικανότητα υπερκερασμού τους στην πράξη.

Απ' αυτήν την οπτική γωνία το επίκεντρο του ενδιαφέροντος μετακινείται: οι ενυπάρχουσες διαφορές δεν αντιμετωπίζονται καθεαυτές· αντιμετωπίζονται η ικανότητα των μελών της οικογένειας να ξεπερνούν τις διαφορές αυτές στις αμοιβαίες τους σχέσεις. Η καινούργια αυτή προβληματική ωθεί στην χρησιμοποίηση από πλευράς κοινωνιολογίας, των εννοιών της στρατηγικής της συναλλαγής και της ανταλλαγής προκειμένου να εξηγήσει τις οικογενειακές διαδικασίες.

Οι συλλογισμοί αυτοί του Ζέτσε Σπρέϋ (Νοέμβριος 1969) καλούν τον κοινωνιολόγο να αμφισβητήσει έναν τρόπο αντίληψης με τον οποίο συγκαλύπτονται περισσότερο παρά εξηγούνται οι κοινωνιολογικές διαδικασίες. Και πίσω απ' αυτή την κριτική του Σπρέϋ, ανακαλύπτεται η

βασική θεωρία του Λεβί - Στρως για το νόημα του γάμου. Ο γάμος σύμφωνα με την ορολογία του Λεβί - Στρως (*Les systemes elementaires de la parente*, sel. 282), αποτελεί το αχρέτυπο της ανταλλαγής, άσχετα από τα φυλετικά ή ατομικά χαρακτηριστικά των ενδιαφερομένων μερών, που καταφεύγουν σε διαφόρων ειδών στρατηγικές και διαφόρων βαθμών συναλλαγές. Έτσι είτε πρόκειται για δύο φαρτίες είτε πρόκειται για δύο άτομα ο γάμος δεν διασφαλίζει την πλήρη αμοιβαιότητα των ενδιαφερομένων μερών - αλλά τουλάχιστο σ' αυτήν αποβλέπει. Οι στρατηγικές που χρησιμοποιούνται και οι συναλλαγές που γίνονται αποσκοπούν στην επίτευξη της αμοιβαιότητας αυτής.

Η σκοπιά αυτή εξηγεί τη θεωρία των εφοδίων που ανέπτυξαν οι Ρόμπερτ Μπλούντ και Ντοναλτ Βόλφ (*Husbands and wives. The free Press of clencoe*, 1960, οπ. παρ.) για να εξηγήσουν την κατανομή των αποφάσεων ανάμεσα στο ζευγάρι. Τα αποτελέσματα της έρευνας που έκαναν σε εκατοντάδες οικογένειες στο Νητρώιτ των ΗΠΑ απέδειξαν πως η εξουσία του συζύγου αύξανε ανάλογα με το εκπαιδευτικό του επίπεδο, το μισθό του και την επαγγελματική του κατάρτιση. Οι μεταβλητές της εξουσίας της συζύγου ήσαν οι ίδιες με εκείνες του συζύγου, ιδιαίτερα όταν αυτή είχε επαγγελματική απασχόληση αλλά, κατά κανόνα, οι άνδρες επικρατούσαν σε περίπτωση διαφωνίας.

Με βάση τα δεδομένα αυτά συμπεραίνεται πως στις ανταλλαγές μεταξύ συζύγων, υπερέχει εκείνος που διαθέτει περισσότερα εφόδια: η εκπαίδευση, η επαγγελματική ειδίκευση και ένας υψηλός μισθός είναι σημαντικά πλεονεκτήματα στις διαπραγματεύσεις μεταξύ συζύγων.

Τα ίδια αποτελέσματα βρέθηκαν και στις πιο διαφορετικές χώρες της Ευρώπης: στη Γερμανία από τους Ρενέ Κένιγκ, και Ευγένιο Λουμπρί, στη Γαλλία από την Α. Μισέλ.

Ας εξεταστεί τώρα μια άλλη θεωρία αυτή της ανταλλαγής του Ντέβιντ Χηρ (Dominance and the working wives, Social forces, Μάιος 1968, τόμος 4^ο, σελ. 186), που πλησιάζει πολύ τη θεωρία των εφοδίων. Σύμφωνα με την οποία η ισορροπία δύναμης μεταξύ συζύγων εξαρτάται από τη σύγκριση των εφοδίων που επενδύονται στη συζυγική σχέση, με τα εφόδια που ο καθένας από τους συζύγους θα μπορούσε να επενδύσει σε ανταλλαγές που δεν θα αφορούσαν τη σχέση αυτήν.

Και στις δύο θεωρίες τα εφόδια που ο κάθε σύζυγος διαθέτει είναι προσδιοριστικής σημασίας: όσο περισσότερα είναι τα εφόδια με τα οποία ένα μέλος του ζευγαριού προσέρχεται στη συζυγική σχέση, τόσο περισσότερα είναι σε θέση να κερδίσει σε μια εναλλακτική σχέση εκτός οικογένειας και τόσο πιο πολύ μπορεί να επηρεάζει τις αποφάσεις του ζευγαριού. (τα εφόδια δεν είναι μόνο οικονομικά). Προκειμένου όμως να προσδιοριστεί η ισοτιμία των πραγμάτων που ανταλλάσσονται πρέπει να λάβουμε υπόψη μας και τη δεδομένη κουλτούρα της χώρας στην οποία διεξάγεται μια τέτοια έρευνα. Κι αυτό γιατί τα εφόδια που ανταλλάσσονται δεν έχουν αναγκαστικά σ' όλες τις χώρες ούτε την ίδια έννοια ούτε την ίδια αξία - γεγονός που εξηγεί τη διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων στις ανεπτυγμένες και στις αναπτυσσόμενες χώρες.

Στη συνέχεια θεωρείται σημαντική η αναφορά στον αμερικανό κοινωνιολόγο Τζων Σκαντσόνι (1969) ο οποίος προσπάθησε να

εξηγήσει την επιβίωση και τη σταθερότητα του (βασισμένου στην κατανομή εργασίας μεταξύ των φύλων) παραδοσιακού ζευγαριού με την αμοιβαιότητα των ανταλλαγών. Ο Σκαντσόνι (Family production, consumption and interpersonal behavior Occasional Paper Series No2 McCahan Foundation, 1969) ξεκινά από την θεωρία της αμοιβαιότητας του Άλβιν Γκουλντνερ (The norm of reciprocity: a preliminary statement No2 1969, σελ 10) κατά την οποία «ο κανόνας της αμοιβαιότητας είναι συγκεκριμένος και καθορισμένος μηχανισμός που εμπλέκεται στη διατήρηση οποιουδήποτε σταθερού κοινωνικού συστήματος. Ο αποδέκτης (Y) είναι τώρα οφειλέτης του δότη (X) - και παραμένει οφειλέτης έως ότου εξοφλήσει την οφειλή του. Αλλά μόλις ο Y πληρώσει στο X την οφειλή του ο κύκλος ξαναρχίζει και η διαδικασία της αμοιβαιότητας συνεχίζεται επ' άπειρον». Η αμοιβαιότητα όμως δεν απαιτεί ποσοτική ή ποιοτική ισότητα των πραγμάτων που ανταλλάσσονται. Κατά τον Σκαντσόνι (1969, σελ 13, όπου παρ.) η αμοιβαιότητα επιφέρει σταθερότητα γιατί δημιουργεί «μια σειρά διαρκών υποχρεώσεων και εξασφαλίσεων στο πλαίσιο ενός συστήματος ρόλων, όπου ο κάθε ρόλος ενέχει ταυτόχρονα δικαιώματα και υποχρεώσεις». Εφαρμόζοντας τη θεωρία αυτή στην αμερικανική οικογένεια ο Σκαντσόνι (σελ. 13) διατυπώνει την άποψη πως στη σύγχρονη κοινωνία ο σύζυγος ανταλλάσσει την οικονομική και κοινωνική του δέση με την οικογενειακή συνοχή. Επομένως αν δεχτούμε πως οι συναισθηματικές ικανοποιήσεις είναι οι προφανείς ικανοποιήσεις κύριοι στόχοι του σύγχρονου γάμου και πως λανθάνων στόχος του είναι η απόκτηση κοινωνικής δέσης και οικονομικής ευμάρειας, μπορούμε να δεχτούμε

πως ο λανθάνων στόχος επηρεάζει την επίτευξη του προφανούς στόχου. Όσο μεγαλύτερη δηλ. θα είναι η επιτυχία του συζύγου στα πλαίσια του οικονομικού συστήματος, τόσο πιο έντονο και εκτεταμένο θα είναι το περίπλοκο δίκτυο οικογενειακών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων που πραγματώνεται αμοιβαία μέσα στην οικογενειακή ομάδα (Σκαντσόνι, σελ 26 όπου παρ.). Η ικανοποίηση, που προκύπτει από τη θέση του συζύγου στο οικονομικό σύστημα δημιουργεί τη θετική ανταπόκριση της συζύγου (που εκτελεί τις οικιακές εργασίες και του εκφράζει τη στοργή της) - πράγμα που, με τη σειρά του, δημιουργεί ένα συνεχή κύκλο ευγνωμοσύνης και ανταλλαγών.

Η εφαρμογή όμως της θεωρίας της ανταλλαγής και της αμοιβαιότητας του Σκαντσόνι δημιουργεί ένα ερώτημα: το ότι ο σύζυγος είναι καλός προμηθευτής της οικογένειας σε καταναλωτικά αγαθά, θα προκαλέσει σίγουρα την ευγνωμοσύνη της συζύγου και η ευγνωμοσύνη αυτή θα εκφραστεί με την άογη εκτέλεση των οικιακών εργασιών και με την παροχή αποδείξεων αγάπης; Φαίνεται πως ο Σκαντσόνι (1969, σελ. 26) χρησιμοποίησε την αντίληψη που έχει για τον *Homō Oeconomicus* σε μια ανταλλαγή η οποία, στο ξεκίνημά της, δεν τον προϋποθέτει αναγκαστικά.

Η έγγαμη γυναίκα που αφιερώνεται στα οικιακά καθήκοντα και στην εξασφάλιση της συζυγικής συνοχής μπορεί να αποβλέπει σε κάτι περισσότερο από τα υλικά αγαθά που της παρέχει ο σύζυγος της και που αποβλέπει σε κάτι περισσότερο από τις οικιακές επιδόσεις της γυναίκας του. Αυτό αποδεικνύεται από τις απαντήσεις γυναικών στις ΗΠΑ και τη Γαλλία και νεόνυμφων στη Σοβιετική Ένωση σε ερωτήματα

σχετικά με «το σημαντικότερο πράγμα στο γάμο». Ο πίνακας που ακολουθεί θα δείχνει πως μόνο 8% των Γαλλίδων, 3% των Αμερικανίδων και 5,8% των Σοβιετικών νεονύμφων θεωρούν πως τα υλικά αγαθά είναι «πιο σημαντικό πράγμα στο γάμο»

Οι τρεις έρευνες έγιναν χωρίς συντονισμένο προγραμματισμό από το 1958 έως το 1964. Οι 731 αστιακές οικογένειες που ρωτήθηκαν το 1958 στο Ντιπρόιτ από τον Ρ. Μπλούντ και Ντ. Βόλφ, αποτελούσαν ένα δείγμα βασισμένο στις πιθανότητες (R Blood and D Wolfe Hasbands and Wives. οπ. Παρ.), όπως ήταν και το δείγμα των 550 αστεακών οικογενειών που ρωτήθηκαν στο Παρίσι και στο Μπορντώ. (A. Michel, Active professionnelle de la Femme et vie conjugale, οπ. Παρ.) Τέλος οι απαντήσεις των Σοβιετικών προέρχονται από 800 ζευγάρια που ρωτήθηκαν το 1962 με δείγμα αντιπροσωπευτικό του αστεακού πληθυσμού της Σοβιετικής Ένωσης. (A. Kharchev, Le mariage et la famille en URSS Moscou 1964). Παρά τις διαφορές στην παράδοση και στις οικονομικές δομές είναι προφανής η ομοιότητα των τριών χωρών.

Τό σημαντικότερο πράγμα στο γάμο στη Γαλλία, τις Ένωμένες Πολιτείες και τη Σοβιετική Ένωση.

	Γαλλία	Η.Π.Α.	Σ. Ένωση
Πνευματικά θέματα			
Άγáπη, συντροφικότητα, κατανόηση, αμοιβαίος σεβασμός	85%	70%	89,4%
Υλικά θέματα			
Επίπεδο ζωής, κατοικία, άνεση	8%	3%	5,8%
Παιδιά	5%	27%	
Δέν άπαντούν	2%		4,8%
	100%	100%	100%

Εδώ θα μπορούσε να διατυπωθεί η αντίληψη ότι είναι λίγες οι γυναίκες που δίλωσαν το επίπεδο ζωής του ζευγαριού σημαντικό, γιατί το επίπεδο αυτό αποτελεί σύγχρονες κοινωνίες, λανθάνοντα και όχι ρητό σκοπό του γάμου. Ωστόσο η δημοτικότητα του γάμου εξαρτάται από τις προσδοκίες από αυτόν: η νεολαία γενικά ελπίζει πως οι κύκλοι αμοιβαιότητας που θα της προσφέρει ο δεσμός αυτός δεν θα περιοριστεί στην ανταλλαγή της οικονομικής δέσσης με την οικογενειακή συνοχή. Ο Τζ. Σκαντσόνι (1969, σελ 13, όπου παρ.) άλλωστε αναγνωρίζει ότι το σχήμα του θα΄ πρεπε ν΄ αλλάζει στην περίπτωση που η έγγαμή γυναίκα ασκεί ένα επάγγελμα - δεν αναφέρει όμως σε τι θα συνίσταται η αλλαγή αυτή. Θα μπορούσαμε να υποθέσουμε πως η εργαζόμενη έγγαμη γυναίκα θα επιθυμούσε να έχει την βοήθεια του συζύγου της στην εκτέλεση των οικιακών εργασιών και σε αντάλλαγμα στην συμμετοχής της στον οικονομικό ρόλο.

Έρευνες που έγιναν στη Σοβιετική Ένωση (A, Kharchev and Serge Golod The two roles of Russian working women in an urban area σε A Michel (εκδ), family issues of Employer Women in Europe and America, Leiben, Brill 1971.), τη Γαλλία (A. Michel, Interaction ahn goal attainment hn Parisian Workin wives΄ families) την Πολωνία (Jerzy Piotrowski, The employment of married women and the changing sex roles, σε A. Michel (εκδ) οπ, παρ.) τις ΗΠΑ (R. Blood and D. Wolfe, οπ,παρ) και τη Σουηδία

(The evolution of the family in an urbal setting: the case of Sweden οπ. παρ.), απέδειξαν πως η εργαζόμενη γυναίκα συνεχίζει να εκτελεί το μεγαλύτερο μέρος των οικιακών εργασιών - παρόλο που ο σύζυγος τη βοηθά περισσότερο από ότι βοηθά τη γυναίκα που μένει στο σπίτι. Οι

γυναίκες αντιλαμβάνονται απόλυτα, το θέμα αυτό, τον κανόνα της πλήρους «αμοιβαιότητας» που, όμως, δεν είναι ακόμα στην πράξη σεβαστή, στην καθημερινή ζωή του ζευγαριού. Στη Γαλλία και τις ΗΠΑ διαπιστώθηκε, πως μεταξύ των γυναικών αποφοίτων μέσης εκπαίδευσης εκείνες που εργάζονται είναι λιγότερο ικανοποιημένες από την κατανόηση του συζύγου από ότι είναι εκείνες που μένουν στο σπίτι. Η έλλειψη ικανοποίησης των γυναικών αυτών είναι αποτέλεσμα της ανεπάρκειας της συζυγικής βοήθειας και των αυξημένων απαιτήσεων από το γάμο (A.Michel οπ,παρ)

Οι προσδοκίες του Homo Oeconomicus διαμορφώνουν ακόμα τα αισθήματα του σύγχρονου άνδρα και της σύγχρονης γυναίκας. Αυτό ίσως να εξηγεί γιατί ανταποκρίνονται πλήρως στις προσδοκίες αμοιβαιότητας που ίσχυαν σε κοινωνίες οι οποίες προηγήθηκαν της εμφάνισης του χρήματος και της εμπορευματικής παραγωγής, όπου και αποτέλεσαν το νόμο των ανταλλαγών ανάμεσα σε δύο φατρίες - νόμο που είναι εμφανής στη περίπτωση του γάμου. Οι δυσκολίες αυτές ίσως είναι αιτίες για την αύξηση του ποσοστού των διαζυγίων σ' όλες τις βιομηχανικές χώρες. (σελ 243 A. Michel). Ο σύγχρονος άντρας όμως και η σύγχρονη γυναίκα δεν αρνήθηκαν ποτέ, όπως φαίνεται, τη βασισμένη στην αμοιβαιότητα ανταλλαγή παρά τις δυσκολίες πραγματοποίησής της.

Ο γάμος διατηρεί ακόμα το γόπτρο του για ένα μεγάλο μέρος της γαλλικής, αμερικανικής ή σοβιετικής νεολαίας, πράγμα που αποκαλύπτει ότι οι προσδοκίες του Homo Oeconomicus δεν μπόρεσαν να αντικαταστήσουν τις παλαιότερες και ίσως επιτακτικότερες προσδοκίες

της αμοιβαιότητας η οποία φαίνεται να περιορίζεται, στη σύγχρονη κοινωνία κυρίως στη σχέση του ζευγαριού.

Το γεγονός ότι μερικοί νέοι αρνούνται το γάμο θεωρώντας τον πολύ προσκολλημένο σε αξίες εμπορευματικές, στις ΗΠΑ, και διεκδικούν το δικαίωμα της ελεύθερης ένωσης, επιβεβαιώνει την εκ μέρους τους αναζήτηση της πλήρους αμοιβαιότητας στο ζευγάρι. Τέλος, αν στη Βόρεια Αμερική και στην Δυτική και Βόρεια Ευρώπη, οι φοιτήτριες σήμερα επαναστατούν εναντίον του γάμου και υπεραμύνονται της ελεύθερης ένωσης, αυτό οφείλεται στο ότι αρνούνται να υποβιβάσουν την ανταλλαγή μέσα στο ζευγάρι σε ανταλλαγή ανδρικών και γυναικείων ρόλων - ανταλλαγή κατά την οποία η γυναίκα ανταλλάσσει τη σαγήνη και τις οικιακές υπηρεσίες με την προστασία και την οικονομική εξάρτηση από το σύζυγο.

Η αρνητική θέση της γυναικείας αυτής ελίτ εκφράζει απέναντι στο γάμο, τις προσδοκίες της για την εξέλιξη της αμοιβαιότητας ανάμεσα στο ζευγάρι σε πλήρη ανταλλαγή.

Η μηχανοποίηση των οικιακών εργασιών και η προοδευτική ανάληψη της ευθύνης τους από την κοινωνία, δεν καθιστούν πια απαραίτητο το ρόλο της οικοκυράς μετά την αποχώρηση των παιδιών· επιπλέον η ταχύτητα της τεχνολογικής αλλαγής δεν επιτρέπει πια στον νέο άνδρα να είναι βέβαιος ότι στα 40 του χρόνια, θα μπορεί να εξασφαλίσει το ρόλο του προμηθευτή.

Έχουν δραμματιστεί λοιπόν, αυτές καθ' εαυτές οι βάσεις της ανταλλαγής στον παραδοσιακό γάμο. Θα εμφανιστούν καινούργιες

μορφές ανταλλαγής ανάμεσα στο ζευγάρι και αυτές θα δημιουργήσουν καινούργιους τρόπους ένωσης. Σύμπτωμα της εξέλιξης αυτής αποτελεί το γεγονός ότι οι μεγάλες πρωταγωνίστριες του νέου κύματος βιώνουν ανοικτά την ελεύθερη ένωση, σε αντίθεση με εκείνες της προηγούμενης γενιάς.

Η σημασία της ελεύθερης ένωσης μελετήθηκε στη Σουηδία από τον Γ. Τρόστ (Married and unmarried cohabitation the case of Sweden with some comparisons, 1975, σελ 37) ο οποίος διαπίστωσε πως «πιθανόν πολλοί συγκατοικούν χωρίς να παντρεύονται προκειμένου να διαπιστώσουν κατά πόσο μπορούν να ζήσουν μαζί για ένα μεγάλο διάστημα, πραγματοποιώντας έτσι ένα είδος τεστ ή δοκιμαστικού γάμου ο οποίος μπορεί να διαλυθεί αν οι σύντροφοι αντιληφθούν πως δεν είναι φτιαγμένοι για να συμφωνήσουν»

Στη διάρκεια αυτής της δοκιμαστικής περιόδου, κάθε μέλος της δυάδας, θα μπορέσει να αντιληφθεί κατά πόσο θεωρείται ως φορέας παραδοσιακού ρόλου ή πλήρες άτομο από το άλλο μέρος. Έτσι η περίοδος αυτή εμφανίζεται ως το αποτέλεσμα μια ενδαιμονιστικής αντίληψης της συζυγικής δυάδας, την οποία οι νέοι θέλουν να ελευθερώσουν από τα ασφυκτικά δεσμά των παραδοσιακών ρόλων των φύλων. Η αναζήτηση αμοιβαιότητας υποχρεώσεων και δικαιωμάτων εμφανίζεται ως αποφασιστικής σημασίας στρατηγική για την επίτευξη της ευτυχίας του ζευγαριού. Η αμοιβαιότητα όμως αυτή προσκρούει ακόμα σ' όλους τους περιορισμούς και τις αντιφάσεις που επιβάλλει στα άτομα και των δύο φύλων μια κοινωνία εμπορευματική η οποία, προκειμένου να πετύχει το στόχο της, της παραγωγής - κατανάλωσης,

προβάλλει πρότυπα ρόλων που είναι στερεότυπα σε συνάρτηση με το φύλο: άνδρας παραγωγός για την αγορά· γυναίκα υπηρεσία της οικογένειας και προνομίουχα καταναλώτρια (M. Loret, Παρίσι 1977, σελ. 241).

Άρα μια αυθεντική αμοιβαιότητα προϋποθέτει την οικονομική αυτονομία κάθε συντρόφου και το τέλος της εξάρτησης της γυναίκας από τον άνδρα - προμηθευτή· απαιτεί επίσης, το τέλος της εξάρτησης του άνδρα από τις οικιακές υπηρεσίες της γυναίκας.

Έτσι η θεωρία της αμοιβαιότητας καταλήγει σε μια ριζική αμφισβήτηση της παραδοσιακής κατανομής εργασίας που ισχύει στην αστική οικογένεια και στην ανάγκη μια πιο ελαστικής και πιο ισότιμης ανακατανομής των υποχρεώσεων και των δικαιωμάτων μέσα στη συζυγική дуάδα, καθ' όλη τη διάρκεια των κύκλων ζωής της.

3. ΓΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Σύμφωνα με τη σύγχρονη θεωρία ο γάμος δημιουργεί μια καινούργια οικογένεια ενώ, κατά το παρελθόν, η οικογένεια προϋπήρχε του γάμου και συνέχιζε να υπάρχει μετά την λύση του. Σήμερα αν και αντικείμενο αμφισβήτησης ο γάμος εξακολουθεί να αποτελεί τον κύριο τρόπο συμβίωσης στους πληθυσμούς των σύγχρονων κοινωνιών. Μπορεί μόνο το 8% των 598 νέων που ρώτησε το 1973 το IFOP* να θεωρεί το γάμο ως αυτοσκοπό αλλά τα αγόρια και τα κορίτσια περιγράφουν πάντα το μέλλον τους πολύ κονφορμιστικά: όλοι βλέπουν τον εαυτό τους έγγαμο ή ευτυχή.

Παράλληλα προς το γάμο είναι και η εμφάνιση καινούργιων τρόπων σύστασης οικογένειας η οποία οδηγεί στην ανάγκη διαμόρφωσης καινούργιων αντιλήψεων για την οικογενειακή ζωή και τρόπων πρόσβασης σ' αυτήν. Ο Σ. Τρόστ (1975, σελ 37) προτείνει να υιοθετηθεί από την κοινωνιολογία της οικογένειας η έννοια της συζυγικής δυάδας (συνδυασμός), που μπορεί να περιλάβει τόσο τις νόμιμες όσο και τις ελεύθερες συμβιώσεις.

Σαν καθολικό κοινωνικό φαινόμενο ο γάμος και η οικογένεια μπορούν να μελετηθούν από διάφορες σκοπιές.

* Institut Francais d' Opinion Publique (Γαλλικό Ινστιτούτο Κοινής Γνώμης)

Στην εργασία αυτή θα δώσουμε περισσότερη βαρύτητα στην μελέτη του γάμου και της οικογένειας που προκύπτει απ' αυτό σαν χώρος διαντίδρασης στα πλαίσια της συζυγικής дуάδας.

Ένας γάμος, δίνει ευκαιρίες για την επίτευξη της ψυχικής εμπειρίας στη γήινη ζωή. Ο γάμος είναι ένα δοχείο μέσα στο οποίο το νερό της καθημερινής εμπειρίας μπορεί να μετατραπεί σε κρασί πνευματική ανάπτυξης, μέσω της ενέργειας του Χριστικού Πνεύματος. Ο γάμος έχει μια δικαιωματική δέση στην ανθρώπινη εμπειρία.

Δύο ψυχές στέκονται μαζί επειδή παραδέχονται ένα σκοπό και οραματίζονται ένα ιδανικό. Το ζευγάρι θα πρέπει να εργάζεται για την ενοποίηση του σκοπού.

Η από κοινού καλλιέργεια και ανάπτυξη είναι μια από τις όμορφες δυνατότητες που ανοίγονται σε δύο ανθρώπους που μοιράζονται τη ζωή στο γάμο. Η υπομονή θα πρέπει να είναι η σφραγίδα της γνησιότητας όλων των σχέσεών μας. Η υπομονή που προκαλεί και επιτρέπει να ωθήσει ό,τι καλύτερο υπάρχει μέσα στον άλλον, καθώς οι σύντροφοι στο γάμο είναι υπομονετικοί.

Εκείνοι που αποφασίζουν το γάμο είναι επιφορτισμένοι ή προκαλούνται να αναγνωρίσουν την ολοκλήρωση, την αρμονία και την ένωση σαν δύο άτομα σε μία σχέση. Αν τα ιδανικά σ' ένα γάμο είναι τα ίδια, υπάρχει συμβιβαστικότητα και λιγότερα εμπόδια στη ροή της αγάπης σ' αυτόν το γάμο.

Η στοργή και το πάθος συχνά θεωρούνται, κακώς, σαν αγάπη, αλλά ούτε το ένα ούτε το άλλο είναι επαρκή για να μεταδώσουν την ολότητα

της αγάπης. Η αγάπη είναι η εξωτερίκευση αυτού που υπάρχει μέσα μας. Για να βελτιώσουμε και να κάνουμε ευτυχέστερη τη σχέση με τον σύντροφό μας θα πρέπει να διατηρήσουμε έναν συμπαθητικό τρόπο συμπεριφοράς ο οποίος θα επιφέρει μεγαλύτερη συνεργασία στις δραστηριότητες του καθενός. Όχι «κατεβασμένα μούτρα» αλλά εκδήλωση ενδιαφέροντος για τις δραστηριότητες του συντρόφου μας, οπότε και ο σύντροφός μας θα βρει ενδιαφέρον στα ενδιαφέροντα τα δικά μας. Όχι σαν αποτέλεσμα πίσεων αλλά μάλλον σαν μια πράξη συνεργασίας συντρόφων.

Οι σκέυεις μας γίνονται πράξεις. Πρέπει να αφήσεις τον σύντροφό σου να γνωρίσει ότι, μέρα με τη μέρα, η σκέψη σου είναι μαζί του, σους θυμούς του και στα λάθη του. Δεν πρέπει ούτε να τον συγχωρέσεις αλλά ούτε να τον καταδικάσεις. Μην βρίσκεις λάθος, γιατί όταν βρίσκεις λάθος στις σχέσεις σου με τον άλλον, το μεγαλύτερο λάθος είναι μέσα στον εαυτό σου. Ο καθένας μπορεί να βρίσκει σφάλματα. Συνετός είναι εκείνος που βρίσκει ό,τι μπορεί να ενθαρρύνει τον άλλο στα προβλήματα και στους αγώνες της ζωής. Όπως θα ήθελες να σου φέρονται έτσι να φέρεσαι και συ σ' αυτούς. Στάσου παράμερα και παρατήρησε τον εαυτό σου. Αυτό μπορείς να το κάνεις εύκολα.

Προσπάθησε συχνά να βάζει κατά μέρος τον εαυτό σου. Έτσι θα αλλάξεις τις σχέσεις σου. Να μοιράζεσαι το ενδιαφέρον, να μοιράζεσαι το σκοπό, να μοιράζεσαι έναν κόσμο. Να δίνεις κουράγιο ακόμη και στο άγχος της μέρας. Να μην γάχνεις σφάλματα. Να θυμάσαι, ότι αν είσαι αληθινός στον εαυτό σου, θα είσαι αληθινός και στους άλλους.

Ο γάμος είναι ένα ταξίδι, μια περιπέτεια ελπιδοφόρα κατά την οποία η συνύπαρξη μάλλον επιτυγχάνεται παρά ανακαλύπτεται ή χαρίζεται. Επιτυγχάνεται με επιμονή και συνειδητή προσπάθεια. Κάθε σύντροφος θα πρέπει να εξαρτάται από τον άλλο κι όμως ο ίδιος να είναι ανεξάρτητος. Αν τα ζευγάρια θυμούνται την ιδέα του να είναι αλληλέγγυοι, τα συζυγικά προβλήματα μπορούν να γίνουν ευκαιρίες. Η επιμονή στην ικανοποίηση των εγωιστικών επιθυμιών καταστρέφει την ενότητα του γάμου.

Οι γάμοι πράγματι κατά διαστήματα πέφτουν σε κρίση. Η νίκη στις συζυγικές δυσκολίες προϋποθέτει έλεγχο στα συναισθήματα. Μπορούμε να είμαστε ήσυχoi με την ιδέα ότι τίποτε πραγματικά σπουδαίο δεν μπορεί να αφαιρεθεί από μας, εκτός αν εμείς το επιτρέψουμε. Σε περιπτώσεις κρίσης θα πρέπει να υπάρχει «μια κοινή διερεύνηση» για λύσεις. Πρέπει να βρίσκεται κανείς σε αρμονία πριν η αρμονία εδραιωθεί στις σχέσεις του με τους άλλους. Η προσπάθεια να πείσεις ή να αλλάξεις το σύντροφο εκπληρώνεται καλύτερα με το παράδειγμα ή με το παράδειγμα και το δίδαγμα συνδυασμένα. Η προσπάθεια να λύσεις αμοιβαία υλικά προβλήματα, σ' αυτή την περίπτωση οικονομική, θα πρέπει να γίνει με ισορροπημένες συζητήσεις, χωρίς ίχνος θυμού ή ανυπομονησίας.

4. ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ο χριστιανικός γάμος ως «μυστήριο μέγα», είναι μια πράξη ιερή κατά την οποία με ορατά σημεία παρέχεται στους πιστούς αόρατος η χάρη του Αγίου Πνεύματος, με αποτέλεσμα να αγιάζει τη συζυγική ένωση και να ενισχύει τους συζύγους για να επιτύχουν «εν Κυρίω» στο σκοπό του γάμου. Γάμος ακόμα είναι η έννομη σύζευξη του άνδρα και της γυναίκας με σκοπό το σωφρονισμό τους και για τη δημιουργία παιδιών. Και ο ιερός Χρυσόστομος επισφραγίζει: «Γάμος εστίν έννομος σαρκός δέσεις». Είναι δηλαδή μια έννομη ένωση που δόθηκε από το Θεό, για να ολοκληρωθούν οι σύζυγοι και να πετύχουν στο σκοπό τους. Από τους ορισμούς αυτούς αποδεικνύεται, ότι ο γάμος είναι Θεϊόν δώρον για κάθε αποτυχία του μας φέρνει αντιμέτωπους με τον ίδιο το θεό.

Οι ευχές στο μυστήριο του γάμου

«Κύριε, ο του μυστικού και αχράντου γάμου ιερούργος και του σωματικού νομοθέτης...»,

είναι μια νύξη για το προφητικό περιεχόμενο των γεγονότων της Γενέσεως που αναφέρονται στη συνέχεια:

«Αυτός και νυν, Δέσποτα, ο εν αρχή πλάσας τον άνθρωπον και θεμένος αυτόν ως βασιλέα της κτίσεως, και ειπών· «Ου καλόν είναι τον άνθρωπον μόνον επί της γης· ποιήσωμεν αυτόν βοηθόν και αυτόν» και λαβών μίαν των πλευρών αυτού επλάσας γυναίκα, ην ιδών Αδάμ σαρξ εκ της σαρκός του... ένεκεν τούτου καταλείπει άνθρωπος τον πατέρα αυτού και την μητέρα και προσκολληθήσεται προς την γυναίκα αυτού,

και έσονται οι δύο εις σάρκα μίαν» και «ούς ο Θεός συνέζευξεν, άνθρωπος μη χωριζέτω». Αυτός και νυν Δέσποτα... κατάπεμνον την χάριν σου την επουράνιον επί τους δούλους σου τούτους...».

Η δημιουργία του άνδρα και της γυναίκας και η σύσταση του «σωματικού» γάμου, εκτός από την αξία και το νόημα που έχουν καθ' αυτά είναι σύμβολα μιας άλλης πραγματικότητας, αποτελούν σκιώδη προεικόνιση του «μυστικού» γάμου του Θεού και της ανθρωπότητας.

Στη συνέχεια ζητά η ευχή από το Θεό να ευλογήσει το ζευγάρι, όπως ευλόγησε

«τον Αβραάμ και την Σάρραν, τον Ισαάκ και την Ρεβέκκαν, τον Ιακώβ και πάντας τους πατριάρχας»

να τους διαφυλάξη, όπως διαφύλαξε

«τον Νώε εν τη Κιβωτώ, τον Ιωνά εν τη κοιλιά του κήτους, τους τρεις Παίδας εκ του πυρός».

Τα τρία αυτά γεγονότα της Παλαιάς Διαθήκης, η Κιβωτός, ο Ιωνάς, οι Τρεις Παίδες, συμβολίζουν τις πιο μεγάλες αλήθειες της πίστεως μας: την Εκκλησία, την Ανάσταση, την Αγία Τριάδα.

Και συνεχίζει η ευχή:

«Μνημόνευσον αυτών, Κύριες ο Θεός ημών, ως εμνημόνευσας του Ενώχ, του Σην, του Ηλία. Μνημόνευσον αυτών, Κύριε ο Θεός ημών, ως εμνημόνευσας των αγίων σου Τεσσαράκοντα Μαρτύρων, καταπέμνας αυτοίς ουρανόθεν τους στεφάνους...».

Τα ονόματα του Ενώχ, του Σήμ και του Ηλία, που αναλήφθηκαν ζωντανοί στον ουρανό, προτυπώνοντας την Ανάληψη του Σωτήρος, δεν αναφέρονται τυχαία. Είναι μια υπόμνηση για τη συνεχή ανοδική πορεία των συζύγων με τη βοήθεια της Χάριτος.

Η μνημόνευση των Σαράντα Μαρτύρων, που έλαβαν «ουρανόθεν τους στεφάνους», είναι το προανάκρουσμα στη στέγη των νεονύμφων. Είναι αξιοσημείωτο το ότι αυτή η πρώτη νύξη για το στεφάνωμα περιέχει εν σπερμάτι και το βαθύτερο νόημα του: η συζυγική ζωή

δούλον σου... και την δούλην σου... ότι παρά
σου αρμόζεται ανδρί γυνή...»

«Τούτου λεγομένου», σημειώνει το ευχολόγιο, «ο ιερέυς αρμόζει τας δεξιάς των νυμφευομένων».

Σε παλαιότερο ευχολόγιο διαβάζουμε: «Και συμπλέκων τας δεξιάς αυτών χείρας λέγει ο ιερέυς: Παράλαβε αυτήν εκ ναού Κυρίου». Το νόημα της συμβολικής αυτής χειρονομίας είναι φανερό: ο Θεός προσφέρει στον άνδρα τη γυναίκα, ή θάλεγε κανείς, προσφέρει τον ένα σύζυγο στον άλλον. «Τι εμπιστοσύνη που δείχνει ο Θεός», σημειώνει ο *Eudokimou*, «βάζοντας στα εύδραυστα χέρια μας ένα πλάσμα, μια μοίρα! Μονάχα μια αγάπη τοποθετημένη μέσα στη θεία αγάπη μπορεί να αναλάβη αυτό το φορτίο¹¹».

Συνεχίζοντας η ευχή παρακαλεί το Θεό να δώσει στο ζευγάρι παιδιά:

«... χάρισαι αυτοίς καρπόν κοιλίας, ευτεκνίας απόλαυσιν...».

Παρόμοια αιτήματα περιέχουν και οι προηγούμενες ευχές, καθώς και τα ειρηνικά:

«Υπέρ του ευφρανθήσαι αυτούς εν οράσει υιών και θυγατέρων...»

«Δος αυτοίς καρπόν κοιλίας, καλλιτεκνίαν... και ιδώσιν υιούς των υιών αυτών...»

«Παράσχου αυτοίς σπέρμα μακρόβιον, την επί τέκνοις χάριν...»

Στα επανειλημμένα αυτά αιτήματα για γονιμότητα υπάρχει βέβαια η βαθειά ριζωμένη ανθρώπινη επιθυμία για απόκτηση παιδιών. Μέσα στο πλαίσιο του μυστηρίου όμως τα ίδια αυτά αιτήματα αποκτούν ένα νόημα πολύ βαθύτερο. Με τη βιολογική ένωση του άνδρα και της γυναίκας και τη γέννηση των παιδιών το ζευγάρι γίνεται η συνεχής φανέρωση του Θεού - Δημιουργού. Με το μυστήριο του γάμου η βιολογική λειτουργία της αναπαραγωγής μεταμορφώνεται σε υπερφυσική γονιμοποίηση, που έχει σαν καρπό τη γέννηση και την ανατροφή των μελλοντικών πολιτών της Βασιλείας.

Το ίδιο νόημα έχει και η παράθεση των ζευγαριών της Παλαιάς Διαθήκης, που είδαμε στις προηγούμενες ευχές: ο ζήλος τους ν' αποχτήσουν πολλά παιδιά και η μεγάλη τους γονιμότητα ήταν μια προετοιμασία για τον Έρχομό της Βασιλείας και μια προεικόνιση του πλούτου της Χάριτος, που θα γεννηθή από την ένωση του Χριστού και της Εκκλησίας.

Η ακολουθία περνά τώρα στην πιο επίσημη στιγμή της, το στεφάνωμα.

Η σύντομη προσευχή, που γάλλει ο ιερέας την ώρα που στεφανώνει το ζεύγος, μας αποκαλύπτει το νόημα του συμβολισμού:

«Κύριε ο Θεός ημών, δόξη και τιμή στεφάνωσον αυτούς».

Από τις αρχές του αιώνα μας, παρατηρείται αύξηση των διαζυγίων στην Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική. Στο βιβλίο του Γκουντ υπάρχουν στατιστικά στοιχεία για την περίοδο προ του 1950. Τα σχετικά με την αύξηση των προσαρμοσμένων* διαζυγίων στη Δυτική και Ανατολική Ευρώπη, στη Σοβιετική Ένωση και στη Βόρεια Αμερική στοιχεία για την περίοδο από το 1950 έως το 1973 περιλαμβάνονται στον παρακάτω πίνακα.

η συζυγική ζωή είναι το ίδιο τίμια και δοξασμένη μπροστά στα μάτια του Θεού και αξιώνεται να λάβη κι αυτή στο τέλος τον ουράνιο στέφανο.

Μ' ένα άλμα τολμηρό και σίγουρο μαζί, η ευχή μεταφέρεται τώρα από τον έσατολογικό χώρο στην περιοχή του σωματικού γάμου:

«Δος αυτοίς... ομόνοιαν ψυχών και σωμάτων...»

Στο αίτημα αυτό (τι όμορφη και εύστοχη διατύπωση της ερωτικής αρμονίας!) κορυφώνεται η στοργή της Εκκλησίας για το γάμο. Τούτο βέβαιο φαίνεται καθαρά και από ολόκληρη την ακολουθία: πουθενά δεν υπάρχει περιφρόνηση ή φοβία για το φύλο, πουθενά δεν φαίνεται η «παραχώρηση στη σάρκα» που διέκριναν μερικοί στο μυστήριο του γάμου. Η Εκκλησία δέχεται τις χαρές του γάμου, επισημαίνει ακόμη και την ανάγκη για «ομόνοια σωμάτων» πολλούς αιώνες πριν την διατυπώσουν οι ψυχολόγοι, και προσεύχεται για να την αποχτήσουν οι

σύζυγοι. Η βλοσυρή και δήθεν ανώτερη άποψη, που ταυτίζει την αρετή με τον πόνο και τη θυσία, αποξενώνοντας την από τη νομική απόλαυση και ηδονή που την συνοδεύουν, είναι πλανημένη και ξένη προς τη διδασκαλία της Εκκλησίας.

Η συμμετοχή της Εκκλησίας στη χαρά του γάμου μ' ένα τρόπο πολύ χαριτωμένο σε μερικές ευχές που βρίσκουμε σε παλαιότερα ευχολόγια. Στον κώδικα 958 του Σινά (1^ο αιώνας) διαβάζουμε:

«...Ότε παραγένετο Κύριος ο Θεός ημών εν Κανά της Γαλιλαίας, τότε Μιχαήλ τα νυμφικά νυτρέπιζεν, ο Δε Γαβριήλ ταις συζυγίαις στέφανα έπλεκεν, οι άγγελοι έχαιρον,... ο αήρ εστιλβούτο επό τη ευτρεπίσει του γάμου,... τα ζώα εις συνάντησιν του γάμου συνέτρεχον, τα δέντρα λυγιζόμενα τοις κλάδοις κατεσείουν, η θάλασσα και πάσα κτίσις εφαιρδύνετο, το Πνεύμα το άγιον ενυμφαγώγει, ο Πατήρ των απάντων επευλογεί... ευλογηθείς και συ, νυμφίε, ως ο Αβραάμ,... αγαπήσεις γυναίκα, ην εδώκε σοι Κύριος ο Θεός...»

Και σε άλλον κώδικα του 15^ο αιώνας:

«...αυτός, Δέσποτα, εξαπόστειλον τον αρχάγγελον σου Μιχαήλ τον νυμφώνα του πάστου ευτρεπίσαι και τον Βαβριήλ τας συζυγίας συμπλέξαι...»

Μονάχα μια Εκκλησία που πιστεύει στην αγιότητα της σάρκας και την ιερότητα του γάμου μπορεί να φαντασθεί τον αρχάγγελο Μιχαήλ να στρώνει το νυφικό κρεβάτι...

Η Τρίτη ευχή είναι σύντομη αλλά πυκνή σε έννοιες υψηλές:

«Ο Θεός ο άγιος, ο πλάσας εκ χοός τον άνθρωπον και εκ της πλευράς αυτού ανοικοδομήσας γυναίκα, και συζεύξας αυτώ βοηθόν κατ' αυτόν, δια το ούτως αρέσαι τη ση μεγαλειότητα, μη μόνον είναι τον άνθρωπον επί της γης· αυτός και νυν, Δέσποτα, εξαπόστειλον την χείρα σου εξ αγίου κατοικητηρίου σου και άρμοσον τον

Πως θα διαλέξω τον ή τη σύζυγό μου

Η εκλογή συντρόφου είναι καθαρά προσωπική υπόθεση του άνδρα και της γυναίκας. Το να συμβουλευόνται τα παιδιά τους γονείς τους είναι εκ μέρους των παιδιών πολύ καλό, γιατί οι γονείς έχουν την πείρα και την εμπειρία της ζωής.

Δεν είναι όμως ορθό εκ μέρους των γονέων να θέλουν και να έχουν την αξίωση να διευθύνουν τη ζωή των παιδιών τους. Άλλο σεβασμός και τιμή προς τους γονείς και άλλο τυραννία των γονέων. Δυστυχώς πολλοί γονείς ασκούν τυραννική επιβολή στα παιδιά τους, όχι μόνο όταν ακόμα είναι παιδιά, αλλά και όταν γίνουν ώριμοι. Έτσι πολλοί γάμοι γίνονται, αλλά σύντομα διαλύονται, επειδή το θέλουν μόνο οι γονείς.

Ποια όμως είναι τα κριτήρια με τα οποία θα διαλέξει ο νέος ή η νέα το σύντροφο της ζωής των;

-Η ομορφιά: Αυτή, «ως άνθος μαραίνεται και ως όναρ παρέρχεται». Μαραίνεται σαν το λουλούδι και είναι φευγαλέα σαν όνειρο. Η ωραιότητα του σώματος όταν δεν συμβαδίζει με την αρετή της ψυχής μόνο είκοσι ως τριάντα μέρες μπορεί να προσελκύσει στο γάμο τους συζύγους.

-Τα πλούτη; Δεν υπάρχει τίποτα πιο ασταδές και εφήμερο απ' αυτά. Και πως καταδέχεσαι να γίνεις πλούσιος από τη γυναίκα σου;

-Η δέση και η μόρφωση; Δίνουν μια επιφανειακή λάμψη χωρίς να αποτελούν εγγύηση για εσωτερική καλλιέργεια.

Σήμερα γινόμαστε μάρτυρες τέτοιων γάμων που ο κύριος ή η κυρία ζουν τη δική τους ζωή, προβάλλουν ανεξάρτητοι και τυραννικοί, δεν συναντιούνται ούτε την μέρα ούτε τη νύχτα και επικοινωνούν μέσω μιας οικιακής υπηρεσίας. Είναι κοινωνικά απελευθερωμένοι και πολιτισμένοι, εσωτερικά όμως δυστυχισμένοι, γιατί τα έχουν όλα στερούνται όμως τον άνθρωπό τους. Διαδέτουν καλούς τρόπους δεν έχουν όμως αγάπη και στοργή.

Να, τι συμβουλεύει τους γονείς ο ιερός Χρυσόστομος. «Προκειμένου να παντρέυεις το κορίτσι σου, να μην γάχνεις να βρεις άνθρωπο με πολλά χρήματα, με ευγενική καταγωγή, με σπουδαία πατρίδα. Όλα αυτά είναι περιττά . Να ζητάς ευλάβεια γυχής, ήθος, αληθινή σύνεση, φόβο Θεού, αν βέβαια θέλεις να ζει ευτυχισμένο το κορίτσι σου. Και συ παιδί μου είτε γαμπρό, είτε νύφη ζητάς, να φροντίσεις να είναι ευσεβείς και να έχουν την ευλογία του θεού. Αν υπάρχουν αυτά και τα άλλα θα ακολουθήσουν. Αν όμως δεν υπάρχουν, τότε έστω κι αν έχουν ομορφιά και πλούτη, κανένα κέρδος δεν θα πετύχουν.

Πως ζητάμε επιτυχία στο γάμο, όταν οι νέοι που επιθυμούν να κάνουν γάμο δεν εξετάζουν τους τρόπους, τον χαρακτήρα και την ευσέβεια των μελλόντων συντρόφων τους;

Γάμοι με υλικά κριτήρια δεν ευδοκιμούν γιατί τα υλικά κριτήρια είναι πρόσκαιρα και χάνονται εύκολα με αποτέλεσμα να διαλύονται και οι γάμοι που στηρίχθηκαν σ' αυτά. Καθημερινά γινόμαστε μάρτυρες τέτοιων φαινομένων. Ο γάμος δεν είναι μια οικονομική σύμβαση, ούτε ένα στιγμιαίο παιχνίδι. Είναι μια σοβαρή υπόθεση, ένας σημαντικός σταθμός της ζωής του ανθρώπου και χρειάζεται προσοχή όταν πάρουμε απόφαση ότι θα ακολουθήσουμε το δρόμο αυτό του έγγαμου βίου.

Το «σε κοίταξα με κοίταξες», «μου αρέσεις σου αρέσω», «σ' αγαπώ μ' αγαπάς εμπρός πάμε για γάμο», δεν είναι για σοβαρούς ανθρώπους, ούτε οι γάμοι του είδους αυτού επιτυγχάνουν. Οι πρόσκαιρες γνωριμίες στα «πάρτι», στις «ντισκοτέκ» ή τις εκδρομές που καταλήγουν σε γάμο, συνήθως οδηγούνται σε αποτυχία ή σε διαζύγιο.

Για να έχει «εκατό τοις εκατό» επιτυχία ένας γάμος χρειάζεται τα κριτήρια να είναι πνευματικά. Τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα πρέπει να έχουν φόβο θεού, να πιστεύουν σ' αυτόν, να ζουν τη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, να έχουν ενάρετη ζωή. Γάμος που έγινε με πνευματικά κριτήρια δε γνωρίζω να υπάρχει ούτε ένας που να απέτυχε ή να διαλύθηκε.

Για την κατάλληλη εκλογή χρειάζεται οι νέοι να ζητήσουν πρώτα τη συνδρομή του αιώνιου Νυμφαγωγού, του κυρίου μας Ιησού Χριστού που είναι ο ενανθρωπίσας θεός Λόγος. Να προσευχηθούν σ' Αυτόν και να τον παρακαλέσουν, ώστε να γίνει αυτό βοηθός τους, ότι ο Κύριος θα ακούσει τις προσευχές τους και θα γίνει και γι' αυτούς ο Νυμφαγωγός

στην αναζήτηση τους. Δε ντρέπεται ο Θεός να γίνει προξενευτής του, λέει ο άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος.

Χωρίς τη βοήθεια και τη φώτιση του θεού στην εκλογή του νυμφίου ή της νύμφης δεν μπορεί να γίνει τίποτε το σωστό. «Εάν μη Κύριος οικοδομήσει οίκον, εις μάτην εκοπίασαν οι οικοδομούντες».

Μόνο ο Δημιουργός μας γνωρίζει καλύτερα από τον καθένα τα κρυφά της καρδιάς κάθε ανθρώπου και δίνει στον καθένα σύμφωνα με την επιθυμία του: «Δώη σοι Κύριος κατά την καρδίαν σου και πάσαν την βουλήν σου πληρώσαι». Ο Ιησούν θ' αρμώσει τελικά όσα από τα πλάσματά του πιστεύουν και προσεύχονται σ' Αυτόν, γιατί παρ' αυτού «αρμόζεται ανδρί γυνή».

Ουτοπία; Για άλλους ναι. Για τους πιστούς είναι πραγματικότητα.

Ο ρόλος της γυναίκας

«Αι γυναίκες τοις ιδίοις ανδράσιν υποτάσσεσθε ως τω Κυρίω, ότι ο ανήρ εστί κεφαλή της γυναικός, ως και ο Χριστός κεφαλή της Εκκλησίας».

Ο στίχος αυτός του αποστολικού αναγνώσματος που λέγεται στο μυστήριο του γάμου μας αποτελεί τη σωστή θέση της γυναίκας απέναντι στον άνδρα της.

Και ο σωστός ρόλος της γυναίκας είναι να υποτάσσεται απέναντι στον άνδρα της. Και εκείνος με τη σειρά του πρέπει να την αγαπά, να την προστατεύει, να τη φροντίζει, να τη βοηθά και να τη συμβουλεύεται.

Είναι γνωστό πως ο Θεός έπλασε τη γυναίκα από την πλευρά του άνδρα για να δείξει, ότι πρέπει να στέκεται στο πλευρό του.

Δεν την έπλασε από το κεφάλι για να εξουσιάζει τον άνδρα, ούτε από τα πόδια για να την ποδοπατήσει ο άνδρας.

Ο άνδρας είναι η κεφαλή της γυναίκας όπως και ο Χριστός είναι η κεφαλή της Εκκλησίας. Έτσι ούτε η Εκκλησία ούτε η γυναίκα υποτιμούνται.

Ο άνδρας είναι για τη γυναίκα του ό,τι το κεφάλι για το σώμα. Εκείνο κατευθύνει ενώ το σώμα υπακούει στις εντολές που έρχονται από το κεφάλι και με τον τρόπο αυτό εκπληρώνεται ο διαφορετικός ρόλος που έχει ο καθένας. Με τη στενή και αρμονική συνεργασία και των δύο λύνονται όλα τα προβλήματα και όλες οι υποθέσεις πραγματοποιούνται.

Αλίμονο αν διαταραχθεί η ισορροπία σ' ένα οργανισμό και κάθε μέλος που έχει ορισθεί για κάποιο ειδικό σκοπό θελήσει να συμπεριφερθεί διαφορετικά και δεν υπακούει σε κάποιον υπεύθυνο. Ο ρόλος της γυναίκας είναι ρόλος υποταγής στην άνδρα. Υποταγή εκούσια και όχι αναγκαστική. Υποταγή με προθυμία και όχι με βαρετή καρδιά. Υποταγή με αγάπη, με ευχαρίστηση και με χαρά και όχι από ανάγκη.

Η φράση του αποστολικού αναγνώσματος «η δε γυνή ινα φοβήται τον άνδρα» έχει πολύ παρεξηγηθεί σήμερα από πολλούς νεόνυμφους. Παρατηρούμε κατά την ώρα εκείνη που λέγεται η φράση αυτή να αγωνίζεται ο γαμπρός και η νύφη ποιος πρώτος θα πατήσει το πόδι του άλλου, γιατί υπάρχει η εσφαλμένη εντύπωση ότι αυτός θα γίνει εξουσιαστής του άλλου. Είναι μια βεβήλωση του μυστηρίου του γάμου και μια ασέβεια στην ιερότητα της στιγμής. Η φράση αυτή δε σημαίνει

πως ο άνδρας θα είναι το φόβητρο για τη γυναίκα, αλλά ότι η γυναίκα θα σέβεται και θα τιμά τον άνδρα της. Όχι λοιπόν αγώνας επικράτησης και κυριαρχίας, αλλά υποταγής και αγάπης προς το σύζυγο, για έναν ευτυχισμένο γάμο. Είναι ανάγκη να γνωρίζει πως είναι ίση με τον άνδρα, αλλά έχει διαφορετικό ρόλο και καθήκοντα.

Ο ρόλος του άνδρα

«Οι άνδρες αγαπάτε τας γυναίκας εαυτών, καθώς και ο Χριστός αγάπησε την Εκκλησίαν.» Τίποτε δεν υπάρχει πολυτιμότερο από το να αγαπά ο άνδρας τη γυναίκα του και να αγαπάται απ' αυτή. Η αγάπη είναι καθήκον των ανδρών και η υποταγή καθήκον των γυναικών. Η αποστολική περικοπή της ακολουθίας του γάμου μας τονίζει ποιος είναι ο ρόλος των ανδρών απέναντι στις γυναίκες τους. Οι άνδρες οφείλουν να αγαπούν τις γυναίκες τους, όπως και ο Χριστός αγάπησε την εκκλησία.

Οι άνδρες πρέπει να δείχνουν στις γυναίκες τους αγάπη γεμάτη ταπείνωση και όχι εγωϊστική. Αγάπη που κοπιάζει, που μοχθεί, που υπηρετεί, που θυσιάζεται. Αγάπη που εκδηλώνεται με στοργή, με φροντίδα, με προστασία. Όποιος αγαπά τον εαυτό του οφείλει να αγαπά και τη γυναίκα του με τέτοιο σεβασμό και εκτίμηση, ώστε να «εκτρέφει και δάλπει αυτήν». Αγάπη σημαίνει έμπρακτη προσφορά και όχι άδεια λόγια. Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να εκφράσει ένας σύζυγος την αγάπη του προς τη γυναίκα του. Μια στοργική ματιά, ένα χαμόγελο, ένα παρηγορητικό λόγο, ένα τηλεφώνημα από τη δουλεία, λίγα λουλούδια.

Η συζυγική αγάπη δεν ολοκληρώνεται από τη μια στιγμή στην άλλη. Είναι έργο που απαιτεί διαρκή προσπάθεια και χρόνο.

5. Η ΑΝΑΓΚΗ ΤΗΣ ΣΙΓΟΥΡΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Ας φανταστούμε ότι ζούμε στην εποχή που δεν έχουμε ακόμη ανακαλύψει πως ν' ανάβουμε μόνοι μας τη φωτιά. Μπορούμε όμως να εκτιμήσουμε την αξία της γιατί μας ζεσταίνει, μας φωτίζει τη νύχτα και γενικότερα είναι το πολυτιμότερο εργαλείο επιβίωσης που διαθέτουμε. Είναι λοιπόν σημαντικό να τη διατηρούμε συνεχώς αναμένη δημιουργώντας έναν κανόνα «η φωτιά δεν πρέπει να σβήνει» απόλυτα λογικό γιατί πηγάζει από μια ανάγκη επιβίωσης.

Σε μια μεταγενέστερη εποχή που έχουμε πλέον την ικανότητα ν' ανάβουμε φωτιά, διατηρούμε ακόμα τον κανόνα που επιβάλλει «η φωτιά δεν πρέπει να σβήνει». Ο κανόνας αυτός δεν είναι πια λογικός αλλά διατηρείται από την παράδοση γιατί αποτελεί μέρος μια παλιάς γνώσης που μας βοήθησε να επιβιώσουμε. Γίνεται δηλ. τμήμα του συστήματος αξιών μας. Είναι δηλ. ηθικός κανόνας.

Μ' άλλα λόγια, οι ηθικοί κανόνες (δηλ. αξίες) κάθε κοινωνίας αποτελούν μια μορφή «απολιθωμένης» λογικής. Είναι μια λογική που δεν ισχύει πια.

Κι όμως: αν μελετήσουμε προσεκτικά τους κανόνες του γάμου, θα διαπιστώσουμε ότι, μερικοί απ' αυτούς, είναι πολύ παρόμοιοι με το «η φωτιά δεν πρέπει να σβήνει». Το αποτέλεσμα είναι η πλειοψηφία των παντρεμένων να..... γίνονται καθημερινά στο καμίνι της καταπίεσης που οι κανόνες αυτοί δημιουργούν.

Ας εξετάσουμε τώρα πως διαμορφώθηκαν οι κανόνες που διέπουν τον σημερινό ελληνικό γάμο για να καταλάβουμε τα βαθύτερα αίτια που

οδηγούν στο φαινόμενο της βαρεμάρας που μαστίζει ένα σημαντικό ποσοστό των σημερινών ζευγαριών.

α. Ο Ελληνικός γάμος, χτες και σήμερα.

Αν ξεκινήσουμε με τις ελληνικές κινηματογραφικές ταινίες της εποχής 1950 και 1965 θα ανακαλύψουμε ένα συγκεκριμένο μοτίβο που επαναλαμβάνεται είτε οι ταινίες είναι κωμωδίες, είτε δράματα: Για τον μεν άνδρα πως θα τα... «κονομήσει» για τη γυναίκα δε πως θα παντρευτεί. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι η οικονομική εξάρτηση της γυναίκας από τον άνδρα ήταν δεδομένη, καταλαβαίνουμε αμέσως ότι το κύριο πρόβλημα και των δύο φύλων ήταν ένα και το αυτό: Πως θα επιβιώσουν.

Σε μια κοινωνία που η επιβίωση αποτελεί το πρωταρχικό μέλημα του ανθρώπου, είναι φυσικό να αναπτυχθούν και ανάλογες κοινωνικές αξίες. Έτσι οι κανόνες του γάμου διαμορφώθηκαν με τρόπο που να εξυπηρετούν αυτή την ανάγκη με σκοπό να προσφέρουν στα μέλη της οικογένειας σιγουριά και ασφάλεια.

Όσο η χώρα μας παρέμενε αγροτική και κτηνοτροφική, οι αξίες της σιγουριάς και της ασφάλειας εξυπηρετούσαν τις ανάγκες μας. Παλεύοντας καθημερινά για την επιβίωση δεν είχαμε περιθώρια για περαιτέρω προβληματισμούς. Μπορεί οι άνθρωποι να μην ένιωθαν ικανοποιημένοι από το γάμο τους ή μπορεί να ήταν ευτυχημένοι. Σίγουρα όμως δεν είχαν το χρόνο να ασχοληθούν μ' αυτό το θέμα γιατί όλη τους η ενέργεια ξοδεύονταν στο πως θα εξασφαλίσουν τα «προς το ζην».

Στις επόμενες τρεις δεκαετίες όμως (1960-1990) τα πράγματα άλλαξαν ραγδαία. Όπως και να το κάνουμε, ο σημερινός μέσος Έλληνας δεν βρίσκεται τόσο κοντά στην επιβίωση όσο τριάντα χρόνια πριν. Το θέμα είναι «που βρίσκεται».

Αν θυμηθούμε την πυραμίδα του Maslow θα δούμε ότι οι ανθρώπινες ανάγκες μπορούν να ιεραρχηθούν κατά σειρά προτεραιότητας σε μια πυραμίδα όπου η βάση της είναι η επιβίωση και στην κορυφή της η εξέλιξη.

Abraham Maslow:

Η ιεράρχηση των αναγκών του ανθρώπου

Η πρωταρχική ανάγκη του ανθρώπου λέει ο Maslow, (Πιντέρης, Συντροφικότητα και αυτονομία, Αθήνα 1983, σελ. 176) είναι η επιβίωση. Όταν ένας άνθρωπος αντιμετωπίζει θέμα επιβίωση μοιραία και οι αξίες

του θα διαμορφωθούν ανάλογα. Το «καλό» είναι αυτό που συντείνει στην επιβίωση και το «κακό» εκείνο που τη βάζει σε κίνδυνο.

Στο σημείο αυτό ο Πιντέρης εκφράζει τη δική του άποψη. «η πρωταρχική ανάγκη κάθε ανθρώπου, σε μια δεδομένη χρονική στιγμή, είναι εκείνη που ο ίδιος βιώνει σαν ακάλυπτη» (Διαλέγοντας σύντροφο, σελ. 161).

Όμως η θεωρία του Maslow γίνεται ιδιαίτερα διαφωτιστική προκειμένου να καταλάβουμε τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στις ανάγκες και τις ηθικές μας αρχές.

Τι γίνεται σήμερα

Το κακό με τις ανάγκες είναι ότι δεν σταματάνε ποτέ. Μπορεί να πασχίζεις μια ζωή να ικανοποιήσεις μια από αυτές και μόλις τα καταφέρεις, σου ξεπετάγεται άλλη. Άλλωστε αυτή είναι η ανθρωπίνη φύση.

Αν υποθέσουμε τώρα ότι υπήρχε ένας κανόνας που να έλεγε «Απαγορεύεται ν' αλλάξουν οι ανάγκες σου. Όποιες ανάγκες έχεις τώρα, αυτές θα έχεις και για την υπόλοιπη ζωή σου». Αυτός ο κανόνας φαίνεται σίγουρα παράλογος, έξω από την ανθρωπίνη φύση. Όμως ο σύγχρονος ελληνικός γάμος έμμεσα διέπεται από έναν τέτοιο κανόνα!

Ο ελληνικός γάμος στηρίζεται σε κανόνες (δηλ. ηθικές αρχές) που δίνουν πρωταρχική έμφαση στην ασφάλεια και τη σιγουριά. Είναι δηλ. φτιαγμένος για να καλύπτει τις ανάγκες του μέσου Έλληνα, όπως ήταν διαμορφωμένη η ζωή του μέχρι πριν λίγες δεκαετίες: κατάφερε να

καλύγει οριακά την επιβίωση κι από κει και πέρα πάσχιζε μια ζωή για την ασφάλεια.

Από τη στιγμή όμως που τις τελευταίες δεκαετίες μας δίνονται όλο και περισσότερες δυνατότητες να πάμε πέρα από τις ανάγκες ασφαλείας, οι κανόνες αυτοί αποδεικνύονται περιοριστικοί και δύσκαμπτοι. Ο τρόπος με τον οποίο είναι διαμορφωμένος ο παραδοσιακός ελληνικός γάμος δεν αφήνει και πολλά περιθώρια εξέλιξης. Έτσι, αλλού βρίσκονται οι ανάγκες του ζευγαριού - και του κάθε συντρόφου - και αλλού οι ηθικοί κανόνες που διέπουν το γάμο τους.

Έχουμε δηλ. ένα αφύσικο φαινόμενο: Από πλευράς αναγκών βρισκόμαστε σε επίπεδο εξέλιξης (κατά Maslow). Ταυτόχρονα όμως προσπαθούμε να λειτουργήσουμε με ηθικές αρχές που είναι κολλημένες στις ανάγκες ασφαλείας, δηλ. την περίφημη σιγουριά. Με δύο λόγια είμαστε παγιδευμένοι.

Η σιγουριά απαιτεί επανάληψη. Η επανάληψη οδηγεί στη ρουτίνα. Το αποτέλεσμα; Η υπ' αριθμόν ένα μάστιγα του σύγχρονου ελληνικού γάμου: Η βαρεμάρα!

Σύμφωνα με τον Πιντέρν υπάρχει τρόπος να βγούμε απ' αυτή τη παγίδα: «Η γνώμη μου είναι ότι, παράλληλα με τους κανόνες της σιγουριάς, χρειαζόμαστε και κανόνες ανανέωσης» (Διαλέγοντας σύντροφο, Αθήνα 1983, σελ. 165).

6. ΤΟ ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Ορισμός

Ο γάμος είναι μια σύμβαση που ιδρύει μια μόνιμη συμβίωση ανάμεσα σε πρόσωπα διαφορετικού φύλου. Στον ορισμό αυτό περιέχονται τα ελάχιστα δυνατά στοιχεία κι έτσι ταιριάζει σ' όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει ο γάμος στις διάφορες κοινωνίες (μονογαμία ή πολυγαμία πολιτικός ή θρησκευτικός γάμος κλπ.)

Η μόνιμη συμβίωση που ιδρύει ο γάμος δημιουργεί την οικογένεια στην στενότερη μορφή της (τη δυνατή σχέση)

Επειδή όλες οι κοινωνίες αναθέτουν διάφορες λειτουργίες στην οικογένεια, ο γάμος παίρνει ιδιαίτερη σημασία και περιβάλλεται από κανόνες δικαίου που τον κατοχυρώνουν, και θρησκευτικές τελετές. Έτσι ο γάμος παίρνει διάφορα γνωρίσματα ανάλογα με τις κοινωνίες, γίνεται «δεσμός» ή «θρησκευτικό» μυστήριο.

Σύμφωνα με το ισχύον ελληνικό δίκαιο, ο γάμος θα μπορούσε να οριστεί σαν μια σύμβαση ανάμεσα σ' έναν άντρα και μια γυναίκα που καταρτίζεται είτε με δήλωση στο αρμόδιο πολιτειακό όργανο, είτε με ιερολογία, ιδρύει μια μόνιμη συμβίωση και ρυθμίζεται σαν δεσμός από το δίκαιο.

Κοινωνία και οικογένεια - Οικογενειακό Δίκαιο

Οι σύγχρονες κοινωνίες αναθέτουν στην οικογένεια την επιτέλεση ορισμένων λειτουργιών, όπως είναι η μέριμνα για τη ζωή και την

ανάπτυξη των παιδιών. Αυτό δικαιολογεί το ενδιαφέρον της κοινωνίας για την περιφρούρηση της οικογένειας και τη διατήρηση της, καμιά φορά και παρά τη θέληση των μελών της, προ πάντων του ενός ή και των δύο συζύγων.

Από την άλλη πλευρά θα ήταν ενδιαφέρον να δούμε και τη φύση των κανόνων. Γιατί αν η οικογένεια αποτελεί κοινωνική αξία, κοινωνική αξία αποτελεί και η ατομική ελευθερία του ανθρώπου. Χρέος λοιπόν του νομοθέτη είναι να μη θυσιάζει με τους κανόνες του, την μια αξία για χάρη της άλλης αλλά να βρίσκει τρόπους εξισορρόπησης τους. Έτσι όσο ενδιαφέρεται ο νομοθέτης για τη διατήρηση των γάμων που έχουν επιτύχει, άλλο τόσο πρέπει να ενδιαφέρεται και για την ομαλή διάλυση των αποτυχημένων γάμων, έτσι ώστε να ξαναβρίσκει ο άνθρωπος την ελευθερία του.

Συνέπεια του θεληματικού ενδιαφέροντος, που έχει η κοινωνία για την περιφρούρηση της οικογένειας, είναι η αναγκαστική φύση των κανόνων του Οικογενειακού Δικαίου. Οι κανόνες δικαίου διακρίνονται σε κανόνες ενδοτικού δικαίου και κανόνες αναγκαστικού δικαίου. Οι πρώτοι ισχύουν μόνο αν τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν έχουν συμφωνήσει κάτι διάφορο από το περιεχόμενο του κανόνα. Αντίθετα οι κανόνες αναγκαστικού δικαίου ισχύουν έστω και αν τα άτομα έχουν συμφωνήσει κάτι διάφορο από το περιεχόμενο του κανόνα. Γενικά θα λέγαμε ότι οι Κανόνες Οικογενειακού Δικαίου έχουν αναγκαστική φύση, δηλ. ότι κάθε συμφωνία που έρχεται σε αντίθεση προς αυτούς είναι άκυρη και τα θέματα ρυθμίζονται σύμφωνα με το νόμο.

Οικογενειακά δικαιώματα

Η δέση κάθε ανθρώπου σε μια οικογένεια δημιουργεί γι' αυτός ένα βασικό οικογενειακό δικαίωμα που είναι στοιχείο της προσωπικότητάς του (αρ. 57 Αστ. Κωδ.)

Από αυτό το βασικό δικαίωμα απορρέουν ειδικές νομικές εξουσίες που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν οικογενειακά δικαιώματα.

Τα οικογενειακά δικαιώματα διακρίνονται σε προσωπικά και περιουσιακά. Προσωπικά είναι εκείνα που δίνουν στο δικαιούχο τη νομική εξουσία να επεμβαίνει στον ατομικό βίο του άλλου - μέλους της οικογένειας- και να αξιώνει απ' αυτόν την τήρηση ορισμένης συμπεριφοράς, πχ. το δικαίωμα του κάθε συζύγου να συμβιώνει με τον άλλο δικαιούχο τη νομική εξουσία, να απαιτεί από κάποιο μέλος της οικογένειας του ορισμένη παροχή με οικονομική σημασία πχ το δικαίωμα διατροφής (ΑΚ 1485).

Ένα σπουδαίο γνώρισμα των προσωπικών οικογενειακών δικαιωμάτων είναι ότι ανήκουν στην κατηγορία των δικαιωμάτων που ονομάζονται λειτουργικά. Παραχωρούν δηλ από την πολιτεία για να κάνουν δυνατή την επιτέλεση ορισμένης κοινωνικής λειτουργίας, που έχει ανατεθεί από την Πολιτεία στον δικαιούχο. Με την έννοια αυτή τα λειτουργικά δικαιώματα είναι συγχρόνως και καθήκοντα.

Όπως οι οικογενειακές σχέσεις (ο γάμος, η σχέση των γονέων με τα παιδιά) έχουν ρυθμιστεί από το νόμο, έτσι και τα δικαιώματα που γεννιούνται από τις σχέσεις αυτές είναι προορισμένα να υπάρχουν

παντοτινά, χωρίς να σβήνουν με την πάροδο του χρόνου, είναι δηλ «απαράγραπτα» (Α.Κ άρθρο 248)

Επίσης τα οικογενειακά δικαιώματα είναι στενά συνδεδεμένα με το πρόσωπο του δικαιούχου, «προσωποπαγή» όπως λέγονται και δεν μπορούν να μεταβιβαστούν σε άλλο πρόσωπο.

Ο νομικός θεσμός του γάμου

Η καθιέρωση του δεσμού του γάμου αποτελεί πρόβλημα για τον νομοθέτη, έστω κι αν το πρόβλημα δεν γίνεται συνήθως συνειδητό. Θεωρητικά, ο νομοθέτης μπορεί να καθιερώσει ή να μην καθιερώσει τον γάμο σαν νομικό δεσμό. Η καθιέρωση του γάμου ως νομικού δεσμού δημιουργεί ένα στερεότυπο πυρήνα της οικογένειας, περιφρουρεί τη συμβίωση, ρυθμίζει τις προσωπικές και περιουσιακές σχέσεις, δημιουργώντας προπάντων ένα σταθερό νομικό δεσμό ανάμεσα στον πατέρα και τα παιδιά.

Από την άλλη πλευρά αυτή η καθιέρωση του γάμου ως νομικού δεσμού γεννά το ερώτημα αν κάποια ανάλογη ρύθμιση δεν θα έπρεπε να προβλεφθεί για τις άτυπες μορφές μόνιμης συμβίωσης δύο ανθρώπων διαφορετικού φύλου, τις λεγόμενες «ελεύθερες ενώσεις».

Η πραγματικότητα αυτής της συμβίωσης δημιουργεί προβλήματα, ιδιαίτερα κατά την λύση της, και φαίνονται να απαιτούν ρυθμιστική παρέμβαση από μέρους του νομοθέτη. Από την άλλη όμως μεριά, πρόκειται για μια συμβίωση έξω από νομικούς κανόνες, ελεύθερη άρα και αρρυθμιστη. Συχνά βέβαια οι ενδιαφερόμενοι θέλουν μεν την

ελευθερία τους στη λύση της συμβίωσης αλλά συγχρόνως με το γάμο. Η λύση του όλου αυτού προβλήματος έχει ακόμη ωριμάσει.

Οι προϋποθέσεις του γάμου

Όπως σε κάθε σύμβαση, ίσως περισσότερο κι από ό,τι σε άλλες συμβάσεις, πρώτη και απαραίτητη η προϋπόθεση για τον έγκυρο γάμο είναι να δέλουν το γάμο τα πρόσωπα που παντρεύονται.

Με τη δέληση που έχει νομικά αποτελέσματα σχετίζεται και το θέμα της ηλικίας που είναι μια από τις προϋποθέσεις της δικαιοπρακτικής ικανότητας. Σύμφωνα με τις διατάξεις του Α.Κ. (βιβλίο 1^ο, 133) θεωρείται ενήλικος και άρα ικανός για δικαιοπραξία (επομένως και σύμβαση) όποιος έχει συμπληρώσει τα δεκαοχτώ του χρόνια.

Α.Κ. 1350 (Ν. 1329/1983 αρθ. 12): Για τη σύναψη γάμου απαιτείται συμφωνία των μελλονύμφων. Οι σχετικές δηλώσεις γίνονται αυτοπροσώπως και χωρίς αίρεση η προδεσμία. Οι μελλονύμφοι πρέπει να έχουν συμπληρώσει το 18 έτος της ηλικίας τους.

Όπως σε κάθε σύμβαση, έτσι και στο γάμο πρέπει ο συμβαλλόμενος εκτός από τη δικαιοπρακτική ικανότητα να έχει «συνείδησιν των πραγμάτων» και «χρήσιν του λογικού».

Στο γάμο ο νομοθέτης αισθάνεται υποχρεωμένος να επιβάλλει διάφορους περιορισμούς και απαγορεύσεις που λέγονται κωλύματα του γάμου.

Κατά τις ηθικές αντιλήψεις που επικρατούν στις εξελιγμένες κοινωνίες ο γάμος επιτρέπεται μόνο με ένα πρόσωπο κάθε φορά (μονογαμία) -

επιτρεπτή μορφή πολυγαμίας είναι μόνο η διαδοχική, η αντικατάσταση δηλ. των συζύγων ύστερα από τη λύση του γάμου.

A.K. 1354: Κωλύεται η σύναυις έτερου γάμου πριν ή αμετακλήτως λυθή ή ακυρωθή ο υφιστάμενος γάμος.

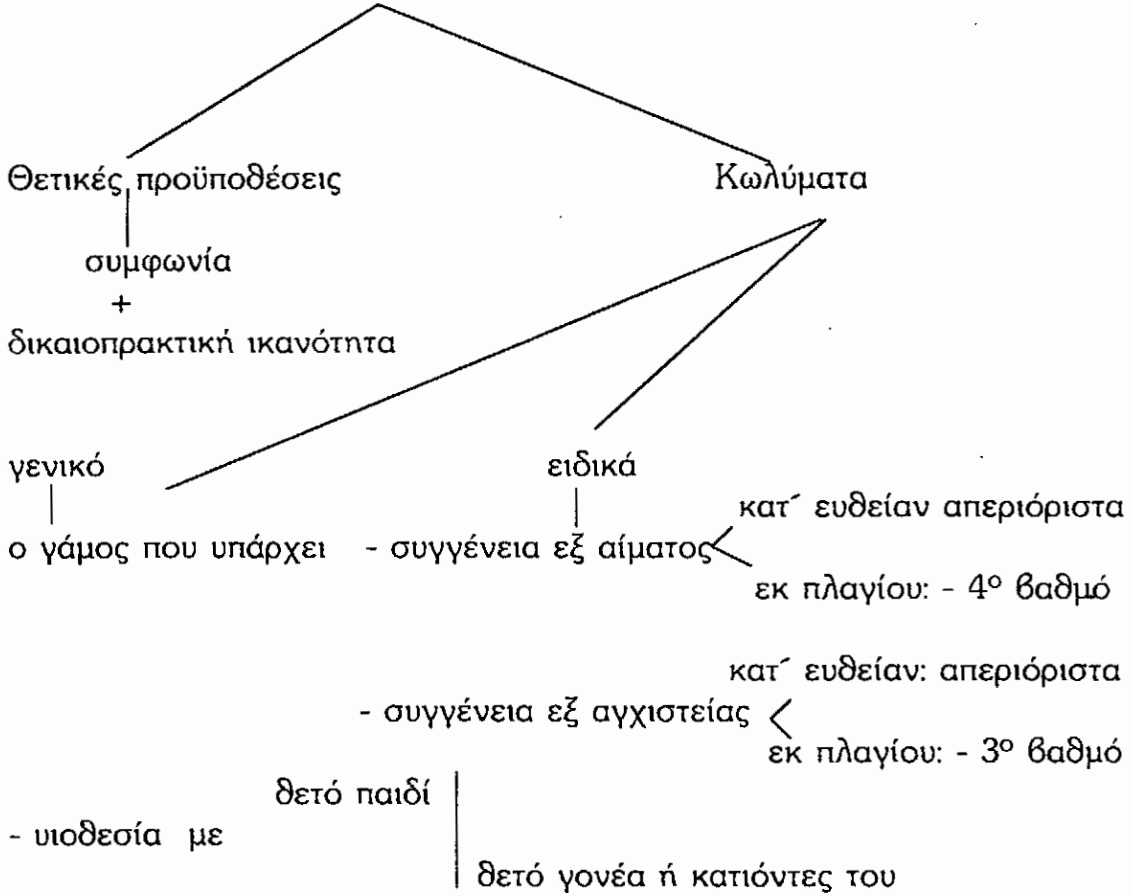
A.K. 1356. Κωλύεται ο γάμος μεταξύ συγγενών εξ' αίματος κατ' ευθείαν μεν γραμμή απεριορίστων, εκ πλαγίου δε μέχρι και του τετάρτου βαθμού.

A.K. 1357. Κωλύεται ο γάμος μεταξύ συγγενών εξ' αγχιστείας κατ' ευθείαν μεν γραμμήν απεριορίστως, εκ πλαγίου δε μέχρι τρίτου βαθμού.

A.K. 1360. Κωλύεται ο γάμος του υιοθετήσαντος ή των κατιόντων αυτού μετά του υιοθετήσαντος. Τα κωλύματα υφίστανται και μετά τήν λύσιν της υιοθεσίας.

Παρακάτω δίνεται ένα εξηγητικό διάγραμμα με τις θετικές και αρνητικές προϋποθέσεις του γάμου για την καλύτερη κατανόσή τους.

Προϋποθέσεις του γάμου

7. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΓΑΜΟΣ

Α.Κ. 1367 (Ν. 1250/1982 αρθρ. 1): Ο γάμος τελείται είτε με τη σύγχρονη δήλωση των μελλονύμφων ότι συμφωνούν σ' αυτό (*πολιτικός γάμος*) είτε με ιερολογία από ιερέα της ανατολικής ορθόδοξης εκκλησίας ή λειτουργό άλλου δόγματος ή θρησκειύματος (1) γνωστού στην Ελλάδα. (2)

Η δήλωση γίνεται δημόσια κατά πανηγυρικό τρόπο ενώπιον δύο μαρτύρων προς το δήμαρχο ή τον πρόεδρο της κοινότητας (3) του τόπου όπου τελείται ο γάμο ή προς το νόμιμο αναπληρωτή τους, που είναι υποχρεωμένοι να συντάξουν αμέσως σχετική πράξη.

Οι προϋποθέσεις της ιεροτελεστίας και κάθε θέμα σχετικό μ' αυτήν διέπονται από το τυπικό και τους κανόνες του δόγματος ή του θρησκειύματος σύμφωνα με το οποίο γίνεται η ιεροτελεστία (4-5) εφ' όσον δεν είναι αντίθετοι με τη δημόσια τάξη. (6). Ο θρησκευτικός λειτουργός είναι υποχρεωμένος να συντάξει αμέσως σχετική πράξη. Η τέλεση πολιτικού γάμου δεν εμποδίζει την ιερολογία του ίδιου γάμου κατά τη θρησκεία και το δόγμα των συζύγων.

Π.Δ. 391/1982 «για τη ρύθμιση λεπτομερειών σχετικά με την τέλεση πολιτικών γάμων, για τη χορήγηση της άδειας γάμου και το περιεχόμενο της βεβαιωτικής πράξης για την τέλεση πολιτικών ή θρησκευτικών γάμων».

Άρθρο 5: 1. Οι μελλονύμφοι, που επιθυμούν να τελέσουν πολιτικό γάμο, είναι ελεύθεροι να επιλέξουν τον τόπο της τέλεσής του. Υποβάλλουν για το σκοπό αυτό από κοινού σχετική αίτηση στο

δήμαρχο ή τον πρόεδρο της Κοινότητας του τόπου της εκλογής τους. Η αίτηση συνοδεύεται από τις άδειες γάμου που χορήγησαν στον καθένα τους ο δήμαρχος ή ο πρόεδρος της Κοινότητας τους.

2. Σε κάθε Δήμο ή Κοινότητα ο Δήμαρχος ή ο Πρόεδρος της Κοινότητας ορίζουν με πάγια πράξη τους, μια τακτή ημέρα της εβδομάδας και ορισμένη ώρα ενάρξεως, για την τέλεση των γάμων., για τους οποίους υποβλήθηκαν σχετικές αιτήσεις μέχρι και την προηγούμενη ημέρα. Με όμοιο τρόπο καθορίζεται, κατά μόνιμο τρόπο και εφόσον δεν υπάρχει ήδη καθορισμένη κατάλληλη αίθουσα τελετών στο δημοτικό ή το κοινοτικό κατάστημα, η αίθουσα, ακόμα και έξω από το κατάστημα του Δήμου ή της Κοινότητας, στην οποία θα γίνει η σχετική τελετή του γάμου η επισημότητα που της ταιριάζει.

3. Τα ζευγάρια των μελλονύμφων προσέρχονται την ορισμένη ημέρα και ώρα και τοποθετούνται από τον αρμόδιο υπάλληλο, μαζί με τους μάρτυρες τους, στις θέσεις που προορίζονται γι' αυτούς με τη σειρά που καταχωρίστηκαν οι σχετικές αιτήσεις τους στο ειδικό βιβλίο που τηρείται για το σκοπό αυτό στη δημαρχία ή στα γραφεία της Κοινότητας. Ειδικές θέσεις προορίζονται μέσα στην αίθουσα για τους προσκαλεσμένους και το κοινό.

4. Μάρτυρες μπορούν να είναι οποιαδήποτε πρόσωπα ενήλικα, ακόμα και συγγενείς των μελλονύμφων οποιουδήποτε βαθμού.

Άρθρο 6: 1. Η γαμήλια τελετή γίνεται χωριστά για τον καθένα από τους γάμους που πρόκειται να τελεσθούν την ίδια μέρα. Ο Δήμαρχος ή ο Πρόεδρος της Κοινότητας ή ο νόμιμος αναπληρωτής τους

απαγγέλλουν πρώτα τα ονόματα των μελλονύμφων του κάθε γάμου και ερωτούν, στη συνέχεια, χωριστά τον καθένα απ' αυτούς, αν συμφωνεί να τελέσει γάμο με τον άλλο. Η δήλωση της συναίνεσης του καθενός πρέπει να γίνεται αυτοπροσώπως, να είναι ρητή και ανεπιφύλακτη, χωρίς αίρεση ή προδεσμία. Μετά τη δήλωση της συναίνεσης των μελλονύμφων, ο Δήμαρχος ή ο Πρόεδρος της Κοινότητας ή ο αναπληρωτής τους δηλώνουν σ' αυτούς, ότι από τη στιγμή εκείνη είναι ενωμένοι με γάμο, σύμφωνα με το νόμο, σε ισόβια κοινωνία βίου, σαν σύζυγοι.

2. Στο τέλος της τελετής ο Δήμαρχος ή ο Πρόεδρος της Κοινότητας ή ο αναπληρωτής τους διαβάζουν προς όλα τα ζευγάρια, που τέλεσαν το γάμο τους την ίδια μέρα, το ακόλουθο κείμενο:

«Από τη στιγμή αυτή, που ενωθήκατε με την ελεύθερη συναίνεσή σας σε γάμο, οφείλετε αμοιβαία ο ένας στον άλλο, αγάπη, πίστη, και σεβασμό για όλη σας τη ζωή. Ο γάμος που σας ενώνει, σας επιβάλλει την ταύτιση των τυχών σας και την κοινή αντιμετώπιση, σε βάση ισότητας, όλων των ζητημάτων που θα προκύπτουν από τη συμβίωση και η συντήρηση και προαγωγή της οικογένειας, που θα δημιουργήσετε. Κοινό είναι, τέλος, και το καθήκον και δικαίωμα και των δυο σας, να μεριμνάτε για την ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών σας, ώστε να γίνουν χρήσιμοι πολίτες και ελεύθερες προσωπικότητες».

3. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις σπουδαίου κωλύματος, ο γάμος μπορεί να τελείται, με άδεια του Εισαγγελέα Πρωτοδικών του τόπου της τέλεσής του, στο κατάλυμα όπου κατοικεί ή διαμένει προσωρινά ο ένας

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

από τους μελλόνυμφους, στο οποίο μεταβαίνει για το σκοπό αυτό ο δήμαρχος ή ο πρόεδρος της κοινότητας της περιοχής. Η διαδικασία των παραγράφων 1 και 2 του άρθρου εφαρμόζεται και στην περίπτωση της τέλεσης ενός τέτοιου γάμου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΙΙ

1. ΤΙ ΜΟΥ ΄ΡΘΕ ΚΑΙ ΣΕ ΠΑΝΤΡΕΥΤΗΚΑ;

Μια πολύ απλή ερώτηση. Γιατί δύο άνθρωποι αποφασίζουν να παντρευτούν. Μια πιθανή απάντηση θα ήταν «επειδή είναι ερωτευμένοι»

Τι είναι αυτό που λέμε «ερωτεύομαι».

Ο Τζον Κλιζ υποστηρίζει: «Είναι φανερό ότι πρόκειται για κάτι πολύ περισσότερο από τη σεξουαλική έλξη. Και ένας σωστός εραστής είναι κάτι περισσότερο από ένα φίλο που τυχαίνει να σου αρέσει. Οι άνθρωποι κάνοντας πως ξέρουν, μιλούν για «χημικές συγγένειες» και χαμογελώντας αλλάζουν συζήτηση... Νομίζω ότι αυτή η έντονη και βαθιά έλξη που αισθανόμαστε για κάποιον οφείλεται στο γεγονός ότι βασικά είναι όμοιος με μας από ψυχολογική άποψη» (Οικογένεια η σύγχρονη Οδύσσεια, 1989, σελ. 15).

Προσπαθώντας να κατανοήσουμε τα παραπάνω αναρωτούμαστε: γιατί το σοφό ρητό λέει πως «τα αντίθετα έλκονται». Η απάντηση δίνεται από τον ίδιο και είναι η εξής: «Δεν έλκονται. Η ενώ έλκονται μες δημιουργούν την εντύπωση πως είναι αντίθετα. Αυτό που κάνει τους ανθρώπους να έλκονται πραγματικά είναι οι ομοιότητες που υπάρχουν μεταξύ τους και πιο πολύ η ουσιαστική ομοιότητα σε μία από τις πιο θεμελιακές πλευρές τους, το οικογενειακό τους υπόβαθρο» (Οικογένεια η σύγχρονη Οδύσσεια, Αθήνα 1989, σελ. 16).

Ένα ζευγάρι όμως σμίγει για πολύ περισσότερους λόγους οι οποίοι μπορούν να καταταχθούν σε τρεις κατηγορίες. Στην πρώτη θα βάλουμε

τις κοινωνικές πιέσεις, όπως η τάξη, η θρησκεία, η περιουσία. Στη δεύτερη, τους προσωπικούς λόγους, όπως η ομορφιά, τα κοινά ενδιαφέροντα, όσα ξέρουμε ότι γι αυτά διαλέγουμε κάποιον.

Στην τρίτη ανήκουν, όλες αυτές οι ασύνειδες έλξεις, που όλοι τις λέμε «χημικές συγγένειες» και σύμφωνα με τον Τζόν Κλίζ (Οικογένεια η σύγχρονη Οδύσσεια, Αθήνα 1989), «τα άτομα διαλέγουν ασύνειδα το ένα το άλλο εξαιτίας ομοιοτήτων στον τρόπο λειτουργίας των οικογενειών τους»

(πηγή: Οικογένεια η σύγχρονη οδύσσεια σελ. 21)

Ας μείνουμε λίγο σ' αυτό το σημείο. Το σημαντικότερο είναι πως διαλέγουμε άτομα (να ερωτευτούμε) που έχουν εκπληκτικές ομοιότητες με εμάς όσον αφορά τις παιδικές εμπειρίες και τα συγκεκριμένα οικογενειακά μας προβλήματα.

Με άλλα λόγια κουβαλάμε μαζί μας, κάπου μέσα μας τις οικογένειες μας και αναδίδουμε σινιάλα που βοηθούν άλλους με παρόμοιο οικογενειακό υπόστρωμα, να μας αναγνωρίζουν. Διαλέγουμε δηλ. κάποιον που μας θυμίζει κάποιο μέλος της οικογένειας μας ή κάποιον

που μας δίνει την αίσθηση ότι θα μπορούσε να καλύψει κάποιο «κενό» στην οικογένεια μας.

Η άποψη του Τζον Κλιζ (Οικογένεια η σύγχρονη Οδύσσεια, Αθήνα 1989) στηρίζεται στην συνταρακτική απόδειξη της Άσκησης Οικογενειακών Συστημάτων που γίνεται από Αμερικανούς οικογενειακούς θεραπευτές στο Ινστιτούτο Οικογενειακής Θεραπείας η οποία πραγματοποιείται για να δείξει πως διαλέγει κανείς το ταίρι του μέσα από το πλήθος στην άλλη άκρη μιας αίθουσας!

Η άσκηση πραγματοποιείται από μια ομάδα ανθρώπων που βρίσκονται όλοι μαζί και το ιδανικότερο είναι να εκτελούν την άσκηση όσο είναι ακόμη εντελώς ξένοι μεταξύ τους. Καλούνται λοιπόν να διαλέξουν ο καθένας μόνος του, κάποιον μέσα από την ομάδα που να τους θυμίζει κάποιο μέλος της οικογένειάς τους ή να τους δίνει την αίσθηση ότι θα μπορούσε να καλύψει κάποιο «κενό» στην οικογένειά τους. Το σημαντικό είναι ότι απαγορεύεται να συνομιλούν όσο κάνουν την επιλογή τους. Σηκώνονται όρθιοι, περιφέρονται και κοιτάζουν τους άλλους γύρω τους. Όταν όλοι έχουν διαλέξει κάποιον, πράγμα που σημαίνει ότι έχουν σχηματίσει ζευγάρια τότε μόνο τους δίνεται η δυνατότητα να μιλήσουν και να πουν γιατί διάλεξαν ο ένας τον άλλο. Ενθαρρύνονται να συγκρίνουν τα οικογενειακά τους υπόβαθρα. Στη συνέχεια, κάθε ζευγάρι καλείται να διαλέξει ένα άλλο ζευγάρι, ώστε να σχηματίσουν τετράδες. Μετά απ' αυτό, ανά τέσσερις αποτελούν τα μέλη μιας οικογένειας και συμφωνούν για το ρόλο που πρόκειται να παίζει ο καθένας μέσα σ' αυτή. Συζητούν μεταξύ τους για τα στοιχεία του

οικογενειακού τους υπόβαθρου, που τους οδήγησαν στην συγκεκριμένη επιλογή.

Το τελικό αποτέλεσμα είναι ότι με κάποιο τρόπο ο καθένας τους διάλεξε τρία άτομα των οποίων οι οικογένειες είχαν παρόμοια λειτουργία με τη δική του. Ανακάλυψαν δηλ. ότι και οι τέσσερις προέρχονται από οικογένειες που τα μέλη τους δυσκολεύονται να εκφράσουν μεταξύ τους με διαύγεια τα συναισθήματά τους, ας πούμε την οργή ή τη ζήλια τους. Ή ότι στις οικογένειες τους υπήρχαν πολλές σχεδόν αιμομικτικές σχέσεις, ή τα άτομα υποχρεώνονταν να είναι πάντα αισιόδοξα και χαρούμενα. Ή μπορεί να ανακάλυψαν ότι και των τεσσάρων οι οικογένειες τους υπέστησαν κάποια μεγάλη απώλεια ή αλλαγή παρόμοιας μορφής, όταν εκείνοι είχαν την ίδια πάνω κάτω ηλικία.

Οι πολλές και συναφείς ομοιότητες που πάντοτε ανακαλύπτουν τα άτομα σε μια τέτοια άσκηση δεν προέρχονται μόνο από την αναζήτηση των κοινών στοιχείων που έχουν μεταξύ τους.

Ωστόσο όλη αυτή η διαδικασία και τα αποτελέσματα που προκύπτουν απ' αυτήν την άσκηση, μπορεί να μην φαίνονται πειστικά για όσους δεν το έχουν δοκιμάσει και είναι εντελώς ανεξιχνίαστο για όσους το ζουν οι ίδιοι.

Είναι φυσικό να ταραζόμαστε όταν διαπιστώνουμε ότι κάνουμε ένα σωρό πράγματα για λόγους που δεν τους ξέρουμε. Για παράδειγμα, τις αμέτρητες πληροφορίες που θα παίρνουμε αδιάκοπα και ολότελα αδιάκοπα. Σινιάλα δηλ. τα οποία μιλάνε για το χαρακτήρα μας και κατ'

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

επέκταση για την οικογένεια. Αυτά μεταβιβάζονται από την έκφρασή μας, το κορμί μας όπως το χρησιμοποιούμε, όλη εκείνη η «γλώσσα του σώματος» για την οποία τόσα πολλά ακούμε τελευταία.

(πηγή: οικογένεια η σύγχρονη οδύσσεια, σελ. 24)

2. ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΕΡΩΤΑ

Από επιστημονικής απόψεως, πρέπει να περιλάβουμε στην έννοια έρωτας, όλες τις συγκινησιακές έλξεις μεταξύ δύο ατόμων αντιθέτου φύλου, από την παραμικρή συμπάθεια, ως τη βαθύτερη αφομοίωση, με, ή χωρίς φανερή σεξουαλική επιθυμία. Αλλά επίσης πρέπει να συμπεριλάβουμε κάθε σεξουαλική επιθυμία, άσχετα με το αντικείμενο, είτε είναι άτομο του ίδιου φύλου, είτε όχι. Δεν υπάρχει δυνατότητα να αποφασίζουμε αντικειμενικά ποιος έρωτας είναι αληθινός, ποιος γευτικός ή φανταστικός. Έρωτας είναι εκείνο, που ο καθένας μας ονομάζει δυνατή συγκίνηση πόθου, έστω και αν γεννιέται, για αφοσίωση ή υπεροχή, για παράδεισο ή κόλαση, για ευτυχία ή δυστυχία. Για να καταλάβουμε, γιατί τόσοι άνθρωποι μεταχειρίζονται άσχημα, ή δεν μεταχειρίζονται καθόλου τη «φυσιολογική» τους ικανότητα γι' αγάπη γιατί τόσοι είναι απογοητευμένοι και δυστυχείς και γιατί αρμονικοί και ικανοποιητικοί γάμοι γίνονται, όλο και συχνότερα, μια εξαίρεση, πρέπει να αναζητήσουμε τους κοινωνικούς παράγοντες.

Και τότε μπορεί να περιμένουμε μια απάντηση στο αναμφισβήτητο γεγονός ό,τι, σε πολλούς από μας λείπει η εμπιστοσύνη στον εαυτό μας και στους άλλους, χωρίς την οποία είναι αδύνατη η ύπαρξη του εποικοδομητικού έρωτα. Προφανώς δεν είμαστε έτοιμοι για αγάπη.

Και αυτό που πολλοί ονομάζουν έρωτα, ασφαλώς δεν είναι αυτό που θα μπορούσε να είναι ο έρωτας.

Εκατομμύρια άτομα πονούν από έρωτα, εκατομμύρια υποφέρουν από τη μάστιγα της ζήλιας, απογοητευμένοι και απηδιασμένοι από τους

συντρόφους τους, δυστυχείς σ' ένα γάμο χωρίς χαρά, ή μόνοι και χωρίς αγάπη, στο κενό της μοναξιάς. Κάθε φορά που ένα πρόβλημα αφορά ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού, πρέπει ν' αναζητούμε τις βαθύτερες αιτίες, είτε στη δομή της κοινωνίας ή σ' άλλες άτυχες περιστάσεις, που ως ένα βαθμό επηρεάζουν όλους το ίδιο. Έτσι το άτομο, άντρας ή γυναίκα ενεργεί σαν εκπρόσωπος του φύλου του.

Φαίνεται ότι υπάρχει ένας «φυσικός» ανταγωνισμός μεταξύ άντρα και γυναίκας, που δημιουργεί προστριβές κι αγώνα, όπου υπήρχαν άντρες και γυναίκες. Ο «ερωτικός πόνος», η ζήλια, και η μοιχεία είναι τόσο παλιά, όσο και η ανθρωπίνη ψυχή. Μόνο που η συχνότητα και η εμπλοκή διαφέρουν.

Στην εποχή μας η σεξουαλική ανικανοποίηση και η κακή συζυγική προσαρμογή, είναι πιο συχνές από άλλοτε, με σημαντικές διαφορές στις συγκρούσεις που παρατηρούνται στις διάφορες χώρες και έθνη.

Τα συζυγικά προβλήματα στις Αγγλοσαξονικές χώρες διαφέρουν από τα προβλήματα των Λατινικών χωρών της Ευρώπης από της Κίνας, τα μεταξύ Χριστιανών από τα μεταξύ Μωαμεθανών, αλλά συγκρίνοντας αυτές τις διαφορές, καταλαβαίνουμε ότι ένας παράγοντας είναι παντού αποφασιστικής σημασίας στον προσδιορισμό της φύσης και του είδους του προβλήματος: Η θέση της γυναίκας στις εκάστοτε κοινωνίες. Και επιπλέον, κάθε ένταση και αύξηση στη συχνότητα των συζυγικών διαφωνιών, συμπίπτει με μια φανερή αλλαγή στην κοινωνική σχέση των φύλων.

Σήμερα, και τώρα ακόμα, η κοινωνική θέση των γυναικών, αλλάζει, και πρέπει να καταλάβουμε τη φύση και την κατεύθυνση αυτών των αλλαγών, έτσι που να μπορέσουμε να εκτιμήσουμε σωστά τις συνέπειες τους. Είναι φανερό, ότι η γυναίκα δεν εξαρτάται από τον άντρα και απολαμβάνει περισσότερα δικαιώματα από ποτέ άλλοτε. Πολλοί άντρες ακόμα και γυναίκες που πιστεύουν αδίστακτα στην αντρική ανωτερότητα, βλέπουν στην ανεξαρτησία των γυναικών την αιτία κάθε κακού. Είναι πεπεισμένοι, ότι η ευτυχία στο γάμο θα ξανακερδηθεί, η ειρήνη μεταξύ των φύλων, θα αποκατασταθεί, αν οι γυναίκες τοποθετηθούν και πάλι στη θέση της ημιδουλειάς χωρίς τις κοινωνικές σεξουαλικές και επαγγελματικές ελευθερίες τις οποίες χαίρονται σήμερα. Αυτοί που υποστηρίζουν την ιδέα αυτή, πιστεύουν στη βιολογική κατωτερότητα των γυναικών, και θεωρούν τη σημερινή ισότητα που αναπτύσσεται μεταξύ των φύλων σαν αφύσικη και καταστρεπτική. Αναφέρονται στις φυσικές ατέλειες των γυναικών, από απόγεως σωματική και μυϊκή ικανότητας και ειδικά παρατηρούν το συγκριτικά μικρότερο μέγεθος του εγκεφάλου της γυναίκας, σαν αρκετή απόδειξη του φυσικού προσδιορισμού των γυναικών σαν «κατώτερα όντα».

Όλα τα δικαιώματα και τα καθήκοντα που χαρακτηρίζουν τον άντρα στην κοινωνία μας, αναγνωρίζονται σαν κοινωνικά λειτουργικά του ισχυρού φύλου, ενώ κάτω από ορισμένες συνθήκες οι γυναίκες κατείχαν τα δικαιώματα και τα προνόμια που δίνονται στο σημερινό μας πολιτισμό στους άντρες, «η προβαλλόμενη ανωτερότητα του άνδρα» δεν έχει ούτε βιολογική, ούτε πνευματική, ούτε μυχολογική βάση.

Παρατηρήσεις σε αιχμάλωτα ζώα, που με σχέσεις στενού ομαδικού κύκλου, παρουσιάζουν παρόμοιες συνθήκες πχ μεταξύ πιθήκων, το ισχυρότερο ζώο κυβερνά το κλουβί και ρυθμίζει τη σεξουαλική δραστηριότητα, φανερώνουν ότι δεν υπάρχει διαφορά αν το αρσενικό ή το θηλυκό, αναλαμβάνει το ρόλο του κυρίαρχου ζώου.

Αν το θηλυκό είναι το δυνατότερο είδος, ενεργεί σεξουαλικά ακριβώς όπως κάνει ο αρσενικός υπεραφέντης.

Η υπεροχή του ενός φύλου επί του άλλου χαρακτηρίζεται από ορισμένα προνόμια. Αυτά τα προνόμια με τα οποία εγκαθιδρύεται στην κοινότητα η ισχυρή θέση του ενός φύλου, περιλαμβάνουν πολιτικά, οικονομικά και σεξουαλικά δικαιώματα.

Μέχρι πριν εκατό χρόνια τα πολιτικά δικαιώματα ήταν αποκλειστικά στα αντρικά χέρια. Γυναίκες κυβερνήτες ήταν σπάνιες εξαιρέσεις, σε αντρικές κοινωνίες και αυτές οι εξαιρέσεις, συνέβαιναν μόνο κάτω από ορισμένες συνθήκες σε φεουδαρχικές οργανώσεις. Οι γυναίκες, βέβαια, δεν γίνονταν δεκτές ούτε και σε μικρότερα πολιτικά ή διοικητικά αξιώματα.

Τα κοινωνικά δικαιώματα συμφωνούσαν με την πολιτική υπεροχή. Οι γυναίκες δεν κατείχαν κανένα κοινωνικό δικαίωμα. Τα όφειλαν αποκλειστικά στη θέση του συζύγου, πατέρα ή αδελφού.

Η κοινωνική θέση της γυναίκας άλλαζε, ανάλογα με κείνη του άντρα από τον οποίο εξαρτάτε. Κάθε κοινωνική θέση μπορούσε να αποκτηθεί με το γάμο. Μόνη της δεν ήταν τίποτα· δια μέσου του άντρα - τα πάντα!

Το οικονομικό επίπεδο μια γυναίκας ήταν συνέπεια της κοινωνικής της εξάρτησης. Δεν της επέτρεπαν καμία οικονομική δύναμη. Μπορούσε να δουλέψει μονάχα για έναν άντρα, είτε στη δική της οικογένεια σαν νοικοκυρά, ή σαν υπηρέτρια σε έναν άλλο. Η γυναίκα δεν κληρονομούσε και δεν ήταν κάτοχος καμιάς περιουσίας. Τα κέρδη ανήκαν στον αρχηγό της οικογένειας της. Αυτός μόνον μπορούσε να έχει περιουσία, να κάνει συμβόλαια, να ενάγει ή να ενάγεται.

3. ΕΡΩΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

Αδερφική αγάπη είναι η αγάπη ανάμεσα σε ίσους, μητρική αγάπη είναι η αγάπη για τον αδύνατο. Αν και διαφορετικοί μεταξύ τους, οι δύο αυτοί τύποι της αγάπης έχουν το κοινό σημείο ότι από την ίδια τους τη φύση δεν περιορίζονται σ' ένα πρόσωπο. Αν αγαπώ τον αδερφό μου, αγαπώ όλα μου τα αδέρφια, αν αγαπώ το παιδί μου, αγαπώ όλα τα παιδιά μου, μα όχι αγαπώ όλα τα παιδιά, όλους που χρειάζονται τη βοήθειά μου. Σε αντίθεση προς τους δύο αυτούς τύπους της αγάπης, βρίσκεται η ερωτική αγάπη· αυτή είναι η επιθυμία για πλήρη συνταύτιση και ένωση μ' ένα άλλο πρόσωπο. Από την ίδια της τη φύση είναι αποκλειστική και όχι παγκόσμια.

Η ερωτική αγάπη συχνά συγχέεται με τη συναρπαστική εμπειρία του να ερωτεύεσαι με την αιφνίδια κατάρρευση των φραγμών που υπήρχαν μεταξύ των δύο, ξένων ως εκείνη τη στιγμή προσώπων. Αφού ο ξένος γίνει ένα οικείο πρόσωπο, δεν υπάρχουν πια φραγμοί να υπερνικηθούν, ούτε ζαφνικό πλησίασμα να επιτευχθεί. Το άτομο που αγαπάμε το γνωρίζουμε τόσο καλά όσο τον εαυτό μας, ή καλύτερα, τόσο λίγο όσο τον εαυτό μας. Αν υπήρχε περισσότερο βάθος στη γνώση του άλλου προσώπου, να μπορούσε κανείς να διαισθάνεται την απεραντοσύνη της προσωπικότητας του, το άλλο πρόσωπο δε θα μπορούσε ποτέ να γίνει τόσο οικείο. Και το θαύμα της υπερνίκησης των φραγμών θα μπορούσε να συνέβαινε κάθε μέρα. Αλλά για τους περισσότερους ανθρώπους η δικής τους προσωπικότητα, όπως και των άλλων, σύντομα εξερευνάτε και εξαντλείται. Γι' αυτούς οι οικειότητα δεμελιώνεται κυρίως με σεξουαλική

επαφή. Εφόσον νιώθουν το χωρισμό από το άλλο πρόσωπο βασικά σαν σωματικό χαρακτηριστικό, η σωματική ένωση σημαίνει ξεπέραςμα του χωρισμού.

Πέρα απ' αυτό υπάρχουν και άλλοι παράγοντες οι οποίοι για πολλούς ανθρώπους σημαίνουν το ξεπέραςμα των ορίων μεταξύ δύο ξένων. Το να μιλήσει κανείς για την προσωπική του ζωή, για τις ελπίδες και τις αγωνίες του, να δημιουργήσει ένα κοινό ενδιαφέρον, μια κοινή στάση απέναντι στον κόσμο, όλα αυτά θεωρούνται σαν ξεπέραςμα της μοναξιάς. Ακόμα το να δείξει το θυμό του ή το μίσος ή την πλήρη έλλειψη αναστολής θεωρείται σαν οικειότητα.

Αλλά όλες αυτές οι μορφές οικειότητας τείνουν να μειωθούν όλο και πιο πολύ καθώς ο χρόνος περνά. Η συνέπεια είναι ότι θ' αρχίσει η αναζήτηση αγάπης μ' ένα καινούργιο ξένο. Πάλι ο ξένος μετατρέπεται σε οικείο πρόσωπο, ξανά η εμπειρία του να ερωτευτεί κανείς είναι δυνατή και συναρπαστική. Και ξανά λίγο - λίγο, χάνει την ένταση της και τελειώνει με την επιθυμία μιας νέας κατάκτησης - πάντα με την ψευδαίσθηση πως η νέα αγάπη θα είναι διαφορετική από τις προηγούμενες. Αυτές οι αυταπάτες βοηθούνται πολύ από τον απατηλό χαρακτήρα της σεξουαλικής επιθυμίας.

Η σεξουαλική επιθυμία έχει στόχο της τη συνένωση. Και ασφαλώς δεν είναι μόνο μια σωματική επιθυμία ή ανακούφιση από μια οδυνηρή ένταση. Η σεξουαλική επιθυμία μπορεί να προκληθεί τόσο από την αγωνία της μοναξιάς, από τον πόθο της μοναξιάς, από τον πόνο της μοναξιάς, από τον πόθο να κατακτήσεις ή να κατακτηθείς, από

ματαιοδοξία, από την επιθυμία να πληγώσεις ή και να καταστρέψεις, όσο και από την αγάπη. Εξαιτίας του ότι η σεξουαλική επιθυμία είναι στο μυαλό των περισσότερων ανθρώπων ζευγαρωμένη με την ιδέα της αγάπης, εύκολα οδηγούνται στο συμπέρασμα ότι αγαπούν ο ένας τον άλλο όταν ποθούνται σωματικά. Η αγάπη μπορεί να εμπνεύσει την επιθυμία για σεξουαλική ένωση. Αν η επιθυμία για σωματική ένωση δεν προκαλείται από την αγάπη, αν η ερωτική αγάπη δεν είναι επίσης αδερφική, τότε δεν οδηγεί τη συνένωση σε κάτι περισσότερο από ένα οργιαστικό, παροδικό συναίσθημα. Η σεξουαλική έλξη δημιουργεί προσωρινά την γευδαίσθηση της συνένωσης. Ωστόσο χωρίς αγάπη αυτή η «ένωση» αφήνει το ζευγάρι τόσο ξένους τον ένα με τον άλλο, όσο και πριν. Κάποτε τους κάνει να τρέπονται ή και να μισούν ο ένας τον άλλο, γιατί όταν η αυταπάτη φύγει νιώθουν ακόμα πιο δυνατά από πριν την αποξένωσή τους.

Στην ερωτική αγάπη υπάρχει η αποκλειστικότητα που λείπει από την αδερφική και μητρική αγάπη. Συχνά η αποκλειστικότητα της ερωτικής αγάπης παρεξηγείται με την έννοια της κτητικής προσκόλλησης. Μπορεί να βρει κανείς, συχνά, δύο «ερωτευμένους» οι οποίοι δεν νιώθουν αγάπη για κανέναν άλλο. Στην πραγματικότητα η αγάπη τους είναι ένας εγωισμός εις διπλούν. Νιώθουν την εμπειρία της υπερνίκησης της μοναξιάς. Κι ωστόσο, αφού είναι ξεκομμένοι από τους υπόλοιπους συνανθρώπους τους, παραμένουν ξεκομμένοι ο ένας από τον άλλο και αποξενωμένοι από τους εαυτούς τους.

Η ερωτική αγάπη είναι αποκλειστική στο αγαπημένο πρόσωπο, όμως αγαπά όλο το ανθρώπινο γένος, καθετί που είναι ζωντανό. Είναι

αποκλειστική μόνο με την έννοια της ερωτικής συνένωσης μ' ένα μόνο πρόσωπο, και της συμπόρευσης σ' όλους τους δρόμους της ζωής.

Η ερωτική αγάπη, αν είναι αγάπη, έχει μια προϋπόθεση: ότι αγαπώ από την ουσία της ύπαρξής μου και νιώθω το άλλο άτομο στην ουσία της δικής του ύπαρξης. Στην ουσία όλες οι ανθρώπινες υπάρξεις είναι ίδιες. Είμαστε όλοι μέρη του Ενός, είμαστε όλοι Ένα. Έτσι λοιπόν θα έπρεπε η ερωτική αγάπη να είναι μια πράξη της θέλησης, μια απόφαση να εμπιστευτώ απόλυτα τη ζωή μου στη ζωή ενός άλλου προσώπου. Αυτή είναι πραγματικά η επιχειρηματολογία της ιδέας του αδιάλυτου γάμου όπως βρίσκεται σε πολλές μορφές του παραδοσιακού γάμου, στις οποίες τα δύο μέρη ποτέ δεν εκλέγουν το ένα το άλλο, αλλά εκλέγονται ο ένας για τον άλλο, κι ωστόσο πιστεύεται ότι θα αγαπούν ο ένας τον άλλο.

Υπάρχει όμως και η άλλη άποψη σύμφωνα με την οποία η αγάπη είναι το αποτέλεσμα μιας αυθόρμητης ψυχικής αντίδρασης, μιας αιφνίδιας κατάληξης από ένα ακατανίκητο συναίσθημα. Η άποψη αυτή παραμελεί ένα σοβαρό παράγοντα στην ερωτική αγάπη, τον παράγοντα της θέλησης.

Το ν' αγαπάς κάποιον δεν είναι μόνο ένα δυνατό συναίσθημα, είναι μια απόφαση, μια κρίση, μια υπόσχεση. Αν η αγάπη ήταν μόνο ένα συναίσθημα, δε θα υπήρχε βάση για την υπόσχεση, μιας παντοτινής αγάπης. Το συναίσθημα έρχεται και παύει. Πως μπορούμε λοιπόν να κρίνουμε ότι το συναίσθημα αυτό θα διατηρηθεί για πάντα, αν η ενέργεια μας δεν περικλείει κρίση και απόφαση.

Οι δύο αυτές απόψεις, πως η ερωτική αγάπη είναι εντελώς ατομική έλξη και πως η ερωτική αγάπη δεν είναι τίποτα άλλο παρά μόνο μια πράξη θέλησης, είναι σωστές ή όπως θα μπορούσε να διατυπωθεί αυτό πιο ταιριαστά, η αλήθεια δεν είναι ούτε το ένα ούτε το άλλο. Και για αυτό το λόγο η ιδέα ότι ένας δεσμός εύκολα μπορεί να διαλυθεί αν δεν έχει επιτυχία, είναι τόσο εσφαλμένη όσο και η ιδέα ότι ο δεσμός σε καμιά περίπτωση δεν πρέπει να διαλυθεί.

4. ΑΓΑΠΗ

Η ΑΝ ΠΡΟΤΙΜΑΤΕ

ΛΟΓΙΑ ΑΓΑΠΗΣ

Αγάπη είναι η παρορμητική δύναμη για τις πιο υψηλές αξίες της ανθρωπίνης ζωής: τη δύναμη της αλήθειας, της γνώσης, της ομορφιάς, της καλοσύνης και της ευτυχίας.

PITIRIM SOROKEN

Εξακολουθώ να καθοδηγούμαι από την καρδιά μου και να υπερασπίζομαι παθιασμένα την ιδέα πως την αγάπη την μαθαίνουμε, τη διδασκόμαστε· ότι απαιτείται γιγαντιαία συνειδητή προσπάθεια για να αποκτήσει κανείς τις προϋποθέσεις και την ικανότητα να την κρατήσει ζωντανή.

Λεο Μπουσκάλια

Ο Λεο Μπουσκάλια στο βιβλίο του (Γεννημένοι για την αγάπη, σελ 154) παραδέχεται: «Δεν υπάρχουν ειδήμονες στην αγάπη. Σπουδάζω την επιστήμη αυτή περισσότερο από 25 χρόνια κι ακόμα διστάζω να δώσω έστω και τον ορισμό της. Δεν είναι τόσο σημαντικό να έχουμε οριστικές απαντήσεις στην αγάπη. Εκείνο που προέχει είναι να συνεχίσουμε να ερευνούμε. Η αδιάκοπη ανάπτυξη και ωρίμανση μέσα στην αγάπη είναι ένα ευχάριστο και μυστικό ταξίδι, γεμάτο ενόραση, ενθουσιασμό και έκπληξη. Η τελική αποπληρωμή μπορεί να μη μας προσφέρει όλες τις απαντήσεις. Αξίζει όμως το ταξίδι.»

Μια από τις θεμελιώδεις παραμέτρους της αγάπης είναι η προθυμία για βαθύτερη ένωση μ' ένα άλλο πρόσωπο. Αυτό είναι μια εντελώς φυσική επιθυμία αλλά πρέπει να αποφύγουμε τον κίνδυνο να συγχωνεύσουμε ολοκληρωτικά την ταυτότητα μας με την ταυτότητα κάποιου άλλου. Μια σχέση αγάπης λειτουργεί καλύτερα σαν εδελοντικό σμίξιμο δύο χωριστών ατόμων. Μέσα από την αφοσίωση και το σεβασμό του ενός για τον άλλο, δημιουργούν μια νέα οντότητα, η οποία δεν είναι κανένας από τους δύο, αλλά μέρος και των δύο - η σχέση τους. Οι νέες σχέσεις είναι πάντοτε εύδραυστες. Η επιβίωση της αγάπης είναι εφικτή όταν δύο άνθρωποι διατηρούν την ακεραιότητα τους και είναι πρόθυμοι να συνενώσουν τις προσπάθειες τους και την μοναδικότητα τους, δίνοντας σχήμα και μορφή στην αγάπη τους.

Στην αγάπη και σε κάθε νέα σχέση επιβάλλεται βέβαια να παραιτηθούμε από κάποια πράγματα του εαυτού μας, αλλά είναι λογικό να είμαστε πάντοτε προσεκτικοί ώστε να μη χάσουμε ολοκληρωτικά τον εαυτό μας στη διαδικασία αυτή.

Για να κατανοήσουμε όσο γίνεται καλύτερα το μυστήριο της αγάπης θα προσπαθήσουμε να το σκιαγραφήσουμε.

Είναι γεγονός πως οι άνθρωποι χρειάζονται την κατάλληλη ατμόσφαιρα για να αναπτυχθούν και να ανακαλύψουν τη δική τους μοναδικότητα. Μέσα απ' αυτό μπορούμε να δούμε την αγάπη σε συνάρτηση με την αυτοεκτίμηση. Θα νιώδαμε σίγουρα πολύ τυχεροί αν κάποιος είχε το χρόνο και τη δυνατότητα να διακρίνει τη μοναδική σπίδα που υπάρχει μέσα μας και να μας βοηθήσει να αναπτύξουμε τις

ειδικές ικανότητες που διαθέτουμε. Όμως ακόμα κι όταν κανένας δεν αναγνωρίζει πόσο αξιόλογοι είμαστε, υπάρχει πάντα ο εαυτός μας, η μοναδική αυτή αστείρευτη πηγή ενίσχυσης και βοήθειας, το μοναδικό πρόσωπο που θα κυματίζει πάντοτε υπερήφανα την προσωπική μας σημαία.

Η αυτοεκτίμηση είναι ένα στοιχείο που πρέπει να συντηρηθεί και από τα δύο μέρη σε μια σχέση. Η αγάπη δημιουργεί το εμάς χωρίς όμως να καταστρέφει το εμένα.

Κάνουμε μεγάλο λάθος αν νομίζουμε ότι για να συντηρήσουν δύο άνθρωποι την αγάπη τους και τον έρωτά τους, πρέπει να συγχωνευθούν σε έναν. Ακούμε πάντοτε για αγάπη χωρίς όρους. Είναι πολύ συνηθισμένο να βεβαιώνουμε τους άλλους ότι τους αγαπάμε χωρίς όρους. Στην πραγματικότητα όμως είναι δύσκολο να ανταποκριθούμε σε μια κατάσταση αγάπης χωρίς όρους. Γιατί υπάρχει τουλάχιστο ένας υποχρεωτικός όρος για κάποιο πρόσωπο που αγαπάμε, κι αυτός ο όρος είναι ότι το άλλο πρόσωπο πρέπει να συνεχίσει ν' αναπτύσσεται σαν άτομο χωριστά από εμάς. Όχι μόνο πρέπει να σεβόμαστε την ανάγκη για ανάπτυξη των ανθρώπων που αγαπάμε, αλλά και να την ενθαρρύνουμε, ακόμα κι αν διαγράφεται ο κίνδυνος να τους χάσουμε. Αυτό ίσως φαίνεται ειρωνικό αλλά είναι η αλήθεια! Η μοναδική ελπίδα για ν' αναπτυχθούν μαζί τα άτομα, είναι πρώτα απ' όλα να συνεχίσουν ν' αναπτύσσονται χωριστά.

Οι περισσότεροι πιστεύουμε ότι η αγάπη είναι κατά κύριο λόγο υπόθεση καρδιάς, κάτι που μας κυριεύει με αισθήματα που δεν είναι

εύκολο να περιγράψουμε. Όμως ότι κι αν είναι αυτό που ένωσε δύο ανθρώπους αρχικά το μόνο που θα τους κρατήσει ενωμένους στο μέλλον θα είναι η απόφαση τους να συνεχίσουν να διευρύνουν τη γνώση τους ο ένας για τον άλλο. Για να αντέξει η αγάπη πρέπει να αναπτύσσεται κάτω από αμοιβαία εμπειρία, κατανόηση, υπομονή, κρίση και διακριτικότητα. Από την ίδια την πολυσύνθετη φύση της η αγάπη αναπροσδιορίζεται αδιάκοπα. Για να αποδεχτούμε τη μεταβαλλόμενη φύση της αγάπης, πρέπει να είμαστε ειλικρινείς και στο νου και στην καρδιά.

Κατά πόσο όμως μπορούμε να προσδιορίσουμε πόσο πραγματικά ενδιαφερόμαστε για κάποιον άλλο σε σημείο που να καταθέσουμε την ευτυχία μας στη δική του ευτυχία. Όλοι έχουμε προσωπικές προτεραιότητες, συνειδητές και υποσυνείδητες. Η προθυμία λοιπόν να ανατείλουμε τις επιθυμίες μας και να ανακατατάξουμε τις προτεραιότητες μας για την ευτυχία του ανθρώπου που αγαπάμε είναι ένας εύστοχος τρόπος για να ανακαλύψουμε το πραγματικό μας ενδιαφέρον γι' αυτόν.

Αυτό βέβαια δε σημαίνει ότι θα αναπροσδιορίζουμε αδιάκοπα τη ζωή μας για λογαριασμό των άλλων. Μπορούμε όμως να κρίνουμε καλύτερα πόσο εκτιμούμε μια σχέση αγάπης.

Η αγάπη δεν είναι παιχνίδι, οι περισσότεροι άνθρωποι όμως είναι πόνια σ' ένα παιχνίδι αγάπης που δεν καταλαβαίνουν. Κι αυτό γιατί πιεζόμαστε από την ανάγκη ν' αλλάζουμε αυτούς που αγαπάμε. Σχεδόν πάντα βρίσκουμε σ' αυτούς ελαττώματα και σφάλματα. Νομίζουμε ότι αν μπορούσαν να είναι περισσότερο από το ένα πράγμα και λιγότερο από

το άλλο, τότε ο έρωτας και η αγάπη θα εκπληρώνονταν απόλυτα. Αυτό βέβαια αληθεύει ακόμα και όταν ένα μέρος του προβλήματος ξεκινά από τις προσωπικές μας αδυναμίες και ιδιοτροπίες, από τις δικές μας περίεργες διαθέσεις. Η προσπάθεια όμως ν' αλλάξουμε αυτούς που αγαπάμε γίνεται καταναγκασμός. Μπαίνουμε στη διαδικασία να πλάσουμε έναν άνθρωπο με το δικό μας καλούπι, μη σεβόμενοι την προσωπικότητα και τον χαρακτήρα του. Αυτό φέρνει σε μια σχέση πολλές γκρίνιες και σκληρές συγκρούσεις. Έστω όμως κι αν το καταφέρουμε να πλάσουμε έναν άνθρωπο με τα δικά μας μέτρα και σταθμά, σίγουρα θα απογοητευτούμε γιατί δεν θα είναι ο ίδιος άνθρωπος που ερωτευτήκαμε και αγαπήσαμε. Έτσι θα έχουμε να αντιμετωπίσουμε ένα καινούργιο πρόβλημα. Ίσως ένα πράγμα θα μπορούσε να μας βοηθήσει να αποφύγουμε τον φαύλο κύκλο αλλαγής των ανθρώπων που αγαπάμε: η σκέψη ότι οι άνθρωποι έχουν κοινό ένα πράγμα, είναι διαφορετικοί.

Αλλωστε εκείνο που δεν πρέπει να παραμελούμε σε μια σχέση αγάπης είναι, εκτός από την εκστατική πλευρά του πάθους και του ρομάντζο, την πρακτική, υπομονετική και πιο αρνητική πλευρά της καθημερινής ζωής. Έχουμε δηλ. σοβαρότερα προβλήματα στα οποία πρέπει να δείξουμε όλη μας την εργατικότητα απ' το να μπαίνουμε στη διαδικασία να αλλάξουμε το ταίρι μας.

Ας μιλήσουμε όμως και για την εμπιστοσύνη η οποία είναι μια από τις βασικότερες ιδιότητες της αγάπης. Πάντοτε δοκιμάζουμε τους ανθρώπους για να βεβαιωθούμε αν μας αγαπούν πραγματικά. Τους παρακολουθούμε αδιάκοπα για να διαπιστώσουμε αν νοιάζονται για μας,

αν δίνονται ελεύθερα ή είναι συγκρατημένοι, αν είναι αποφασισμένοι να σταθούν δίπλα μας όταν τους χρειαστούμε ή θα μας εγκαταλείψουν με τα πρώτα σύννεφα κάποιας σύγκρουσης. Όταν βεβαιωθούμε για την αγάπη τους, όλα είναι δυνατά. Αποκτούμε το θάρρος να ωριμάσουμε και να τολμήσουμε πέρα από τους φανταστικούς περιορισμούς μας. Βρίσκουμε τη δύναμη να ξεπεράσουμε τους φόβους μας και να διασπάσουμε τον κλοιό των αυτοκαταστρεπτικών συνηθειών. Ανακαλύπτουμε το δικό μας δρόμο κι εγκαταλείπουμε τη γκρίνια, τα παράπονα και τα απωδημένα συναισθήματα. Όλα αυτά τα μικρά θαύματα είναι πιθανά, όταν η αγάπη περιβάλλεται από εμπιστοσύνη και σιγουριά. Όταν εμείς νοιαζόμαστε, τότε γνωρίζουμε καλά ότι και οι άλλοι, επίσης νοιάζονται.

Κάτι που δεν πρέπει να μας διαφεύγει και φυσικά δεν θα παραλείψουμε κι εμείς να αναφέρουμε είναι ότι στην αγάπη πρέπει να αντιμετωπίσουμε κάποιους κινδύνους. Κινδύνους που δεν προέρχονται τόσο από την ίδια την φύση της αγάπης, όσο απ' την οπτική γωνία που εμείς βλέπουμε ή μάδαμε να βλέπουμε την αγάπη.

Όλοι μεγαλώσαμε με τον μύθο της ρομαντικής της τέλειας αγάπης. Νιώθουμε ότι, αυτό τουλάχιστο, το δικαιούμαστε και μας αξίζει. Φανταζόμαστε τις σχέσεις μας, χωρίς συγκρούσεις, σχέσεις που ξεχειλίζουν από ζεστασιά και κατανόηση, αποδοχή και τρυφερότητα. Δυστυχώς ή ευτυχώς όμως η αγάπη έχει το ρίσκο της, γιατί ότι αξίζει στη ζωή έχει το δικό του κίνδυνο. Η παγίδα που μας έστησε ο μύθος της τέλειας αγάπης είναι καλοστημένη και δεν μας επιτρέπει να δούμε τον κίνδυνο της πλάνης μας. Έτσι σπαταλάμε το χρόνο μας, μετρώντας

τι πήραμε και μας άξιζε να πάρουμε από τα όνειρά μας, θρηνώντας πάνω στο άθροισμα των ελλείψεων. Ίσως όμως να νιώθαμε λιγότερο απογοητευμένοι αν αποδεχόμασταν το γεγονός ότι δεν υπάρχει τέλεια αγάπη, υπάρχει μόνο ανθρώπινη αγάπη. Σ' αυτή την περίπτωση μπορούμε να διαδέσουμε όλη τη ζωτικότητα μας προσπαθώντας να εκτιμήσουμε και να διευρύνουμε την αγάπη που έχουμε.

Συνεχίζοντας τα λόγια αγάπης αξίζει να αναφερθούμε και σε άλλους κινδύνους στην αγάπη. Συμβαίνει πολύ συχνά να παραιτούμαστε «χάρη της αγάπης» από την αξιοπρέπεια μας, να παραδώσουμε τον έλεγχο του εαυτού μας, σε κάποιους άλλους εγκαταλείποντας το πιο ζωτικό στοιχείο της αγάπης. Όταν παραιτούμαστε όμως από την αξιοπρέπεια μας, παραιτούμαστε και από το δικαίωμα να παραπονηθούμε για την έλλειψη της. Η ευτυχία μας βασίζεται κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος στην αίσθηση μας για αξιοπρέπεια. Χωρίς αυτοεκτίμηση, ελαχιστοποιούμε την ικανότητά μας να δώσουμε ή να πάρουμε οτιδήποτε, πόσο μάλλον ένα δώρο ανεκτίμητης αξίας όπως είναι η αγάπη.

«Και στάθηκαν κοντά, όχι όμως πολύ κοντά ο ένας στον άλλο. Γιατί οι κολόνες του ναού στέκονται χωριστά και οι δρυς και τα κυπαρίσσια δεν μπορούν να μεγαλώσουν το ένα κάτω από τη σκιά του άλλου.»

KAHLIL GIBRAN (Λεο Μπουσκάλια, Γεννημένοι για την αγάπη σελ 104)

Δανειστήκαμε αυτά τα λόγια για να μιλήσουμε για ένα άλλο μεγάλο μύθο γύρω από την αληθινή αγάπη. Συνηθίσαμε να βλέπουμε την εικόνα δύο ανθρώπων που ζουν συνδεδεμένοι για πάντα που βαδίζουν στο ίδιο

μονοπάτι, που έχουν τους ίδιους σκοπούς και τα ίδια ενδιαφέροντα. Και το πρόβλημα δημιουργείται από τη στιγμή που θα θελήσουμε να δώσουμε, στην φυσική κατάσταση της επιθυμίας και δέλησης να αισθανόμαστε ένα προστατευτικό χέρι δίπλα μας να νιώθουμε κοντά ο ένας στον άλλον, τη μορφή της αποκλειστικότητας και της μονιμότητας. Τότε αυτό το συναίσθημα μετατρέπεται σε κτητικότητα και αρνούμαστε να δεχτούμε ότι το πρόσωπο που αγαπάμε έχει την ικανότητα να αγαπά και να αγαπιέται και από άλλους ανθρώπους. Η κτητικότητα καταστρέφει πάντα εκείνο που προσπαθεί να προστατεύσει, και πραγματικά είναι άδικο γιατί είμαστε ικανοί να αγαπάμε πολλούς ανθρώπους ταυτόχρονα, χωρίς να νοθεύουμε αυτό που έχουμε να δώσουμε σε μια σχέση.

Αξίζει μιλώντας για αγάπη να «δούμε» κι ένα από τα πλέον παράδοξα πράγματα που συμβαίνουν σε μια σχέση αγάπης. Το παράδοξο είναι ότι πληγώνουμε πιο πολύ ακριβώς εκείνους που αγαπάμε περισσότερο. Διορθώνουμε συνέχεια τα λάθη τους, αμφισβητούμε τις αποφάσεις τους, αντιμαχόμαστε τις ιδέες τους. Τους κρίνουμε πολλές φορές με πολύ πιο αυστηρά κριτήρια απ' αυτά που κρίνουμε τον εαυτό μας. Σίγουρα, δεν είναι κακό να θέλουμε, αυτοί που αγαπάμε να παρουσιάζουν πάντα τον καλύτερο εαυτό τους. Δεν θα το πετύχουμε όμως ποτέ αυτό, με μια ασταμάτητη αρνητική κριτική.

Η κριτική είναι μια τέχνη λεπτή και πολυσύνθετη, που δεν επιτρέπεται να τη χρησιμοποιούμε με ελαφρότητα και ασέβεια. Μπορεί να διορθώσει, όπως μπορεί και να γκρεμίσει. Γι' αυτό κάθε φορά που θα ετοιμαζόμαστε να κρίνουμε κάποιον, θα ήταν καλό να σκεφτούμε αν

πραγματικά υπάρχει λόγος να το κάνουμε. Αν στέκει μια κριτική, ένα τέτοιο σχόλιο ή μήπως είναι καλύτερα να παραμείνουμε σιωπηλοί.

Δώσαμε μέχρι τώρα πολλά στοιχεία αγάπης. Πολλές πλευρές της και κινδύνους που αντιμετωπίζουμε. Λίγο έως πολύ δώσαμε και κάποιες λύσεις ή καλύτερα ερεθίσματα για προβληματισμό. Εκείνο όμως που πρέπει να καταλάβουμε είναι ότι δεν υπάρχουν συνταγές αγάπης. Δεν υπάρχει η τέλεια λύση. Ένα πρόβλημα έχει τόσες λύσεις όσες και τα άτομα που θα το αντιμετωπίσουν. Εκείνο που χρειάζεται είναι η προσωπική αξιοπρέπεια και ελευθερία, για να κατευθύνουμε τη δική μας ζωή. Απαιτείται αυτοσεβασμός. Και πάνω απ' όλα στην αγάπη να είμαστε ο εαυτός μας, ελεύθεροι από πρόωρες κρίσεις για τους άλλους και τον εαυτό μας που μετατρέπονται σε προκαταλήψεις.

Ο Μπουσκαλία μπορεί να μας βοηθήσει να κλείσουμε αυτό το κεφάλαιο. (Γεννημένοι για την αγάπη σελ. 297). «Δεν θα νικηθείτε ποτέ στην αγάπη εκτός να φανταστείτε ότι την κατανοήσατε απόλυτα. Η αγάπη είναι δώρο και απονέμεται πάντα, ελεύθερα, απροσδόκητα, πρόθυμα. Προσφέρεται ακόμα κι όταν οι άλλοι δεν την αναγνωρίζουν και δεν την εκτιμούν. Δεν αγαπάμε για να μας αγαπήσουν, αγαπάμε γιατί έτσι νιώθουμε».

5. ΕΡΩΤΑΣ ΚΑΙ ΓΑΜΟΣ

Σε κάποια περιοχή της Γερμανίας υπάρχει ένα παλιό έθιμο με το οποίο δοκιμάζουν το αρραβωνιασμένο ζευγάρι αν ταιριάζει για τη συζυγική ζωή. Πριν από την τελετή του γάμου, οδηγούν τη νύφη και το γαμπρό σ' ένα ξέφωτο όπου βρίσκεται πεσμένος ένας κορμός δέντρου. Δίνουν στο ζευγάρι πριόνι με δύο λαβές και τους ζητούν να κόψουν τον κορμό με το πριόνι. Με τη δοκιμασία αυτή διαπιστώνεται αν οι δύο σύντροφοι είναι πρόθυμοι να συνεργαστούν. Είναι μια δουλειά για δύο ανθρώπους. Αν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη ανάμεσά τους θα τραβούν ο ένας αντίθετα από τον άλλο και δε θα καταφέρουν τίποτε. Αν όμως ο ένας θελήσει να πάρει την αρχηγία και να τα κάνει όλα μόνος του, τότε, ακόμα και αν ο άλλος υποχωρήσει, η δουλειά θα πάρει δυο φορές περισσότερο χρόνο. Πρέπει να έχουν και οι δύο πρωτοβουλία, αλλά η πρωτοβουλία τους πρέπει να συνδυάζεται. Αυτοί οι Γερμανοί χωρικοί έχουν καταλάβει ότι η συνεργασία είναι κύρια προϋπόθεση στο γάμο.

Τι σημαίνει όμως έρωτας και γάμος;

«Ο έρωτας, με την ολοκλήρωσή του, το γάμο, είναι η πιο στενή στοργική σχέση μ' ένα σύντροφο του άλλου φύλου, που εκφράζεται με τη φυσική έλξη, τη συντροφικότητα και με την απόφαση να κάνουν παιδιά. Είναι ευκολονόητο ότι ο έρωτας και ο γάμος είναι μια πλευρά της συνεργασίας - όχι της συνεργασίας για το καλό δύο μόνο ανθρώπων αλλά της συνεργασίας και για το καλό όλης της ανθρωπότητας» (Adler *What life should mean to you*, σελ. 108)

Στην εποχή μας, βρίσκουμε πολλές δυσκολίες και διαμάχες σχετικά με όλα τα προβλήματα του έρωτα. Αν θέλουμε να φτάσουμε σε κάποιο σωστό συμπέρασμα, η προσέγγιση μας πρέπει να είναι εντελώς απροκάλυπτη.

Δεν μπορούμε όμως να κρίνουμε το πρόβλημα του έρωτα και του γάμου, σα να ήταν ένα εντελώς απομονωμένο πρόβλημα. Το ανθρώπινο ον δεν μπορεί ποτέ να είναι ολοκληρωτικά ελεύθερο, με την έννοια αυτή· δε μπορεί ποτέ να πραγματοποιήσει λύσεις στα προβλήματά του ακολουθώντας αποκλειστικά τη γραμμή των ατομικών του ιδεών. Κάθε ανθρώπινο πλάσμα είναι δεμένο με σταθερούς δεσμούς. Οι τρεις κύριοι δεσμοί καθορίζονται απ' το γεγονός: ότι ζούμε σ' ένα ιδιαίτερο μέρος του κόσμου και οφείλουμε ν' αναπτυχθούμε μέσα στα όρια και στις δυνατότητες που μας δημιουργεί το περιβάλλον μας· ότι ζούμε ανάμεσα στ' άλλα άτομα του ανθρώπινου είδους μας προς τα οποία οφείλουμε να μάθουμε να προσαρμόζουμε τους εαυτούς μας· και ότι υπάρχουμε σε δύο διαφορετικά φύλα από τις σχέσεις της ανθρώπινης φυλής.

Υπάρχουν άνθρωποι που δεν ενδιαφέρονται πολύ για το καλό της ανθρωπότητας. Αντί να παίρνουν σαν βασική γραμμή της ζωής τους τη σκέψη: «Τι μπορώ να συνεισφέρω στους συνανθρώπους μου, πως μπορώ να πάρω μέρος σαν ένα μέλος του συνόλου» προτιμούν να ρωτούν: «Ποια είναι η αξία της ζωής; τι μπορώ να κερδίσω από αυτήν; τι μπορεί να μου δώσει; με προσέχουν αρκετά οι άλλοι άνθρωποι». Αν η στάση αυτή βρίσκεται πίσω από την προσέγγιση που κάνει το άτομο στη ζωή,

θα προσπαθήσει να λύσει το πρόβλημα του έρωτα και του γάμου με τον ίδιο τρόπο. Θα ρωτάει πάντοτε: «Τι μπορώ να κερδίσω απ' αυτόν;»

Ο έρωτας δεν είναι μια καθαρή φυσική υπόθεση, όπως πιστεύουν ορισμένοι γυχολόγοι. Το σεξ είναι μια ορμή ή ένστικτο· αλλά το πρόβλημα του έρωτα και του γάμου δεν είναι απλά και μόνο πως θα ικανοποιήσουμε αυτή την ορμή· όπου τα ένστικτά μας αναπτύσσονται, εξελίσσονται, καλλιεργούνται, εκλεπτύνονται. Έχουμε απωθήσει ορισμένες επιθυμίες και τάσεις μας. Όλες οι ορμές μας προσαρμόστηκαν στο κοινό πολιτισμό μας.

Έτσι δεν υπάρχει καμιά ωφέλεια στο να συζητούμε οποιαδήποτε από τις πλευρές του έρωτα και του γάμου, να προτείνουμε θεραπείες, μεταβολές, νέους κανονισμούς και δεσμούς, αν δεν μπορούμε πρώτα να δούμε ότι το πρόβλημα μπορεί να λυθεί μόνο σε ολόκληρη τη συνάφεια του, και μόνο αν εξετάσουμε την ανθρώπινη ευημερία σαν σύνολο.

Αν ακολουθήσουμε αυτή την προσέγγιση, η πρώτη μας διαπίστωση είναι ότι το ερωτικό πρόβλημα είναι καθήκον για δύο άτομα. Σε ορισμένο βαθμό έχουμε εκπαιδευτεί να εργαζόμαστε μόνοι και σ' έναν άλλο βαθμό έχουμε εκπαιδευτεί να εργαζόμαστε με μια ομάδα ή μ' ένα πλήθος.

Κατά κανόνα όμως, έχουμε λίγη εμπειρία της εργασίας σε δυαδική σχέση. Επομένως, οι νέες αυτές συνθήκες δημιουργούν κάποια δυσκολία· μια δυσκολία, όμως, που θα είναι ευκολότερο να ξεπεραστεί αν οι δυο αυτοί άνθρωποι είχαν αναπτύξει ενδιαφέρον για τους

συνανθρώπους τους· γιατί τότε θα μπορούν πιο εύκολα να μάθουν να ενδιαφέρονται ο ένας για τον άλλο.

Θα μπορούσαμε ακόμα να πούμε ότι για την ακέρια λύση του προβλήματος της αμοιβαίας συνεργασίας, ο κάθε σύντροφος πρέπει να ενδιαφέρεται περισσότερο για τον άλλο παρά για τον εαυτό του. Αυτή είναι η μόνη βάση όπου μπορούν να πετύχουν ο έρωτας και ο γάμος. Αν υπάρχει μια τόσο βαθιά στοργική σχέση, κανένας σύντροφος δεν μπορεί και δεν πρέπει να αισθάνεται υποταγμένος ή επισκιασμένος. Πρέπει να υπάρχει ισοτιμία. Η ισοτιμία είναι πραγματοποιήσιμη μόνο αν και οι δύο σύντροφοι έχουν την παραπάνω στάση. Η προσπάθεια του καθενός θα πρέπει να είναι να πλουτίσει τη ζωή του άλλου. Με τον τρόπο αυτό, ο καθένας τους θα είναι πιο ασφαλής. Ο καθένας θα αισθάνεται ότι αξίζει, ο καθένας θα αισθάνεται ότι είναι αναγκαίος. Στο σημείο αυτό βρίσκουμε τη θεμελιώδη εγγύηση του γάμου, τη θεμελιώδη σημασία της ευτυχίας στη σχέση αυτή. Έτσι δύο άνθρωποι δεν μπορούν να ζήσουν μαζί καρποφόρα αν ο ένας θέλει να κυβερνά και να εξαναγκάζει τον άλλο στην υπακοή.

Στο σημερινό πολιτισμό μας οι άνθρωποι συχνά δεν είναι προετοιμασμένοι για τη συνεργασία. Η εκπαίδευση μας έχει πάρει πολύ έντονα την κατεύθυνση της ατομικής επιτυχίας, την κατεύθυνση να σκεφτόμαστε τι μπορούμε να πάρουμε απ' τη ζωή και όχι τι μπορούμε να δώσουμε σ' αυτή.

Από νωρίς στην ανάπτυξη του παιδιού μπορούμε να δούμε ότι αυτό διαμορφώνει κιόλας την αντίληψη του για τον έρωτα και το γάμο. Το

παιδί διαμορφώνει την γυχή του σχετικά με μια πλευρά της γενικής κοινωνικής ζωής της οποίας αισθάνεται ότι αποτελεί μέρος. Ο έρωτας και ο γάμος είναι παράγοντες του περιβάλλοντος του· μπαίνουν στην αντίληψη του για το δικό του μέλλον. Πρέπει να έχει κάποια κατανόηση γι' αυτά να πάρει κάποια θέση απέναντι στα προβλήματα. Αντί να παρουσιάζουμε το ζήτημα σαν ασήμαντο θα πρέπει μάλλον να συμφωνούμε με το παιδί ότι ο έρωτας είναι ένα θαυμάσιο κομμάτι της ζωής, ένα κομμάτι για το οποίο θα πρέπει να προετοιμάζεται, ένα έργο που γίνεται για χάρη ολόκληρης της ανθρωπότητας.

Έτσι μπορούμε να φυτέγουμε ένα ιδανικό στη διάνοια του παιδιού και αργότερα στη ζωή, τα παιδιά αυτά θα μπορέσουν να συναντηθούν σαν πολύ καλοπροετοιμασμένοι σύντροφοι και σαν φίλοι σε μια στενή στοργική σχέση. Άλλωστε τα παιδιά είναι αυδόρμητα και ολόγυχα οπαδοί της μονογαμίας, κι αυτό συχνά, στο πείσμα του γεγονότος ότι ο γάμος των γονέων τους δεν είναι πάντα αρμονικός κι ευτυχισμένος.

Φυσικά, ποτέ δε θα έπρεπε οι γονείς να εξηγήσουν τις σωματικές σχέσεις στο σεξ πολύ νωρίς στη ζωή των παιδιών τους ή να εξηγούν στα παιδιά περισσότερα απ' όσα αυτά επιθυμούν να μάθουν. Ο τρόπος με τον οποίο το παιδί βλέπει τα προβλήματα του γάμου έχει σπουδαία σημασία. Αν διδαχτεί με λαθεμένο τρόπο, μπορεί να δει τα προβλήματα αυτά σαν ένα κίνδυνο σαν κάτι που είναι πέρα από τις δικές του δυνάμεις.

Το κλειδί για να βοηθήσουμε το παιδί είναι να μην του λέμε ποτέ ψέματα, ποτέ να μην αποφεύγουμε τις ερωτήσεις του, να εξηγούμε μόνο

τόσα όσα είμαστε βέβαιοι ότι μπορεί να καταλάβει. Οι ακατάσχετες και ενοχλητικές πληροφορίες μπορούν να προκαλέσουν μεγάλη ζημιά. Σ' αυτό το πρόβλημα της ζωής όπως και στα άλλα, είναι καλύτερα για το παιδί να είναι ανεξάρτητο και να μαθαίνει αυτό που θέλει να μάθει με τις δικές του προσπάθειες.

Ακόμα και η φυσική έλξη στην ενήλικη ζωή είναι κάτι που εξασκείται ήδη από την παιδική ηλικία. Οι εντυπώσεις που παίρνει το παιδί σχετικά με την συμπάθεια και την έλξη, οι εντυπώσεις που δίνουν τα μέλη του άλλου φύλλου στο άμεσο περιβάλλον του, αποτελούν τις αρχές της φυσικής έλξης.

Είμαστε πάντοτε πολύ καλύτερα προετοιμασμένοι όταν ο γάμος των γονιών μας υπήρξε αρμονικός. Τα παιδιά αποκτούν τις πρώτες εντυπώσεις για το τι είναι γάμος από τη ζωή των γονιών τους· και δεν είναι εκπληκτικό το γεγονός ότι ο μεγαλύτερος αριθμός των αποτυχημένων της ζωής προέρχονται από παιδιά διαλυμένων γάμων και δυστυχημένης οικογενειακής ζωής.

Ο Adler αναφέρει χαρακτηριστικά: «Συχνά ο πιο καλός τρόπος για να κρίνουμε την καταλληλότητα του ατόμου για το γάμο, είναι να μάθουμε αν ανατράφηκε μέσα στη σωστή μορφή οικογενειακής ζωής και να παρατηρήσουμε τη στάση του απέναντι στους γονείς, τις αδερφές και τους αδερφούς του. Το σημαντικό στοιχείο είναι το που πήρε την προετοιμασία του για τον έρωτα και το γάμο» (σελ. 200, όπου παρ.).

Ωστόσο, πρέπει να είμαστε προσεκτικοί στο σημείο αυτό. Γνωρίζουμε ότι ένας άνθρωπος δεν προσδιορίζεται από το περιβάλλον του αλλά από

την εκτίμηση που κάνει για το περιβάλλον του. Η εκτίμηση του μπορεί να είναι χρήσιμη. Είναι δυνατό να είχε πολύ άτυχες εμπειρίες από την οικογενειακή ζωή στο σπίτι των γονιών του, αλλά αυτό μπορεί να τον παρακινήσει μόνο στο να δημιουργήσει μια καλύτερη οικογενειακή ζωή ο ίδιος. Μπορεί να προσπαθήσει να προετοιμαστεί καλά, για το γάμο. Δεν πρέπει ποτέ να κρίνουμε ή να αποκλείσουμε ένα ανθρώπινο ον επειδή είχε άτυχη οικογενειακή ζωή πίσω του.

Η χειρότερη προετοιμασία υπάρχει όταν ένα άτομο ενδιαφέρεται πάντοτε για το δικό του συμφέρον. Αν έχει εκπαιδευτεί με τον τρόπο αυτό θα σκέφτεται συνεχώς τι ευχαρίστηση ή τι διασκέδαση μπορεί να πάρει από τη ζωή. Θα απαιτεί πάντοτε ελευθερία και πλεονεκτήματα, χωρίς ποτέ να σκέφτεται πως θα μπορούσε ν' ανακουφίσει και να πλουτίσει του ζωή του συντρόφου του. Δεν είναι αμάρτημα είναι λαθεμένη μέθοδος.

Επομένως, όταν προετοιμάζουμε τη στάση μας για τον έρωτα και το γάμο, δε θα πρέπει πάντοτε ν' αναζητούμε διευκολύνσεις και τρόπους για ν' αποφύγουμε την ευθύνη. Η συντροφικότητα της αγάπης δεν θα είναι σταθερή αν υπάρχει δισταγμός και αμφιβολία. Η συνεργασία αποτελεί μια απόφαση για την αιωνιότητα· και εμείς θεωρούμε σαν πραγματικά δείγματα αγάπης και πραγματικούς γάμους, τις ενώσεις εκείνες στις οποίες έχει γίνει αυτή η σταθερή κι αμετάβλητη απόφαση. Στην απόφαση αυτή περιλαμβάνεται και η απόφαση για την απόκτηση παιδιών, για την εκπαίδευση και την εξάσκηση τους στη συνεργασία. Ο καλός γάμος είναι ο καλύτερος τρόπος που έχουμε για ν' αναδρέγουμε

σωστά τη μελλοντική γενιά της ανθρωπότητας· κι ο γάμος θα πρέπει να το λαβαίνει αυτό πάντα υπόψη του. Ο γάμος είναι πραγματικά ένα καθήκον· έχει δικούς του κανονισμούς και νόμους. Δε μπορούμε να διαλέξουμε ένα μέρος του γάμου και ν' αποφύγουμε τ' άλλα χωρίς να παραβιάσουμε τον αιώνιο νόμο αυτής της ζωής, δηλαδή τη συνεργασία.

Υπάρχουν πολλές δυσκολίες στην κοινωνική μας ζωή και αυτές εμποδίζουν πολλούς ανθρώπους να λύσουν το πρόβλημα του έρωτα και του γάμου με το σωστό τρόπο, ακόμα και όταν θέλουν να το λύσουν.

Στο σημείο αυτό ο Adler αναφέρει: «Εγώ όμως Δε θα ήθελα να δυσιάζω τον έρωτα και το γάμο· θα ήθελα να δυσιάζω τις δυσκολίες της κοινωνικής μας ζωής. Γνωρίζουμε ποια χαρακτηριστικά είναι αναγκαία για τη σχέση της αγάπης - η πιστότητα, η αλήθεια και η εμπιστοσύνη, η έλλειψη επιφύλαξης, η έλλειψη εγωισμού...» (What live should mean to you, Αθήνα 1977, σελ. 209, όπου παρ.).

Έτσι αν ένα άτομο πιστεύει πως η απιστία είναι κάτι ασήμαντο, το άτομο αυτό δεν είναι σωστά προετοιμασμένο για το γάμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ IV

1. ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΓΑΜΟΣ

«Ο γάμος δεν είναι το αποτέλεσμα της απλής άθροισης των ατόμων που το συνιστούν· δεν είναι αλήθεια δηλ. ότι Μάριο +Λουίζα =αντρόγυνο Ρόσι, όπως δεν είναι αλήθεια ότι το νερό είναι απλώς υδρογόνο+ οξυγόνο.» (Κωμωδίες και δράματα του γάμου, Gullota, σελ. 12).

Σύμφωνα με τον GULLOTA το ζευγάρι αποτελείται από τρία στοιχεία, το Εγώ, το Εσύ και το Εμείς. Αυτός ο συνδυασμός είναι το Σύστημα και αντιπροσωπεύει το άθροισμα των συστατικών του, συν τον τρόπο με τον οποίο αυτά τα συστατικά επενεργούν το ένα πάνω στα άλλα. Ορίζεται δηλ. το Σύστημα σαν ένα σύνολο αντικειμένων και σχέσεων ανάμεσα σ' αυτά τα αντικείμενα και τις ιδιότητες τους.

Στο γάμο τα αντικείμενα είναι ο άντρας και η γυναίκα, οι ιδιότητες είναι αντιπροσωπευτικά των προσωπικών χαρακτηριστικών τους και οι σχέσεις είναι εκείνες που κρατούν ενωμένο το Σύστημα (έρωτας, συζυγική σχέση οικονομικά συμφέροντα, κλπ.)

Η στάση των συζύγων απέναντι στο Σύστημα μπορεί να είναι συνεργατική που σημαίνει ότι ο άντρας και γυναίκα δίνουν τις γυχοσωματικές δυνάμεις τους για τη δημιουργία κάποιων αξιών και μιας κοινής πολιτικής, αλλά διασκορπίζουν ή διαφυλάσσουν δυνάμεις σε βάρος του Εμείς για να υπερασπίσουν ή διαφυλάσσουν δυνάμεις σε βάρος τους.

Ο Bertalanffy, L von στο βιβλίο του Γενική θεωρία των Συστημάτων, (Istituto Libratio Internationale, Μιλάνο, 1971) εισάγει την ιδέα του Συστήματος σε όλες τις επιστήμες, σύμφωνα με την οποία μια οποιαδήποτε αλλαγή σ' ένα από τα αντικείμενα του Συστήματος φέρνει μια διαφοροποίηση σε όλα τ' άλλα μέρη και σ' όλο το Σύστημα.

Έτσι όταν θέλουμε να κάνουμε εκτίμηση μιας διαπροσωπικής κατάστασης πρέπει πάντα να μελετάμε τις αντιδράσεις του άντρα στη συμπεριφορά της γυναίκας και πως οι αντιδράσεις αυτές θα επιδράσουν πάνω στην επακόλουθη συμπεριφορά της γυναίκας με βάση εκείνη του άντρα και πάει λέγοντας. Έχουμε δηλ. έναν τύπο σχέσης κυκλικότητας της δράσης ανάμεσα στα διάφορα μέρη του δυναμικού του συστήματος που λέγεται ανάδραση ή feedback.

Μια από τις δυναμικές του γάμου και αρκετά σημαντική είναι η «προφητεία που αυτοπροσδιορίζεται». Μερικές φορές δηλ. συμβαίνει να βάζουμε στο μυαλό μας κάτι που θέλουμε να το επιβεβαιώσουμε και έτσι το κάνουμε να αποκτά υπόσταση. Έτσι π.χ. ο άντρας που γυρνάει κουρασμένος στο σπίτι μπορεί να παρεξηγηθεί από τη γυναίκα του όταν εκείνη αρχίσει επίμονα να τον ρωτά αν είναι θυμωμένος. Εκείνος το αρνείται με μια κίνηση του χεριού που ερμηνεύεται σαν οργή και που αντίθετα ήθελε μόνο να σημαίνει «δεν έχω όρεξη, για κουβέντες». Εκείνη επιμένει να λέει πως πρέπει να 'ναι θυμωμένος έτσι που στο τέλος αυτός αρχίζει να ουρλιάζει «όχι δεν είναι θυμωμένος που να πάρει

ο διάβολος» δίνοντας την ευκαιρία στη γυναίκα να πει: «Σου το 'χα πει πως ήσουν θυμωμένος, σαν ανοιχτό βιβλίο σε διαβάζω»

Κάθε παρόμοια συμπεριφορά, όταν αφορά ένα Σύστημα που έχει μια κάποια συνέχεια μέσα στο χρόνο, τείνει στην ομοιόσταση, δηλ. στο να διατηρήσει σταθερή την αμοιβαιότητα της με τη συμπεριφορά αυτών που διατηρούν μέρος του Συστήματος.

Σ' έναν έξυπνο παρατηρητή είναι αδύνατο να διαφύγει το γεγονός ότι η συμπεριφορά της οικογένειας τείνει να διατηρήσει το status quo, προσπαθώντας να αποφύγει έξυπνα ή να σαμποτάρει κάθε αλλαγή. Κάθε φορά που διαταράσσεται η ομοιοστατική ισορροπία η οικογένεια τείνει να την αποκαταστήσει πάλι μέσα από μηχανισμούς αυτορρύθμισης. Π.χ. η αρρώστια ενός παιδιού μπορεί να φέρει κοντά τους γονείς που έχουν τη δυνατότητα να την αντιμετωπίσουν καλύτερα μαζί, η μοιχεία του ενός μπορεί να κάνει τον άλλο πιο «ερωτευμένο».

Ένας από τους πιο κύριους κανόνες είναι ότι, όταν η συμπεριφορά του ενός δείχνει μια αλλαγή, η συμπεριφορά του άλλου τείνει να περιορίσει αυτή την αλλαγή.

Ορίζοντας την οικογένεια σαν σύστημα, η κοινή θεωρία του αιτίου και του αποτελέσματος πρέπει να ξανακοιταχτεί και να αντικατασταθεί μ' εκείνη της ισοτελικότητας. Το αποτέλεσμα μιας συμπεριφοράς δεν καθορίζεται από τις αρχικές συνθήκες μόνο, αλλά κύρια από τη φύση της διαδικασίας που μελετάμε. Αυτό επιτρέπει διαφορετικές αρχικές συνθήκες (για παράδειγμα βίαιος σύζυγος, υπερβολικά περιποιητικός σύζυγος) να μπορούν να έχουν το ίδιο τελικό αποτέλεσμα (τη σύζυγο

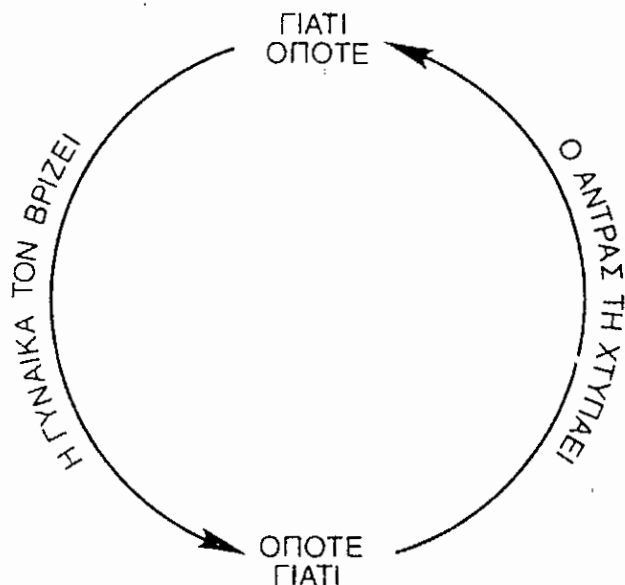
που απατά), και αποτελέσματα διαφορετικά μεταξύ τους (καταπιεσμένη σύζυγος ή εξαιρετικά εξωστρεφής) να μπορούν να προέρχονται από την ίδια κατάσταση (ανίκανος σύζυγος για παράδειγμα)

Για το λόγο αυτό, σ' αυτό τον τομέα πρέπει να μάθουμε να αιτιολογούμε με βάση αρχές της κυβερνητικής συνηθίζοντας να αντικαθιστούμε τους αιτιολογικούς γραμμικούς δεσμούς, με κυκλικούς δεσμούς όπου δεν υπάρχει αρχή και τέλος. Βάζοντας κατά μέρος τις θεωρίες του αιτίου και του αποτελέσματος πρέπει να ξανακοιτάξουμε και να διορθώσουμε ακριβώς, το γιατί η συμπεριφορά του καθενός από τους συζύγους είναι καθορισμένη από κείνη του άλλου, που από τη μεριά της είναι καθορισμένη από κείνη του πρώτου.

Ο άντρας και η γυναίκα στην πραγματικότητα συνκαθορίζουν το Σύστημα και το να αποδώσουμε στον ένα ή στον άλλο το δίκιο ή άδικο σ' ένα πρόβλημα είναι τόσο αυθαίρετο όσο το να προσπαθούμε να ορίσουμε αν οι ζέβρες είναι άσπρες με μαύρες ρίγες ή μαύρες με άσπρες ρίγες, ακόμη και αν χρησιμοποιήσουμε κοινωνικά κριτήρια.

Σε μια τέτοια περίπτωση δεν μας επιτρέπεται εντελώς να καθορίσουμε ποια από τις δύο συμπεριφορές μπορεί να θεωρηθεί αιτία της άλλης, επειδή, η καθεμιά τους καθορίζεται από την άλλη. Αν δελήσουμε ωστόσο να περιγράψουμε μια τέτοια κατάσταση π.χ. καταλήγουμε «Ο άντρας χτυπάει τη γυναίκα γιατί αυτή τον βρίζει» «Η γυναίκα βρίζει τον άντρα γιατί αυτός τη χτυπάει» «Ο άντρας χτυπάει τη γυναίκα οπότε αυτή τον βρίζει». Η επιλογή μιας από τις παραπάνω προτάσεις εξαρτάται από την υποκειμενική εξήγηση που δίνει στην κατάσταση αυτό που την περιγράφει.

Παριστάνουμε γραφικά την κατάσταση που μόλις περινοράσαμε.

Πρέπει εδώ να προσέξουμε ότι οποια προταση και να διαλέξουμε δεν μπορούμε να θεωρήσουμε την περιγραφή ακριβή γιατί είναι ατελής μια και κόβει αυθαίρετα τη διαπροσωπική αλληλουχία: δηλ. επειδή ακριβώς σχηματίζεται με βάση μια αιτιολογία, αναφέρεται μόνο σε μια ιδιαίτερη εκδήλωση της σχέσης, δίχως να υπονοεί τη φύση της.

Αυτό όμως που δεν είναι κατανοητό είναι το γεγονός ότι ψυχολόγοι και ψυχίατροι, σαν τεχνικοί σύμβουλοι, συμβάλουν στο να χαρακτηριστεί μια συμπεριφορά πιο ένοχη από μια άλλη, αντί να δείξουν την κακή λειτουργικότητα μιας συμπεριφοράς σε σχέση με τους σκοπούς, που το Σύστημα γάμος προκαθορίζει.

Κανείς σε μια διαπροσωπική σχέση δε γίνεται δύμα παρά τη θέληση του και κανείς δεν επιτίθεται αν δεν βρει μπροστά του ένα δύμα. Όλοι νιώθουμε να ἴμαστε μ' ένα άτομο όλο γλύκα και κατανόηση, μ' ένα άλλο βίαιοι και αγενείς: κι όμως είμαστε εμείς οι ίδιοι που αντιδρούμε

κάθε τόσο με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικές συνθήκες και διαφορετικά πρόσωπα.

(πηγή: Κωμωδίες και δράματα του γάμου, σελ. 40)

Μέχρι τώρα είδαμε το Σύστημα της οικογένειας στη δυαδική σχέση. Τι γίνεται όμως όταν οι σύζυγοι έρχονται σε επαφή με ένα ή περισσότερα άτομα έξω από το δικό τους Σύστημα; Τα πράγματα μπερδεύονται περισσότερο γιατί έτσι δίνεται ζωή σ' ένα άλλο Σύστημα διαφορετικό από το προηγούμενο που φέρνει μερικές διαφορές στη μεταξύ τους συμπεριφορά. Ο άντρας και η γυναίκα συμπεριφέρονται μπροστά σε τρίτους με διαφορετικό τρόπο απ' ό,τι όταν είναι μόνοι, και είναι χαρακτηριστικό το πως ο καθένας τους αντιλαμβάνεται την αλλαγή της συμπεριφοράς του άλλου, αλλά όχι τη δική του.

Η οικογένεια, δε ζει σ' ένα κοινωνικό κενό, δεν είναι ολότελα απομονωμένη και αυτάρκης, αλλά έχει ανάγκη από επαφές με την ευρύτερη κοινωνία. Με βάση αυτό, το Σύστημα γάμος μπορεί να είναι κλειστό ή ανοιχτό ανάλογα με το πόσο ευαίσθητο είναι το ζευγάρι στις εξωτερικές αλλαγές.

Το Σύστημα γάμος είναι κλειστό όταν έχει μικρή ευαισθησία στις εξωτερικές αλλαγές και όταν οι κανόνες που το διέπουν είναι αυστηροί και επιβεβλημένοι με αυταρχικό τρόπο απ' αυτό που κατέχει την εξουσία. Η συμπεριφορά των άλλων κρίνεται σύμφωνα με τα κριτήρια του σωστού και του λαθεμένου, του άσπρου και του μαύρου· και αξίζει να προσέχει ότι το σωστό είναι πάντα με τη μεριά εκείνου που έχει την εξουσία.

(πηγή: *Κωμωδίες και δράματα του γάμου*, σελ. 44)

Αυτοί που συμμετέχουν πρέπει να προσέχουν τα λόγια τους γιατί ο κύριος κανόνας είναι ότι πρέπει να έχουν την ίδια γνώμη, τα ίδια συναισθήματα, τις ίδιες συγκινήσεις την ίδια στιγμή: η απόκλιση απαγορεύεται, θεωρείται αρρώστια, έλλειψη αγάπης, κλπ (ψευδοαμοιβαιότητα).

Στο ανοιχτό σύστημα γάμος, αντίθετα η συμπεριφορά των συζύγων καθορίζεται από την πραγματικότητα και τις απαιτήσεις που οι διάφορες

περιστάσεις αναγκαστικά επιβάλλουν. Έτσι πχ ο σύζυγος δεν θα φοβηθεί μήπως χάσει την σεξουαλική του ταυτότητα αν βοηθήσει τη γυναίκα του να σκουπίσει τα πιάτα, μια και αυτή, καθώς είναι αναγκασμένη να πάει στη δουλεία όπως αυτός, πρέπει να τελειώνει γρήγορα με τις δουλειές του σπιτιού.

Στο σύστημα αυτό οι διαφορές απόγεων γεννάνε, συζητήσεις ανάμεσα στους συζύγους που καταλήγουν σε συμβιβασμούς που αντιπροσωπεύουν και για τους δύο τα μικρότερα κακά ή μια κάποια ικανοποίηση. Η ασυμφωνία δεν ερμηνεύεται από τους συζύγους σαν σημάδι εχθρότητας γιατί είναι σύμφωνοι με το ενδεχόμενο να διαφωνούν.

Αυτό συνεπάγεται ότι το Σύστημα μαζί με την ομοιοστατική τάση, συνυπάρχει μια περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματική τάση για μετασχηματισμό, που ορίζεται σαν θετική αντίδραση, ενώ εκείνη που τείνει να διατηρήσει την κατάσταση όπως έχει, ορίζεται σαν αρνητική αντίδραση.

Εδώ οι όροι «θετική» και «αρνητική» δεν πρέπει να ερμηνεύονται λάθος: ούτε η μια ούτε η άλλη τάση είναι καλύτερη, αλλά ανταποκρίνονται σε διαφορετικές απαιτήσεις, με διαφορά μόνο ότι στις μη λειτουργικές οικογένειες το ομοιοστατικό χαρακτηριστικό κυριαρχεί σε σχέση με εκείνο του μετασχηματισμού.

Οι κανόνες του γάμου

Όπως κάθε σύστημα έτσι και η οικογένεια έχει κανόνες που τη διέπουν και αντιπροσωπεύουν τους σιωπηρούς και ρητούς ορισμούς που ο άντρας και η γυναίκα δίνουν στη σχέση τους.

Οι κανόνες αυτοί είναι τριών ειδών.

Εκείνοι που φτιάχνονται από τους ίδιους τους συζύγους για παράδειγμα: η γυναίκα πλένει τα πιάτα και ο άντρας τα σκουπίζει· αυτοί είναι αναγνωρισμένοι κανόνες.

Εκείνοι που το ζευγάρι δεν τους έχει συζητήσει ποτέ ανοιχτά αλλά που θα συμφωνούσε μαζί τους αν το ρωτούσε κάποιος γι' αυτούς πχ.. η γυναίκα δεν πρέπει να χορεύει μάγουλο με μάγουλο με τους ξένους· αυτοί είναι οι σιωπηροί κανόνες.

Εκείνοι που ένας έξυπνος παρατηρητής μπορεί να ανακαλύψει, αλλά που και οι δυο ή ο ένας από τους δύο θα αρνιούνταν την ύπαρξή τους· π.χ. ο άντρας πουϊκοτάρει τα παρτάκια της γυναίκας του γιατί ζηλεύει την επιτυχία που έχει στους φίλους· αυτοί είναι οι μυστικοί κανόνες.

Κάποιο απ' αυτούς τους κανόνες με την μεγαλύτερη σημασία είναι οι βασικοί κανόνες π.χ. η γυναίκα δεν πρέπει να δείχνει εμπιστοσύνη στους αγνώστους, ο άντρας δεν πρέπει να φλερτάρει άλλες γυναίκες παρουσία της γυναίκας του. Οι κανόνες αυτοί με κανένα τρόπο δεν πρέπει να σπάσουν γιατί μπαίνει σε κίνδυνο η σταθερότητα του Συστήματος.

Υπάρχουν όμως και άλλοι κανόνες που μπορούν να χαρακτηριστούν δευτερεύοντες και λιγότερο σημαντικοί. Αυτοί μπορούν να παραβιάζονται κάπου - κάπου χωρίς το Σύστημα να κλονίζεται βαθιά.

Το σύνολο αυτών των κανόνων αποτελεί αυτό που ο GULLOTA ονομάζει Κώδικα συμπεριφοράς της οικογένειας. Σύμφωνα με τον ίδιο είναι πρώτο και σημαντικό καθήκον των συζύγων να καθορίσουν τους κανόνες που διέπουν τη σχέση τους. Ο γάμος έχει ανάγκη πρώτα από ένα σαφή καθορισμό των σχέσεων και έπειτα από μια ακριβή κατανομή των καθηκόντων.

Είναι φανερό ότι στο γάμο περιορίζεται η γκάμα της συμπεριφοράς του Εγώ και του Εσύ, αλλά για να μη γίνει αβάσταχτος, αυτός ο περιορισμός πρέπει και οι δύο να ξέρουν καλά που ακριβώς αρχίζει και τελειώνει ο περιορισμός.

Η μικρή σαφήνεια των κανόνων ή οι ασυμβίβαστοι κανόνες μεταξύ τους έχουν συχνά σαν αποτέλεσμα άγριους συζυγικούς καβγάδες. Η παραβίαση των κανόνων επιτρέπει κυρώσεις και αυτό είναι φυσιολογικό. Αυτό όμως που φέρνει αντίθετο αποτέλεσμα από το ηδελημένο είναι ότι οι τιμωρίες δεν έχουν πάντα άμεση σχέση με την παραβίαση, καθώς είναι συνήθως (οι τιμωρίες) υπόγειες και έμμεσες: Π.χ. πως μπορεί ο σύζυγος να ξέρει ότι η γυναίκα του του κάνει μούτρα (δεν του μιλάει, αρνείται να έχει σεξουαλική επαφή μαζί του (τιμωρία) αν δεν του πει πως είναι επειδή εκείνος δεν θυμήθηκε την επέτειο του γάμου τους (παραβίαση). Οι τιμωρίες που επιβάλλουν οι σύζυγοι μεταξύ τους είναι άλλοτε αδιόρατες (σκίτσο α) κι άλλοτε πιο καθαρές (σκίτσο β).

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 50)

Το σημείο στο οποίο δίνεται η μεγαλύτερη μάχη ανάμεσα στους συζύγους αφορά όχι τόσο τους κανόνες όσο τον καθορισμό αυτού που θα έχει το δικαίωμα να τους επιβάλλει. Η πάλη για το δικαίωμα επιβολής των κανόνων είναι πάλη για εξουσία που εξηγεί γιατί πολλοί τσακωμοί, έχουν σαν αφορμή ασήμαντα γεγονότα κι αυτό γιατί θα μπορούσαν να κρατήσουν μια ορισμένη συμπεριφορά, αλλά δεν συμφωνούν πάνω στην αναγκαιότητα να κρατήσουν μια ορισμένη συμπεριφορά, αλλά δεν συμφωνούν πάνω στο γεγονός πως θα είναι ο άλλος που θα τους το ζητήσει.

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 52)

Στο σημείο αυτό οι σύζυγοι πρέπει να βοηθούν να ορίσουν τους βασικούς και δευτερεύοντες κανόνες που διέπουν τη σχέση τους, φτιάχνοντας έναν κανονισμό πάνω στην αρχή ότι Εγώ και Εσύ πρέπει να βοηθάμε ο ένας τον άλλο με βάση τους παραδοσιακούς κανόνες αλλά κύρια αυτό που φαίνεται χρησιμότερο για το αμοιβαίο συμφέρον.

Πρώτος κανόνας; μη σκέφτεστε πως έχετε πάντοτε δίκιο.

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 53)

Οι διαπροσωπικές σχέσεις

Στα πλαίσια του Συστήματος γάμος οι προσωπικές σχέσεις ανάμεσα στον άντρα και τη γυναίκα μπορούν να είναι συμμετρικές οι συμπληρωματικές.

Στη συμμετρική σχέση οι σύζυγοι τείνουν να είναι ίσοι ο ένας με τον άλλο, ή καλύτερα να μη μειονεκτεί ο ένας σε σχέση με τον άλλο. Και οι δύο, καθώς βρίσκονται σε μια κατάσταση συμμετρίας, τείνουν να δείξουν τη θέληση τους και το δικαίωμα τους να καθορίζουν μια σχέση ίσου προς ίσο, επομένως να κριτικάρουν, να ενθαρρύνουν και να παρηγορήσουν τον άλλο. Η συμπεριφορά γίνεται ανταγωνιστική καθώς και οι δυο προσπαθούν να είναι «πιο ίσοι» από τον άλλο, πράγμα που μπορεί να δημιουργήσει ένα ολότελα συζυγικό σχίσμα.

Π.χ. «Δε σε φοβάμαι γιατί μπορώ να σου δώσω ένα χαστούκι». «Δε σε φοβάμαι γιατί μπορώ να σου πετάξω το σταχτοδοχείο». Οι ακρότητες αυτές μπορούν να καταλήξουν σε αλληλοσφαγή μόνο και μόνο για να δείξει πως ο καθένας είναι πιο ίσος από τον άλλο.

Οι σύζυγοι είναι πολύ δύσκολο να καταφέρουν να βγουν από μόνοι τους από ένα μπέρδεμα όπως «Αυτό που κάνεις εσύ, εγώ το κάνω καλύτερα» μερικές φορές ούτε με τον χωρισμό ή το διαζύγιο γιατί το να φτάσεις σ' αυτά απαιτείται τουλάχιστον να συμφωνήσεις στο θέμα του χωρισμού ή του διαζυγίου, κι αυτό συχνά είναι πολύ δύσκολο.

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 56,57)

Η σχέση είναι συμπληρωματική όταν βασίζεται στην αμοιβαία διαφορά ανάμεσα στους συζύγους: ο ένας είναι αυτός που βρίσκεται από πάνω (one - up) δηλ. στη θέση εκείνου που δίνει, διευδύνει, συμβουλεύει, κριτικάρει τον άλλο, κι ο άλλος αυτός που βρίσκεται από κάτω (one - down) εκείνος δηλ. που ζητάει, υπακούει, δέχεται την συμπληρωματική σχέση που επιβάλλει ο άλλος.

Συνήθως αυτός που βρίσκεται από κάτω είναι ο περισσότερο συναισθηματικά δεμένος σύζυγος.

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 58)

Ο κίνδυνος που υπάρχει εδώ, όταν η συμπληρωματικότητα γίνεται σκληρή, είναι ότι αυτός που βρίσκεται από πάνω πνίγει την προσωπικότητα του άλλου κρατώντας τον μόνιμα σε μια κατάσταση συναισθηματικής ή διανοητικής εξάρτησης.

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 58)

Συνήθως η διαπροσωπική σχέση και επομένως και η συζυγική, δεν είναι μόνο συμμετρική ή μόνο συμπληρωματική, ακόμη κι αν υπάρχει τις περισσότερες φορές κυριαρχία του ενός από τους δύο τύπους και κανείς απ' αυτούς δεν είναι καλός ή κακός αν δεν φτάνει στα άκρα.

Στην πραγματικότητα σχεδόν πάντα η σχέση είναι συμμετρική σε μερικούς τομείς της συμπεριφοράς και συμπληρωματική σε άλλους· π.χ. ο άντρας είναι «αυτός που βρίσκεται από πάνω» για τις αποφάσεις γύρω από τις αγορές που πρόκειται να γίνουν, η γυναίκα γύρω απ' την εκπαίδευση των παιδιών· αντίθετα η σχέση είναι συμμετρική όσο αφορά τις επαφές με τους φίλους κλπ. Αλλά το ζευγάρι μόνο μέσα απ' τους επικοινωνιακούς ελιγμούς ορίζουν μια κατάσταση σαν συμμετρική ή στην ουσία σαν συμπληρωματική κάθε στιγμή της σχέσης τους.

Η επικοινωνία

(πηγή: Gullota, Κωμωδίες και δράματα, σελ. 61)

Ακούγεται καθημερινά τόσο από ραδιοφωνικές ή τηλεοπτικές εκπομπές που σχολιάζουν τις συζυγικές κρίσεις ότι οι σύζυγοι, για να τα πάνε καλά, για να μη δημιουργούν προβλήματα και για να λύνουν αυτά που έχουν πρέπει να μιλάνε μεταξύ τους, να κάνουν διάλογο. Μέσα από τη λεκτική επικοινωνία μεταδίδουμε αυτό που θέλουμε, τις προθέσεις μας, το τι μας αρέσει και τι όχι, τη γνώμη για τον εαυτό μας και για τους άλλους. Είναι φανερό λοιπόν ότι αν ένας σύζυγος αποφεύγει να μιλάει με τον άλλο, η ασυμφωνία που υπάρχει ακριβώς γι' αυτό το λόγο, θα τείνει να γαγγραινιάσει.

Διαταραχές στην επικοινωνία μπορεί να έχουν πολυάριθμες συνέπειες στη συμπεριφορά. Για παράδειγμα: δύο ταξιδιώτες κάθονται στο αεροπλάνο, ο ένας δίπλα στον άλλο και ίσως είναι δεμένοι με τις ζώνες ασφαλείας. Αν ο ένας θελήσει να πιάσει κουβέντα, ο άλλος καθώς δεν μπορεί να τον αποφύγει καταφεύγει σ μια από τις τέσσερις απαντήσεις: 1) να δεχθεί την επικοινωνία 2) να αρνηθεί ακόμη και με αγένεια να

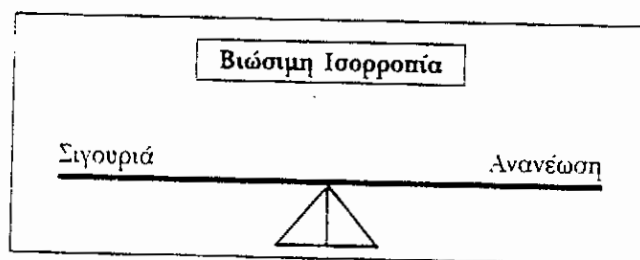
ότι δεν έχουμε χρόνο, ενώ σπαταλάμε ατελείωτες ώρες μπροστά στην τηλεόραση που σίγουρα είναι μικρότερης σημασίας από την υγεία μας.

Η ίδια ακριβώς νοοτροπία προεκτείνεται παντού. Γιατί λοιπόν ν' αποτελέσει εξαίρεση ο γάμος μας; Βολευόμαστε στη ρουτίνα και την επανάληψη και δεν δίνουμε δεκάρα προκειμένου ν' ανανεωθούμε και ταυτόχρονα ν' ανανεώσουμε τη σχέση μας. Όσο βολευόμαστε, τόσο μας κυριεύει η νωδρότητα, κι όσο μας κυριεύει η νωδρότητα, τόσο βολευόμαστε. Και συσσωρεύονται τα κιλά και ζυπνάς ένα πρωί κι ανακαλύπτεις ότι έχεις καταντήσει «τρία δωμάτια, χωλ, κουζίνα» από το πάχος. Και μετά παραπονιέσαι ότι δεν σε θέλει ερωτικά ο σύντροφός σου. Πως να σε θέλει; Τυφλός είναι; Κανένας δεν αλλάζει τόσο ριζικά στα αισθητικά του γούστα.

Η ευθύνη της ανανέωσης για κάποιον που έχει μια συντροφική σχέση είναι διπλή: Από τη μια έχει την ευθύνη της ανανέωσης του εαυτού του και από την άλλη της σχέσης του.

Όμως, για ν' ανανεωθείς σαν άτομο χρειάζεται να έχει διαθέσιμο χρόνο, δηλ. κάποια αυτονομία. Το κακό είναι ότι για μερικούς η αυτονομία απειλεί τους προσωπικούς μας κανόνες της σιγουριάς οι οποίοι μπορεί ν' απαιτούν να είμαστε συνέχεια με το σύντροφό μας. Γι' αυτό και συχνά η προσπάθεια που κάνει ο ένας να ανανεωθεί σαν άτομο, συναντά έντονη αντίδραση και αντίσταση από το σύντροφό του.

Πάνω στο θέμα αυτό ο Πιντέρης υποστηρίζει «η πρόκληση για το σύγχρονο ζευγάρι είναι να ισορροπήσει τη σιγουριάς με την ανανέωσης» (Πιντέρης, Διαλέγοντας σύντροφο, σελ. 168).

(Πηγή: Πιντέρης, Διαλέγοντας σύντροφο, σελ. 168)

Τι είναι όμως ανανέωση; Θα μπορούσαμε να τη χωρίσουμε σε δύο είδη: Επιφανειακή (όπως όταν αγοράζουμε καινούργια ρούχα) και βαθύτερη. Η βαθύτερη ανανέωση έχει μα κάνει με την εξέλιξη. Εξέλιξη είναι η αύξηση των ικανοτήτων μας. Όσο εξελισσόμαστε, γινόμαστε πιο πολυσύνθετοι, ποιο πολύπλευροι και συνεπώς πιο πλούσιοι. Με τον τρόπο αυτό παύουμε να είμαστε για το σύντροφο μας ένα καθημερινά επαναλαμβανόμενο ερέθισμα. Γιατί κάθε τι επαναλαμβανόμενο παύει να είναι ερέθισμα. Κάνοντας δηλ. για το σύντροφο σου κάτι σαν έπιπλο. Πόσο ερέθισμα μπορεί να είναι για σένα ένας καναπές;

Το ίδιο ακριβώς συμβαίνει όταν η σχέση δεν περιέχει μηχανισμούς ανανέωσης: Παύει να εξελίσσεται. Καθώς περνά ο χρόνος και η σχέση δεν γίνεται πιο σύνθετη ή πιο ενδιαφέρουσα, αυξάνονται οι πιθανότητες να καταντήσει βαρετή.

Γενικές κατευθύνσεις

Ο Πιντέρης γράφοντας για την εξισορρόπηση σιγουριά και ανανέωσης θέτει μεν το θέμα αλλά χαρακτηριστικά αναφέρει. «... δεν νομίζω ότι μπορώ να προσφέρω και λύσεις. Πιστεύω πως η εξεύρεση συγκεκριμένων λύσεων είναι ευθύνη του ζευγαριού. Μόνο εκείνοι γνωρίζουν την πραγματικότητα τους. Οπότε είναι και οι μόνοι αρμόδιοι ν' αποφασίσουν πως θα ανανεώσουν τη σχέση τους» (σελ. 171, όπου παρ.) θα περιοριστούμε λοιπόν να αναφέρουμε μερικές γενικές κατευθυντήριες γραμμές:

Η ανανέωση χρειάζεται σε δύο επίπεδα. Ατομικό και σχέσης. Η ατομική ανανέωση είναι προσωπική μας ευθύνη προκειμένου να μη... μουχλιάσουμε. Αυτή η ανανέωση γίνεται πρώτα για μας και μετά για τους άλλους, αλλά συνεισφέρει σημαντικά, προκειμένου να μην μας βαρεθεί και ο σύντροφος μας. Η ανανέωση της σχέσης είναι διαπροσωπική υπόθεση. Η ευθύνη για την ανανέωση αυτού του είδους πρέπει να την έχουν και οι δύο.

Δεν μπορούμε να πατήσουμε γκάζι αν δεν σηκώσουμε πρώτα το πόδι μας απ' το φρένο. Οι κανόνες της σιγουριάς χρειάζονται να αναθεωρηθούν με τρόπο ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ατομικής ανανέωσης του ενός, χωρίς ν' απειλείται ο άλλος.

Πρέπει να καταλάβουμε ότι υπάρχει σχέση ανάμεσα στις προκλήσεις που αντιμετωπίζει η σχέση και στους μηχανισμούς που έχει αναπτύξει το ζευγάρι προκειμένου να αντεπεξέρχεται σ' αυτές τις προκλήσεις.

Ίσως είναι απαραίτητο να υπάρχουν κοινά μελλοντικά σχέδια γιατί αποτελούν προκλήσεις που συντείνουν να επανέρχεται η σχέση από το σημείο της βαρεμάρας στην εξέλιξη. Προκειμένου μια σχέση να συνεχίσει να εξελίσσεται χρειάζεται δύο στοιχεία: από τη μια οι μηχανισμοί της σχέσης να γίνονται όλο και πιο σύνθετοι και από την άλλη το ζευγάρι να βρίσκει όλο και μεγαλύτερες προκλήσεις για την ανανέωση της σχέσης.

4. Η ύπαρξη φίλων και κοινωνικής δικτύωσης αποτελεί έναν πολύ σημαντικό ανανεωτικό μηχανισμό στη σχέση των περισσότερων ζευγαριών. Εκείνοι που εξαιτίας της κούρασης και της ρουτίνας απομονώνονται κοινωνικά και αποχαυνώνονται μπροστά στην τηλεόραση το πληρώνουν ακριβά· φτάνει μια μέρα που ανάμεσα τους δεν υπάρχει διάλογος.

Κλείνοντας πρέπει να πούμε πως η βαρεμάρα δεν προέρχεται μόνο από την επανάληψη των ερεθισμάτων. Καμιά φορά τα ερεθίσματα υπάρχουν, αλλά η δική μας προσέγγιση είναι τόσο στεία και επαναλαμβανόμενη που τα εξουδετερώνει. Π.χ. η ιστορία του Σίσυφου.

Θα ήταν όμως υπερβολικό να ισχυριστούμε ότι μπορεί κανείς να ζήσει τη ζωή του χωρίς να βαριέται ποτέ. Το θέμα δεν είναι να εξαλείψουμε εντελώς τη βαρεμάρα. Όταν όμως είναι τόσο συχνή που μας φέρνει στα πρόθυρα της κατάθλιψης, είναι καιρός να εξετάσουμε πως έχουμε διαμορφώσει τη ζωή μας και που στρέφουμε την προσοχή μας. Ο κρίσιμος παράγοντας είναι σε ποιο βαθμό κατευθύνουμε εμείς την προσοχή μας και σε ποιο βαθμό κατευθύνεται από μόνη της.

Ο θεσμός του γάμου

Γνωρίζουμε ότι όσον αφορά τις επιστημονικές θεωρίες, οι άνθρωποι υπήρξαν ρεαλιστές και προσγειωμένοι: όσο μια θεωρία εξυπηρετούσε τις ανάγκες τους, τη διατηρούσαν. Όταν έπαυε να είναι χρήσιμη, την αντικαθιστούσαν με μια καινούργια.

Όμως με το γάμο γίνεται κάτι παράξενο: όλοι σχεδόν οι ψυχοθεραπευτές που ασχολούνται με την οικογένεια, μας λένε ότι το ποσοστό των οικογενειών που θα μπορούσαν να θεωρηθούν «υγιείς» είναι περίπου 5 στις 100. Αν θεωρήσουμε τον «υγιή» γάμο σαν τον «κανόνα» και τους μη «υγιείς» σαν τις «εξαιρέσεις», εδώ έχουμε ένα κανόνα που βγάζει μάτι.

Όταν κάνουμε τέτοιου είδους διαπιστώσεις για το σύγχρονο γάμο είναι φυσικό να αναρωτηθούμε: γιατί να συμβαίνει αυτό; Γιατί οι επιστήμονες που μελετούν αυτό το φαινόμενο μας δίνουν τόσο χαμηλά ποσοστά «πετυχημένων» γάμων;

Όταν κάνουμε τέτοιου είδους διαπιστώσεις, είναι φυσικό ν' αναρωτηθούμε: Γιατί να συμβαίνει αυτό; Γιατί οι περισσότεροι είναι δυσαρεστημένοι από το γάμο τους; Και το πιο κρίσιμο ερώτημα: Γιατί επιμένουμε σ' ένα σχήμα που δεν λειτουργεί.

Στις περισσότερες επιστήμες, όπως η φυσική, η βιολογία κλπ, όταν οι ερευνητές διαπιστώσουν ότι ένα θεωρητικό «μοντέλο» δεν είναι πια χρήσιμο, το εγκαταλείπουν και το αντικαθιστούν με ένα επαρκέστερο. Στις ανθρωπιστικές επιστήμες όμως ενώ οι μελετητές του γάμου διαπιστώνουν ότι οι αποτυχημένοι γάμοι αποτελούν τη συντριπτική

πλειοψηφία και ενώ θα περίμενε κανείς να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι χρειαζόμαστε ένα νέο «μοντέλο» γάμου, παραδόξως εξακολουθούν να επιμένουν να.... σώσουν ένα σχήμα που οι ίδιες τους οι έρευνες δείχνουν ότι έχει χρεοκοπήσει!

Θεσμοί και κανόνες

Ο γάμος σαν κάθε άλλος κοινωνικός δεσμός, λειτουργεί με ορισμένους κανόνες. Από κοινωνία σε κοινωνία- ανάλογα και με τις θρησκευτικές και παραδοσιακές καταβολές της - οι κανόνες του γάμου διαφέρουν.

Η διάκριση ανάμεσα σε δεσμούς και κανόνες είναι σημαντική γιατί άλλο να αμφισβητείς ένα δεσμό και άλλο τους κανόνες με τους οποίους λειτουργεί.

Η γενική διαπίστωση είναι ότι η πλειοψηφία των σημερινών γάμων παρουσιάζει απογοητευτική εικόνα. Όμως αντί να πάρουμε το συνηθισμένο δρόμο, που είναι η προσπάθεια να σώσουμε το γάμο, υιοθετούμε μια νέα κατεύθυνση. Αναζητούμε τη μορφή που χρειάζεται να πάρει ο σύγχρονος γάμος ώστε να γίνει και πάλι λειτουργικός. Αναθεωρούμε ορισμένους από τους κανόνες του, χωρίς όμως ν' αμφισβητούμε και το δεσμό.

Στόχους απ' τα Συναισθήματα.

Όχι Συναισθήματα από τους Στόχους.

Η συντροφική σχέση όμως δεν είναι καταδικασμένη να κινείται μέσα σε ρόλους και σενάρια. Πέρα απ' αυτά υπάρχει η προθυμία να είμαστε ο

πραγματικός μας εαυτός και μαζί με τον άλλο ν' ανακαλύψουμε σταδιακά τι μπορούμε να είμαστε σαν ζευγάρι.

Αρκετοί από μας σπεύδουμε να «βαφτίσουμε» τη σχέση πρόωρα και μετά αγωνιζόμαστε να χωρέσουμε στο καλούπι των αρχικών μας δηλώσεων. Δεν αφήνουμε τη σχέση να μας οδηγήσει και να πάρει μορφή από μόνη της.

Το φαινόμενο αυτό είναι αρκετά συχνό ανάμεσα σ' εκείνους που (είτε δικαιολογημένα, είτε αδικαιολόγητα) νιώθουν να τους κυνηγά ο χρόνος. Οι άνθρωποι αυτοί γνωρίζουν κάποιον και αντί ν' αφήσουν τα συναισθήματα τους να τους οδηγήσουν σε κοινούς στόχους λειτουργούν εντελώς αντίστροφα. Αν διαπιστώσουν ότι ο άλλος ταιριάζει με τους στόχους τους, αμέσως δημιουργούν συναισθήματα για εκείνον. Το αποτέλεσμα είναι πρόωρες δεσμεύσεις, βιαστικοί γάμοι, άτυχα παιδιά και πρόωρα διαζύγια.

Ειδικά η Ελληνίδα είναι ιδιαίτερα επιρρεπής σ' αυτή την παγίδα. Ανεξάρτητα από κοινωνικό και μορφωτικό επίπεδο, κουβαλά μέσα της μια «ευχή και κατάρα» από τη μάνα της, η οποία την έχει προγραμματίσει μέχρι τα τριάντα της να έχει παντρευτεί και έχει κάνει παιδιά. Αν δεν τα καταφέρει θεωρεί τον εαυτό της αποτυχημένο.

Βέβαια το φαινόμενο αυτό δεν περιορίζεται αποκλειστικά στις γυναίκες. Ανάλογες «ευχές και κατάρες» κουβαλάνε και οι άντρες. Μόνο που η «ημερομηνία λήξεως» δεν είναι τόσο συγκεκριμένη όσο στις γυναίκες «θα μεγαλώσεις, θα πιάσεις δουλεία, θα παντρευτείς και θα κάνεις παιδιά». Έτοιμο σενάριο τεσσάρων πράξεων. Κι ο νεοέλληνας

μεγαλώνει πιάνει δουλειά, παντρεύεται, κάνει παιδιά και... μετά; Μετά κάθεται και βλέπει τηλεόραση, γιατί το σενάριο δεν προβλέπει τίποτα άλλο. Γράφτηκε πολύ πριν την εποχή της Γκόλφως. Κάλυπτε τις βασικές ανάγκες - επιβίωση και αναπαραγωγή. Σήμερα όμως με ένα τέτοιο σενάριο είναι Σαν να προσπαθείς να προσανατολιστείς στην Αθήνα του 2000 με ένα χάρτη του 1900.

Είναι πολύ δύσκολο να βρεις την αυτοπειθαρχία και να μην ενδώσεις σε ρόλους και σενάρια, όταν διακατέχεσαι από το άγχος της αποκατάστασης. Εκεί είναι που γίνονται τα μεγάλα ξεπουλήματα και οι προσδοκίες σε βάρος πρώτα του εαυτού μας και μετά του υποψηφίου συντρόφου μας. Πως να τολμήσεις να είσαι ο εαυτός σου όταν από τη μια σε κυνηγά ο χρόνος και από την άλλη δεν έχεις πολλές ευκαιρίες να γνωρίσεις άτομα, του άλλου φύλλου που να είναι διαθέσιμα. Με το που θα δεις έναν ο οποίος ταιριάζει με τα σχέδια σου, δημιουργείς αμέσως συναισθήματα. Που να τολμήσεις να του δείξεις τον πραγματικό σου εαυτό; Και αν φύγει; Που θα ξαναβρείς άλλον. Αλλωστε «ο χρόνος περνάει».

Και εδώ τίθεται ένα σημαντικό ερώτημα: Τι θα μας βοηθήσει ν' αποφύγουμε τις παγίδες των ρόλων και των σεναρίων;

Πιστεύουμε πως το παρακάτω απόσπασμα απ' το βιβλίο του Πιντέρη «διαλέγοντας σύντροφο» (Αθήνα 1983, σελ. 190) κρύβει την απάντηση.

«Εγώ είναι ένα αχλάδι. Μπορεί η μαμά μου να με ήθελε κεράσι, ο μπαμπάς μου ανανά και οι δικές μου προσδοκίες να με ήθελαν

μπανάνα. Όμως η φύση μου δεν δεσμεύεται από τις προσδοκίες κανενός. Είτε μου αρέσει είτε όχι, αχλάδι είμαι.

Από κει και πέρα, η ευθύνη μου απέναντι στον εαυτό μου είναι να γίνω το πιο ζουμερό, το πιο αρωματικό και το εύγευστο αχλάδι που μπορώ να γίνω. Δίνω λοιπόν καθημερινά τον αγώνα μου.

Κάποια στιγμή, έρχεσαι εσύ. Και - δυστυχώς για μένα- συμβαίνει να είσαι αλλεργική στα αχλάδια. Εσύ θα με ήθελες μπανάνα. Αν εγώ - λόγω της έλξης που νιώθω- ενδώσω στον πειρασμό και αρχίσω να σου παριστάνω τη μπανάνα, θα έχω παγιδέψει τη σχέση μας με δυο τρόπους: Από τη μια θα λέω συνέχεια από μέσα μου: «Της αρέσω σαν αυτό που δείχνω και όχι σαν αυτό που είμαι. Συνεπώς, στην πραγματικότητα δεν της αρέσω». Από την άλλη, εσύ που είσαι ειδική στις μπανάνες, κάποια στιγμή θ' ανακαλύψεις ότι είμαι γευτομπανάνα. Όσο πιο αργά το ανακαλύψεις εσύ, τόσο περισσότερο θα πονέσω εγώ. Προτιμώ λοιπόν να είμαι μόνος μου και να περιμένω. Κάποια μέρα, ίσως εμφανιστεί μια αυθεντική ερωμένη των αχλαδιών».

3. ΤΟ ΔΟΣΙΜΟ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΣΤΟ ΓΑΜΟ

Πολλοί κανονισμοί της συζυγικής ζωής μπορούν να βγουν από την απλή σκέψη πως πρέπει να συμπεριφερθούν μεταξύ τους δύο άνθρωποι, που επιδιώκουν ένα κοινό σκοπό. Η συνεργασία προϋποθέτει με την επεκταμένη σημασία της λέξης εντιμότητα, καλή θέληση, υπομονή, πνεύμα συνεργασίας. Στην πραγματικότητα ο γάμος δεν καλύπτεται μόνο με την έξαψη ενός σύντομου πάθους, αλλά με την ικανότητα για την καθημερινή αμοιβαία άσκηση διακριτικότητας και ανοχής. Αυτό δείχνεται καθαρά με το δόσιμο και πάρσιμο στα πλαίσια του γάμου. Οι δύο σύντροφοι έχουν διαφορετική «προϊστορία», διαφορετικά γνωρίσματα του χαρακτήρα και διαφορετικά πνευματικά ενδιαφέροντα, φυσικά σε ανάλογο βαθμό. Απ' αυτή τη διαφορά πρέπει λοιπόν να δημιουργηθεί τώρα μια ομοιότητα: οι δύο βιογραφίες, προερχόμενες από ξεχωριστές πηγές, συναντιούνται σ' ένα μόνο ρεύμα, που ακολουθεί την ίδια κατεύθυνση. Ανάμεσα στους δύο συντρόφους γίνονται πολλές ανταλλαγές, με τις οποίες ο ένας βοηθάει και γονιμοποιεί τον άλλο.

Το δόσιμο και το πάρσιμο γίνεται στον υλικό, στον αισθηματικό και τον πνευματικό τομέα. Σ' όλους αυτούς τους τομείς μπορεί να παρουσιαστούν επιπλοκές.

Η συμφωνία στο δόσιμο και το πάρσιμο σε χρηματικά ζητήματα εξαρτάται από την ομόνοια στη συναισθηματική συνάφεια. Ο γάμος μπορεί να διατηρήσει τη ζωντάνια του, όταν οι δύο σύντροφοι είναι ικανοί να μείνουν στη συναισθηματική επαφή. Όπου ο ένας ή ο άλλος - από φόβο, συστολή, εσωτερική απομόνωση - απομακρύνεται από τον

άλλο, θα παρουσιαστούν σε λίγο παραμορφώσεις της συζυγική ζωής, που μικρές διαφωνίες τις υιώνουν σε ανυπέβλητους διαχωριστικούς τοίχους. Όποιος σαν παιδί δεν έχει μάθει να χαρίζει αισθήματα (στην συναναστροφή με τους γονείς ή με τα αδέρφια) θα έχει δυσκολίες να το κάνει αυτό στο γάμο. Η περιορισμένη ικανότητα για αγάπη που βίωσε κάποιος σαν παιδί έχει την πηγή της στο φόβο μπροστά στους συνανθρώπους. Όσο αυτός ο φόβος δεν έχει αποβληθεί, οι διαχωριστικές στάσεις του χαρακτήρα είναι αναπόφευκτες. Τίποτε όμως δεν βλάπτει ένα γάμο τόσο πολύ όσο ένας αποκλεισμός στην ελεύθερη διάθεση των αισθημάτων. Άλλωστε δεν έχει αγαπήσει κανείς αρκετά; αν δεν έχει αγαπήσει πολύ.

Επίσης και στον πνευματικό τομέα ο γάμος πρέπει να είναι ένα πάρσιμο και δόσιμο. Αυτό είναι εύκολο, όταν και οι δύο σύντροφοι έχουν κοινά πνευματικά ενδιαφέροντα, που πάνω στο έδαφος τους μπορούν να βρεθούν και να συνεννοηθούν.

Ο γάμος δεν είναι μια σχέση δύο ατόμων. Ίσως ένα ζευγάρι στους πρώτους μήνες να πιστεύει πως υπάρχουν μόνο οι δυο τους στον κόσμο. Γρήγορα όμως επιβάλλουν την παρουσία τους οι πάμπολλοι ανταγωνιστές της αφοσίωσης του ενός προς τον άλλο. Κι από κει και μετά ζει μέσα σ' ένα μπερδεμένο κουβάρι αλληλοσυγκρουόμενων υποχρεώσεων. Οι δεσμοί τους προς τους άλλους σημαντικούς αρχίζουν αν απομακρύνουν τον ένα από τον άλλο: οι γονείς τους, τα αδέρφια τους, οι παππούδες, οι γιαγιάδες και ιδιαίτερα τα παιδιά αν υπάρχουν, όλοι αυτοί απαιτούν το χρόνο του ζευγαριού, την προσοχή του, την αφοσίωση του. Έτσι όταν κοιτάζουμε τον σύντροφο μας δεν βλέπουμε

ένα απλό άτομο, αλλά κάποιον που είναι μπλεγμένος σε περίπλοκες σχέσεις με τους άλλους.

Οι περίπλοκοι αυτοί δεσμοί δημιουργούν πρότυπα που μπορεί να είναι ενοχλητικά αφού πιθανόν να αναβιώσουν μέσα μας αναμνήσεις παρόμοιων πρότυπων σχέσεων που βιώσαμε κατά την παιδική μας ηλικία. Φθάνουμε στο γάμο έχοντας ένα παρελθόν έχοντας εμπειρίες και τρόπους αντίδρασης σε συγκεκριμένα ερεθίσματα άσχετα με το άτομο που τα προκαλεί. Όλα αυτά αποτελούν την προσωπικότητα μας, είναι στοιχεία του εαυτού μας. Η συμβίωση όμως απαιτεί διαχωρισμό των προσωπικών μας δυσκολιών, προβλημάτων και αδυναμιών απ' αυτά που ο σύντροφος μας ή η συμβίωση προκαλεί.

Με άλλα λόγια πρέπει να είμαστε πρόθυμοι να κοιτάζουμε τα δικά μας προβλήματα και το δικό μας ιστορικό και να μην είμαστε επιρρεπείς στην τάση να επικεντρώνουμε την προσοχή μας στη συμβολή του συντρόφου μας στο πρόβλημα. Απ' όλους τους πειρασμούς που αντιμετωπίζουμε αυτός είναι ίσως ο δυσκολότερος.

Αυτή η τάση έχει την εξήγησή της. Επειδή οι ταυτότητες μας έχουν διαμορφωθεί από τα πρώτα οικογενειακά βιώματα, είμαστε δηλ. εξοικειωμένοι με άλλες επιλογές και επαναλαμβάνουμε διαρκώς αυτά τα οικεία πρότυπα. Αφού δημιουργήσουμε ανάμεσα μας ορισμένα «θέματα» επιτιθέμεθα διαρκώς ο ένας στον άλλο, κι ο καθένας επιβεβαιώνει τις προσδοκίες απογοήτευσης και ματαίωσης του άλλου.

Ένα βασικό πρόβλημα λοιπόν σ' ένα ζευγάρι είναι ότι υπάρχει μεγάλη δυσκολία να εστιάζει και να δημιουργεί στη σχέση του την

θετική έκβαση, την πιο ικανοποιητική «κατάληξη». Εκείνο που πρέπει να γίνει κατανοητό είναι ότι δεν είναι απαραίτητο το παρελθόν να υπαγορεύει το μέλλον. Όποια κι αν είναι τα σενάρια και οι μεταφορές σ' ένα γάμο και σε άλλες σχέσεις, μπορούν να διαμορφωθούν και να αναπλασθούν. Αυτό γίνεται εφικτό, όταν ξεκινάμε την προσπάθεια με ό,τι είναι αλήθεια για μας, κι όχι με ό,τι θέλουμε να είναι αλήθεια. Πρέπει να κοιτάζουμε με ιδιαίτερη προσοχή τις πηγές των συναισθηματικών «υπερβολών». Έχει σημασία να μάθουν οι σύζυγοι να μην νιώθουν τόσο πολύ απειλούμενοι και σε άμυνα απέναντι στα συναισθήματα του συζύγου, και να μάθουν να ανταποκρίνονται πιο θετικά προς αυτόν. Αλλά ποτέ δεν θα επιτευχθεί αυτός ο αξιόπαινος στόχος να δεν αποκτήσει καθένας από τους δύο συζύγους την επίγνωση των δικών του συναισθημάτων και δεν τα αποδεχθεί. Το σημαντικό είναι να πάρουμε στα σοβαρά την ιδέα πως η συμπεριφορά του (της) συζύγου δεν είναι η κύρια πηγή της δυστυχίας μας - παρά το γεγονός ότι συχνά φαίνεται να είναι. Αν υπερπηδήσουμε αυτό το εμπόδιο και τολμήσουμε να κάνουμε ερωτήσεις για το παρελθόν μας, τότε μπορούμε να μάθουμε πολλά πράγματα για τον εαυτό μας, αλλά και να αποκτήσουμε περισσότερη αυτοπεποίθηση. Ίσως να μην μπορούμε να αλλάξουμε τις αντιδράσεις μας σε ορισμένες δύσκολες καταστάσεις που ενδεχομένως μας παγιδεύουν σε μια σχέση. Αν μπορούμε ν' αλλάξουμε την δική μας συμπεριφορά αυτό το εξαιρετικά αλληλένδετο σύστημα σχέσεων ο γάμος, πρέπει να αλλάξει. Εάν εμείς έχουμε αλλάξει, ο σύντροφος μας δεν μπορεί να παραμείνει ο ίδιος.

Που στηρίζουμε όλα τα παραπάνω, μα φυσικά στη πολύ καλή δουλειά του οικογενειακού θεραπευτή A.Y. Napier ο οποίος στο βιβλίο του «το ζευγάρι αυτός ο εύδραυστος δεσμός» (Αθήνα 1988) αναλύει τη συζυγική σχέση με προσωπικές εμπειρίες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ V

1. ΤΟ ΝΕΟ ΖΕΥΓΑΡΙ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ

Οι νέοι σήμερα διαγράφουν το δεσμό της οικογένειας που, μέχρι πολύ πρόσφατα, ήταν ο βασικός κοινωνικός δεσμός. Μέσα σε μια - δυο γενιές ο γάμος και η δημιουργία της οικογένειας έπαυαν να θεωρούνται ο προορισμός του ανθρώπου. Οι στατιστικές δεν δείχνουν πως μειώνονται τα ποσοστά γάμων. Μόνο πως αυξάνονται τα ποσοστά διαζυγίων. Οι νέοι απορρίπτουν τη σημασία του δεσμού του γάμου. Τον θεωρούν επισημοποίηση και νομιμοποίηση που λύνει απλώς πρακτικά προβλήματα σχετικά με το Δημόσιο. Η απόρριψη του δεσμού του γάμου, που εκφράζουν, φαίνεται να απορρέει από τις καινούργιες αξίες που άρχισαν να διαμορφώνονται για ουσιαστικές προϋποθέσεις στο γάμο. Τονίζουν δηλαδή πως η συμβίωση δεν πρέπει να στηρίζεται σε κοινωνικές συμβάσεις και υποχρεώσεις. Ακόμη και το γεγονός ότι αρνούνται να στηρίξουν το γάμο τους στην ύπαρξη παιδιών θα σχετίζεται ασφαλώς με τις ίδιες βασικές αναθεωρήσεις. Προέρχονται κι αυτοί από οικογένειες που βασίστηκαν στην ύπαρξη των παιδιών τους. Επομένως είναι φυσικό να αρνούνται να δημιουργήσουν οικογένεια παιδοκεντρική, αφού έχουν βιώσει τις αρνητικές επιπτώσεις της. Οι νέοι αγωνίζονται να επαναποθετήσουν ολόκληρο το θέμα του γάμου και της οικογένειας σε καινούργιες βάσεις. Γι' αυτό τονίζουν τόσο πολύ το διάλογο και την επικοινωνία. Σαν να διαισθάνονται πως η λειτουργική σχέση του ζευγαριού αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για τη λειτουργική σχέση ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Οι νέοι τόνισαν ότι

μερικά στοιχεία είναι κατά τη γνώμη τους απαραίτητα για τη λειτουργική σχέση, όπως ειλικρίνεια, ισότητα και συναισθηματική συμμετοχή. Ζητάνε αυτά που είδαν να λείπουν από τις σχέσεις μέσα στην πατρική οικογένεια. Μιλάνε για εξισωμένες σχέσεις. Η εξισωμένη σχέση αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση για την αποτελεσματική επικοινωνία. Όπως επίσης απαραίτητη προϋπόθεση αποτελεί και το συναισθηματικό άνοιγμα, το πάρε δώσε.

Αν συγκρίνει κανείς τους σημερινούς νέους με τους νέους της εποχής του 1950, θα δει τρανταχτές διαφορές. Την εποχή εκείνη τα περισσότερα ζευγάρια στήριζαν το γάμο τους στο μύθο της εξιδανικευμένης (πυρηνικής) οικογένειας. Η διαφορά στη νοοτροπία βρίσκει τη χαρακτηριστική έκφραση της στον κινηματογράφο. Στις ταινίες εκείνης της εποχής το γνωστό happy end αντιπροσώπευε τη ρομαντική, εξωπραγματική αντιμετώπιση του γάμου. Αντίθετα, τα σύγχρονα κινηματογραφικά έργα, που πραγματεύονται το θέμα των σχέσεων των δύο φύλων, του γάμου και της οικογένειας, περιγράφουν τις δυσκολίες, τους φαύλους κύκλους που δημιουργούνται ανάμεσα στο ζευγάρι και ανάμεσα στους γονείς και στα παιδιά. Βέβαια τα έργα αυτά ποτέ σχεδόν δεν μιλούν για λύσεις. Απλώς επισημαίνουν το πρόβλημα.

Οι νέοι ενώ ξέρουν τι δεν θέλουν, αντίθετα δεν ξέρουν τι θέλουν. Λείπει εντελώς το καινούργιο μοντέλο ζωής. Είναι φανερό η δυσκολία τους να εξηγήσουν τους λόγους για τους οποίους αποφάσισαν να μοιραστούν τη ζωή τους με το συγκεκριμένο πρόσωπο. Μιλούν ασαφώς για κοινά γούστα, ιδέες, ενδιαφέροντα.

Άλλες φορές τα ζευγάρια προβάλλουν κοινές φιλοσοφικές και κοινωνικοπολιτικές ιδέες και επιδιώξεις. Όμως οι ουσιαστικές αυτές κοινές αξίες δεν μπορούν να αποτελέσουν τη βάση για τη δημιουργία στενής διαπροσωπικής σχέσης που απαιτεί συγκεκριμένους κώδικες συμπεριφοράς. Οι αντιλήψεις για τις αξίες και τους ρόλους, που αφορούν τη σχέση του ζευγαριού, είναι ανύπαρκτες, ασαφείς ή αντιφατικές. Οι προσωπικοί τους στόχοι αφορούν κατ' εξοχής επαγγελματικές επιδιώξεις. Αυτό που βλέπουν σαν βασική μελλοντική δυσκολία στη συμβίωση τους αφορά το ποιος θα καταπιέζεται μέσα στο σπίτι. «Η συμβίωση δηλ. παρουσιάζεται σαν εμπόδιο για την απόλαυση της ζωής. Τρομάζει κανείς βλέποντας τους νέους που ενώ ξεκινούν τη ζωή τους προσπαθώντας να ικανοποιήσουν μέσα από τη σχέση τους βασικές ανδρώπινες ανάγκες (συναισθηματική ασφάλεια, παραδοχή, τρυφερότητα) ταυτόχρονα αντιμετωπίζουν αυτή τη σχέση σαν εμπόδιο σε άλλες εξίσου σημαντικές ανάγκες, όπως ολοκλήρωση, δημιουργικότητα, κοινωνική δραστηριότητα κλπ. Όταν το θέμα των παιδιών αποτελεί αδιέξοδο γι' αυτούς. Ενώ αναγνωρίζουν ότι είναι σημαντικό η φροντίδα των παιδιών να ανήκει στους γονείς, το ποιος θα αναλάβει την περισσότερη ευθύνη αποτελεί το επίκεντρο ανταγωνισμών και συγκρούσεων. Οι νέοι Δε βλέπουν πως θα καταφέρουν να συνδυάσουν τους εξωοικογενειακούς, προσωπικούς τους στόχους με τη δημιουργία της οικογένειας, χωρίς τη βοήθεια των γονιών τους, που θα αναλάβουν να μεγαλώσουν τα παιδιά, από την άλλη μεριά δισσώδονται πως η ανάμιξη των γονιών τους στην προσωπική τους ζωή θα διαιωνίσει αδιέξοδα από τα οποία προσπαθούν να ξεφύγουν. Οι νέοι αισθάνονται την αντίφαση που υπάρχει σε όλα

αυτά , αφού από τη μια μεριά απορρίπτουν το μοντέλο ζωής πάνω στο οποίο οι γονείς τους βάσισαν την οικογένεια, και από την άλλη, με τέτοιου είδους λύσεις, ακολουθούν τα χνάρια τους. Τους απασχολεί προπαντός το πως ο σύντροφος, δε θα μπει εμπόδιο στη ζωή τους. Η ανεξαρτησία και η απελευθέρωση αναφέρονται σαν αξίες αναμφισβήτητες. Έχοντας μειώσει τη σημασία της στενής σχέσης που οι ίδιοι τόσο πολύ αποζητούν, αναπόφευκτα ωθούνται σε μια ατομιστική πορεία. Η σχέση με τον άλλο θεωρείται ταυτόχρονα και αναγκαία για την επιβίωση και στοιχείο προς αποφυγή. Αισθάνονται ότι, απελευθερωμένοι από τη σχέση, θα μπορέσουν να λειτουργήσουν αποτελεσματικά σε μια εποχή όπου η συλλογικότητα και η αλληλεξάρτηση δεν έχουν αντίκρισμα. Από την άλλη, διατήρηση της στενής σχέσης με τον άλλο είναι αυτή που θα τους εξασφαλίσει τη συναισθηματική τροφή, την απαραίτητη για την ψυχολογική τους επιβίωση. Το ζητούμενο είναι ο συνδυασμός αυτών των δύο βασικών αναγκών του σύγχρονου ανθρώπου. Η ανδεκτικότητα του οικογενειακού δεσμού βασίζεται στην ανάγκη του ανθρώπου να διατηρήσει την ίδια την ανθρωπινή υπόστασή του κι αυτό δεν είναι δυνατό να το πετύχει χωρίς τη συγκινησιακή φόρτιση που αναπτύσσεται μέσα στις στενές οικογενειακές σχέσεις.

Η εξουσία ή δύναμη στο ζευγάρι

Καθώς προσπαθούν οι ερευνητές να ερμηνεύσουν αυτή τη διάσταση, προσέγγισαν το πρόβλημα από διάφορες σκοπιές. Δύναμη, είναι η ικανότητα να κάνεις τους άλλους να συμπεριφέρονται με τον τρόπο

εκείνο που εσύ θέλεις και στην οικογένεια μπορούμε να περιγράψουμε αρκετές πλευρές οικογενειακής δύναμης:

α) Οι βασικές διαστάσεις (πηγές) δύναμης. Είναι εκείνες οι προσωπικές ιδιότητες που επιτρέπουν σε κάποιον να ασκεί εξουσία κι έλεγχο. Τι είναι εκείνο που κάνει κάποιον πιο δυνατό; Το γεγονός ότι είναι αρσενικό συνεπάγεται πάντα δύναμη; Έχει περισσότερη δύναμη το άτομο που κατέχει μια ιδιαίτερη εξειδίκευση ή ικανότητα; Έχει δύναμη αυτός που κυνηγάει ή αυτός που βάζει αποστάσεις; Κυριαρχεί πάντα το άτομο που κερδίζει περισσότερα χρήματα;

β) Οι διαδικασίες της άσκησης της δύναμης. Είναι ο τρόπος που ένα ζευγάρι εκφράζει τη δύναμη. Πως διαπραγματεύονται μεταξύ τους; Σε τι πρότυπα επικοινωνίας εμπλέκονται: σ' εκείνα που τους στηρίζουν κι είναι γεμάτα φιλικότητα, ή σ' εκείνα που είναι γεμάτα προκλήσεις κι εχθρικά; Συνδέονται ορισμένοι τύποι επικοινωνίας με τη μεγαλύτερη εξουσία; Με τη μεγαλύτερη ικανοποίηση; Αυτό μπορεί να γίνει αντιληπτό σ' ένα ζευγάρι μόνο με την άμεση παρατήρηση των συζητήσεων.

γ) Οι συνέπειες της δύναμης. Τα αποτελέσματα της λήψης των αποφάσεων. Όταν ένα ζευγάρι πρέπει να πάρει μια απόφαση- πχ. ποια κινηματογραφική ταινία θα δει, ποιου συζύγου τους γονείς να επισκεφτεί - ποιος κυριαρχεί; Με την πάροδο του χρόνου, κερδίζει ο ένας σύζυγος το μεγαλύτερο μερίδιο των αποφάσεων; Εναλλάσσονται και μια αποφασίζει ο ένας, μια ο άλλος ή διαπραγματεύονται την κάθε απόφαση

μαζί; Αυτό αποκαλύπτεται όταν ζητήσουμε από ένα ζευγάρι να περιγράψει τον τρόπο που λαμβάνουν τις αποφάσεις.

Πρότυπα δύναμης

Εδώ θέτεται ένα σημαντικό ερώτημα: ποια είναι η σχέση ανάμεσα στην ικανοποίηση από το γάμο και στη δύναμη σ' ένα γάμο. Η κοινωνική επιστήμη έχει ταξινομήσει τους γάμους σε τρία βασικά πρότυπα δύναμης:

α) Γάμοι ισότιμοι. Μερικοί θεωρούν ότι σ' αυτόν τον τύπο γάμου υπάρχουν δύο υπο-ομάδες: στη μία το ζευγάρι διαπραγματεύεται όλες τις αποφάσεις από κοινού. Στην άλλη, ο καθένας έχει μια ξεχωριστή περιοχή μέσα στην οποία λαμβάνει αποφάσεις. Σύμφωνα με τις έρευνες οι ισότιμοι γάμοι αποδεικνύονται οι πιο αποτελεσματικοί.

β) Ανδροκεντρικοί γάμοι. Αυτό το παραδοσιακό είδος συμβίωση διεκδικεί την δεύτερη θέση στο βαθμό ικανοποίησης και σε κάποιες μελέτες δεν απείχε πολύ από τους ισότιμους γάμους. Σε μερικές μελέτες, αυτοί οι γάμοι αναφέρθηκαν σαν οι πιο ικανοποιητικοί. Μερικοί αναλυτές τονίζουν πως αυτές οι δύο πρώτες ομάδες κατά κάποιον τρόπο συγχέονται και υποστηρίζουν πως οι ισότιμοι γάμοι στους οποίους συνυπάρχουν η απόσταση και ισοτιμία δεν διαφέρουν ουσιαστικά από την ανδροκεντρικού τύπου συμβίωση.

γ) Γυναικοκεντρικοί γάμοι. Οι Γκρέυ-Λιτλ και Μπαρκς διαπίστωσαν πως σχεδόν σε κάθε μελέτη, αυτό το πρότυπο ήταν κατά πολύ λιγότερο ικανοποιητικό τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες. Αυτό το

συγκεκριμένο εύρημα ίσχυε ανεξάρτητα από τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε και επιβεβαιώθηκαν σε αρκετούς διαφορετικούς πολιτισμούς.

Η άλλη σαφής διαπίστωση σ' αυτές τις μελέτες είναι πως οι γάμοι στους οποίους οι σύζυγοι δεσμεύονται μ' ένα υψηλό επίπεδο κριτικής ή καταναγκασμού είναι σχεδόν παντού δυστυχείς. Μερικοί ερευνητές αισθάνονται πως ο τρόπος επικοινωνίας, ή ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η εξουσία, είναι πιο σημαντικός για τον καθορισμό της ευτυχίας σ' ένα γάμο, απ' ό,τι είναι το ίδιο το πρότυπο της εξουσίας.

Παραδεχόμαστε πως πιθανόν να είναι μεγάλη υπεραπλούστευση να κατατάσσει κανείς τους γάμους σε γάμους ισότιμους, ανδροκεντρικούς ή γυναικοκεντρικούς. Εξετάζοντας το θέμα της δύναμης σ' ένα γάμο, μπορούμε να δούμε τη δύναμη και μ' έναν διαφορετικό τρόπο.

2. Η ΔΙΑΝΤΙΔΡΑΣΗ ΑΝΑΜΕΣΑ ΣΤΟ ΖΕΥΓΑΡΙ

Οι έρευνες που έχουν γίνει στις ΗΠΑ στο χώρο της κοινωνιολογίας της διαντίδρασης είναι σύμφωνα με τον Ρέμπεν Χίλλ (The family: adynamic interpretation, σελ. 17) προσανατολισμένες προς την εσωτερική ζωή του γάμου και της οικογένειας. Η προσέγγιση αυτή μας δίνει την δυνατότητα να δούμε, εκτός από τη θέση του καθενός των συζύγων μέσα στο ζευγάρι όπως η θέση αυτή προσδιορίζεται από τα εφόδια που οι σύζυγοι έχουν πριν παντρευτούν, πράγμα που αναλύσαμε παραπάνω: και τις έννοιες των διαδικασιών επικοινωνίας - της σύγκρουσης, του συμβιβασμού και της συμφωνίας της λύσης των προβλημάτων, της απόφασης και της δράσης.

Εδώ αξίζει να σημειωθεί ότι οι όψεις διαντίδρασης που μελετήθηκαν στις ΗΠΑ είναι πολλές, γι' αυτό θα περιοριστούμε να δώσουμε περιληπτικά τις έρευνες (οι οποίες έχουν άμεση σχέση με την παρούσα εργασία) που αναφέρονται στην πρόβλεψη της συζυγικής προσαρμογής και τις μεταβλητές της συζυγικής διαντίδρασης.

Οι έρευνες πάνω στην πρόβλεψη της συζυγικής προσαρμογής συγκαταλέγονται μεταξύ των ερευνών πάνω στη διαντίδραση, γιατί οι περισσότερες απ' αυτές επιμένουν στο ρόλο της διαντίδρασης στην προσαρμογή και την ευτυχία του ζευγαριού. Σκοπός των ερευνών αυτών ήταν η τελειοποίηση ενός εργαλείου μέτρησης, ικανού να προβλέψει για κάποιο χρονικό διάστημα την ευτυχία και την προσαρμογή του έγγαμου ζευγαριού.

Στην έρευνα που πραγματοποίησαν οι Μπέρτζες και Ουάλλιν (Engagement and marriage 1953) ρωτήθηκαν 1.000 αρραβωνιασμένα ζευγάρια τα οποία απάντησαν και σ' ένα νέο ερωτηματολόγιο πάνω από 3 χρόνια μετά το γάμο. Οι συγγραφείς αυτοί προσδιόρισαν το εργαλείο μέτρησης της πρόγνωσης με βάση την επιτυχία των αρραβώνων. Το εργαλείο αυτό ομαδοποιούσε πέντε είδη μεταβλητών σε πέντε κατηγορίες: την κοινωνική και εκπαιδευτική προέλευση των αρραβωνιασμένων, το ιστορικό των αρραβώνων, την προσωπικότητα, 14 θέματα σχετικά με τις προσδοκίες (εργασία της γυναίκας, αριθμός παιδιών, κατοικία του ζευγαριού κλπ.) και τέλος, ένα δείκτη επιτυχίας των αρραβώνων.

Βαθμολογήθηκε η πρόβλεψη για κάθε μία απ' αυτές τις κατηγορίες μεταβλητών και η βαθμολογία αυτή συγκρίθηκε με τη βαθμολογία της επιτυχίας του γάμου όπως αυτή προέκυψε από το ερωτηματολόγιο που αναφερόταν στο γάμο. Χρησιμοποιήθηκαν πολλά κριτήρια της επιτυχίας του γάμου. Ένας ιδιαίτερος δείκτης αποδόθηκε στους 9 συντελεστές της επιτυχίας του γάμου: τη μονιμότητα της ένωσης, την ευτυχία, τη γενική ικανοποίηση από το γάμο, την ειδική ικανοποίηση από ορισμένες πλευρές του γάμου, την αγάπη για τον άλλο σύζυγο, τη σεξουαλική ικανοποίηση, τη συντροφικότητα, την αρμονία προσωπικοτήτων και ιδιοσυγκρασιών.

Για τη μεθοδολογία αυτή των ερευνών έχουν διατυπωθεί πολλές κριτικές. Ο Ρόμπερτ Ουϊντς (The modern family, σελ 185) σημειώνει πως οι παραπάνω έρευνες είναι κάπως ασαφείς ως προς τη φύση της εξαρτημένης μεταβλητής (τη συζυγική προσαρμογή) και ως προς τη

μονάδα διερεύνησης (πρόκειται για το ζευγάρι ή το άτομο). Σημειώνει επίσης ότι είναι δύσκολο να εκτιμήσει κανείς τις διάφορες όψεις της συζυγικής προσαρμογής με βάση τις απαντήσεις των ατόμων που ρωτήθηκαν, γιατί η τάση τους είναι να διαμορφώνουν τις απαντήσεις τους με την μεγαλύτερη συμβατικότητα και σύμφωνα με το τι είναι «καθώς πρέπει».

Επιπλέον, όπως σημειώνει ο Ρέμπεν Χίλλ (όπου παρ.), οι έρευνες των οποίων τα αποτελέσματα συμπίπτουν ως προς τους αποφασιστικούς παράγοντες της συζυγικής προσαρμογής είναι λίγες, γεγονός που αποδεικνύει την ανεπάρκεια των γνώσεων μας όσον αφορά τους παράγοντες που συμβάλλουν στην επιτυχία του γάμου.

Στην προσπάθεια να συνογίσει το σύνολο των ερευνών ο Κιρκπάτρικ (The family as proces and institutio, New York 1955) σημειώνει πως οι παράγοντες που αφορούν την περίοδο πριν από το γάμο και που συνδέονται συχνότερα με την επιτυχία του είναι: ευτυχισμένος γάμος των γονιών, μια επαρκής διάρκεια αρραβώνων, μια ικανοποιητική σεξουαλική ενημέρωση κατά την παιδική ηλικία, η προσωπική ευτυχία κατά την παιδική ηλικία, η επικρότηση του γάμου από τους γονείς και τους τρίτους, τα κίνητρα για γάμο κατά την διάρκεια των αρραβώνων, η εθνική και θρησκευτική ομοιότητα, ένα υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και να υψηλή κοινωνική θέση, η ωριμότητα (κατά προτίμηση γάμος μετά τα 25), η αναλογία ηλικιών των συζύγων και οι αρμονικές σχέσεις με τους γονείς κατά την παιδική ηλικία. Οι παράγοντες που αναφέρονται στο γάμο και φαίνεται πως συνδέονται με την επιτυχία του είναι σύμφωνα με τον ίδιο: ο ικανοποιητικός και πρώιμος οργασμός της γυναίκας, η

εμπιστοσύνη στην αγάπη του συντρόφου και την ικανοποίηση από το βαθμό στοργής που αυτός επιδεικνύει, οι ισότιμες μάλλον παρά πατριαρχικές σχέσεις, η φυσική και ψυχική υγεία, η με βάση κοινωνικά ενδιαφέροντα αρμονική συμφωνία και η θετική στάση προς το γάμο και το σύντροφο.

Η Ρόνα Ράποπορτ η οποία εργάστηκε ως Ψυχαναλύτρια στο Ίνστιτούτο Τάβιστοκ του Λονδίνου κατακρίνει στο βιβλίο της «The transition from engagement to marriage» τεύχος 1) τον στατικό χαρακτήρα των ερευνών πρόβλεψης της επιτυχίας του γάμου. Σύμφωνα με την συγγραφέα αυτή, συνήθως συστήνεται στα ζευγάρια που ο γάμος έχει λίγες πιθανότητες επιτυχίας να μην παντρευτούν. Η ίδια πιστεύει πως ο γάμος είναι μια διαδικασία - «κανονική» βέβαια αλλά και προσδιοριστική μιας κρίσιμης και σημαντικής μετάβασης του ατόμου από μια θέση σε μια άλλη του συνόλου των κύκλων της οικογενειακής και επαγγελματικής του ζωής. Στην προσέγγιση αυτή τα άτομα νοούνται ως δρώντα, ως διαφορετικά προσαρμοζόμενα στις διάφορες φάσεις των κύκλων ζωής τους και ως ικανά ίσως να βοηθηθούν, προκειμένου να βελτιώσουν το επίπεδο της όποιας προσαρμογής τους.

Από τη σκοπιά αυτή τα συστατικά της επιτυχίας του γάμου (που οι Μπέρτζες και Ουάλλιν θεωρούν ως αμετάβλητα συστατικά της πρόγνωσης της συζυγικής ζωής) νοούνται ότι επενεργούν στην τωρινή ζωή των ατόμων διαφορετικά και ανάλογα με το κατά πόσο η εμπειρία τους συνδυάζεται με άλλες εμπειρίες και με τον τρόπο κατά τον οποίο τα άτομα χρησιμοποιούν τις εμπειρίες αυτές στη διαμόρφωση της ζωής τους.

Σκοπός της Ρόνα Ράποπρτ σε μια διερευνητική μελέτη που έγινε, τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάστηκαν στο *New light on honeymoon, Human Relations*, 1964, ήταν να προσδιορίσει τις προσωπικές και διαπροσωπικές υποχρεώσεις των ατόμων προκειμένου (τα ζευγάρια που εξετάσθηκαν) αυτά να περάσουν τις τρεις κρίσιμες φάσεις: των αρραβώνων που τελειώνουν με το γάμο, του μήνα του μέλιτος, και τέλος της αρχικής περιόδου του γάμου. Οι τρεις αυτές φάσεις δηλ. αποτελούν για το γάμο αυτό που η Ρόνα Ράποπρτ αποκαλεί κρίσιμη μεταβατική περίοδο.

Απ' όλα όσα αναφέρθηκαν προκύπτει πως είναι αναγκαία η διατύπωση μιας περισσότερο κριτικής προβληματικής όσον αφορά τους παράγοντες που συμβάλλουν στην επιτυχία του γάμου και την προσαρμογή του νέου ζευγαριού σε μια συνεργασία της κοινωνιολογίας με την κοινωνική πρακτική.

Οι μεταβλητές της συζυγικής διαντίδρασης

Οι ανεξάρτητες μεταβλητές που λαμβάνονται συχνότερα υπ' όψη στη μελέτη των διαφορών πλευρών της συζυγικής διαντίδρασης είναι τριών ειδών : (α) δημογραφικές μεταβλητές (ηλικία συζύγων, διάρκεια γάμου, αριθμός παιδιών, κύκλοι οικογενειακής ζωής) (β) κοινωνικοεπαγγελματικές μεταβλητές (εκπαίδευση, επάγγελμα, αποδοχές του συζύγου και της συζύγου, περιοχή κατοικίας, κοινωνική τάξη κλπ) (γ) κάθε μεταβλητή της διαντίδρασης μπορεί να θεωρηθεί καθεαυτή ως ανεξάρτητη, ικανή να προκαλέσει άλλες συζυγικές διαντιδράσεις. Εδώ θα παρουσιάσουμε την επαγγελματική θέση της γυναίκας ως ανεξάρτητη

μεταβλητή της συζυγικής διαντίδρασης ενώ ως εξαρτημένη μεταβλητή θα παρουσιάσουμε τα κύρια αποτελέσματα ερευνών πάνω στην ικανοποίηση από το γάμο, η οποία τουλάχιστον στην Ευρώπη αποτελεί την λιγότερη γνωστή πλευρά της κοινωνιολογίας της οικογένειας.

Αμερικανικές και ευρωπαϊκές έρευνες που έγιναν, έδειξαν πως η επαγγελματική θέση της γυναίκας είναι ένας από τους πιο σημαντικούς παράγοντες της συζυγικής διαντίδρασης.

Η επαγγελματική εργασία αποτελεί ένα πραγματικό εφόδιο για τη γυναίκα και της επιτρέπει να βελτιώσει σημαντικά τη θέση της μέσα στο ζευγάρι - παρά το γεγονός ότι άλλοι παράγοντες όπως η προσδοκία ρόλων, είναι δυνατόν να παρεμβληθούν για να ενισχύσουν ή αντίθετα, να μειώσουν τη σημασία της εργασίας αυτής για τη συζυγική διαντίδραση. Η επαγγελματική θέση της γυναίκας, συσχετίσθηκε με την εξουσία μέσα στο ζευγάρι, την εκτέλεση των οικιακών εργασιών, την αντίληψη των ανδρικών και γυναικείων ρόλων, τον πραγματικό και επιθυμητό αριθμό παιδιών, την επιτυχία του οικογενειακού προγραμματισμού, την ικανοποίηση της γυναίκας κλπ. Οι έρευνες έδειξαν πως η εργασία της γυναίκας με την εξουσία στο ζευγάρι, διατηρώντας σταθερές τις διαφορές προσωπικότητας μεταξύ ανδρών, εργαζομένων γυναικών και οικοκυρών. Διαπιστώθηκε πως η τυχόν αυταρχικότητα των δύο συζύγων, όπως αυτή μπορεί να εκδηλωθεί σε χώρους εξω-οικογενειακούς, δεν μπορεί να εξηγήσει το γεγονός ότι οι εργαζόμενες γυναίκες έχουν μεγαλύτερο λόγο στις οικογενειακές αποφάσεις. Επίσης τόσο στις ΗΠΑ όσο και στην Ευρώπη οι έρευνες έδειξαν πως η εργασία της γυναίκας έξω από το σπίτι οδηγεί σε

μεγαλύτερη συμμετοχή του συζύγου στις οικιακές εργασίες - παρόλο η αυξανόμενη αυτή συμμετοχή είναι εμφανέστερη σε ορισμένα πεδία και λιγότερο εμφανής σε άλλα. Ο Γ. Πιοτρόφσκι στην Πολωνία παρατήρησε πως στις οικογένειες που η σύζυγος εργάζεται αυτή έχει περισσότερη βοήθεια στις οικιακές εργασίες. Επιπλέον παρόλο που η φροντίδα των παιδιών βαρύνει ακόμα κυρίως τη γυναίκα, οι σύζυγοι συμμετέχουν στην ανατροφή των παιδιών συχνότερα στις οικογένειες εργαζόμενων γυναικών από ότι στις άλλες. Έτσι οι έρευνες απέδειξαν πως η απασχόληση της μητέρας έξω από το σπίτι συνδέεται με μια περισσότερο ισότιμη κατανομή των αποφάσεων και των οικιακών εργασιών μεταξύ των συζύγων. Ο Γ. Πιοτρόφσκι επισήμανε επίσης την βραδύτητα με την οποία αλλάζει η αντίληψη των ανδρικών και γυναικείων ρόλων. Εξετάζοντας τις σχέσεις ανάμεσα στους κανόνες που αναφέρονται στους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους και τις συμπεριφορές στην οικογενειακή ζωή, ο ίδιος αναρωτιέται αν η επαγγελματική δραστηριότητα μεταβάλλει την ιδεολογία ή αν η ιδεολογία ενθαρρύνει την επαγγελματική δραστηριότητα της γυναίκας. Επίσης οι έρευνες απέδειξαν πως οι εργαζόμενες γυναίκες έχουν λιγότερα παιδιά από τις νοικοκυρές. Αυτό δείχνει πως το ενδιαφέρον της γυναίκας για την εργασία της μπορεί να την οδηγήσει στον περιορισμό του αριθμού των παιδιών. Όμως η σχέση ανάμεσα στην γυναικεία απασχόληση και τον αριθμό των παιδιών ποικίλλει σε συνάρτηση με την εναρμόνιση οικογενειακών και επαγγελματικών ρόλων. Όταν υπάρχει εναρμόνιση ρόλων, η γυναικεία εργασία δεν επιφέρει μείωση του αριθμού των παιδιών. Όταν οι ρόλοι είναι ασυμβίβαστοι, παρατηρείται το αντίθετο.

Τα δεδομένα που αναφέραμε, επισημαίνουν τη σημασία της μεταβλητής «γυναικεία εργασία» στις αλλαγές της διαντίδρασης του ζευγαριού και στη μετατροπή των παραδοσιακών αντιλήψεων σχετικά με τους ανδρικούς και τους γυναικείους ρόλους.

Ας εξετάσουμε τώρα ποιοι παράγοντες της συζυγικής διαντίδρασης συνδέονται περισσότερο με την ικανοποίηση από το γάμο. Σύμφωνα με τις έρευνες της A. Michel (Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου σελ. 268) η ικανοποίηση της γυναίκας από το γάμο επηρεάζεται αρνητικά και σημαντικά από την εξουσία που ασκεί ο σύζυγος, την αποκλειστικότητα εκτέλεσης των οικιακών εργασιών από τη γυναίκα και την εξειδίκευση των αποφάσεων ανάλογα με το φύλο. Έτσι οτιδήποτε τείνει να διαχωρίσει το ρόλο της γυναίκας από εκείνον του συζύγου με βάση έναν αυστηρό διαχωρισμό των ρόλων σε συνάρτηση με το φύλλο, συμβάλλει στην μείωση της ικανοποίησης της γυναίκας από το γάμο. Αντίθετα, η ικανοποίηση της γυναίκας είναι μεγαλύτερη όταν οι αποφάσεις λαμβάνονται ισότιμα, όταν ο σύζυγος συμμετέχει στις οικιακές εργασίες και όταν η λήψη των αποφάσεων και η εκτέλεση των οικιακών εργασιών είναι εναλλάξιμες και όχι μια για πάντα συνδεδεμένες μ' ένα από τα δύο φύλα. Οι περισσότερο ικανοποιημένες από την κατανόηση του συζύγου γυναίκες περιλαμβάνονται κυρίως μεταξύ των ζευγαριών στα οποία υπάρχει ισότητα ως προς τη διαχείριση του προϋπολογισμού, την αμοιβαία επικοινωνία και την επίτευξη των σχεδίων - άσχετα αν τα σχέδια αυτά αφορούν τον επιθυμητό αριθμό παιδιών, τον εξοπλισμό ή τις σπουδές των παιδιών.

3. ΣΥΜΒΙΩΣΗ

Βάση των σχέσεων η αλληλεπίδραση

Οτιδήποτε συμβαίνει μεταξύ δύο ανθρώπων είναι η έκφραση μιας ισορροπίας που καθιερώθηκε αμέσως μόλις συναντήθηκαν και που υπόκειται μόνο σε περιοδικές αλλαγές. Αυτές οι αλλαγές σπάνια αλλοιώνουν τη δομή της σχέσης, είναι μάλλον διαφοροποίηση ή μετατόπιση μεθόδων. Κανένα γεγονός που επηρεάζει τη σχέση, οσοδήποτε ενοχλητικό ή ευχάριστο κι αν είναι δεν μπορεί να αποδοθεί μόνο στον ένα από τους δύο. Και τα δύο μέρη συνεχώς παίζουν ο ένας στα χέρια του άλλου, ασχέτως του πόσο ο ένας μπορεί να φαίνεται ενεργητικός και ο άλλος παθητικός. Η τυραννία στο γάμο δεν μπορεί να διατηρηθεί χωρίς επιεική υποταγή, το θάρρος και ο αυτοσεβασμός τη σταματούν.

Δυστυχώς εφ' όσον κανείς μας δεν γνωρίζει τον εαυτό του, αυτοί που εμπλέκονται σπανίως αναγνωρίζουν τη δική τους συμμετοχή και την προκλητική τους επιρροή ο ένας στον άλλον. Αυτή η αλληλεπίδραση και το αμοιβαίο κέντρισμα, καταλήγουν σε μια πιο πολύπλοκη εικόνα, όταν ο οικογενειακός κύκλος περιλαμβάνει περισσότερα πρόσωπα - παιδιά ή συγγενείς. Εάν ένα από τα πρόσωπα της ομάδας αλλάξει ριζικά θέση, συνήθειες και στάση ή χαρακτήρα, η αλλαγή έχει σημαντικά αποτελέσματα σε κάθε μέλος της οικογένειας και φαίνονται εντονότερα στα πρόσωπα εκείνα με τα οποία βρισκόταν σε ανταγωνισμό, που στην πραγματικότητα ήταν επισφαλής ισορροπία. Οι σύμμαχοι κατά κανόνα έχουν σταθερότερη βάση, όπου μπορούν να στέκουν μαζί. Η ισορροπία

μεταξύ αντιπάλων είναι πιο ευαίσθητη γιατί συνεχώς προκαλείται και αποκαθίσταται και συνεχώς διατηρείται.

Διαθέσεις φιλίας και οργής αλληλοδιαδέχονται με τέτοια ένταση που φθάνουν σε ακρότητες, όπως η φανερή παραδοχή ή η απόρριψη.

Δυστυχώς αυτή η χαώδης διαδικασία είναι το κύριο χαρακτηριστικό της σημερινής οικογενειακής ζωής, όπου ο αμοιβαίος ανταγωνισμός είναι η συνηθισμένη σχέση ανδρός και γυναικός, γονέων και παιδιών, μεγάλων και μικρών αδελφών. Συνεπώς κάθε πρόβλημα ή διαμάχη που αναστατώνει την οικογενειακή γαλήνη δεν μπορεί να εξηγηθεί «λογικά» με την άποψη του δικαίου ή αδίκου. Πρέπει να καταλάβουμε την ψυχολογική έννοια του προβλήματος σχετικά με τα πρόσωπα που το δημιουργούν.

Ζήλια

Είναι σημάδι έρωτα η ζήλια;

Γενικά πιστεύεται ότι ζήλια και έρωτας είναι αδιαχώριστα, τόσο, ώστε χωρίς ζήλια να μοιάζει αδύνατος. Συχνά με την ζήλια μετράμε τον βαθμό και το βάθος του έρωτά μας και πολλοί από μας συνειδητοποιούν ότι είναι ερωτευμένοι όταν αρχίζουν να ζηλεύουν. Αυτοί οι άνθρωποι μόνο με την έντονη αθλιότητα της ζήλιας μπορούν να συνειδητοποιήσουν εντυπωσιακά την καταπληκτική δύναμη της αγάπης. Παρ' όλο που σχεδόν δεν αποφεύγει την οδυνηρή εμπειρία της ζήλιας σχεδόν κανείς δεν καταλαβαίνει την αληθινή της έννοια και την ουσιώδη της δομή.

Τα ανταγωνιστικά συναισθήματα μας εμποδίζουν να ομολογήσουμε συνειδητά τις απόκρυφες τάσεις μας. Γιατί αυτές οι τάσεις δεν συμβιβάζονται με την επιθυμία να διατηρήσουμε τον αυτοσεβασμό μας. Έτσι δικαιολογούμε μια από τις χειρότερες μας προθέσεις δηλαδή να πληγώσουμε ένα αγαπημένο πρόσωπο, εν ονόματι των αξιών που παραδεχόμαστε σημαντικότερες στη ζωή, τον έρωτα, την αφοσίωση, την αγνότητα και την πίστη. Το άτομο που ζηλεύει εκμεταλλεύεται τις ηθικές αυτές αξίες παραμελώντας τελείως την πιο στοιχειώδη ευπρέπεια.

Το ψυχολογικό υπόβαθρο της ζήλιας είναι πιο πολύπλοκο και δεν έχει απ' ευθείας σχέση με την πίστη σαν πρόβλημα.

Η πίστη σαν πρόβλημα

Η πίστη είναι ένα από τα κύρια προβλήματα του γάμου. Κι ενώ τη δεχόμαστε σαν απόλυτη και αναμφισβήτητη αξία και προϋπόθεση η πραγματοποίηση της σήμερα, είναι πιο αμφίβολη και συγκεχυμένη από άλλοτε.

Σήμερα η απόλυτη κατάκτηση ατόμου, είτε σωματικώς είτε πνευματικώς είναι τελείως αδύνατος. Τίποτα δεν εξασφαλίζει απόλυτα την πίστη του συντρόφου. Κι ακόμη αναρωτιόμαστε αν οι άνθρωποι έχουν τη δυνατότητα να είναι πιστοί.

Αμφιβάλλουμε ειδικά για τη μονογαμική φύση των αντρών. Οι επιστήμονες αναφέρονται στη βιολογική διαφορά που επιτρέπει στον άντρα ν' αποκτή αναρίθμητα παιδιά σχεδόν συγχρόνως, ενώ οι φυσιολογικές συνθήκες της γυναίκας την περιορίζουν σε ένα ή το πολύ

δύο το χρόνο και οι εξαιρετικές περιπτώσεις πεντάδυμα. Οι αναντίρρητες βιολογικές διαφορές πολύ λίγο επηρεάζουν τα ήθη και έθιμα. Η ικανότητα του άντρα να έχει πενήντα παιδιά τη φορά, Δε σημαίνει πραγματικά τίποτα, εφ' όσον μπορεί να υπερνικήσει τις σαράντα εννέα επιθυμίες του και να ελέγχει τη μια που του έμεινε για εκείνη που προτιμά.

Οι φεμινιστές που θέλουν ν' αποδείξουν το δικαίωμα της γυναίκας στη σεξουαλική ελευθερία, θα πρέπει εξ' ίσου να τονίσουν ότι μια γυναίκα είναι ικανή σωματικά για περισσότερες σεξουαλικές ικανοποιήσεις, από ότι είναι δυνατόν σ' έναν άντρα να της προσφέρει.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι οι όροι της ανθρώπινης ζωής δεν κυβερνούνται από τις φυσικές δυνάμεις, όπως οι βιολογικές και σωματικές ορμές και παρορμήσεις, αλλά από τις κοινωνικές συνθήκες. Επομένως η μονογαμία δεν έχει σχέση με την πολύπλοκη δομή της ανθρώπινης φύσης. Ο άνθρωπος μπορεί να ζει - ή μονογαμικά ή πολυγαμικά- και οι γυναίκες είναι μέρος της ανθρωπότητας. Ο Χριστιανισμός που είναι ιστορικά η πρώτη αντίληψη της ανθρώπινης ισοτιμίας, έδωσε ειδική έμφαση στη μονογαμία σαν την ιδανική σχέση μεταξύ αντρών και γυναικών. Κι αυτό, σε μια εποχή που οι κοινωνικοί ρόλοι και ειδικά η αντίληψη στην αρχαία κοινωνία, για τον έρωτα, έδινε πολυγαμικά δικαιώματα στον άντρα σαν προνόμιο της υπεροχής του.

Σκοπός της ζήλιας

Δικαιολογία των αδυναμιών

Προσέκλυση προσοχής

Απόκτηση δύναμης

Εκδίκηση

Συζυγικά προβλήματα και συγκρούσεις

Το υπόβαθρο των συζυγικών συγκρούσεων

Όλα τα συζυγικά προβλήματα έχουν το γενικό κοινωνικό υπόβαθρο της εποχής μας. Κι αυτός είναι ο λόγος, που τα προβλήματα χιλιάδων αντρών και γυναικών μοιάζουν. Κάθε παράδειγμα συγκρούσεως και προστριβής μεταξύ συζύγων αντανακλά την επιρροή των μεγάλων γεγονότων, που αντιμετωπίζει σήμερα η ανθρωπότητα, την οικονομική ανασφάλεια, την ανικανότητα, του τόσοι πολλοί αισθάνονται σχετικοί με κοινωνικά, πολιτικά και οικονομικά ζητήματα του καιρού μας, την αστάθεια που προκαλείται από βαθιές αλλαγές στις ηθικές αξίες, τη διάσπαση της κοινωνίας σε μικρές μονάδες, που η κάθε μια ενδιαφέρεται μόνο για το δικό της συμφέρον, τη βαθιά καχυποψία για τον καθένα που προκαλείται από τον ανταγωνισμό και την άμιλλα - και περισσότερο απ' όλα τον αγώνα γοήτρου μεταξύ αντρών και γυναικών. Αυτά είναι τα στοιχεία που δίνουν βάθος και σημασία στους συνηθισμένους κατά τα άλλα καυγάδες.

Βέβαια η γνώση των στοιχείων βοηθά ελάχιστα στην υπερνίκηση των προστριβών μεταξύ συζύγων. Για να είναι χρήσιμη η γνώμη πρέπει να ναι

και εφαρμόσιμη. Δυστυχώς οι τεχνικές συμβουλές μόνες τους είναι περιορισμένης αξίας και γιατί το σημαντικότερο κίνητρο της προστριβής πίσω από τις συζυγικές σκηνές είναι η προσωπική αντιμετώπιση. Η κατανόηση του εαυτού μας και του συντρόφου μας, η επίγνωση των σχετικών χαρακτηριστικών της ανθρωπίνης φύσης θα αποδειχθεί ίσως η αποτελεσματικότερη συμπαράσταση, που μπορεί να βρει ο άνθρωπος στο δύσκολο καθήκον της αντιμετώπισης της ζωής και του γάμου.

Κάθε πρόβλημα είναι κοινός σκοπός

Είναι ζωτικό για τη συζυγική ευτυχία ν' αναγνωρίζουμε, ότι κάθε ενοχλητικό πρόβλημα είναι ένα κοινό καθήκον που χρειάζεται αμοιβαία ενδάρρυνση, κατανόηση, και αλληλοβοήθεια. Οι σοβαρότερες ατυχίες μπορούν να συμβούν σ' ένα ζευγάρι χωρίς αυτό υποχρεωτικά να βάζει σε κίνδυνο την ένωσή τους. Αντίθετα συμβαίνει συχνά να τους δέσει στενότερα. Η σοβαρότητα της κατάστασης δεν έχει σημασία. Τα πάντα εξαρτώνται μόνο από τη δυνατότητα των συντρόφων να μείνουν δίπλα - δίπλα, όταν τους τύχει ν' αντιμετωπίσουν ένα δύσκολο έργο. Κοινές απόψεις και κοινές αξίες που τις παραδέχονται κι οι δύο αυξάνουν την αντίσταση του ζευγαριού στην κάθε αναποδιά. Δυνατό θρησκευτικό αίσθημα, σχετικές φιλοσοφικές αντιλήψεις για τη ζωή, που τις μοιράζονται άντρας και γυναίκα, δίνουν σταθερότητα στο γάμο. Αυτό δεν σημαίνει ότι η διαφορά της θρησκείας ή συγκρουόμενες πεποιθήσεις είναι υποχρεωτικά μειονέκτημα. Τέτοιες διαφορές χρειάζονται απλώς μια πλατύτερη κατανόηση και ένα καλά ανεπτυγμένο

αίσθημα ανοχής συνεπάγεται γερές ηθικές αξίες, που μπορούν κάλλιστα να αντικαταστήσουν μια πιθανή επιζήμια διαφορά.

Οικονομικές δυσκολίες

Αναλύοντας την πηγή κάθε συζυγικής διαφωνίας χρειάζεται η ίδια προσοχή για να διακρίνουμε το πραγματικό από τα φαινομενικό πρόβλημα. Συχνά κατηγορούμε τις οικονομικές δυσκολίες για την καταστροφή της συζυγικής αρμονίας. «Όταν η φτώχεια μπαίνει απ' την πόρτα, η αγάπη φεύγει από το παράθυρο». Ακούγεται ωραία! Αλλά είναι αληθινό; Η οικονομική ανάγκη πρόλαβε τη διάλυση πολλών γάμων κι αυτό όχι γιατί δεν μπορούσαν να πληρώσουν το διαζύγιο. Και σε εποχή ευημερίας δεν είναι η οικονομική άνεση που αυξάνει τον αριθμό των διαζυγίων.

Η δυστυχία μπορεί να φέρει δύο ανθρώπους πολύ κοντά όπως μπορεί και αν διαλύσει το συζυγικό δεσμό τους. Η οικονομική κρίση ένωσε βαθύτερα γάμους και διέλυσε άλλους. Κάθε είδος δυσκολίας είναι μια δοκιμασία για το θάρρος και την ειλικρίνεια των συντρόφων. Είναι ένα κριτήριο για τα θεμέλια πάνω στα οποία χτίστηκε ο γάμος. Αν η γυναίκα παντρεύτηκε μόνο για να εξασφαλιστεί οικονομικά, τότε βέβαια η απώλεια του κατάλληλου εισοδήματος αφαιρεί τη μόνη βάση πάνω στην οποία στηριζόταν αυτός ο γάμος. Απ' την άλλη μεριά όμως, αν μεταξύ του το ζευγάρι έχει το αίσθημα ότι ανήκει ο ένας στον άλλο η δυστυχία θα το δυναμώσει.

Η επιθυμία να είμαστε καλύτεροι, ο φόβος μη φανούμε κατώτεροι, χάνει κάθε νόημα, όταν η ίδια μας η ύπαρξη απειλείται σωματικά,

οικονομικά ή κοινωνικά. Γυναίκες που το μόνο τους ενδιαφέρον ήταν πρώτα διασκεδάσεις, η εμφάνιση και η πολυτέλεια γίνονται πραγματικοί σύντροφοι των συζύγων τους, θυσιάζοντας την άνεση για να τους παρασταθούν, ακόμα και δουλεύοντας για οικονομική ενίσχυση. Πολλά ζευγάρια κάτω από τέτοιες συνθήκες ανακάλυψαν αμοιβαία χαρίσματα και προσόντα που ούτε καν τα είχαν υποψιαστεί πριν.

Δεν μπορεί ν' αρνηθεί κανείς, ότι οι οικονομικές δυσχέρειες πολύ συχνά είναι οι αιτίες για την καταστροφή ενός γάμου. Αλλά πέρα από τις άμεσες συγκρούσεις πρέπει να κοιτάμε και τις βαθύτερες αιτίες.

Πρέπει πάντοτε να υπογιαζόμαστε πίσω από κάθε συζυγική κατάρρευση τον εχθρό υπ' αριθμόν 1 της ανδρώπινης συνεργασίας: .η υπέρ-έμφαση του προσωπικού γοήτρου.

Εξεύρεση λύσης

Μπορούμε ν' αλλάξουμε ολόκληρη τη ζωή μας και τον τρόπο των ανδρώπων γύρω μας απλώς αλλάζοντας εμείς οι ίδιοι. Η αλλαγή δεν είναι εύκολη. Η καλύτερευση είναι δυνατή μόνο όταν αναγνωρίσει κανείς την ανάγκη ν' αρχίσει από τον εαυτό του - και το παραδεχθεί. Πάρα πολλοί άνθρωποι δοκιμάζουν να μορφώσουν και ν' αλλάξουν το σύντροφό τους. Και πόσοι ακόμη φτάνουν στο γάμο με την ιδέα ν' αλλάξουν τον άλλον. Ζώντας δίπλα δίπλα επηρεάζουμε και αλλάζουμε ο ένας τον άλλον, αλλά όχι επιμένοντας στην αλλαγή του συντρόφου. Μόνο με την προσωπική μας συμπεριφορά μπορούμε να επηρεάσουμε αυτούς με τους οποίους ζούμε.

Οπδήποτε συμβαίνει σε μια συζυγική σχέση εκφράζει την αλληλεπίδραση και των δύο συζύγων. Αντί να έχουμε την γενική απαίτηση, «αν ήθελε ν' αλλάξει θα ήμουν ευτυχής να κάνω διαφορετικά,» ν' αναγνωρίζουμε την αλήθεια ότι, «αν αλλάξω τη συμπεριφορά μου δεν μπορεί ν' ακολουθήσει τη δική του». Ακόμη κι οι παραμικρές αλλαγές στη στάση του ενός, αμέσως καθρεφτίζονται στη συμπεριφορά του άλλου.

Δυστυχώς ξέρουμε πολύ καλύτερα πως ν' αγωνιζόμαστε και να χτυπάμε παρά πως να ευχαριστούμε. Γι' αυτό και είμαστε πιο αποτελεσματικοί και πετυχημένοι στον πόλεμο και στην πάλη. Γενικά χρειάζεται περισσότερος χρόνος και προσπάθεια να προκαλέσεις ευχάριστες αντιδράσεις, ειδικά όταν έχουν κιάλας αρχίσει οι εχθροπραξίες. Στη σχέση του γάμου, ένα ποσοστό πάλης, συναγωνισμού, εχθρότητας και έλλειψης εμπιστοσύνης, υπάρχει συχνά από την αρχή και χρειάζεται εσκεμμένη προσπάθεια για να εγκατασταθεί μια ατμόσφαιρα γνήσιας εμπιστοσύνης και καλοσύνης. Οι σύζυγοι έχουν τη δύναμη να ξυπνούν το κακό ή το καλό ο ένας στον άλλον. Αλλά τι γνωρίζουν ο ένας για τον άλλον; Ζουν μαζί στο ίδιο δωμάτιο, τρώνε στο ίδιο τραπέζι, μοιράζονται το ίδιο κρεβάτι, η ζωή τους συγχωνεύεται σε κοινές ενέργειες - κι όμως πόσο λίγο καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλο!

Ο καθένας ξέρει του άλλου τις συνήθειες, τις παραξενιές, τις προτιμήσεις και τις ερεδιστικότητες. Οι σύζυγοι αναγνωρίζουν τα συμπτώματα, αλλά όχι τις δυνάμεις πίσω απ' αυτά. Κι αν απογοητευθούν, επιθυμούν να καταργήσουν τα συμπτώματα χωρίς να είναι πρόθυμοι να ικανοποιήσουν τις ανάγκες ο ένας του άλλου,

Κατά περίεργο τρόπο πολύ συχνά όταν δύο άτομα χωρίσουν, καταλαβαίνουν ο ένας τον άλλον πολύ καλύτερα από πριν. Η προστριβή, ο αμοιβαίος φόβος, ο αγώνας γοήτρου τους είχε τυφλώσει. Κατηγορώντας ο ένας τον άλλον μάχουν να δικαιολογήσουν τις δικές τους κοινές προσαρμογές. Όταν αγνοείς ή ποδοπατάς τις βασικές ανάγκες του συντρόφου είναι ευκολότερο για σένα να εξακολουθείς να αγωνίζεσαι για την ικανοποίηση του προσωπικού σου σκοπού.

Ότι λέει ο ένας για τον άλλον είναι συνήθως, σωστό, παρ' όλον ότι οι δηλώσεις μοιάζουν να αντικρούονται. Αλλά δεν έχει σημασία ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο. Γι' αυτό λένε πως ο έρωτας είναι τυφλός. Γιατί η αγάπη λέει: «Σ' αγαπώ παρ' όλο που δεν είσαι τέλειος. Σ' αγαπώ και σε παραδέχομαι όπως είσαι». Αλλά αργότερα, όταν η αυτοεκτίμηση μας και το γόητρό μας απειλούνται, δεν δεχόμαστε καθόλου ο ένας τον άλλον όπως είναι.

Πολεμώντας για τη δική μας υπεροχή βρίσκουμε τα ελαττώματα του συντρόφου μας και τα μεταχειριζόμαστε σαν καλές δικαιολογίες, για να σταματήσει η συνεργασία μας. Για την ευτυχία το ζήτημα του δίκαιου ή του άδικου είναι άνευ σημασίας. Αλλά το να δέχεσαι του άλλου τα ελαττώματα και τις αρετές - αυτό είναι σημαντικό.

Πρέπει ν' αρχίσουμε απ' αυτό το σημείο, όταν η διαφωνία και η απογοήτευση απειλούν αυτήν την ίδια την ύπαρξη του γάμου, το πρώτο βήμα, ο πρώτος όρος, για κάθε καλύτερευση, σημαίνει παραδοχή της κατάστασης, όσο δυσάρεστη κι αν είναι.

Είναι μάταιο να εύχεται κανείς να ήταν διαφορετικά. Το να αντιμετωπίσει κανείς το πρόβλημα κατάματα και θαρραλέα είναι η απαραίτητη προϋπόθεση για να βρει τρόπους και μέσα να βγει από την αναποδιά. Δεν είναι πάντοτε εύκολο, γιατί είμαστε δειλοί. Αλλά η φυγή δεν αμείβεται ποτέ. Κανένα πρόβλημα δεν λύθηκε μ' αυτόν τον τρόπο. Όταν έχουμε αποφασίσει ν' αντιμετωπίσουμε το αποτέλεσμα, όταν συγκεντρώσουμε το θάρρος μας και δοκιμάσουμε να σκεφθούμε «τι μπορώ εγώ να κάνω για να καλύτερεύσω την κατάσταση;» τότε είμαστε στο σωστό μονοπάτι.

Από τότε που αρχίζουμε να πρωτοκαταλαβαίνουμε τον κόσμο στη συνείδησή μας «η αγάπη» είναι στενά συνυφασμένη με τη συμβίωση. Η άποψη δηλ. που επικρατεί διαμορφώνεται ως εξής: «αφού αγαπιόμαστε, θα πρέπει να ζήσουμε μαζί, θα πρέπει και να ταιριάζουμε στη συγκατοίκηση, γιατί αν δεν ταιριάζουμε, αυτό θα πει ότι δεν αγαπιόμαστε. Κι αν δεν αγαπιόμαστε, τότε θα πρέπει να χωρίσουμε». Μια κάπως παράλογη άποψη αλλά πολύ διαδεδομένη. Χιλιάδες ζευγάρια που σαν σύντροφοι τα πήγαιναν περίφημα, διέλυσαν τη σχέση τους μόνο και μόνο επειδή δεν ταιρίαζαν σαν συγγάμοι. Το σφάλμα που κάνουμε εδώ είναι ότι θεωρούμε τη συμβίωση κάτω από την ίδια στέγη σαν κριτήριο αγάπης. Ιδιαίτερα οι άνθρωποι που σκέφτονται σε στιλ «ή όλα ή τίποτα» φτάνουν σε εξαιρετικά ακραίες θέσεις στο θέμα αυτό. Η άποψη τους είναι «ή ταιριάζουμε απόλυτα στα πάντα, ή χωρίζουμε».

Το θέμα που δίγουμε εδώ αποτελεί μια ακόμα διάσταση στη σχέση ενός ζευγαριού και έχει να κάνει με την προσαρμοστική ικανότητα του καθενός στις καθημερινές συνήθειες και τις ιδιαιτερότητες του

συντρόφου του. Ο παράγοντας αυτός καθορίζει σε πιο βαθμό είμαστε σε θέση να συμβιώσουμε με έναν άλλον άνθρωπο.

Βέβαια δεν είμαστε όλοι φτιαγμένοι για συμβίωση. Κι αν ακόμα είμαστε, δεν πρέπει απαραίτητα να είμαστε και στον ίδιο βαθμό. Ούτε είναι απαραίτητο να ταιριάζουμε με όλους. Το ανησυχητικό είναι ότι υπάρχουν χιλιάδες άνθρωποι οι οποίοι μπορεί να είναι συμβιώσιμοι, χωρίς απαραίτητα να είναι συντροφικοί. Δεν θα ήταν μάλλον υπερβολή αν λέγαμε ότι ο μέσος ελληνικός γάμος, από ένα χρονικό διάστημα και μετά χαρακτηρίζεται από την συμβίωση χωρίς συντροφικότητα. Από την άλλη παρατηρείται και ένα άλλο φαινόμενο. Υπάρχουν ζευγάρια τα οποία, ενώ σαν σχέση πήγαιναν καλά, σαν συμβίωση χρεοκόπησαν. Έφθασαν λοιπόν στο χωρισμό, για να ανακαλύψουν μετά από κάποιο διάστημα ότι εξακολουθούν να επιθυμούν ο ένας τον άλλο. Το μπέρδεμα γι' αυτούς βρίσκεται στο πακέτο «συντροφικότητα - συμβίωση», στο ότι πιστεύουν ότι η ισορροπία πραγμάτων θα επέλθει μόνο αν επανέλθουν και στη συμβίωση ή αν χωρίσουν εντελώς. Σε μια τέτοια κατάσταση, υπάρχουν δύο περιπτώσεις. Στην πρώτη, επανέρχονται στην αταίριαστη συμβίωση τους και η φθορά είναι τέτοια που κάποτε χωρίζουν οριστικά. Στη δεύτερη καταλήγουν να συμβιώνουν ο καθένας με κάποιον άλλο, με τον οποίο μπορεί να ταιριάζουν περισσότερο στη συγκατοίκηση, αλλά από πλευράς συντροφικότητας η νέα τους σχέση είναι κάπως «ανάλατη»

Εκείνο που πρέπει να γίνει κατανοητό στο ζευγάρι που προσπαθεί να προσαρμοστεί στην νέα του ζωή είναι ότι ο καθένας δέλει το δικό του χώρο. Με τον γάμο αναλαμβάνει ο καθένας το δικό του ρόλο αυτό του

συζύγου και του συζύγου - γονέα αργότερα. Χρειάζονται κι αυτοί ένα χώρο μέσα στον οποίο μπορούν να λειτουργήσουν ξεχωριστά αλλά και σαν ζευγάρι.

Και το σημαντικό και πρώτο βήμα για μια υγιή και βιώσιμη σχέση είναι να ξέρεις τι επιδιώκεις από αυτή. Να γνωρίζουμε ποιοι είμαστε σαν άνθρωποι και πως λειτουργούμε σαν σύντροφοι. Φυσικά θα πρέπει να δεχτούμε αυτό που είμαστε. Μόνο όταν συμφιλιωθούμε μ' αυτό που είμαστε μπορούμε να ελπίζουμε, σ' ένα σύντροφο που θα μας δεχτεί όπως είμαστε. Οι εξωπραγματικές μας προσδοκίες ή τα μοντέλα που πέρασαν οι γονείς μας και η κοινωνίας δεν θα πρέπει να σταθούν εμπόδια στην αποδοχή του εαυτού μας. Όποιοι κι αν είμαστε, σίγουρα θα υπάρχει κάποιος που θα είναι ο κατάλληλος σύντροφος. Αρκεί να δεχτούμε τον εαυτό μας. Μ' άλλα λόγια η αυτογνωσία είναι αυτή που καθορίζει τις σχέσεις μας γενικότερα, πόσο μάλλον τη σχέση - γάμου που απαιτεί συμβίωση και συντροφικότητα.

Η παγίδα στην οποία πέφτουμε συχνά είναι το «ζεπούλημα» του εαυτού μας στις προσδοκίες του άλλου. Αυτό είναι μια προσδοκία απέναντι σ' εμάς και τον σύντρόφό μας, είδος προσδοκίας όμως στο οποίο γινόμαστε ιδιαίτερα επιρρεπείς σε εποχές που είμαστε συναισθηματικά ευάλωτοι. Επίσης συμβαίνει από την άλλη πλευρά, όταν γνωρίζουμε έναν άνθρωπο να καταλαβαίνουμε από την αρχή τι περίπου είναι. Όμως προτιμάμε κι αυτό είναι μια ακόμη προσδοκία να πιστεύουμε τις φαντασιώσεις και τις προσδοκίες μας γι' αυτό το άτομο, που δημιουργούνται από τις συναισθηματικές μας ανάγκες. Όπως και να το κάνουμε, η έλξη και η στέρψη αλλοιώνουν την αντίληψη. Έστω

λοιπόν κι αν ο άλλος φαίνεται ξεκάθαρα ποιος είναι, εμείς δεν θέλουμε να δούμε. Δεν θέλουμε να ξέρουμε. Προτιμάμε να ελπίζουμε, να ονειρευόμαστε, να ζούμε στο μύθο. Και φυσικά το πληρώνουμε με το αντίστοιχο τίμημα.

Αναφέρονται τα πρώτα στάδια μιας σχέσης μεταξύ ανθρώπων διαφορετικού φύλλου γιατί είναι αυτά που θα καθορίσουν την πορεία και ποιότητα της σχέσης. Ένα καλό και σωστό ξεκίνημα δίνει ελπίδες για μια καλή συμβίωση. Ενώ οι παγίδες και τα λάθη τα οποία κάνουμε δημιουργούν παρεξηγήσεις που είναι δύσκολο να εντοπισθούν και να ξεκαθαριστούν αργότερα. Ο ρόλος που πιστεύουμε ότι αναλαμβάνουμε και ο ρόλος που πιστεύουμε ότι θα παίζει ο σύντροφος μας η και αντίστροφα, μας οδηγούν στη δημιουργία σεναρίων για τη σχέση μας. Μας υποβάλλουν στο να φερθούμε έτσι ή αλλιώς με σκοπό να επαληθεύσουμε το σενάριο που δημιουργήσαμε. Το σενάριο αυτό μπορεί να οδηγήσει σε μια ουσιαστική και βιώσιμη σχέση ή σε μια ψυχική αλληλεξόντωση.

4. ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΓΑΜΟΥ - ΣΥΖΥΓΩΝ

Ο γάμος είναι ένας κοινωνικός δεσμός που υπάρχει από παλιά, από τότε περίπου που ο άνθρωπος έζησε μέσα σε οργανωμένη κοινωνία. Μια κι ήταν «ον κοινωνικό» από την αρχή χρειάστηκε να δημιουργήσει μια κάποια επαφή και να ζήσει ένα είδος, ένα σχήμα ομάδας. Αυτός ο κοινωνικός δεσμός πήρε διάφορες μορφές στην πορεία της ιστορίας. Ξέρουμε καλά πως και το είδος και η μορφή του γάμου εξαρτήθηκε από τις πολιτιστικές, από τις ιστορικές συνθήκες, από τις θρησκευτικές δοξασίες, από τα ήθη, τα έθιμα κ.α. Θα δούμε το γάμο στη σημερινή του μορφή, όπως τον δέχονται όσοι έχουν δώσει ορισμούς για το γάμο. Έτσι λέμε πως γάμος είναι η νόμιμη συμβίωση δύο ετερόφυλων. Για να μπορέσει ο γάμος σαν δεσμός κοινωνικός να επιβιώσει, να επικρατήσει στους αιώνες θα πει πως αναφέρεται σε βασικές ανάγκες. Κάθε ιστορική εποχή έχει τις ανάγκες της που ανανεώνονται κάθε φορά, ανάλογα με τις συνθήκες μέσα στις οποίες ζουν τα άτομα. Αυτό θα πει πως υπάρχουν δεσμοί που εξυπηρετούν βασικές ανάγκες. Μέσα στους δεσμούς αυτούς είναι οπωσδήποτε κι ο γάμος. Ο γάμος εξυπηρετεί το άτομο αλλά εξυπηρετεί και την κοινωνία.

Εξυπηρετεί το άτομο από την πλευρά του ότι λυτρώνεται βασικά από την κοινωνική πίεση. Ο γάμος του λύνει μια εκκρεμότητα και το φέρνει να ζήσει μ' ένα άλλο ετερόφυλο άτομο. Ύστερα του λύνει το βιολογικό του πρόβλημα, το σεξουαλικό πρόβλημα, που βέβαια είναι αρκετά σοβαρό.

Όσο εκπολιτίζεται η κοινωνία, όσο οι άνθρωποι είναι περισσότερο καλλιεργημένοι, τόσο κοντά στο βιολογικό στοιχείο διαμορφώνεται και το ψυχολογικό και αποδίδουμε μεγάλη βαρύτητα στα ψυχολογικά προβλήματα που δημιουργούνται. Έτσι το άτομο με το γάμο λύνει το βιολογικό του πρόβλημα, λύνει το σεξουαλικό, εξασφαλίζει τη διαίωσιση του είδους, την προσωπική του ιστορία με τους απόγονους του, λύνει τα προβλήματα του τα ψυχολογικά, αισθάνεται τον εαυτό του σε περισσότερη ασφάλεια γιατί ανήκει σε μια ομάδα, ανήκει σε μια οικογένεια. Σκεφτείτε τους ανθρώπους που δεν ανήκουν σε ομάδα και θα δείτε πόσο υποφέρουν, αισθάνονται μόνοι, μοναξιά κλπ. Τι είναι η μοναξιά; Είναι το γεγονός της ανασφάλειας, είναι πως ο άνθρωπος αισθάνεται ξεκομμένος από μια ομάδα, γιατί όπως μας μαθαίνει η κοινωνική ψυχολογία, ο άνθρωπος αισθάνεται την ανάγκη να ανήκει σε μια ομάδα και να εξαρτάται απ' αυτήν. Να λοιπόν και μια ακόμη λύση βασικής ανάγκης, που είναι η ανάγκη να ανήκει το άτομο σε μια ομάδα σαν την οικογένεια.

Η κοινωνία όμως εξυπηρετείται από το γάμο; Και βέβαια εξυπηρετείται. Πρώτ' απ' όλα είναι η ίδια η υπόσταση της κοινωνίας ο γάμος. Αν υποθέσουμε πως μπορούμε να κάνουμε μια αφαίρεση και να πούμε πως δε θα υπάρχει συμβίωση των δύο φύλων σε μια εποχή, τότε μοιραία η κοινωνία θα σταθεί στη γενιά αυτή και δε θα μπορέσει να προχωρήσει πιο πέρα. Υπολογίζει λοιπόν η κοινωνία στο γάμο για τη δική της την υπόσταση. Ένας λόγος για τον οποίο επιμένει και θέλει το γάμο να είναι νόμιμος είναι γιατί θέλει να εξασφαλίσει τους απόγονους και θέλει να διαμορφώσει νόμιμα την οικογένεια, γιατί η οικογένεια

παίζει ρόλο βασικό στη σωστή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Αυτοί βασικά είναι οι λόγοι για τους οποίους επιζητεί μέχρι σήμερα και θα επιζητήσει πάντοτε, ανεξάρτητα από τις μορφές που παίρνει ο δεσμός του γάμου! Πως αντιμετωπίζει ο άνθρωπος το γάμο; Ποιες στάσεις παίρνει απέναντι στο γάμο και πως βλέπει το δεσμό αυτό;

Όταν μιλήσουμε για το παιδί της ηλικίας των τεσσάρων χρόνων, δεν μπορούμε να πούμε πως έχει τη συνείδηση του γάμου όπως εννοούμε σήμερα. Όμως είναι χαρακτηριστικό πως όλα τα παιδιά της ηλικίας τεσσάρων έως έξι χρόνων, δημιουργούν ένα είδος ταύτισης και θέλουν να παντρευτούν τον μπαμπά ή τη μαμά ανάλογα με το φύλο. Το κοριτσάκι θέλει να παντρευτεί τον μπαμπά - είναι ο πρώτος άντρας που διαλέγει. Το αγόρι συνήδως τη μαμά - είναι η πρώτη γυναίκα που διαλέγει. Είναι το γνωστό Οιδιπόδειο σύμπλεγμα που εξακολουθεί να υπάρχει καμιά φορά ως την έσχατη ηλικία.

Όταν μεγαλώσει το παιδί και γίνει επτά ως δέκα χρονών πηγαίνει πια στο σχολείο. Τότε αναζητάει το σύντροφο έξω από την οικογένεια. Συνήδως η ομάδα που του προσφέρεται τότε είναι η σχολική. Θα σας έρθουν τα παιδιά σας ίσως να σας πουν για το συμμαθητή ή τη συμμαθήτριά, πως αυτόν θα παντρευτούν ή αυτή θα παντρευτούν.

Φτάνουμε στην ηλικία των έντεκα, δεκατριών έως δεκατεσσάρων χρόνων. Σ' αυτή την ηλικία είναι χαρακτηριστικό πως τα παιδιά δεν θέλουν συζήτηση για το γάμο κι αν ακόμα κανείς τους μιλήσει για αστεία, τα παιδιά θα πουν αμέσως «εγώ δεν παντρεύομαι, άφησέ με ήσυχο». Σταματάνε τη συζήτηση για να έρθει η ηλικία των

δεκατεσσάρων χρόνων μέχρι δεκαοχτώ, ηλικία εφηβική, όπου πια το δέμα μπαίνει επί τάπητος. Ο έφηβος δεν μπορεί να αγνοήσει το πρόβλημα αυτό, βασανίζεται, αλλά βασανίζεται για τον εαυτό του, χωρίς να κάνει συζήτηση με τους μεγάλους. Πολλές φορές διακηρύττει πως περιφρονεί το άλλο φύλλο, δεν το καταδέχεται, τ' αγόρια δεν καταδέχονται τις κοπέλες, οι κοπέλες τ' αγόρια, και όμως κατά βάθος επιδιώκουν φυσικά την παρέα με το άλλο φύλο.

Μη νομίσουμε όμως πως οι ενήλικοι έχουν σαφέστερη εικόνα του γάμου από ό,τι έχουν τα παιδιά που μιλήσαμε ήδη. Πρέπει να τονίσουμε πως βασική σημασία για το δέμα μας έχει το ποια εικόνα για το γάμο έδωσαν στο νέο άνθρωπο οι γονείς του. Το πρώτο υπόδειγμα, το πρώτο παράδειγμα που παίρνει ο άνθρωπος για το γάμο του είναι το πως έζησε αυτό το φαινόμενο που λέγεται συμβίωση στην οικογένεια του. Αν οι γονείς του δώσουν παραδείγματα ανθρώπων που είναι ευτυχείς, είναι αγαπημένοι, που συνεννοούνται, τότε αυτό το παράδειγμα θα ακολουθεί τον άνθρωπο και σπάνια θα πέσει έξω από τα πλαίσια που του διέγραψε η ψυχολογία των γονέων. Έχουν γίνει στο δέμα αυτό διάφορες έρευνες και το συμπέρασμα είναι πως ευτυχισμένα ζευγάρια γίνονται βασικά από ευτυχισμένους γονείς. Αυτό είναι μια φιλοσοφία, πάνω στην οποία κανείς μπορεί να σταθεί πολλές φορές. Όταν οι γονείς είναι ευτυχείς, ευχαριστημένοι, τότε προδιαθέτουν τα παιδιά τους για αρμονική ζωή. Αντίθετα όταν δεν εναρμονίζονται οι σχέσεις των γονέων, τότε ρίχνουν το σπόρο για μια όχι σωστή προσαρμογή των παιδιών τους στη συζυγική τους ζωή. Και θα πάρετε πολλές φορές σαν παράδειγμα οικογένειες που διαιώνίζουν την ασυνεννοσία των γονέων στους συζύγους μιας γενιάς,

δεύτερης γενιάς, ύστερα στην τρίτη γενιά, γιατί ακριβώς δεν έχουν βρει την κατάλληλη προσαρμογή, εξ' αιτίας ορισμένων αρνητικών βιωμάτων που έχουν. Έτσι, βασική σημασία έχει η ατμόσφαιρα που υπάρχει μέσα στην οικογένεια και μέσα στην οποία μεγαλώνει το παιδί.

Υπάρχουν ενήλικοι που βλέπουν το γάμο σαν κάτι το πολύ δύσκολο. Είναι οι νευρωσικοί τύποι. Είναι αυτοί που απωθούν την ιδέα του γάμου και υποφέρουν κι όταν τους κάνει κανείς συζήτηση. Κλείνονται στον εαυτό τους και δεν θέλουν να συζητήσουν. Αυτό το φαινόμενο παρουσιάζεται και στις γυναίκες, περισσότερο όμως στους άντρες όταν μάλιστα περάσουν μια ορισμένη ηλικία. Υπάρχουν άνθρωποι θαρραλέοι στη ζωή, άντρες που έχουν επιτύχει πολλά πράγματα και που δεν μπορούν αν συνηθίσουν σε μια ιδέα γάμου, εξάρτησης, προσαρμογής. Είναι τύποι που έχουν δυσκολίες κι αντιμετωπίζουν το γάμο με κάποιο δέος, με κάποιο φόβο, με κάποιο άγχος, με αναστολές. Υπάρχει μια άλλη κατηγορία ενηλίκων που βλέπουν το γάμο σαν ένα πεπρωμένο. Σαν μια μοιραία εξέλιξη των πραγμάτων. Δε θέλουν να τον δουν σαν κάτι δικό τους, που θα το σταθμίσουν σαν κάτι, που αν έρδει, ήρθε. Δεν ήρθε, δεν πειράζει. Είναι οι άνθρωποι συνήθως που στη ζωή τους δεν παίρνουν υπεύθυνη θέση στα διάφορα ζητήματα τους, δεν παίρνουν θέση και στο γάμο.

Μια τρίτη κατηγορία μεγάλων είναι εκείνοι που φοβούνται το γάμο σαν δέσμευση, μήπως χάσουν την ελευθερία τους, μήπως χάσουν την ανεξαρτησία τους. Αυτό συμβαίνει πιο πολύ στους άντρες μα και στις γυναίκες και ερμηνεύεται από το γεγονός πως αυτοί οι άνθρωποι κατά κανόνα έχουν καταπιεστεί πολύ στην οικογένειά τους - στη μητρική,

πατρική οικογένεια-, δεν είχαν ανεξαρτησία όση χρειάζονταν, αισθάνονταν καταπιεζόμενοι κάτω από μια κατάσταση και για να γλιτώσουν τώρα πια, που ήρθε το πλήρωμα του χρόνου, λένε δε δέλω να χάσω την ανεξαρτησία μου, πάλεγα τόσο πολύ για να την αποκτήσω, και τώρα με κανένα τρόπο δε δέλω να τη διακινδυνεύσω. Πράγμα βέβαια που δεν είναι σωστό γιατί μπορεί να γίνει προσαρμογή ανάμεσα στους συζύγους χωρίς να χάσει κανείς αυτό που λέγεται προσωπική ελευθερία και που σεβόμαστε πραγματικά περισσότερο απ' όλα.

Συχνά τα κορίτσια αισθάνονται πως δεν μπορούν να παντρευτούν εύκολα όταν έχουν επηρεαστεί από τους γονείς και περιμένουν την «ιδανική λύση». Γιατί οι γονείς δίνουν στα κορίτσια τους την ιδέα να περιμένουν αν παρουσιαστεί το «τέλειος» άνθρωπος, ο ιδανικός σύζυγος, και χωρίς να το δέλουν γίνονται δύματα μιας ορισμένης νοοτροπίας, έχουν απόψεις αντιρρεαλιστικές. Γιατί αντιρρεαλιστική είναι η άποψη του να θέλεις να βρεις το τέλειο, γιατί το τέλειο δεν υπάρχει ποτέ και πουθενά. Οι άνθρωποι λοιπόν, οι κοπέλες αυτές, δέλουν το τέλειο και το αποζητούν με αποτέλεσμα να βρίσκονται πάντοτε εκτός τόπου και χρόνου, δηλ. έξω από την πραγματικότητα.

Υπάρχουν επίσης μερικές περιπτώσεις κοριτσιών, που φοβούνται το γάμο γιατί έχουν ζήσει τις απιστίες του πατέρα και μεταφέρουν τις απιστίες αυτές στο σύζυγο, τον οποιονδήποτε σύζυγο πρόκειται να παντρευτούν. Είναι γεγονός πως όταν συμβαίνουν αυτές οι καταστάσεις σ' ένα σπίτι, όταν δηλ. ο πατέρας δεν είναι τόσο συνεπής στις υποχρεώσεις του τις οικογενειακές, δημιουργείται μια ενότητα μητέρας και κόρης. Η μητέρα αισθάνεται την ανάγκη να πει τον πόνο της στο

κορίτσι της που μεγάλωσε πια, ίσως γιατί νομίζει πως έχει και υποχρέωση να το προετοιμάσει για τις τυχόν απογοητεύσεις της ζωής, με αποτέλεσμα να δημιουργήσει σ' αυτή την κοπέλα - στην κόρη της - μια ψυχολογία απώθησης, μια ψυχολογία αναβολής, απορριπτική, απέναντι στο γάμο. Η κοπέλα αυτή συνήθως λέει πως αρκετά είδε στο σπίτι της, όλοι οι άντρες είναι το ίδιο, και φτάνει μέχρι το σημείο να προασπίζεται και τα παιδιά της λέγοντας πως δεν υπάρχει να φέρω «δυστυχημένα» παιδιά στον κόσμο. Προεξοφλεί τα πάντα, το ότι δηλ. ο σύζυγος θα είναι ο ίδιος με τον πατέρα, ότι τα παιδιά θα υποφέρουν όπως υπέφερε και κείνη. Αυτό είναι μεταφορά της ψυχολογίας της και ταύτιση με τα ενδεχόμενα παιδιά που πρόκειται να κάνει.

Βέβαια, αν αντιστρέψουμε το πράγμα το ίδιο θα συμβεί και σε αγόρια, στους άντρες. Πολλές φορές η σύζυγος είναι εκείνη που δεν είναι πιστή, συνεπής στις υποχρεώσεις τις οικογενειακές, οπότε το αγόρι βλέποντας αυτή την κατάσταση ή το κουβεντιάσει ή δεν το κουβεντιάσει με τον πατέρα, αρχίζει να πιστεύει πως οι κοπέλες είναι το ίδιο σαν τη μητέρα, γιατί σαν υπόδειγμα έχει τη μητέρα. Η μητέρα δεν υπήρξε καλό παράδειγμα για μίμηση, με αποτέλεσμα να βλέπει σ' όλες τις μορφές των γυναικών το πρόσωπο της μητέρας του και να αισθάνεται απορριπτική στάση για το γάμο.

Υπάρχει ακόμη μια τάση, ιδίως των αγοριών που επηρεάζονται από γονείς, να βλέπουν το γάμο σαν ένα είδος «αγοραπωλησίας».

Τέλος υπάρχει η στάση των νέων απέναντι στο γάμο που έχουν ξεκαθαρίσει ακόμα μέσα τους τι ακριβώς ζητούν παντρευόμενοι. Ίσως

σας φανεί περίεργο αυτό, όμως αν κάνουμε μια ανάλυση ακόμα και στον εαυτό μας, θα δούμε πως όταν παντρευτήκαμε δεν είχαμε ξεκαθαρίσει καλά - καλά τι θέλουμε, δεν είχαμε συνειδητοποιήσει τις βαθύτερες απόψεις μας.

Συχνά άντρες παντρεύονται και θέλουν να βλέπουν στο πρόσωπο της γυναίκας τη μητέρα τους. Εξακολουθούν δη. Να αποζητούν τη στοργή, τη ζεστασιά, την προστασία, τα χάρδια, την προσκόλληση. Και πολλές φορές επειδή δεν τα βρίσκουν αυτά, γιατί η γυναίκα έχει να παίζει άλλο ρόλο δίπλα του παρά της μητέρας, γίνονται συγκρούσεις που φανερά δεν ερμηνεύονται αλλά έχουν την αιτία σ' αυτή την αναδρομή. Οι άνθρωποι αυτοί απωθούν το ρόλο τους το συζυγικό ή απωθούν το ρόλο τους μέσα στην οικογένεια, δε γίνονται υπεύθυνοι προστάτες της οικογένειας, όπως δεν υπήρξαν ποτέ υπεύθυνα παιδιά, όταν μια φορά κι έναν καιρό, τον «καλό καιρό» ζούσαν μέσα στην οικογένεια την πατρική. Από την άλλη πλευρά έρχονται γυναίκες που χωρίς να είναι ακόμα ώριμες ψυχολογικά, παντρεύονται και ζητάνε στο πρόσωπο του συζύγου τον προστάτη, τον κηδεμόνα, τον πατέρα εκείνου που θα τις φροντίσει για το κάθε τι, εκείνον που θα τις κάνει ένα άβουλο πλάσμα ή μάλλον θα συνεχίσουν να είναι άβουλα πλάσματα στα χέρια του. Είναι οι γυναίκες που απωθούν κάθε έννοια ευθύνης μέσα στο σπίτι, που σε κάθε βήμα προστρέχουν στη μητέρα, στην πεθερά, κι όταν ακόμα γίνουν μητέρες, εξακολουθούν ν' αναπολούν το παρελθόν τότε όταν οι ίδιες ήταν παιδιά, δε θέλουν να έχουν γύρω τους τα παιδιά τους, που τους θυμίζουν ότι απαγορεύεται να είναι παιδιά, αφού οι ίδιες είναι πια μητέρες.

Οι τάσεις αυτές των ενήλικων μας δείχνουν ένα πράγμα: πως αρχίζουμε μια ζωή χωρίς να είμαστε προετοιμασμένοι γι' αυτή. Χωρίς να ξέρουμε καλά - καλά τι μας συμβαίνει από πλευράς ψυχολογικής.

Παλιότερα ίσως η υπόθεση αυτή να μην είχε τόσες πολλές συνέπειες γιατί στ' αλήθεια αυτό το θέμα που λέγεται γάμος, οικογένεια μια φορά κι ένα καιρό, δεν ήταν τόσο πολύπλοκο όσο έχει γίνει σήμερα. Σήμερα το θέμα του γάμου είναι πολύπλοκο γιατί βρισκόμαστε σε μια κοινωνία που είναι πολυσύνθετη, είμαστε κι εμείς πολυσύνθετοι. Πριν (παραδ. Αμάξι στα παλιά χρόνια)

Ας πάρουμε δύο ανθρώπους που ξεκινούν σήμερα τη συζυγική τους ζωή μέσα στην κοινωνία που ζούμε και ξεκινούν το συζυγικό τους δρόμο. Ξεκινούν να οδηγήσουν τον εαυτό τους και κάποιον άλλο χωρίς να ξέρουν τι είναι αυτό που οδηγούν, ούτε τον εαυτό τους καλά - καλά. Την μηχανή αυτή που λέγεται ψυχολογία του ανθρώπου δεν την ξέρουν, την αγνοούν. Δεν ξέρουν την ψυχολογία του ανθρώπου με τον οποίο θα συμβαδίσουν και θα συμπορευτούν. Δεν δέχονται τα ψυχολογικά μηνύματα που εκπέμπει ο σύζυγος ή η σύζυγος. Δεν ξέρουν πότε πρέπει να υποχωρήσουν για να περάσει ο άλλος ή πότε πρέπει να σταθούν γιατί έτσι πρέπει να γίνει για να περάσει ομαλά η πορεία μέχρι τέλους της ζωής. Υπάρχει τρόπος να βοηθήσουμε τους ανθρώπους που έχουν εμπλακεί σ' αυτό το καθεστώς που λέγεται γάμος, συμβίωση συζυγική, ψυχολογική;

Ασφαλώς. Εδώ έρχεται η επιστήμη της ψυχολογίας, η επιστήμη του ανθρώπου. Αφού έχουμε θέμα ανθρωπίνων σχέσεων πρέπει να

αναχθούμε στα δόγματα και τα συμπεράσματα της ψυχολογίας, όπου έχει κάνει μεγάλη πρόοδο και πολλές έρευνες για την επιβίωση της οικογένειας.

Ανατολικά και δυτικά κράτη υπάρχουν σχολές γονέων, πανεπιστήμια γονέων αφιερωμένα στην ψυχολογία του γάμου, στην ψυχολογία των συζύγων, στην προετοιμασία των νέων για τον γάμο.

Στην Αμερική υπάρχουν επτακόσια πανεπιστήμια και κολέγια που έχουν ένα μάθημα που λέγεται «μάθημα προετοιμασίας γάμου».

Υπάρχει επίσης στην Αμερική το λεγόμενο «Εθνικό συμβούλιο για τις οικογενειακές σχέσεις» που χρηματοδοτείται από μεγάλες οργανώσεις ή από το κράτος.

Στο Λος Άντζελες υπάρχει ένα ινστιτούτο «εναντίον του διαζυγίου».

Στην Αγγλία υπάρχει το Εθνικό συμβούλιο για την καθοδήγηση στο γάμο. (400 τμήματα συμβουλευτικά συζύγων, γάμου)

Στην Γαλλία

Στην Ιταλία.

5. ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Μια και ο γάμος αποτελεί πολύ σοβαρή υπόθεση στη ζωή του ατόμου και αφού η επιστήμη προσφέρεται να βοηθήσει ως αναφέρουμε ποιες είναι οι βασικές προϋποθέσεις για να αποφασίσει ένα τέτοιο σοβαρό διάβημα στη ζωή του.

Πρώτη βασική προϋπόθεση του γάμου είναι οπωσδήποτε η βιολογική ωριμότητα. Η βιολογική ωριμότητα προϋποθέτει κατάλληλη σωματική διάπλαση, ικανότητα για ορισμένες ικανοποιήσεις σεξουαλικές, εκπληρώσεις αναγκών κλπ. Η βιολογική ωριμότητα έχει το χαρακτηριστικό των γίνεται χωρίς τη συνειδητή συμμετοχή του ατόμου, χωρίς τη συνειδητή αντίδραση του ατόμου, δηλ. ο άνθρωπος που γεννιέται, φυσιολογικά, αυτόματα, θα φτάσει σε μια πληρότητα βιολογική είτε το θέλει είτε όχι, φτάνει να σιτίζεται.

Η δεύτερη βασική προϋπόθεση είναι η πνευματική ωριμότητα. Η πνευματική ωριμότητα είναι διαδικασία νευρολογική, ψυχολογική, αναφέρεται στην εξέλιξη χωρίς την ενεργό συμμετοχή του ανθρώπου. Ο άνθρωπος δηλ. θ' αποκτήσει όλο το μηχανισμό της σκέυης, θα περάσει όλα τα στάδια της νοημοσύνης, αν δεν υπάρξουν εμπόδια του περιβάλλοντος.

Η Τρίτη βασική προϋπόθεση είναι η ψυχολογική ωριμότητα και ο βασικός λόγος που ταλαιπωρούνται οι περισσότεροι γάμου στην εποχή μας. Όταν λέμε ψυχολογική ωριμότητα σ' έναν άνθρωπο, εννοούμε πως ο άνθρωπος αυτός έχει ολοκληρωμένη, υπεύθυνη προσωπικότητα.

Ψυχολογικές ιδιότητες ώριμου ανθρώπου

Αυτογνωσία

Αυτοκριτική

Να ενδιαφέρεται για τα γενικά προβλήματα της ζωής

Να μη συζητάει συνέχεια τα δικά του προβλήματα

Να μεταφέρεται στη δέση του άλλου

Να παραδέχεται τον συνάνθρωπό του

Να νιώθει τα δετικά σημεία της ζωής του

Να έχει ξεκόψει από τα βιώματα της παιδικής και εφηβικής
ψυχολογίας

Να μην είναι εγωκεντρικός

Να μην δίνει σημασία στους μικροερεθισμούς

6. ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Πρώτα απ' όλα είναι οι οικονομικές προϋποθέσεις. Είναι αυτονόητο πως ένα ζευγάρι όταν ξεκινά για να φτιάξει τη ζωή του, θα πρέπει να έχει εξασφαλίσει έστω και λίγες μα βασικές οικονομικές προϋποθέσεις. Αυτό είναι σημαντικό από πλευράς ψυχολογίας να αισθάνεται το ζευγάρι ανεξάρτητα απέναντι στον πεθερό, στην πεθερά, στον πατέρα, τη μητέρα, γιατί αν δεν έχει την οικονομική βάση. Ο κόσμος συχνά λέει: «Αυτός έκανε καλό γάμο» και αμέσως έρχεται στο νου πως καλός γάμος θα πει πλούσιος σύζυγος. Στην ψυχολογία δεν το δεχόμαστε αυτό το «καλός γάμος». Καλός γάμος είναι για μας αυτός που στηρίζεται στην ωριμότητα, την ευθύνη και την ανεξαρτησία των συζύγων. Είναι αλήθεια πως οι οικονομικές προϋποθέσεις διευκολύνουν ή δεν διευκολύνουν το γάμο, γιατί πολλές φορές προκαλούν καταστάσεις που έρχονται σε αντίθεση με τη συνεννόηση του ζευγαριού. Πολύ περισσότερο αν υπάρχει μεγάλη διαφορά ανάμεσα στην οικονομική κατάσταση, του συζύγου ή της συζύγου. Το αποτέλεσμα από ψυχολογική πλευρά είναι η επαναστατική αντίδραση προς την κατάσταση αυτή, και φυσικά έλλειψη συνεννόησης στους συζύγους. Το ίδιο θα μπορούσαμε να πούμε και για την κοινωνική - μορφωτική κατάσταση των ατόμων, σαν δεύτερη προϋπόθεση συζυγικής συμβίωσης. Η κοινωνική κατάσταση, η πνευματική διαφορά δε φαίνεται τόσο εντυπωσιακή, όμως αν την δούμε λίγο βαθύτερα θα δούμε πως δημιουργεί ορισμένες συνθήκες που δεν είναι ευχάριστες στο ζευγάρι. Είναι γεγονός πως είτε το θέλουμε είτε όχι οι κοινωνικές τάξεις διαμορφώνουν έναν δικό τους τρόπο ζωής με δική τους ψυχολογία με δικά τους κριτήρια. Έτσι όταν δύο άνθρωποι,

που ανήκουν σε διαφορετικά κοινωνικά - μορφωτικά περιβάλλοντα, θελήσουν να ζήσουν μαζί, δυσκολεύονται γιατί ο σύζυγος π.χ. που προέρχεται από καλύτερο κοινωνικό περιβάλλον θα έχει έναν τρόπο συζήτησης ή γυχαγωγίας, και η σύζυγος που δεν προέρχεται από το ίδιο κοινωνικό περιβάλλον θα έχει άλλο.

Μια άλλη δευτερεύουσα προϋπόθεση αρμονικής συμβίωσης είναι η «σεξουαλική έλξη». Μας ενδιαφέρει από την πλευρά της ψυχολογίας γιατί είναι σοβαρή προϋπόθεση για να μπορέσει ένα ζευγάρι να στηρίξει το ψυχολογικό του οικοδόμημα. Η σεξουαλική έλξη είναι περισσότερο σημαντική για τη γυναίκα, γιατί ο άντρας δε χρειάζεται απαραίτητα τη συναισθηματική έλξη, δεμένη με τη σεξουαλική, ενώ η γυναίκα θέλει να αισθάνεται και συναίσθημα όταν πρόκειται να πραγματοποιήσει μια ικανοποιητική σεξουαλική επαφή. Έτσι για τον άντρα μπορεί να είναι ευκολότερη υπόθεση, για τη γυναίκα πιο πολύπλοκη, ανάλογα με τον τύπο της, γιατί μια γυναίκα που δεν αισθάνεται τον άντρα κοντά της από σεξουαλική πλευρά απομακρύνεται και από πολλά άλλα. Η ηλικία είναι ακόμη μια προϋπόθεση πάνω στην οποία έχουν σταθεί κι έχουν μιλήσει και μυθιστοριογράφοι και θέατρο και διηγήματα. Οπωσδήποτε παλιότερα είχε περισσότερη σημασία γιατί τα ζευγάρια τότε προέρχονταν συχνά από συνοικέσιο και στο συνοικέσιο ανάμεσα στα άλλα ήταν και το θέμα της ηλικίας. Σήμερα το θέμα δεν απασχολεί πολύ γιατί οι άνθρωποι κάνουν συντροφίες κατά ηλικίες, κατά γενιές κι έτσι δεν έχουν διαφορές ηλικίας, όπως είχαν παλιότερα. Μπορείτε να βρείτε έναν άνθρωπο μεγάλο που είναι ψυχολογικά ανώριμος, μια νέα κοπέλα που να είναι ώριμη ψυχολογικά κι αυτοί οι άνθρωποι να κατάφεραν να ταιριάξουν

κατά ένα καλό τρόπο. Τελευταία δευτερεύουσα προϋπόθεση είναι το θέμα του χαρακτήρα. Με το θέμα του χαρακτήρα έχουν ασχοληθεί οι άνθρωποι από τότε που άρχισε η κοινωνική συμβίωση και τα πρώτα μελήματα των ανθρώπων θα ήταν να γνωρίσουν το διπλανό τους και να δουν αν είναι καλός, αν είναι κακός, αν είναι συνεργατικός, αν είναι δίκαιος, άδικος, ηθικός κλπ.

7. Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΖΕΥΓΑΡΙΟΥ

Οι άνθρωποι που περιβάλλουν το ζευγάρι και μετά το γάμο έχουν πολύ ενδιαφέρον, να δουν πως αυτό το ζευγάρι θα εξελιχθεί ψυχολογικά. Αρχίζουν τα διάφορα προγνωστικά τα σχετικά με το πως θα πάει η συμβίωση και στηρίζονται στο αν τους βλέπουν ευχαριστημένους, ευδιάдетους, αν μιλάνε περισσότερο, αν έχουν διάθεση για συζήτηση, ή αντίθετα αν τους βλέπουν άκεφους ή να μην έχουν διάθεση για συζήτηση. Τότε βγαίνει το συμπέρασμα πως αυτοί οι άνθρωποι δεν πέτυχαν από ψυχολογική πλευρά. Είναι γεγονός πως ο γάμος δίνει χαρά στο ανδρόγυνο αφού το λυτρώνει από την εκκρεμότητα την κοινωνική πως έπρεπε να «αποκατασταθούν». Υπάρχει χαρά γιατί δύο άνθρωποι συμμερίζονται πια τις ευθύνες της ζωής, αλλά υπάρχει και μια αγχώδης κατάσταση που δεν προβάλλεται. Είναι υποσυνείδητη και οφείλεται στο γεγονός πως οι άνθρωποι δοκιμάζονται αμοιβαία και φοβούνται αμοιβαία μήπως τυχόν δεν ανταποκριθούν στις προσδοκίες που ο ένας έχει από τον άλλο, γιατί συχνά παρουσιάζεται διάγνωση στο γάμο και ο πρώτος φόβος των συζύγων είναι μήπως αυτή η διάγνωση έρδει νωρίς, ή μήπως δεν πρέπει να έρδει καθόλου και δημιουργεί άγχος. Φυσικό είναι για να δεθεί ένα ζευγάρι και να αποτελέσει ενότητα θα πρέπει να υποκατασταθούν ικανοποιητικές σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ τους. Θα πρέπει λοιπόν να ξεκινήσει το ζευγάρι ξεκαθαρίζοντας και τακτοποιώντας αυτό το ζήτημα του.

Στα παλιά τα χρόνια οι γονείς αναλάμβαναν να λύσουν τα πιο πολλά προβλήματα του νέου ζευγαριού. Σήμερα το νέο ζευγάρι επωμίζεται

ευθύνες πολύ μεγαλύτερες από ό,τι πριν και τα πράγματα δεν είναι τόσο ρόδινα. Δεν έχει όμως τόση σημασία όταν τα αντιμετωπίσουν με ένα τρόπο θετικό κι υπεύθυνο. Το πρώτο πράγμα που απασχολεί το ζευγάρι φυσικά είναι το πρόβλημα της στέγης. Αν υπάρχει ευκολία το ζευγάρι να έχει δική του στέγη απαλλάσσεται από προβλήματα οικονομικά αλλά και ψυχολογικά. Τα οικονομικά προβλήματα γιατί δεν πληρώνει ενοίκιο. Το ψυχολογικό, γιατί αν δεν έχει δικό του σπίτι θα πρέπει να έχει συστέγαση και η συστέγαση είναι καλή από οικονομική άποψη, μα δεν είναι καλή από ψυχολογική πλευρά. Η συστέγαση αποτελεί ένα σημείο πάνω στο οποίο το ζευγάρι είναι υποχρεωμένο να σταθεί, αν προβληματισθεί.

Ένα δεύτερο σημείο που απασχολεί το νέο ζευγάρι είναι τα οικονομικά, με την έννοια του πόσα διαθέτει ο καθένας αν διαθέτει, βέβαια. Πως θα αντιμετωπισθούν τα γενικά έξοδα του σπιτιού, τι ποσό πρέπει να ξοδεύει το ζευγάρι για τη συντήρηση του σπιτιού, για τις κοινωνικές υποχρεώσεις τους, ποιος θα χειρίζεται το οικονομικό πρόβλημα μέσα στο ζευγάρι.

Ένα άλλο θέμα που έχει να αντιμετωπίσει το καινούργιο ζευγάρι είναι η προσαρμογή στο θέμα «εργασία της γυναίκας». Αυτό το θέμα δεν υπήρχε παλιότερα μα σήμερα υπάρχει, γιατί αν η γυναίκα εργάζεται πριν από το γάμο της τότε υπάρχει το ερώτημα αν θα συνεχίσει να εργάζεται ή να μη συνεχίσει. Και στις δύο περιπτώσεις χρειάζεται προσαρμογή. Αν εξακολουθήσει να εργάζεται, η προσαρμογή θα ζητηθεί από μέρος του συζύγου. Ο σύζυγος ενδόμυχα θα ήθελε η σύζυγος να

είναι μέσα στο σπίτι για να μπορεί να τον περιποιηθεί όπως τον περιποιήθηκε παλιότερα η μητέρα του.

Η γυναίκα αντιμετωπίζει το θέμα διαφορετικά. Αν έχει εργασθεί κι έχει αγαπήσει τη δουλειά της και βρίσκει περιεχόμενο σ' αυτή θα θέλει να διεκδικήσει αυτό το περιεχόμενο και μετά το γάμο και επικαλείται βασικά το γεγονός της οικονομικής προσφοράς προς το σπίτι της. Αυτή είναι μια άποψη. Γιατί υπάρχει κι άλλη, η άποψη ψυχολογίας της εργαζόμενης γυναίκας. Αυτή ευχαρίστως θα ήθελε να σταματήσει με το γάμο και αν τα οικονομικά του συζύγου δε βοηθούν σ' αυτό τότε αισθάνεται μειωμένη και νομίζει πως ο σύζυγος δεν την εκτιμά τόσο πολύ με το να την αφήνει να εργάζεται. Έτσι κάνει το βίο αβίωτο του συζύγου, που ενώ θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τη γυναίκα του να επωμίζεται τα χρέη εξόδων της οικογένειας που αρχίζει να διαμορφώνεται. Έτσι από πλευράς εργασίας της γυναίκας έχουμε πρώτα την ψυχολογία του άντρα που απαιτεί μια προσαρμογή σε μια νέα κατάσταση πραγμάτων, ύστερα είναι η ψυχολογία της γυναίκας που εργάζεται και θέλει να εργάζεται αλλά πρέπει να αντιμετωπίσει τα προβλήματα της εργασίας της. Είναι και η ψυχολογία της γυναίκας που σταματά την εργασία της χωρίς να το θέλει. Κι εδώ δημιουργείται στερημένη ψυχολογία της γυναίκας που είναι αρνητικό στοιχείο.

Ένα τέταρτο θέμα πάνω στο οποίο πρέπει να σταθεί το νέο ζευγάρι είναι η διαμόρφωση ορισμένων κοινών ιδανικών. Μιλάμε για ιδανικά κοινωνικής ζωής και ένταξης της οικογένειας μέσα στη δοσμένη κοινωνική κατάσταση σ' ένα δοσμένο κοινωνικό χώρο. Θα πρέπει να δουν πως αντιμετωπίζουν τη δική τους οικογένεια μέσα στο περιβάλλον

το οικογενειακό, το φιλικό, να δουν πως έχουν οι κοινωνικές υποχρεώσεις και πως θέλουν να προβάλλουν αυτό το οικοδόμημα που λέγεται οικογένεια στους γνωστούς, φίλους, συγγενείς. Υπάρχουν ζευγάρια που θα ήθελαν ένα όμορφο νοικοκυρεμένο κι εντυπωσιακό νοικοκυριό. Υπάρχουν ζευγάρια που θα ήθελαν να μην δίνουν ευκαιρίες στους φίλους να έρχονται, αν τους περιποιούνται έξω και να μην κάθονται μέσα. Υπάρχουν ζευγάρια που θα ήθελαν να προγραμματίζουν ταξίδια. Και υπάρχουν άλλα ζευγάρια που αγαπούν πολύ την οικογενειακή εστία και θέλουν να δημιουργήσουν μια ζεστή ατμόσφαιρα οικογένειας μέσα στο σπίτι τους.

Αν δεν ταυτίζονται τα ιδανικά στην αρχή της ζωής του ζευγαριού, δεν είναι τόσο εποικοδομητικό. Αργότερα συνήθως προσαρμόζονται, εξισορροπούνται. Τέλος έρχονται τα ιδανικά ως προς την απόκτηση και αγωγή των παιδιών. Το θέμα «παιδί» παρουσιάζεται οπωσδήποτε μέσα στη ζωή του ζευγαριού, αν θα κάνει παιδί ή αν δεν θα κάνει, αν θα κάνει πολλά παιδιά ή λίγα, πότε πρέπει να γίνουν αυτά τα παιδιά και ποιος θα αναλάβει να τους βοηθήσει, αν χρειαστούν βοήθεια.

Όταν δύο άνθρωποι αποφασίζουν να παντρευτούν φέρνουν μαζί του φυσικά πολλά ψυχολογικά βιώματα. Όμως όταν διαμορφώνεται ένα βιολογικό ζευγάρι αρχίζει μια καινούργια ψυχολογική κατάσταση που είναι η νέα ψυχολογία του ζευγαριού. Εδώ έχουμε τον συγκερασμό δύο ψυχολογιών που θα αποτελέσουν μία και μόνη νέα ψυχολογία. Έτσι βρισκόμαστε μπροστά στο φαινόμενο να γεννιέται μια καινούργια κατάσταση, η ψυχολογία του ζευγαριού.

Όταν αρχίζει μια καινούργια ζωή, μια καινούργια ψυχολογική πορεία θα πρέπει αυτή η καινούργια ζωή να έχει αρχή, ωριμότητα και φυσικά τέλος. Κατά την διάρκεια της κοινής ζωής του ζευγαριού έχουμε ορισμένες ομαλές περιόδους, έπειτα ορισμένες κρίσεις, οι κρίσεις αυτές δημιουργούν ορισμένα προβλήματα, αντιμετωπίζονται τα προβλήματα, μπαίνουμε σ' ένα δεύτερο στάδιο, επανέρχεται μια δεύτερη κρίση, αντιμετωπίζουμε τα προβλήματα της κρίσης αυτής, περνάμε σ' ένα τρίτο στάδιο κλπ. για να καταλήξουμε σε ένα στάδιο ωριμότητας. Το ίδιο σχήμα συμβαίνει και με την νέα ζωή που παρουσιάστηκε και που λέγεται ψυχολογία του ζευγαριού.

Αρχίζουμε ίσως μ' ένα στάδιο ήρεμο, θα έχουμε ορισμένες κρίσεις στην πορεία του ζευγαριού, θα έχουμε ύστερα μια αναπροσαρμογή σε μια νέα κατάσταση πραγμάτων, θα έχουμε ορισμένες κρίσεις στη συνέχεια κ.α. Δεν είναι όμως σωστό να αποτελματωθούμε μέσα στις κρίσεις, αυτό που συμβαίνει συνήθως στα περισσότερα ζευγάρια.

Τα ζευγάρια περνάνε συνήθως τρία στάδια. Πρώτα είναι το «απλοϊκό στάδιο» όπου οι σχέσεις είναι απλοϊκές. Αυτό το στάδιο υπάρχει συνήθως στα χωριά, στις επαρχίες, στις μικρές πόλεις όπου οι άνθρωποι δεν έχουν πολλές αξιώσεις μεταξύ τους. Εδώ οι σχέσεις είναι απλοϊκές, μπορεί να βρει κανείς ευτυχία πραγματική κι αρμονία στα ζευγάρια αυτά, με το λίγο λεξιλόγιο και τις λίγες αξιώσεις. Ακολουθεί το μεσαίο στάδιο ζευγαριών, το κοινό, το γνωστό. Είναι το στάδιο των ζευγαριών που σχηματίστηκες από ανώριμους ανθρώπους που κάνουν προσπάθειες να ωριμάσουν, μια πηγαίνουν μπρος και δύο πηγαίνουν πίσω, συμβιβάζονται

και δεν συμβιβάζονται. Είναι το 70% αυτά τα ζευγάρια του μεσαίου σταδίου.

Τέλος έχουμε το ανώτερο στάδιο που καταφέρνουν να περάσουν όσοι δοκιμάστηκαν στα διάφορα στάδια και βγήκαν νικηφόροι στον «αγώνα» της συζυγικής ζωής. Στο ανώτερο αυτό στάδιο βρίσκουμε τους ανθρώπους που έχουν επεξεργαστεί τον γυχισμό τους, έχουν λυτρωθεί από τις δικές τους, προσωπικές ανωριμότητες, έχουν ωριμάσει οι ίδιοι προσωπικά. Τέλος έχουν δεθεί μεταξύ τους, έχουν εξισορροπηθεί στην κοινή συμβίωση, έχουν φτάσει σε μια κατάσταση πραγμάτων, όπου το κάθε τι γίνεται κατά τον πιο θετικό, συνεννοήσιμο τρόπο. Αυτό λέγεται ανώτερο στάδιο συζυγικής ζωής. Μπορεί να βρεις δαυμάσια ζευγάρια στο ανώτερο στάδιο και να είναι απλοί άνθρωποι, εργάτες, υπάλληλοι και μικροϋπάλληλοι κι όμως να έχουν τόση αρμονία μεταξύ τους που πραγματική τους ζηλεύουν οι λεγόμενοι «σπουδασμένοι άνθρωποι». Γιατί άλλο μόρφωση και άλλο εσωτερική καλλιέργεια. Υπάρχουν κάποιοι ευμενείς παράγοντες που βοηθούν στη δημιουργία ενός καλού ζευγαριού αλλά και κάποιοι δυσμενείς.

Ο πρώτος ευμενής όρος για τη δημιουργία του ζευγαριού είναι η αυθυπαρξία του. Τι εννοούμε όταν λέμε αυθυπαρξία; Οι σύζυγοι έχουν γονείς, φίλους, συναδέλφους, προϊστάμενους, όμως δεν υπάρχει λόγος αυτοί όλοι να μπαίνουν μέσα στη ζωή του ζευγαριού. Το ζευγάρι πρέπει να ξεκαθαρίσει το δρόμο του και να τον βαδίσει μόνο του. Αυθυπαρξία λοιπόν και ανεξαρτησία από την κηδεμονία των γονέων, γιατί μπορεί να εξυπηρετεί αλλά δεν αφήνει περιθώρια να ωριμάσει το ζευγάρι.

Μια άλλη προϋπόθεση για την καλή διαμόρφωση του ζευγαριού είναι διατήρηση της προσωπικότητας του καθενός από τους δύο συζύγους. Πολλές φορές παντρεύονται δύο άνθρωποι και έχουν την υποσυνείδητη διάθεση να υποτάξει ο ένας γρήγορα τον άλλο για να κερδίσει σε χρόνο. Πρέπει να έχει ο ένας την προσωπικότητα του δίπλα στον άλλον. Πολλοί άντρες αγαπούν την γυναίκα τους, μα δε την δέχονται με κάποια προσωπικότητα δίπλα τους.

Ακόμη υπάρχουν πολλές γυναίκες που βρίσκουν φυσικό ο άντρας τους να έχει δυνατή προσωπικότητα κι εκείνες να είναι στο περιθώριο. Όμως αυτό δημιουργεί ανισορροπία σχέσεων. Καλό θα είναι να διατηρήσει ο κάθε σύζυγος την προσωπικότητά του, που θα πει πως θα διατηρήσει τα ενδιαφέροντά του, τις φιλοδοξίες του, θα διατηρήσει τη δική του γνώμη σε διάφορα ζητήματα. Όταν στερήσεις τον άνθρωπο από το πολυτιμότερο πράγμα που τον διακρίνει και λέγεται «προσωπικότητα» τότε υποφέρει, διαμαρτύρεται. Θα βρει ίσως κάποια λύση, μα αυτή η λύση θα είναι πάντα η καλύτερη για το πρόβλημά του. Όταν διατηρήσουμε την προσωπικότητά μας ο καθένας εξασφαλίζουμε κι ένα άλλο όρο του καλού ζευγαριού που είναι η προσωπική εξέλιξη και των δύο.

Τέλος, το ζευγάρι πρέπει να έχει δύναμη προσαρμογής. Το καλό ζευγάρι πρέπει να είναι πάντα ενωμένο για να αντιμετωπίσει ορισμένα εμπόδια, ατυχήματα, στενοχώριες, αρρώστιες και να διατηρεί μια ωριμότητα προσαρμογής γιατί μ' αυτό τον τρόπο θα μπορέσει να επιζήσει. Ένας δυσμενής παράγοντας για την εξέλιξη του ζευγαριού είναι οι οικονομικές δυσκολίες. Είναι η ανεργία. Είναι η ανέχεια. Όταν

υπάρχουν αυτού τους είδους τα εμπόδια, παράγοντας είναι όταν γεννηθούν παιδιά νωρίς. Όταν έρθουν τα παιδιά νωρίς, το ζευγάρι δεν έχει καταφέρει ακόμα να ξεπεράσει τις προσωπικές του κρίσεις, να σταθεί στα πόδια του, και έρχεται το παιδί σε ώρα που ακόμη ταλαντεύονται οι ψυχολογίες, η ψυχική συνεννόηση των δύο ανθρώπων. Ο πατέρας κι η μητέρα δε βλέπουν τον ερχομό του παιδιού με τον ίδιο τρόπο. Καθένας από την πλευρά του τον βλέπει διαφορετικά.

Τέλος υπάρχουν εμπόδια συναισθηματικής μορφής στη διαμόρφωση του ζευγαριού.

Η πορεία του ζευγαριού - η ψυχολογία συζύγων

Η πρώτη σοβαρή ψυχολογική «δοκιμασία» που περνά ένα ζευγάρι είναι το πρώτο παιδί. Η εγκυμοσύνη προδιαθέτει τη γυναίκα για ορισμένες καταστάσεις συναισθηματικές, που είναι διαφορετικές αν η γυναίκα θέλησε αυτή την εγκυμοσύνη και διαφορετικές αν δεν την θέλησε. Όταν η εγκυμοσύνη είναι επιθυμητή τα πράγματα εξελίσσονται, από ψυχολογική πλευρά, πολύ καλά. Όμως όταν η εγκυμοσύνη δεν είναι επιθυμητή τότε οι αντιδράσεις οι ψυχολογικές της γυναίκας είναι έντονες και πολύ σημαντικές για την ενότητα του ζευγαριού.

Είναι η εποχή που το ζευγάρι πρέπει ν' αποφασίσει, ν' αντιμετωπίσει τα προβλήματα της αγωγής του παιδιού, έτσι ώστε όταν θα γεννηθεί το παιδί να είναι προετοιμασμένο να ξέρει ποιες είναι οι ανάγκες του βρέφους για να μπορέσει να τις αντιμετωπίσει με σωστό τρόπο.

Το πρώτο παιδί δημιουργεί κάποιες αναστατώσεις υποκειμενικές και αντικειμενικές που όμως δεν επαναλαμβάνονται με τη γέννηση κάθε παιδιού, γιατί ήδη το ζευγάρι έχει τη δύναμη προσαρμογής και τη γνώση. Όταν γεννηθεί το πρώτο παιδί και μένει ένα, το μοναχοπαίδι, δημιουργεί θέματα στο ζευγάρι, όταν όμως προχωρήσει σε δύο τρία παιδιά, τότε τα προβλήματα του ζευγαριού ξεκαθαρίζουν, το ζευγάρι δένεται και οι δύο μαζί στρέφονται προς τα παιδιά.

Υπάρχουν διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα και οι διαφορές αυτές δεμελιώθηκαν στο γεγονός πως έχουμε βιολογική διαφορά. Ο άντρας και η γυναίκα έχουν από βιολογική πλευρά να διαδραματίσουν διαφορετικό ρόλο μέσα στην οικογενειακή ομάδα. Μα οι πολλές διαφορές είναι επίκτητες, είναι διαφορές πολιτισμού. Σε διάφορες ιστορικές φάσεις η γυναίκα στάθηκε δίπλα στον άντρα ή πάνω από τον άντρα ή θεωρήθηκε υποδεέστερη από τον άντρα, ανάλογα με τις δοξασίες τις κοινωνικές και τις πολιτιστικές και τις φιλοσοφίες που υπήρχαν. Στην εποχή μας η υπόθεση ταυτίστηκε με το γεγονός πως αφού η γυναίκα έχει βασικό προορισμό τη μητρότητα και αφού τη μητρότητα διεκπεραιώνεται μέσα στο σπίτι, το λεγόμενο «βασίλειο» της γυναίκας θα πρέπει να είναι το σπίτι, και η γυναίκα εγκλωβίστηκε πραγματικά μέσα στο σπίτι.

Τονίζονται κάποιες διαφορές στη σύγχρονη κοινωνία που ζούμε, ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα, από τις οποίες άλλες δεχόμαστε κι άλλες όχι. Είναι π.χ. η διαφορά του χώρου και του χρόνου. Λένε δηλ. πως είναι άλλος ο χώρος μέσα στον οποίο κινείται η γυναίκα και άλλος ο χώρος μέσα στον οποίο κινείται ο άντρας. Ο χώρος της

γυναίκας είναι στενός, η γυναίκα πρέπει να κινηθεί μέσα στο σπίτι της, μέσα στην οικογένεια, μέσα στην εστία την οικογενειακή και το πολύ - πολύ να έχει ανθρώπινες σχέσεις με τα παιδιά της ή με το στενό φιλικό και οικογενειακό περιβάλλον. Αντίθετα ο χώρος του άντρα, ο ζωτικός του χώρος, είναι η κοινωνία, είναι η πλατιά κοινότητα, είναι το επάγγελμα, αλλά είναι και η διεθνής, οικουμενική έκταση. Έτσι ο άντρας μπορεί να προβάλλει τα ενδιαφέροντά του και τις φιλοδοξίες του προς ένα μεγαλύτερο χώρο ενώ αντίθετα η γυναίκα αρκείται στο μικρότερο. Αυτή είναι η διαφορά του χώρου. Για τη διαφορά του χρόνου λένε πως η γυναίκα αντιλαμβάνεται το χρόνο σε μικρά στάδια, στο άμεσο μέλλον κι όχι στο απώτερο, ενώ ο άντρας δε βλέπει το άμεσο αλλά το απώτερο. Άρα κι εδώ οι προοπτικές της γυναίκας είναι στενές, περιορισμένες, ενώ οι προοπτικές του συζύγου είναι οι πλατείς ορίζοντες.

Μια άλλη διαφορά που καταρρέει στην εποχή μας είναι πως οι άντρες είναι οι άνθρωποι της δράσης, ενώ οι γυναίκες είναι οι άνθρωποι του συναισθήματος ή της καρδιάς. Σήμερα υπάρχουν γυναίκες γύρω μας που διαγεύδουν αυτές τις απόψεις. Και μπορούμε να στηριχθούμε στις γυναίκες αυτές γιατί, όσο κι αν είναι λίγες, προοικονιάζουν μια κατάσταση εξίσωσης ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα. Ο άντρας που πρόκειται να παντρευτεί πρέπει να ξέρει πως δεν αισθάνεται η γυναίκα το σεξουαλικό θέμα κατά τον ίδιο τρόπο που το αισθάνεται ο ίδιος. Η γυναίκα θέλει τη σεξουαλική πράξη και τις σεξουαλικές σχέσεις κάπως πλαισιωμένες με συναίσθημα. Αυτό δε συμβαίνει συνήθως στον άντρα, γιατί ο άντρας είναι φυσικός, ανεμπόδιτος πάνω στο θέμα των

σεξουαλικών σχέσεων ενώ για τη γυναίκα υπήρχαν αιώνες απαγόρευσης. Γι' αυτό το λόγο είναι ευκολότερο το θέμα της απιστίας στον άντρα παρά στη γυναίκα. Ο άντρας μπορεί να αγαπά, να σέβεται και να εκτιμά τη γυναίκα του, αν κάποτε δελήσει να έχει σχέσεις εφήμερες με κάποια άλλη. Είναι μια παρανόηση που κάνει η γυναίκα και που τη σπρώχνει να χρησιμοποιεί κριτήρια ξεκινώντας από τον εαυτό της. Ξέρει πως αν εκείνη είχε σχέσεις μ' έναν άντρα θα τον αγαπούσε και τότε θα είχε σχέσεις. Μεταφέρει αυτή την άποψη στον άντρα πράγμα που δεν είναι αληθινό γιατί δεν ανταποκρίνεται στην αντρική ψυχολογία. Ένα δεύτερο θέμα που πρέπει να ξέρει ο άντρας είναι πως η γυναίκα είναι περισσότερο συναισθηματική απ' αυτόν. Η γυναίκα εκδηλώνεται περισσότερο συναισθηματικά, ενώ ο άντρας λιγότερο. Και πρέπει να ξέρει ο άντρας την ανάγκη που έχει η γυναίκα να εκδηλώνεται συναισθηματικά και να τη λογαριάζει. Γενικά καλό είναι ο άντρας να ξέρει πως η γυναίκα είναι μάλλον εξωστρεφής τύπος, με την έννοια πως θέλει να επικοινωνεί συναισθηματικά με τον άντρα της, όπου αυτός είναι πιο ενδοστρεφής τύπος δηλ. μπορεί να κρατήσει τα συναισθήματά του για τον εαυτό του χωρίς να αισθάνεται τόσο την ανάγκη να τα μεταβιβάσει στη γυναίκα του. Ένα τρίτο θέμα που παραγνωρίζει ο σύζυγος είναι η όλη ψυχολογία γύρω από τις δουλειές του σπιτιού. Αυτό δημιουργεί αγχώδη κατάσταση στο ζευγάρι, εκνευριστική. Μπορεί παλιότερα η γυναίκα να αισθανόταν ευχαρίστηση με το γεγονός πως φρόντιζε τα θέματα του φαγητού, του νοικοκυριού, της τάξης, της καθαριότητας, κλπ. Μα μιλάμε για τη σύγχρονη γυναίκα. Πρέπει ο σύζυγος να δει τις δουλειές του σπιτιού μέσα στην πραγματική

τους θέση, πως είναι κάτι που προκαλεί πλήξη στη γυναίκα και κούραση και πως οποιοσδήποτε άνθρωπος, οποιοδήποτε αν ενταχθεί μέσα στο νοικοκυριό και τη ζωή του σπιτιού, δεν μπορεί παρά να δημιουργήσει κομπλεξικές καταστάσεις και προβλήματα μέσα του.

Δεν είναι λίγα τα σχόλια που λέγονται από τους συζύγους σε διάφορες συντροφίες και δείχνουν πως δεν εκτιμούν αυτή την κατάσταση που είναι ένας μεγάλος καημός για τη γυναίκα, αφού ο σύζυγος δεν τη συμμερίζεται.

Ένα άλλο θέμα που χρειάζεται να προσέξουν οι σύζυγοι όταν η γυναίκα εργάζεται, είναι πως πρέπει να σεβαστούν την προσωπικότητα της σαν εργαζόμενη, το ρόλο και τις απασχολήσεις που έχει. Συχνά ο σύζυγος Δε βλέπει τη γυναίκα του σαν εργαζόμενη κι έχει τις ίδιες αξιώσεις που θα είχε από μια άλλη σύζυγο που θα είχε όλο το εικοσιτετράωρο στη διάθεσή της. Αυτό βέβαια δεν είναι σωστό, δημιουργεί στη γυναίκα πικρίες και απογοητεύσεις, γιατί ήδη η εργασία αποτελεί ένα σοβαρό τομέα ζωής, θα πρέπει να ξέρει ο σύζυγος πως δίπλα σ' αυτό τον τομέα εργασίας υπάρχουν και οι άλλοι που έχει επωμιστεί. Σήμερα παρουσιάζεται το φαινόμενο της εργαζόμενης και υπερβολικά φορτωμένης και κουρασμένης ψυχικά γυναίκας, που κοντά στα άλλα της καθήκοντα προστέθηκε η εργασία, ο βιοπορισμός, κι αυτό πολλές φορές ο σύζυγος δεν είναι σε θέση να το εκτιμήσει και απογοητεύει τη γυναίκα του.

Ο σύζυγος χρειάζεται να συζητά τις προσωπικές του υποθέσεις με τη γυναίκα του. Είναι πολλοί οι άντρες που κουβενιάζουν τα

επαγγελματικά τους ζητήματα με τους συναδέλφους τους κι όταν μπαίνουν στο σπίτι νομίζουν πως είναι ο τόπος της σιωπής ή της εφημερίδας χωρίς να δίνουν πληροφορίες ή να ζητούν τη γνώμη της γυναίκας τους πάνω στα θέματα που είναι πιθανό να τους απασχολούν. Αυτό έχει Σα συνέπεια η σύζυγος να μην ενδιαφέρεται ή να μη μπορεί να παρακολουθήσει τα επαγγελματικά προβλήματα του συζύγου με αποτέλεσμα να δημιουργούνται παρεξηγήσεις.

Τέλος ο σύζυγος της εποχής μας θα πρέπει ν' αναγνωρίζει στη σύζυγο το δικαίωμα να έχει ένα περιεχόμενο ζωής δικό της. Για τη σύγχρονη γυναίκα το νοικοκυριό και η αγωγή των παιδιών δεν μπορεί να αποτελέσει το μοναδικό περιεχόμενο στη ζωή της. Δεν είναι ανάγκη επειδή ο σύζυγος δεν μπορεί να πάει σε κάποια επίσκεψη να μην πάει και κείνη. Δεν είναι ανάγκη επειδή ο σύζυγος δεν μπορεί να πάει θέατρο να μην πάει και η σύζυγος. Αυτό είναι δικαίωμα του ατόμου, της συζύγου, που μπορεί και να εργαστεί, αν θέλει. Είναι η καλύτερη αντιμετώπιση, η καλύτερη ψυχική υγεία που μπορεί να υπάρχει ανάμεσα στα ζευγάρια, είναι η αυθυπαρξία η ψυχολογική, των συζύγων, καλό σημάδι ψυχολογικής ωριμότητας και κατανόηση. Όταν αυτά τα θέματα ο σύζυγος τα γνωρίζει ξεκινά σωστά για το ταξίδι της συζυγικής ζωής. Βέβαια υπάρχουν συχνά οι εκπλήξεις. Υπάρχουν λοξοδρομήσεις. Υπάρχουν ορισμένες καταστάσεις που ξεφεύγουν, αλλά μιλάμε για ανθρώπινα πράγματα.

Από την άλλη πλευρά οι γυναίκες θα πρέπει να ξέρουν όταν παντρεύονται ότι υπάρχει διαφορά συναισθηματικών εκδηλώσεων ανάμεσα στο σύζυγο και στη σύζυγο. Ο άντρας είναι λιγότερο

εκδηλωτικός, μπορεί να συμμερίζεται τα συναισθήματα της γυναίκας, αλλά δεν τα εκδηλώνει, δεν αισθάνεται την ανάγκη να τα εκδηλώσει κατά τον ίδιο τρόπο που τα εκδηλώνει η γυναίκα.

Η γυναίκα πρέπει να ξέρει ακόμη τη σεξουαλική διαφορά που υπάρχει ανάμεσα σε κείνη και στον άντρα.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να ξέρουν οι γυναίκες είναι πόσο πολύ οι άντρες κουράζονται από την επαγγελματική τους ζωή. Γι' αυτό δε χρειάζεται όταν έρχεται στο σπίτι να τον κουράζουμε με όλα τα επουσιώδη ζητήματα του σπιτιού. Η σύζυγος μπορεί να βρει την κατάλληλη ώρα που μπορεί να συζητήσει με τον άντρα της για ορισμένα θέματα και ν' αποφύγει ιδίως να μεγαλοποιεί τα προβλήματα που ζει. .

8. ΣΥΝΤΡΟΦΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΥΤΟΝΟΜΙΑ

«Οι συναισθηματικές ανάγκες είναι κυρίως δύο. Πρώτον θέλω να μπορώ να κάνω ότι θέλω. Δεύτερον, δεν θέλω να είμαι και μόνος. Τις δύο αυτές ανάγκες μου τις ονομάζω Αυτονομία και Συντροφικότητα. Τις έχω και τις δύο από την ημέρα που θυμάμαι τον εαυτό μου» (Πιντέρης συντροφικότητα και αυτονομία, Αθήνα 1983, σελ. 50)

Οι δύο αυτές ανάγκες ποτέ δεν κατάφεραν να τα πάνε καλά μεταξύ τους. Τι είναι όμως η συντροφικότητα και η αυτονομία. Οπωσδήποτε ο καθένας τα εννοεί διαφορετικά γιατί δεν χρησιμοποιούμε όλοι τις ίδιες λέξεις για να περιγράψουμε αυτές τις έννοιες. Την αυτονομία την λέμε ελευθερία, ανεξαρτησία, αυτοδιάθεση και την συντροφικότητα τη λέμε ασφάλεια, σιγουριά, αγάπη και γενικά με μια ποικιλία λέξεων.

Οι λέξεις είναι πολλές αλλά οι δύο αυτές συναισθηματικές ανάγκες είναι κοινές για τους περισσότερους ανθρώπους. Γι' αυτό κάνουμε μια προσπάθεια να εξετάσουμε την κάθε έννοια ξεχωριστά και κατά κάποιο τρόπο να την σκιαγραφήσουμε.

Έτσι όταν λέμε αυτονομία εννοούμε ότι θέλουμε να έχουμε την ελευθερία να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες μας, να εξελισσόμαστε και να αναπτύξουμε το δυναμικό που πιστεύουμε ότι, διαθέτουμε. Αυτό βέβαια δεν είναι εύκολο. Τα περισσότερα πράγματα που πετύχαμε μόνοι μας, όχι ότι δεν είχαμε την υποστήριξη από τους γονείς ή τους φίλους απλά η στιγμή μιας σημαντικής απόφασης είναι μια στιγμή μοναξιά για τον καθένα. Η αυτονομία βέβαια είναι κάτι πλατύτερο από μια απλή

σεξουαλική ερωτική ελευθερία. Είναι απαραίτητη για την εξέλιξη κάθε ανθρώπου.

Κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός και ανεπανάληπτος, που σημαίνει πρώτα απ' όλα πως καθένας είναι μοναδικός σε κάτι και η πρόκληση της ζωής είναι να βρεις αυτό το κάτι. Πολλοί φιλόσοφοι και ψυχολόγοι πιστεύουν πως ο κάθε άνθρωπος έχει μέσα του ένα δυναμικό το οποίο θέλει να εκφράσει, ή όπως λέμε να το πραγματώσει. Για να αναπτύξει το δυναμικό του ένας άνθρωπος χρειάζεται αυτονομία. Κάθε στιγμή μεγάλης δημιουργίας είναι μια στιγμή απομόνωσης.

Όμως πέρα από την πραγμάτωση του δυναμικού και την δημιουργικότητα, η αυτονομία χρειάζεται για την καθημερινή μας λειτουργία. Κάθε άνθρωπος χρειάζεται λίγο - πολύ να έχει το «χώρο» του. Η λέξη «χώρος» έχει δύο έννοιες. Πρώτη υπάρχει σαν φυσική έννοια, χρειάζεσαι ορισμένα τετραγωνικά για να λειτουργήσεις. Όπως π.χ. υπάρχουν προδιαγραφές για το πόσα τετραγωνικά μέτρα πρέπει να αντιστοιχούν στον κάθε μαθητή στα σχολεία και στον κάθε ασθενή στα νοσοκομεία. Ο χώρος όμως υπάρχει και σαν ψυχολογική έννοια. Ο ψυχολογικός χώρος είναι η ελάχιστη αυτονομία που χρειάζεται το κάθε άτομο για να μπορέσει να λειτουργήσει.

Δεν είναι δυνατόν να δώσουμε ορισμό στην αυτονομία γιατί ο καθένας την εννοεί με το δικό του τρόπο. Ένας ορισμός της αυτονομίας θα ίσχυε μόνο για εκείνον που τον είχε φτιάξει.

Πάμε τώρα να εξετάσουμε την έννοια της συντροφικότητας. Συντροφικότητα είναι εκείνη η σχέση που μας επιτρέπει να μπορούμε να

μοιραστούμε τα συναισθήματά μας, τις σκέψεις μας, τις επιτυχίες μας και τις αποτυχίες μας. Με τον άνθρωπο αυτόν χρειάζεται να μας συνδέει ένας ερωτικός δεσμός και παράλληλα να υπάρχει ένα κλίμα που να νιώθει ο ένας τον άλλον «άνθρωπό του»

Όπως με την αυτονομία έτσι και με την συντροφικότητα καθένας μας την εννοεί με το δικό του τρόπο. Η συντροφικότητα φαίνεται πως είναι απαραίτητη για την ομαλή λειτουργία, τη δημιουργικότητα και την εξέλιξη του ατόμου γιατί κατά πρώτον είναι το μοίρασμα των συναισθημάτων με κάποιον άλλο. Κάθε σχέδιο που βάζουμε στη ζωή μας, κάθε στόχο που έχουμε, πάντα υπάρχει σε συνάρτηση με τους ανθρώπους που θα μοιραστούμε την προσπάθεια και τα αποτελέσματα».

Ένας δεύτερος ρόλος που παίζει η συντροφικότητα έχει να κάνει με την συναισθηματική ασφάλεια. Οι άνθρωποι νιώθουν την ανάγκη να έχουν έναν άνθρωπο που να μπορούν να βασιστούν πάνω του σε μια δύσκολη στιγμή. Άλλωστε η συναισθηματική ασφάλεια είναι και μια προστασία από τη μοναξιά.

Βέβαια δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι η συντροφικότητα και η αυτονομία είναι απαραίτητες για την επιβίωση. Όμως το να «ζω» από το να «επιβιώνω» έχει μεγάλη διαφορά. Γιατί επιβιώνω σημαίνει την ύπαρξη μου πάνω στο φλοιό αυτής της γης. Όμως ζω σημαίνει να έχει και ένα νόημα η ύπαρξή μου.

Η ανθρώπινη επαφή και η συντροφικότητα που είναι μια μορφή της, είναι απαραίτητη για την ομαλή ψυχοσωματική μας λειτουργία. Δεν

χρειάζομαι να βρούμε έρευνες που να το στηρίζουν αυτό. Ζούμε καθημερινά με ανθρώπους, είμαστε άνθρωποι και ζέρουμε.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε όλοι μας είναι κάπως έτσι «Πως θα καταφέρω να διατηρήσω την αυτονομία μου και ταυτόχρονα να έχω ένα σύντροφο»;

Πολλοί υποστηρίζουν πως ο δεσμός του γάμου περνάει κρίση και ίσως μάλιστα η αυριανή του μορφή να είναι υπό διάλυση.

Αρνούμαστε να συμφωνήσουμε ή να διαφωνήσουμε με την άποψη αυτή. Θέλουμε να στρέψουμε την προσοχή μας σε κάποιο άλλο στοιχείο που περνά απαρατήρητο. Ξέρουμε ότι η πλειοψηφία των ζευγαριών είναι δυσαρεστημένοι από τη σχέση τους. Τι γίνεται όμως με τους ελεύθερους και ανεξάρτητους. Το πιθανότερο είναι το ποσοστό της δυσαρέσκειας τους να πλησιάζει εκείνο των δεσμευμένων. Δηλ. το ποσοστό των αδέσμευτων που υποφέρει από «συναισθηματική μοναξιά» πρέπει να πλησιάζει το ποσοστό των δεσμευμένων που υποφέρει από «πνίξιμο».

Αν λοιπόν συμπεριλάβουμε στην παρατήρηση μας τα παραπάνω στοιχεία, το πρόβλημα δεν εμφανίζεται τόσο απλά σαν «κρίση του γάμου» αλλά σαν ένα γενικότερο ανθρώπινο πρόβλημα.

Υπάρχουν μερικά ζευγάρια που κατάφεραν να διατηρούν μια χρυσή τομή στη σχέση τους, με αποτέλεσμα να έχει καθένας από τους δύο, τα περιθώρια να εξελίσσεται χωρίς ταυτόχρονα να αποζενώνεται από τον άλλο. Αυτό όμως δεν σημαίνει ότι υπάρχουν άνθρωποι που βάζουν ένα ήτα διαζευκτικό ανάμεσα από τη συντροφικότητα και την αυτονομία.

Οι περισσότεροι από μας δεν ξέρουμε πως να πετύχουμε μια σχέση που να ικανοποιεί και τις δύο αυτές ανάγκες. Έτσι ζούμε με την γευδαίσθηση ότι έχουμε δίλημμα «συντροφικότητα ή αυτονομία». Και αυτό γιατί δεν ξέρουμε πως να τις κάνουμε να συνυπάρξουν. Κι όμως υπάρχουν ζευγάρια που τα έχουν καταφέρει. Λίγα, όμως υπάρχουν. Που είναι λοιπόν οι δυσκολίες. Ας κάνουμε μερικές υποθέσεις πάνω στο ερώτημα και να τις εξετάσουμε.

Η πρώτη υπόθεση «Τα Άκρα Φέρνουν Άκρα». Όποτε βλέπουμε τη συμπεριφορά κάποιου να είναι υπερβολική, χρειάζεται να καταλάβουμε ότι η συμπεριφορά αυτή παίζει ένα ρόλο αντίβαρου σε κάτι. Αυτό το κάτι μπορεί να είναι η συμπεριφορά κάποιου άλλου ανθρώπου μπορεί όμως να προσέρχεται από έναν εσωτερικό φόβο.

Μερικοί άνθρωποι δίνουν τόση έμφαση στην αυτονομία τους που φτάνουν στη μοναξιά. Γιατί ένας άνθρωπος να φτάνει στα άκρα, σε τι είναι αντίβαρο αυτή η υπερβολή, τι φοβάται μην του συμβεί; Η απάντηση είναι πως η υπερβολική έμφαση στην αυτονομία ξεκινά από το φόβο που έχει ένα άτομο μήπως και γίνει εξαρτημένο, να μην χάσει την ελεύθερη θέλησή του. Όσο μεγαλύτερος είναι ο φόβος αυτός τόσο μεγαλύτερο θα χρειαστεί να είναι το αντίβαρο ώστε να μην «μπατάρει» η βάρκα της προσωπικότητας του. Η προέλευση του φόβου αυτού είναι σίγουρα κάποια προηγούμενη εμπειρία, στην οποία η συντροφικότητα κόστισε τόσο ώστε να χάσει για ένα διάστημα την ελεύθερη θέλησή του. Στην προσπάθεια να μην του ξανασυμβεί κάτι τέτοιο, φτάνει στο άλλο άκρο, δηλ. στην μοναξιά.

Το ίδιο συμβαίνει όταν δίνεται υπερβολική έμφαση στην συντροφικότητα. Υπάρχει εδώ ένας φόβος που αναγκάζει κάποιον σε ένα υπερβολικό γάντζωμα από τον σύντροφό του. Τι φοβάται αυτό το άτομο; Φοβάται κάτι που προσπαθεί να αποφύγει την εγκατάλειψη. Και εδώ, από κάποια προηγούμενη εμπειρία του ένιωσε συναισθηματικά εγκαταλειμμένος και προκειμένου να μην του ξανασυμβεί κάτι τέτοιο, γαντζώνεται από τον σύντροφό του όσο περισσότερο μπορεί.

Η δεύτερη υπόθεση συνέχεια της πρώτης «Οι Φόβοι και η Παιδική Ηλικία»

Πίσω από την δυσκολία των περισσότερων ανθρώπων να δημιουργήσουν μια ισορροπημένη σχέση, είναι δύο φόβοι. Ο φόβος της ισοπέδωσης της προσωπικότητας και ο φόβος της εγκατάλειψης. Φόβοι που προέρχονται από προηγούμενες εμπειρίες και όπως πολλοί πιστεύουν εμπειρίες της παιδικής ηλικίας.

Αν κάποιος δηλ. είχε υπερβολικά προστατευτικούς γονείς που τον καταπίεσαν, φοβάται να δημιουργήσει μια συντροφική σχέση, για να μην ξαναπάθει εκείνο που έπαθε στην πρώτη κοντινή σχέση που είχε, δηλαδή στη σχέση με τους γονείς του. Αν αντίθετα κάποιος ένιωσε στην παιδική του ηλικία συναισθηματικά εγκαταλειμμένος από τους γονείς του, σε μια άλλη κοντινή του σχέση γαντζώνεται από το σύντροφο του γιατί φοβάται να μην ξανασυμβεί το ίδιο. Ο Πιντέρης συμφωνεί ότι οι παιδικές εμπειρίες παίζουν κάποιο ρόλο στην ανάπτυξη της προσωπικότητας αλλά διαφωνεί με την άποψη που υποστηρίζει ότι η

παιδική ηλικία όσον αφορά την συμπεριφορά μας ως ενήλικες είναι η βασική αιτία που εξηγεί τα πάντα.

Ας δούμε τη σχέση αυτή σε ένα απλό σχεδιάγραμμα

Υπερπροστασία	Φόβος ισοπέδωσης	Αποφυγή
σαν παιδί	⇒ της προσωπικότητας	⇒ Συντροφικότητα

Τώρα με ένα άλλο σχεδιάγραμμα θα δείξουμε ότι η ίδια εμπειρία προκαλεί άλλο φόβο και άλλη συμπεριφορά, και εδώ φαίνεται ξεκάθαρα ότι η παιδική ηλικία δεν μπορεί να γίνει η βασική εξήγηση για την μία ή την άλλη συμπεριφορά.

Υπερπροστασία	⇒ Εξαρτημένη	⇒ Γάντζωμα από τον
	προσωπικότητα	σύντροφο

Αρα δεν μπορούμε να πούμε ότι η υπερπροστασία καταλήγει πάντα στο φόβο της ισοπέδωσης της προσωπικότητας γιατί κάθε άνθρωπος είναι μοναδικός. Όπως δεν μπορούμε για τους ίδιους λόγους να εξηγήσουμε και τον φόβο της εγκατάλειψης με βάση την παιδική ηλικία. Π.χ.

Παιδική ηλικία ⇒ Φόβος Εγκατάλειψης ⇒ Αποφυγή Συντρόφου

Παιδική ηλικία ⇒ Φόβος Εγκατάλειψης ⇒ Γάντζωμα από το σύντροφο

Συμπερασματικά λέμε ότι:

Παρόμοιες παιδικές ηλικίες μπορούν να καταλήξουν σε εντελώς διαφορετικούς φόβους

Παρόμοιοι φόβοι μπορούν να καταλήξουν σε εντελώς διαφορετικές αντιδράσεις στον τομέα της συντροφικότητας

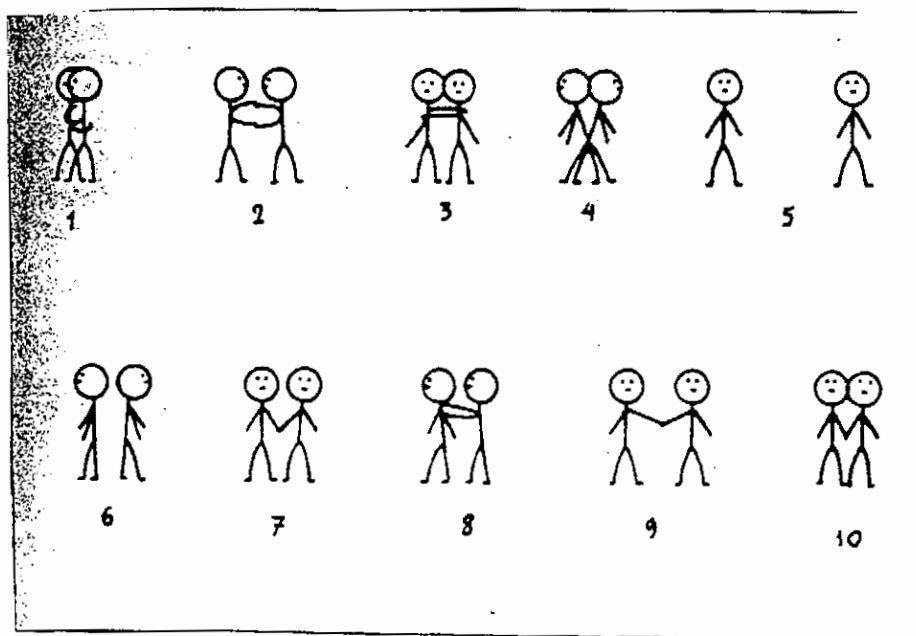
Κάθε ακραία συμπεριφορά στις σχέσεις συντροφικότητας είναι συνήθως αντίβαρο σε κάποιον έντονο φόβο που συνήθως είναι ή φόβος ισοπέδωσης της προσωπικότητας μας, ή φόβος μήπως και μας εγκαταλείψει ο σύντροφός μας. Φυσικά δεν αποκλείεται ένας άνθρωπος να έχει τους δύο αυτούς φόβους.

Μοτίβα σχέσεων

Εκείνο που χρειάζεται πρώτα απ' όλα στην προσπάθεια να βρούμε τα χαρακτηριστικά εκείνων των ζευγαριών που έχουν καταφέρει να ισορροπήσουν την αυτονομία με την συντροφικότητα, είναι να ξεκαθαρίσουμε τα δικά μας κριτήρια πάνω σ' αυτό που θεωρούμε ισορροπημένη σχέση.

Με τα μέχρι τώρα δεδομένα, ισορροπημένο είναι το ζευγάρι που έχει καταφέρει να βρει την ιδανική απόσταση που χρειάζεται να υπάρχει ανάμεσα στους δύο, ώστε ούτε να μην πνίγονται ούτε να νιώθουν μόνοι.

Παρακάτω παραδέτονται μερικά σκίτσα που συμβολίζουν διάφορους τύπους σχέσης.

(πηγή: Συντροφικότητα και αυτονομία, σελ. 33)

Βέβαια τα 10 σκίτσα δεν καλύπτουν όλες τις πιθανές μορφές που μπορεί να πάρει μια σχέση αφού κάθε σχέση έχει το δικό της προφίλ. Όμως τα σκίτσα αυτό μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες.

1. Σχέσεις εξάρτησης σκίτσο 1 και 2

Το βασικό χαρακτηριστικό αυτής της σχέσης είναι το πολύ κοντά. Αν και τα δύο σκίτσα απεικονίζουν διαφορετικούς τύπος αυτής της σχέσης.

Τόσο στην σχέση 1 όσο και στη 2 τα πράγματα είναι αποπνικτικά για το ζευγάρι. Αν κοιτάζουμε προσεκτικά θα δούμε ότι ο ένας είναι «δεμένος» με τον άλλο. Είναι αδύνατο να αφήσει κάποιος τον άλλον για

να πιάσει κάτι άλλο (ένα προσωπικό ενδιαφέρον) χωρίς ο άλλος να το «παρεξηγήσει» για απομάκρυνση. Το παρεξηγεί γιατί τον έχει κακομάθει. Εσύ του έμαδες πως αγάπη θα πει «πάντα, στα πάντα μαζί». Τώρα που θέλεις να ελευθερώσεις ένα χέρι σου θυμάται εκείνα τα λόγια και λέει από μέσα του «πάει δεν μ' αγαπάει πια». Άσε που έχει κι αυτός τον φόβο της εγκατάλειψης και με το παραμικρό πανικοβάλλεται. Τη σχέση αυτή της υπερβολικής εξάρτησης ο ψυχίατρος Salvtor Minuchin την ονομάζει πολύ εύστοχα σαλατοποίηση. Families and Family Therapy. Cambridge, Mass Harvard University, 1974. Πράγματι, σε μια τέτοια σχέση, τα δύο άτομα έχουν γίνει σαλάτα, δεν υπάρχει το «εγώ» και το «εσύ». Υπάρχει μόνο το εμείς και το λυπηρό είναι πως μεγάλο ποσοστό ανθρώπων θεωρεί μια τέτοια σχέση ιδανική. Η θεωρία αυτή υποστηρίζει πως στο ζευγάρι δεν πρέπει να υπάρχει «εγώ» και «εσύ», γιατί αυτό είναι ένδειξη εγωισμού και δείχνει ότι δεν νοιάζεται ο ένας για την άλλο. Κατά τον Πιντέρν (Συντροφικότητα και αυτονομία, Αθήνα 1983) αυτή η άποψη είναι παραπλάνηση γιατί όταν δύο άτομα βρίσκονται συνέχεια μαζί, κανένας απ' τους δύο δεν έχει να φέρει κάτι καινούργιο, ένα νέο ερέθισμα μέσα στην σχέση. Σιγά - σιγά λοιπόν δημιουργείται μια αποτελμάτωση ανάμεσα στους δύο, με αποτέλεσμα συχνά να νιώθουν ανία και βαρεμάρα. Βρίσκονται λοιπόν παγιδευμένοι από την άποψη που λέει ότι «ταύτιση, θα πει αγάπη» και φοβούνται να σπάσουν την ταύτιση μήπως και αυτό εκληφθεί από τον άλλο σαν το τέλος της αγάπης. Σε μια τέτοια σχέση όμως το μοναδικό πρόβλημα δεν είναι η έλλειψη της αυτονομίας, αλλά η έλλειψη αρμονίας. Η σύγκρουση, η δυσαρέσκεια και η απογοήτευση είναι συχνά χαρακτηριστικά μιας τέτοιας σχέσης. Η

σαλατοποιημένη σχέση μπορεί να έχει πολλές μορφές. Έχει όμως βασικά γνωρίσματα όπως την έλλειψη αυτονομίας και το φόβο της μοναξιάς, της εγκατάλειψης, ο οποίος κρατάει τα δύο άτομα κοντά σαν συνδετική κόλλα.

2. Η σχέση ΑΠΟΞΕΝΩΣΗΣ

Τα σκίτσα 5 και 6 απεικονίζουν παραλλαγές αυτού του είδους σχέσης της οποίας βασικό χαρακτηριστικό είναι το «πολύ μακριά». Σαν αποξενωμένες υπάρχει μόνο το «εγώ» και το «εσύ» χωρίς να υπάρχει καθόλου το «εμείς». Έτσι στα ζευγάρια αυτά δεν υπάρχει κανένα σημείο επαφής με αποτέλεσμα να νιώθουν και οι δύο συναισθηματικά μόνοι. Στην αποξενωμένη σχέση η αυτονομία, έχει αναπτυχθεί σε βάρος της συντροφικότητας. Είναι δύσκολο να πούμε, αν η υπερβολική έμφαση στην αυτονομία ξεκινά από τον φόβο της ισοπέδωσης της προσωπικότητας ή αν είναι αντίδραση στον φόβο της εγκατάλειψης. Και τα δύο είναι πιθανά. Μπορεί όμως ένα ζευγάρι να καταλήξει σε μια αποξενωμένη σχέση, από μια παρεξήγηση των εννοιών «αυτονομία» και «καταπίεση». Στην οποία καθένας προγραμματίζει τη ζωή του και τις δραστηριότητες του τελείως ανεξάρτητα και χωρίς να λαμβάνει υπόψη του την ύπαρξη του άλλου. Φυσικά είναι περιττό να πούμε ότι ούτε η ύπαρξη παιδιού λαμβάνεται υπόψη. Αναρωτιέται κανείς τι νόημα ύπαρξης έχει ένας τέτοιος γάμος. Το ίδιο αναρωτιέται και το ζευγάρι. Γι' αυτό ίσως οι αποξενωμένες σχέσεις καταλήγουν στο διαζύγιο συχνότερα από τις άλλες.

Η συντροφικότητα δεν μπορεί να σου δώσει πραγμάτωση του δυναμικού σου. Με τον ίδιο τρόπο η αυτονομία δεν μπορεί να σου δώσει συντροφικότητα. Η υπερβολική έμφαση στην αυτονομία οδηγεί τα δύο άτομα στη συναισθηματική μοναξιά. Αν θέλεις συντροφικότητα χρειάζεται να κόψεις από την αυτονομία σου. Αυτό που χάνεις από αυτονομία το κερδίζεις σε συντροφικότητα. Αν θέλεις να διατηρήσεις την αυτονομία σου στο ακέραιο και κάθε στέρψη της αυτονομίας σου την λες καταπίεση, τότε θα πρέπει να μάθεις να ζεις μόνος γιατί «ακέραια αυτονομία» θα πει μοναξιά. Στο βαθμό που θέλεις να έχεις έναν σύντροφο, χρειάζεται να είσαι πρόθυμος να του αφιερώσεις χρόνο. Τον χρόνο αυτό θα χρειαστεί μοιραία να τον κόψεις από κάπου. Αν δεν είσαι πρόθυμος να δημιουργήσεις χρόνο για τον σύντρόφό σου, είναι δύσκολο να αποκτήσεις ή να διατηρήσεις μια συντροφική σχέση.

3. Η σχέση Εξαρτημένης αποξένωσης

Το βασικό χαρακτηριστικό (σκίτσα 4,8) αυτής της σχέσης είναι, δύο άτομα επιφανειακά ανεξάρτητα, με μια αποξενωμένη σχέση, αλλά κατά βάθος ανίκανα να ζήσουν μόνα τους. Η διαφορά του σκίτσου 4 από το 8 είναι στην 4 κανένας από τους δύο δεν έχει επίγνωση του πόσο εξαρτημένος είναι από τον άλλο, ενώ στην 8 ο ένας από τους δύο έχει επίγνωση την εξάρτησης του.

Πιστεύουμε ότι η πλειοψηφία των ζευγαριών ανήκει σ' αυτή την κατηγορία σχέσεων. Δύο άτομα που νιώθουν συναισθηματικά μόνα, παραμένουν ο ένας με τον άλλον. Μπορεί μάλιστα ο ένας από τους δύο (ή και οι δύο) να έχουν και μια δεύτερη εξωσυζυγική σχέση, η οποία

είναι το λάδι που γρασάρει τη σκουριασμένη μηχανή της σχέσης του. Είναι φανερό ότι για να καταλήξουν τα άτομα σε μια τέτοια σχέση θα έχουν έντονους και τους δύο φόβους - της ισοπέδωσης και της εγκατάλειψης. Το περίεργο με αυτού του είδους τις σχέσεις είναι ότι αντέχουν στο χρόνο, με μια σειρά από χωρισμούς και επανασυνδέσεις, γεγονότα που κανείς από το κοντινό περιβάλλον δεν τα παίρνει στα σοβαρά, εκτός από αυτούς τους ίδιους.

Βέβαια στα ζευγάρια αποξενωμένης εξάρτησης δεν είναι δύσκολο να πείσεις τον εγκαταλείποντα να επιστρέψει στο σπίτι του. Αφού του περάσει ο θυμός αρχίζει να σκαρφαλώνει πάνω του ο φόβος της εγκατάλειψης. Σκέφτεται «Ας μην το παρατραβήξω κι άλλο το σκοινί γιατί μπορεί στο διάστημα που είμαστε χώρια να θρει κάποιον άλλον». Επιστρέφει λοιπόν δριαμβευτικά με ένα «έχε χάρη που σ' αγαπώ» ή «για το καλό του παιδιού» και η ζωή συνεχίζεται. Τα ζευγάρια αυτού του είδους δίνουν την εντύπωση ότι είναι συνδεδεμένα μ' ένα κοντάρι. Όταν ο ένας πλησιάζει ο άλλος απομακρύνεται και όταν απομακρύνεται ο άλλος τρέχει ζωπίσω του. Έτσι η απόσταση μεταξύ τους παραμένει σταθερή (αποξένωση) ενώ ταυτόχρονα είναι και οι δυο δεμένοι πάνω στο κοντάρι (εξάρτηση).

Στη συνέχεια θα εξετάσουμε αυτό που ονομάζουμε ισορροπημένη σχέση, σχέση στην οποία το ζευγάρι κατάφερε να έχει ανάμεσά του την ιδανική απόσταση που επιτρέπει επαφή ανάμεσα χωρίς ταυτόχρονα να εμποδίζει την αυτονομία. Τα σκίτσα 3,7,9 και 10 απεικονίζουν τέτοιες σχέσεις. Η ιδανική απόσταση στα ζευγάρια δεν είναι μια και μοναδική για όλους τους ανθρώπους. Το κοινό χαρακτηριστικό σε όλα αυτά τα

σκίτσα είναι ότι και τα δύο άτομα ακουμπάνε μεταξύ τους ενώ ταυτόχρονα έχουν και από ένα χέρι ελεύθερο.

Το ερώτημα εδώ είναι πως επιτυγχάνεται η απόσταση ανάμεσα στα άτομα που τους επιτρέπει να έχουν και συντροφικότητα και αυτονομία. Πως επιτυγχάνεται μια τέτοια σχέση; Τι είναι αυτό που θέλουμε αναζητώντας σύντροφο. Τι γάχνουμε. Υπάρχουν Τεχνικές Προδιαγραφές συντρόφων;

Κάθε άνθρωπος που σκέφτεται να αγοράσει ένα αυτοκίνητο, θέλει να καταφέρει να διαλέξει το καλύτερο που υπάρχει στην αγορά στην τιμή που είναι διατεθειμένος να πληρώσει. Προκειμένου να κάνει αυτή την εκλογή αρχίζει τις συγκρίσεις με βάση ορισμένα κριτήρια: Και το απόλυτα καλύτερο γι' αυτό είναι μάλλον ένα κατάλληλο για τις δικές του ανάγκες.

Αν φανταστούμε τώρα ότι υπάρχουν καταστήματα που πουλάνε συντρόφους. Για να μπορέσει κάποιος να διαλέξει τον κατάλληλο σύντροφο θα χρειαστεί να έχει υπόψη του ορισμένα χαρακτηριστικά που θα χρησιμοποιήσει σαν κριτήρια προκειμένου να κάνει την εκλογή του. Επειδή όμως χαρακτηριστικά, όπως καλός, εμφανίσιμος, έμπιστος είναι πολύ γενιά και υποκειμενικά. Θα ήταν δύσκολο για τον πωλητή να καταλάβει τι εννοούμε.

Άρα είναι πολύ δύσκολο να ξεκαθαρίσουμε ποια είναι τα δικά μας κριτήρια για έναν σύντροφο, ποιες είναι οι προσδοκίες μας απ' αυτόν, τι γάχνουμε. Και για να απαντήσουμε σ' αυτές τις ερωτήσεις χρειάζεται να

ξέρουμε τις ανάγκες μας από ένα σύντροφο. Αν δεν ξέρεις τι θέλεις, λοιπόν πως θα βγεις να τον γάξεις.

Μπορούμε να δώσουμε έναν κατάλογο κριτηρίων όπως εμφάνιση, οικονομική θέση, μορφωτικό επίπεδο, βαθμός αυτονομίας, πολιτική τοποθέτηση κλπ. τα οποία χωρίζουμε σε 3 κατηγορίες. 1. Εξωτερικά κριτήρια 2. Χαρακτηριστικά προσωπικότητας 3 Απόψεις

Ο κατάλογος αυτός δίνεται όχι γιατί καλύπτει όλα τα κριτήρια αλλά για να εξηγήσουμε τι εννοούμε όταν λέμε ότι χρειάζεται να ξεκαθαρίσουμε τις προσδοκίες μας από έναν σύντροφο. Βέβαια δεν υπάρχουν σωστά και λάθος κριτήρια. Έτσι όταν ξεκαθαρίσουμε ποια είναι τα κριτήρια μας πρέπει να αναρωτηθούμε πότε τα δημιουργήσαμε και από που; Στα 14 στα 15 στα 17; Από βιβλία, από παραμύδια, από τον κινηματογράφο;

Αξίζει πραγματικά να γάξει κανείς να βρει πως κατέληξε σ' αυτά τα κριτήρια που έχει σήμερα και όχι κάποια άλλα. Δηλ. τίθονται 3 ερωτήματα στα οποία πρέπει να απαντήσουμε. 1. Ποιες είναι οι προσδοκίες μου από ένα σύντροφο; 2. Πότε και πως δημιούργησα αυτές τις προσδοκίες; 3. Είναι ρεαλιστικές οι προσδοκίες μου αυτές;

Το τρίτο ερώτημα θεωρείται αρκετά σημαντικό και γι' αυτό αναλύεται ξεχωριστά.

Αν υποθέσουμε ότι γνωρίζουμε τι γάχνουμε τι περιμένουμε από ένα σύντροφο. Στην πορεία της ζωής μας γνωρίσαμε κάποιον και φανταστήκαμε ότι τελικά αυτός είναι ο άνθρωπος που τόσο καιρό

γάχναμε, για να ανακαλύψουμε αμέσως μετά ότι και πάλι απογοητευτήκαμε.

Έτσι σύμφωνα με τον Berne μια τέτοια δυσκολία έχει τις ρίζες της σ' ένα σενάριο ζωής, που μερικά άτομα νιώθουν υποχρεωμένα να ακολουθούν, όπως ακριβώς ο ηθοποιός ακολουθεί τον ρόλο που υπαγορεύει το σενάριο του.

Το πιο διαδεδομένο σενάριο, στο οποίο μια γυναίκα δυσκολεύεται να βρει άντρα της αρεσκείας της γιατί περιμένει «το πριγκιπόπουλο» είναι το παραμύθι της «Ωραίας Κοιμωμένης». Το πριγκιπόπουλο δεν είναι μια αυταπάτη γιατί είναι πιθανό με τον νόμο των πιθανοτήτων να βρει κάποτε έναν τέτοιο άντρα, όπως είναι δυνατό να πιάσει 13αρι στο Προπο ή να έχει ένα καρρέ του άσσου στο πόκερ. Οι πιθανότητες είναι σπάνιες όχι μυθικές. Όντως συμβαίνουν...

Ένα πρακτικό πρόβλημα όμως σ' ένα τέτοιο σενάριο είναι ότι, αν συμβεί η ωραία κοιμωμένη να βρει τον πρίγκιπά της, συνήθως νιώθει κατώτερή του και έτσι είναι υποχρεωμένη να του βρίσκει συνεχώς ελαττώματα και να τον κατηγορεί για να μπορέσει έτσι να τον φέρει στα μέτρα της. Το αποτέλεσμα είναι να φτάσει εκείνος να παρακαλά να την ξαναπάρει ο ύπνος. Από την άλλη μεριά αν βουλευτεί με κάτι λιγότερο από τον πρίγκιπα, θα νιώθει εξαπατημένη και θα τα βάλει μαζί του έχοντας παράλληλα και το νου της μήπως περάσει και ο πρίγκιπας...

(Eric Berne What do you say after you say hello? Σελ. 49-51)

Αν πούμε ότι τελικά υπάρχει αυτός ο περιβόητος «ιδανικός» σύντροφος που χρόνια περιμένεις και ότι έσπασε ο «διάολος το ποδάρι

του» και τον συναντάς. Αν είναι πραγματικά τόσο ιδανικός και τέλειος γιατί να διαλέξει εσένα; Πιστεύουμε πραγματικά ότι είμαστε τόσο ιδανικοί και τέλειοι σύντροφοι που δικαιωματικά να μας αξίζει ο πρίγκιπας. Να το πιστεύουμε πραγματικά όχι να το λέμε στους άλλους.

«Θέλω να μ' Αγαπάει»

Πολλοί άνθρωποι λένε: «Εγώ ούτε προδιαγραφές βάζω, ούτε το τέλειο μάχνω, ούτε τίποτα απ' όλα αυτά. Το μόνο που θέλω είναι έναν άνθρωπο να τον αγαπάω και να μ' αγαπάει». Τι είναι όμως αγάπη; Αυτό βέβαια είναι ένα θέμα ανεξάντλητο και πολλά έχουν γραφτεί γι' αυτό. Ας δούμε τι λέει ο L. Benson και περιλαμβάνει ο Mc Cary στο βιβλίο του Human Sexuality. «Το σ' αγαπώ μπορεί να έχει τόσο υποκειμενικό νόημα που οι άνθρωποι να χρησιμοποιούν τις λέξεις αυτές με τελείως διαφορετικούς τρόπους. Σ' αγαπώ για κάποιον μπορεί να σημαίνει «σε χρειάζομαι» ή «χρειάζομαι να με χρειάζεσαι». Για κάποιον άλλον μπορεί να σημαίνει «θέλω να με παραδέχεσαι» ή «θέλω να σε ελέγχω». Για κάποιον άλλον πάλι «θέλω να εξαρτιέμαι από σένα» ή «θέλω να εξαρτιέσαι από μένα». Μπορεί ακόμη να σημαίνει «σ' επιθυμώ σεξουαλικά» ή «θαυμάζω μερικά πράγματα πάνω σου και θα 'θελα να τα έχω για τον εαυτό μου». Ακόμη μπορεί να σημαίνει «θέλω να εκμεταλλευτώ εσένα και τα ταλέντα ή τη φήμη σου για του δικό μου όφελος». Η «Σ' αγαπώ» μπορεί να σημαίνει «σέβομαι, θαυμάζω και αγαπώ αυτό που είσαι και θέλω να σε βοηθήσω να συνεχίσεις να αναπτύσσεσαι και να ωφελείσαι - δηλ. να γίνεις»

Έστω όμως κι αν δεν είμαστε ξεκάθαροι στο τι εννοούμε όταν λέμε «σ' αγαπώ» εντούτοις ξέρουμε καλά τι εννοούμε όταν λέμε «θέλω να μ' αγαπάς». Θέλουμε δηλ. ο σύντροφος μας να μας δέχεται όπως είμαστε, χωρίς να υποχρεώνεται να προσποιείται. Πολύ απλό στα λόγια. Δύσκολο όμως στην πράξη.

Προτερήματα και Ελαττώματα

Μια και μιλάμε για προδιαγραφές συντρόφων, ας ρίξουμε μια ματιά στο δέμα των προτερημάτων και των ελαττωμάτων ενός ανθρώπου.

Οι Ψυχολόγοι Ables και Brandsma στο βιβλίο τους *Therapy For Couples* San Francisco, California, Jossey - Bass Inc Publishers, 1977 αναφέρουν «Ο κάθε άνθρωπος έχει ορισμένα χαρακτηριστικά, τα οποία θα μπορούσαν να θεωρηθούν και σαν προτερήματα αλλά και σαν ελαττώματα, ανάλογα με την περίπτωση, τον άνθρωπο που τα κρίνει και την διάθεσή του» (σελ. 89).

Κάθε χαρακτηριστικό μας έχει δύο όψεις. Η μία είναι τα προτερήματα αυτού του χαρακτηριστικού και η άλλη τα ελαττώματα του. Κάθε χαρακτηριστικό δηλ. περιέχει και καλά και κακά. Άλλωστε υπάρχει και το γνωστό ρητό: Ουδέν κακόν αμιγές καλού και αντίστροφα.

Υπάρχουν πολλά «περιζήτητα χαρακτηριστικά» που πολύς κόσμος γάχνει για να διαλέξει σύντροφο. Πρέπει όμως να καταλάβουμε πόση ωφέλεια κρύβει η άποψη ότι υπάρχουν χαρακτηριστικά με σκέτα προτερήματα και άλλα με σκέτα ελαττώματα. Αυτό που συνήθως μας τραβάει σ' έναν άνθρωπο δεν αποκλείεται αργότερα να γίνει ο μεγάλος

μπελάς μας. Ας δώσουμε εδώ ένα παράδειγμα χαρακτηριστικού κάποιου ανθρώπου για να κατανοήσουμε τα παραπάνω.

Χαρακτηριστικό: Η Παιχνιδιάρα

Είναι πολύ διασκεδαστική και χαριτωμένη

Φλερτάρει συνέχεια

Σου φτιάχνει τη διάθεση

Σου ῥχεται να την πνίξεις όταν δεν εννοεί να καταλάβει πως η περίπτωση Δε σπκώνει αστεία

Αναζητώντας τη λύση

Μέχρι τώρα έχουμε ξεκαθαρίσει ότι μια ισορροπημένη σχέση είναι εκείνη που επιτρέπει στα δύο άτομα να έχουν το καθένα αυτονομία και παράλληλα η μεταξύ τους απόσταση είναι τέτοια που να υπάρχουν οι προϋποθέσεις επαφής, δηλαδή συντροφικότητας. Παραμένει ακόμα όμως ερωτηματικό το πως μπορεί στην πράξη να επιτευχθεί μια τέτοια απόσταση. Όπως είδαμε η απόσταση αυτή μπορεί να ποικίλει από σχέση σε σχέση ανάλογα με τις ανάγκες των ατόμων. Δεν είναι δηλαδή μια και μοναδική η απόσταση που οδηγεί στη χρυσή τομή της ισορροπημένης σχέσης.

Όπως είναι λοιπόν λογικό, δεν μπορεί να υπάρχει ένας και μοναδικός τρόπος να πετύχουμε αυτή την ισορροπία. Ας δούμε την άποψη του J. Greenwald που έχει γράψει για το θέμα αυτό.

Η Δημιουργική Συντροφικότητα

Ο J. Greenwald, στο βιβλίο του *Creative intimacy* (Δημιουργική Συντροφικότητα), μιλάει για δύο είδη σχέσης: Την Αναπτυσσόμενη και την Τοξική. Και βάζει το ερώτημα: «Πως ξέρω ποιου είδους είναι η δική μου σχέση;». Προκειμένου ν' απαντήσει κανείς σ' αυτό το ερώτημα, ο συγγραφέας παραθέτει μια σύγκριση ανάμεσα σε 32 στοιχεία που τα θεωρεί κριτήρια του είδους της σχέσης που έχει κανείς. Διαλέγω τα κυριότερα από τα σημεία αυτά ακολουθώντας την αρίθμηση του ίδιου του Greenwald, ώστε να πάρουμε μια γεύση από τις απόψεις του για το τι είναι τοξικό και τι αναπτυσσόμενο στοιχείο σε μια σχέση:

Συντροφική σχέση: Νιώθω μια αίσθηση αρμονίας και αποδοχής όταν είμαι με τον σύντροφό μου;

ή

Κυρίως ελπίζω κάποτε να νιώσω έτσι, ενώ στην πραγματικότητα υποφέρω από πολύ υπερένταση, συγκρούσεις και απογοητεύσεις;

Συντροφική σχέση: Βλέπω τον εαυτό μου σαν ένα ολοκληρωμένο άτομο, που μέσα από μια σχέση ζητώ να εμπλουτίσω τη ζωή μου προσθέτοντας νέες διαστάσεις;

ή

Περιμένω από το σύντροφό μου να καλύγει τα κενά μου γιατί χωρίς αυτόν νιώθω «μισός άνθρωπος»;

Συντροφική σχέση: Αναπτύσσεται η σχέση μας προς νέες περιοχές ενδιαφερόντων;

ή

Είναι η σχέση μας ρουτίνα και συνεχής μονοτονία;

Είναι η σεξουαλική μας σχέση μια αμοιβαία έκφραση αγάπης και ενός δεσίματος που εξελίσσεται διαρκώς;

ή

Το σεξ είναι κυρίως μια φυσική ικανοποίηση;

Νιώθω ασφάλεια και εμπιστοσύνη με το σύντροφό μου;

ή

Είναι γεμάτος ακαθόριστα συναισθήματα καχυποψίας προς το σύντροφό μου και νιώθω την ανάγκη να βρίσκομαι σε επιφυλακή;

Μου αρέσει να αφιερώνω χρόνο και ενέργεια στη σχέση μας;

ή

Νιώθω πως η σχέση μας δεν μου αφήνει χρόνο για άλλες δραστηριότητες και σχέσεις;

Αναγνωρίζω πως είναι φυσιολογικό να υπάρχουν φορές που ο σύντροφός μου μπορεί να νιώθει εχθρικά απέναντί μου και να είναι γυχρός και απομακρυσμένος, χωρίς να θεωρήσω ότι κινδυνεύει ολόκληρη η σχέση μας;

ή

Πιστεύω πως η συντροφικότητα θα πει «διαρκής επαφή» μεταξύ μας, ανεξάρτητα από το πόσο διαφορετικά συναισθήματα και ανάγκες μπορεί να έχουμε κάποια στιγμή;

Υπάρχει ένας διαρκής διάλογος ανάμεσά μας που να εκφράζει την διαρκώς αναπτυσσόμενη συντροφικότητά μας;

ή

Ζούμε με την γευδαίσθηση ότι μια συντροφική σχέση, αφού επιβίωσε για ένα χρονικό διάστημα, μετά κυλά μόνη της;

Γνωρίζω τις ανάγκες του συντρόφου μου και νοιάζομαι για την ικανοποίησή τους;

ή

Κρατάω μια στάση που λέει «πρόβλημά σου» και δείχνει ένα πολύ μέτριο ενδιαφέρον για το άτομό του;

Μοιραζόμαστε ελπίδες και σχέδια για το μέλλον;

ή

Ασχολούμαστε μόνο με το παρόν και δεν νοιαζόμαστε να μοιραστούμε τις σκέψεις και τα σχέδιά μας για το μέλλον;

Νομίζουμε πως τα σημεία που διαλέξαμε από τον Greenwald είναι αρκετά για να σχηματίσουμε μια εικόνα γύρω από το τι θεωρεί ο συγγραφέας Δημιουργική Συντροφικότητα. Οι περισσότεροι από μας έχουμε ήδη καταλάβει ότι ούτε το πολύ κοντά, ούτε το πολύ μακριά μπορεί να οδηγήσει σε μια ισορροπημένη σχέση. Αυτό δεν είναι όμως αρκετό για να δημιουργήσει κανείς μια τέτοια σχέση. Χρειάζεται μια

συγκεκριμένη συμπεριφορά και από τις δύο πλευρές και εκεί είναι που κολλάμε οι περισσότεροι. Ποια είναι αυτή η συμπεριφορά;

Σύμφωνα λοιπόν με τον Greenwald, η συμπεριφορά που οδηγεί σε μια ισορροπημένη σχέση απαρτίζεται από τα παρακάτω στοιχεία:

Στέκομαι δίπλα στο σύντροφό μου, χωρίς να κρέμομαι απ' αυτόν

Δείχνω έμπρακτα ότι νοιάζομαι για τον άλλον

Δίνω, από επιθυμία να προσφέρω και αντλώ χαρά από την προσφορά μου

Φροντίζω η σχέση μας να εξελίσσεται συνεχώς προς νέες περιοχές ενδιαφερόντων

Βλέπω το σεξ σαν έναν τρόπο να εκφράσουμε αγάπη ο ένας στον άλλον

Νιώθω αυθόρμητα την επιθυμία η σχέση μας να είναι αποκλειστική, όχι επειδή μου το επιβάλλει ο σύντροφός μου αλλά επειδή το θέλω εγώ

Έχω εμπιστοσύνη στο σύντροφό μου και νιώθω ασφαλής μαζί του

Είμαι πρόθυμος να ξοδεύω χρόνο και ενέργεια για την σχέση μας

Θεωρώ φυσιολογικό να υπάρχουν και αρνητικά συναισθήματα μεταξύ μας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η σχέση μας βρίσκεται σε κίνδυνο

Έχουμε κοινά σχέδια που καλύπτουν τις ανάγκες και των δυο μας

Έχουμε και ξεχωριστά ενδιαφέροντα, αλλά τα συζητάμε

Έχουμε συνεχή διάλογο: Ανταλλάσσουμε απόψεις, συζητάμε για τους φόβους μας και για τις ανασφάλειές μας, καθώς και για τα ατομικά μας όνειρα

Ζητάει καθαρά ο ένας από τον άλλον αυτό που θέλει χωρίς να κάνει κόλπα, μανούβρες ή να εκμεταλλεύεται συναισθηματικά τον άλλον

Έχουμε κοινά μελλοντικά σχέδια

Το πρωταρχικό κίνητρο που με κρατάει μέσα στη σχέση είναι η αγάπη μου για το σύντροφό μου και όχι άλλα συμφέροντα ή φόβοι.

Συντροφικότητα και Επικοινωνία

Ένα βασικό και πολύ συνηθισμένο φαινόμενο στις επικοινωνίες είναι ότι, πολλές φορές, μήνυμα που εστάλη δεν είναι απαραίτητα και μήνυμα που ελήφθη. Μ' άλλα λόγια κάτι που λέμε στον άλλον δεν είναι σίγουρο ότι θα το καταλάβει όπως εμείς το εννοούσαμε. Για παράδειγμα λέμε: «η Άννα έβγαλε το πουκάμισο του Γιώργου». Αν σίγουρα κάποιος κατάλαβε τι εννοούμε ας μας απαντήσει στο ερώτημα, ποιος φορούσε το πουκάμισο. Έτσι όπως είναι γραμμένη η φράση θα μπορούσε να το φορά ο Γιώργος και η Άννα να του έβγαλε θα μπορούσε όμως να φοράει η Άννα ένα πουκάμισο που ανήκει στο Γιώργο. Αν τώρα συνέβαινε η Άννα και ο Γιώργος να είναι κουμπάροι, καταλαβαίνουμε πόσο καθοριστικό ρόλο θα έπαιζε για τη σχέση του ζευγαριού το τι καταλαβαίναμε από τη φράση.

Η θεωρία για τις ανθρώπινες επικοινωνίες λέει πως κάθε φορά που μιλάμε, στέλνουμε τουλάχιστον δύο μηνύματα. Ποτέ ένα και μόνο ένα.

Το ένα μήνυμα είναι τα λόγια μας και το άλλο είναι ο τρόπος με τον οποίο λέμε αυτά που λέμε. Μπορεί τα λόγια μας να λένε ένα πράγμα και το ύφος μας, ο τόνος της φωνής μας, οι χειρονομίες μας να λένε κάτι άλλο. Έτσι τα προβλήματα στην επικοινωνία είναι κυρίως δύο: Το πρώτο έχει να κάνει με το περιεχόμενο αυτών που λέμε. Συμβαίνει άλλα να λέμε και άλλα να καταλαβαίνει ο απέναντι. Το δεύτερο αφορά τον τρόπο με τον οποίο λέμε κάτι. Πολλές φορές άλλα λέμε και άλλα εννοούμε με το ύφος μας.

Το συμβόλαιο μιας Σχέσης

Σύμφωνα με τον ψυχίατρο Clifford Sager η σχέση ενός ζευγαριού βασίζεται πάνω σ' ένα άγραφο συμβόλαιο που έχει διαμορφωθεί ανάμεσα στα δύο άτομα στα πρώτα στάδια της σχέσης τους. Το συμβόλαιο αυτό αφορά όλες τις πτυχές της σχέσης: από το πως παίρνονται οι αποφάσεις, μέχρι το τι είναι αποδεκτό και τι δεν είναι ανάμεσα τους στο σεξ. Συχνά τα ζευγάρια υποφέρουν γιατί ο καθένας από τους δύο έχει ένα διαφορετικό άγραφο συμβόλαιο στο νου του από εκείνο που έχει ο άλλος.

Η κοινωνιολόγος Jessie Bernard στο βιβλίο της «Το μέλλον του γάμου» μιλάει για τον «γάμο του» και τον «γάμο της».

Στο άγραφο αυτό συμβόλαιο, υπάρχουν κομμάτια που το άτομο τα εκφράζει, και κομμάτια που δεν τα εκφράζει καθαρά στον σύντροφό του.

Μια πηγή λοιπόν για τα προβλήματα ενός ζευγαριού μπορεί να είναι μια διαφωνία όσον αφορά μερικούς κανόνες του άγραφου συμβολαίου,

την οποία τα δύο άτομα αγνοούν μια και είναι πιθανό η διαφωνία αυτή να βρίσκεται γύρω από κανόνες που δεν συζητούνται ανάμεσα στους δύο.

Ένα συμβόλαιο όμως ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, είτε γραφτό, είτε άγραφο, καλύπτει σε γενικές γραμμές τις ανάγκες αυτών που το δημιούργησαν σε μια δεδομένη χρονική στιγμή. Όπως περνάνε τα χρόνια όμως, αλλάζουν και οι συνθήκες της ζωής αλλά και τα ίδια τα άτομα. Μερικοί κανόνες μπορεί να είναι αποτελεσματικοί, μερικοί άλλοι όμως μπορεί να μην ανταποκρίνονται στην τωρινή πραγματικότητα του.

Γίνεται λοιπόν αναγκαίο τα δύο άτομα να ανανεώσουν το μεταξύ τους συμβόλαιο. Συχνά όμως αυτό δεν γίνεται γιατί υπάρχει ένας άλλος άγραφος κανόνας που λέει «δεν συζητάμε τους άγραφους κανόνες της σχέσης μας» ή «δεν συζητάμε τους ούτε το ότι δεν συζητάμε τους άγραφους κανόνες της σχέσης μας». Να λοιπόν γιατί το άγραφο συμβόλαιο της σχέσης δεν ανανεώνεται.

Έχουμε λοιπόν ένα παλιό συμβόλαιο στηριγμένο σε παλιές ανάγκες που καλείται να ικανοποιήσει καινούργιες ανάγκες που προέκυψαν με το πέρασμα του χρόνου και την αλλαγή των συνθηκών της ζωής.

Η Virginia Satir στο βιβλίο της πλάθοντας ανθρώπους ασχολείται με τους άγραφους αυτούς κανόνες. Παρόλο που πιάνει το θέμα των κανόνων μέσα στα πλαίσια της οικογένειας οι ιδέες της μπορεί να είναι χρήσιμες και στη δυαδική σχέση. Αναφέρουμε μερικά αποσπάσματα: «Για να βρείτε ποιοι είναι οι κανόνες στην οικογένεια σας, κάθησε όλα τα μέλη της οικογένειας και απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις:

Ποιοι είναι οι τρέχοντες κανόνες σας. Στο σημείο αυτό κάποιος εκτελεί χρέη γραμματέα και θα καταγράφει τους κανόνες, αλλά θα ήταν καλό να αποφευχθούν οι συζητήσεις για το αν είναι ή δεν είναι σωστοί ή αν ακολουθούνται ή όχι. Κάντε την άσκηση με το πνεύμα της αναζήτησης σαν να γάχνετε στην παλιά σοφίτα για να βρείτε τι υπάρχει εκεί μέσα. Αφού βρείτε και καταγράψετε τους κανόνες που η οικογένεια σας πιστεύει ότι έχετε πηγαίνετε στην επόμενη φάση. Προσπαθήστε να ανακαλύψετε ποιοι από τους κανόνες σαν είναι σύγχρονοι και ποιοι απηρχαιωμένοι. Τώρα αναρωτηθείτε αν οι κανόνες σας παίζουν βοηθητικό ρόλο ή αν σας αποπροσανατολίζουν. Τι θέλετε να πετύχετε με τους κανόνες αυτούς; Τι προβλέψεις έχετε κάνει για αλλαγές στους κανόνες σας; Σε ποιόν επιτρέπεται να ζητάει αλλαγές; Πως δημιουργούνται οι κανόνες στην οικογένεια σας; Μήπως τους φτιάχνει μόνο ο ένας; Είναι ο ισχυρότερος, ο γηραιότερος, ο γλυκύτερος ο πιο αδύνατος που φτιάχνει τους κανόνες; Μήπως τους αποκτάτε από βιβλία; Από τις οικογένειες όπου μεγάλωσαν οι γονείς της οικογένειας; Από ου προέρχονται οι κανόνες σας;

Όπως επίσης: Τι επιτρέπεται να λέτε από όσα ακούτε και βλέπετε μέσα στην οικογένεια σας; Σε ποιόν επιτρέπεται να τα λέτε; Τι κάνετε όταν διαφωνείτε με κάποιον ή κάτι; Επιτρέπεται να ρωτάτε όταν δεν καταλαβαίνετε; Πως ρωτάτε;» (σελ. 69).

Πέρα λοιπόν από μια αποτελεσματική επικοινωνία φαίνεται πως ένα ξεκαθάρισμα των κανόνων του άγραφου συμβολαίου μιας σχέσης, είναι ένα ακόμη βήμα για να πετύχουμε την χρυσή τομή.

Η Υποστήριξη των δικαιωμάτων

Για να χτίσουμε μια σχέση στην οποία υπάρχει ισορροπία ανάμεσα στην αυτονομία και τη συντροφικότητα είναι και η ανάγκη του καθένα από τους δύο να εκφράσει τις ανάγκες του, τις δυσαρέσκειες του και να υποστηρίζει τα δικαιώματά του. Εκείνος που στο όνομα της αγάπης δεν εκφράζει τις δυσαρέσκειες του στο σύντροφο για να μην τον δυσαρεστήσει, και ταυτόχρονα δεν εκφράζει τις επιθυμίες του για να μην πιέσει το σύντροφό του, γίνεται «ωρολογιακή βόμβα» που κάποτε θα εκραγεί.

Χρειάζεται λοιπόν να εκφράζουμε τις δυσαρέσκειες μας έγκαιρα με τρόπο που να μην το εισπράττει ο άλλος σαν κατηγορία καθώς επίσης να εκφράζουμε τις προτιμήσεις και τις επιθυμίες μας χωρίς να εκλαμβάνονται σαν τελεσίγραφα.

9. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Δεν επικοινωνώ με τους άλλους γιατί δεν επικοινωνώ με τον εαυτό μου. Στις συζητήσεις στις απόπειρες διαλόγου οι συνομιλητές κρατούν, συνήθως στάση αμυντική με αποτέλεσμα ή την ανοιχτή ρήξη ή την απομάκρυνση από τον άλλο ή το συμβιβασμό. Πλησιάζει λοιπόν κανείς για να πει κάτι, που εκείνη τη στιγμή του φαίνεται απόλυτα δικαιολογημένο. Ο άλλος δεν καταλαβαίνει κι αυτό τον θυμώνει. Δεν συνειδητοποιεί εύκολα κανείς πόση σύγχυση επικρατεί μέσα του αναφορικά με την εικόνα που έχει για τον εαυτό του και για τις ανθρώπινες σχέσεις.

Συνήθως διαγράφουμε τα συναισθήματα του άλλου, διαγράφοντας έτσι τον ίδιο τον εαυτό μας. Γιατί πως είναι δυνατό να δεχτείς τα μηνύματα του συνομιλητή που έχεις διαγράψει. Έτσι το χάσμα επικοινωνίας είναι αναπόφευκτο.

Η έλλειψη εμπιστοσύνης, τα βιώματα ανταγωνιστικότητας και εκμεταλλευτικών διαθέσεων στη σύγχρονη ζωή μας υποχρεώνουν να είμαστε ιδιαίτερα επιφυλακτικοί, κουμπωμένοι, απρόθυμοι να αποκαλύψουμε στον άλλο τις βαθύτερες αμφιβολίες και τους φόβους μας. Και αυτό είναι δικαιολογημένος αφού σαν παιδιά προσπαθήσαμε να πούμε τις αλήθειες που βλέπαμε καθαρότερα απ' τους μεγάλους, εκείνοι όμως οι ίδιοι οι γονείς μας, μας κλείσανε το στόμα, δίνοντας μας ασυναίσθητα ένα μήνυμα: «μη λες πως αισθάνεσαι, δεν θα σε καταλάβει κανείς.»

Οι άνθρωποι δυσκολεύονται να συμφωνήσουν σε συγκεκριμένα θέματα που συζητούν, επειδή δεν έχουν αγγίξει και δεν έχουν ξεκαθαρίσει τα βαθύτερα αίτια της ασυνεννοησίας τους.

Η ανθρώπινη επικοινωνία διεξάγεται σε δύο επίπεδα συγχρόνως Cwatzlawidk 1967. Το πρώτο που ονομάστηκε επίπεδο περιεχόμενου αφορά το συγκεκριμένο και πραγματικό θέμα της συζήτησης. Το δεύτερο που ονομάστηκε επίπεδο της σχέσης, οι συνομιλητές εκπέμπουν μηνύματα ο ένας προς τον άλλο που αφορούν το πως ο ένας βλέπει τον άλλον και πως αισθάνεται γι' αυτόν. Η έκφραση του προσώπου, η στάση του σώματος, οι χειρονομίες, οι κινήσεις, ο τόνος και η ένταση της φωνής, καθώς και οι λέξεις που επιλέγονται είναι το μέσον με το οποίο διαβιβάζονται τα μηνύματα σ' αυτό το επίπεδο εκφράζουν θετικές στάσεις και συναισθήματα, λείπει η σύγκρουση, εκλείπουν οι εμπλοκές. Και τότε το πρώτο επίπεδο επικοινωνίας, τα μηνύματα εκπέμπονται και παραλαμβάνονται καθαρά.

Γιατί όμως δυσκολευόμαστε τόσο πολύ να επικοινωνήσουμε. Η κ. Χάρις Κατάκη στο βιβλίο της «οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής Οικογένειας» Εκδ. Κέδρος, 1984 αναφέρει «Η σύγχυση στο επίπεδο επικοινωνίας δεν είναι ασφαλώς άσχετη με τη σύγχυση στο κοινωνικό επίπεδο, είναι μια σχέση αλληλεπίδρασης» (σελ. 169).

Έτσι η κοινωνική ρύπανση εισδύει βίαια στα σπίτια μας. Εκεί την επαυξάνουμε μέσα στις στενές ανθρώπινες σχέσεις, την ξαναστέλνουμε στον κοινωνικό χώρο και η ανακύκλωση αυτή διογκώνει τη ρύπανση σε όλα τα επίπεδα. Και καθώς δεν έχουν διαμορφωθεί νέες δομές που να

δίνουν ένα πλαίσιο αναφοράς, αισθανόμαστε ξεκρέμαστοι και ευάλωτοι. Έτσι δεν μας μένει ίσως άλλο καταφύγιο από τις στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Όμως η μάχη, η άμυνα, η επίθεση και οι συμβιβασμοί, ορολογία στρατηγικής πολέμου έχει μεταφερθεί ανάμεσα σε συντρόφους, γονείς και παιδιά. Ο καθένας ταμπουρωμένος στις δέσεις του αντικρούει με πάθος τις δέσεις του άλλου - φταίει πάντα ο άλλος, εμείς έχουμε πάντα δίκιο.

Η οικογένεια αγωνίζεται μέσα από την επικοινωνία των μελών της να οργανώσει την αδιάκοπα αυξανόμενη πολυπλοκότητα, που χαρακτηρίζει τον κοινωνικό χώρο στον οποίο είναι ενταγμένη. Τα μέλη της οικογένειας για να επιβιώσουν ψυχολογικά, να βάλουν κάποια τάξη σε ό,τι αφορά τη σχέση τους με το κοινωνικό περιβάλλον. Πρέπει να επιλέξουν τι θα απορρίψουν και τι θα δεχτούν και πως τελικά θα ενεργήσουν σαν άτομα μέσα στις κοινωνικές ομάδες.

Η οργάνωση όμως των πληροφοριών που εισρέουν, απαιτεί εσωτερική οργάνωση. Ένα άτομο όμως δεν μπορεί να οργανώσει μόνο του στο κενό, τις πληροφορίες που αφορούν το ποιος είναι, που πάει και γιατί. Αυτό μπορεί να γίνει μέσα απ' τη συναλλαγή με τους γύρω του. Όλα τα ζωντανά συστήματα οργανώνονται μέσα από την αλληλεπίδραση τους με το περιβάλλον.

Αν εξετάσει κανείς την οικογένεια απ' αυτή την οπτική γωνία, δεν μπορεί παρά να παραδεχτεί, πως η ενδοοικογενειακή λειτουργική συναλλαγή και επικοινωνία είναι θέμα επιβίωσης για τα μέλη της. Αυτή η διαπίστωση εξηγεί ίσως την απελπισία και την οργή που αισθάνονται

τα μέλη της οικογένειας, όταν δεν καταφέρνουν να αλληλοβοηθηθούν, ενώ τότε ίσα, ίσα έχουν μεγαλύτερη ανάγκη ο ένας για τον άλλο.

Στο σημείο αυτό θα προσπαθήσουμε να εξηγήσουμε την έννοια της πολυπλοκότητας σχετικά με τα άτομα και τις ενδοοικογενειακές σχέσεις. Τους πολύπλοκους συσχετισμούς δηλ. που αφορούν το ποιος είμαι, που πάω, τι θέση έχουν οι άλλοι στη ζωή μου και γιατί. Τα μέλη της οικογένειας δυσκολεύονται να επικοινωνήσουν, επειδή αντιφατικά στοιχεία οικοδεωρίας συγκρούονται μέσα τους και παρεμβάλλονται στη συναλλαγή τους. Σε τρεις κατηγορίες θα μπορούσαμε να κατατάξουμε τα στοιχεία αυτά.

Η πρώτη αφορά, από τη μια μεριά, τις επιδιώξεις του ατόμου, τους προσωπικούς του δηλ. σκοπούς και στόχους, και από την άλλη, τους σκοπούς και στόχους της οικογένειας, πάνω στους οποίους βασίζεται η συμπόρευση των μελών της.

Η δεύτερη κατηγορία αφορά τις αξίες που καθορίζουν το ποιος είμαι, ποιος θα ήθελα ή θα ήθελε να είμαι και πως είμαι, ή πως θα ήθελα να είναι ή πως θα ήθελε να είναι οι οικογενειακές σχέσεις. Πολλές από τις διαφωνίες μας ανάγονται στα αντιφατικά «πρέπει» μας.

Η Τρίτη κατηγορία αφορά τους κοινωνικούς ρόλους που έχουμε σαν άντρες και γυναίκες και φυσικά τους ενδοοικογενειακούς μας ρόλους, του συντρόφου, του γονιού, του παιδιού.

Κανείς πια δε φαίνεται να ξέρει ποιος είναι ο ρόλος του. Τι περιμένει αυτός απ' τους άλλους και τι περιμένουν οι άλλοι απ' αυτόν σ' ότι αφορά την καθημερινή στάση και συμπεριφορά μέσα στην οικογένεια.

Κάτω από τις καθημερινές διαφωνίες, υποβόσκει η μόνιμη εσωτερική και διαπροσωπική σύγκρουση. Μαζί ή χωρίς τον άλλον; Τι θέλω εγώ από τη ζωή μου; Ποιος είναι ο σκοπός της ζωής μου και ποιος ο σκοπός της συμβίωσης μου με τον άλλο.

Έτσι η οικογένεια διαφωνεί σε καθημερινές και απλές αποφάσεις, ο ένας δεν δέχεται τις προτροπές, τις συμβουλές του άλλου, επειδή τα μέλη της δεν έχουν ξεκαθαρίσει γιατί βρίσκονται μαζί, τι θέλουν ο ένας από τον άλλο. Γιατί πως γίνεται να συμφωνήσουν όταν ο ένας αποδίδει στον άλλο διάθεση ανταγωνισμού και εκμετάλλευσης;

Έχουμε σίγουρα ακούσει ζευγάρια να παραπονιούνται, ότι δεν συμφωνούν με το σύντροφο τους σε συγκεκριμένα θέματα. Αν όμως η συζήτηση γυρίσει σε ουσιαστικά θέματα της ζωής - όπως γιατί παντρεύτηκαν, γιατί διάλεξαν το συγκεκριμένο άνθρωπο για σύζυγο- για τα οποία αποφάσισαν οι ίδιοι, αποκαλύπτεται πως οι επιλογές τους ή επιβλήθηκαν από άλλους ή έγιναν τυχαία. Άρα δεν ήξεραν τι ήθελαν οι ίδιοι, άρα και τι ζητούσαν από το σύντροφό τους.

Τέτοια θέματα στην δική μας κουλτούρα μέχρι πολύ πρόσφατα ήταν σε βασικές γραμμές λυμένα. Σύμφωνα με την οικοθεωρία του παραδοσιακού τρόπου ζωής, η κοινή πορεία, το «μαζί με την άλλον» ήταν δεδομένο, δεν το αμφισβητούσε κανείς. Η δέσμευση στην ανθρωπίνη ομάδα δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για αρμονική συναλλαγή και αλληλεπίδραση. Άλλωστε, η συνεργασία και το μοίρασμα αποτελούσαν αξίες πάνω στις οποίες βασιζόταν η συνύπαρξή τους. Δε δίσταζαν να προσφέρουν απλόχερα στον άλλο, γιατί η ανταπόδοση ήταν

εξασφαλισμένη. Η προσφορά του καθένα εξασφάλιζε αυτόματα την προσφορά των άλλων προς σ' αυτόν. Η συναλλαγή αφορούσε την καθημερινή ζωή. Το μοίρασμα των συναισθημάτων αφορούσε τις χαρές και λύπες της καθημερινότητας και ήταν αβίαστο, γιατί έλειπε η αίσθηση της δυσπιστίας. Και εκείνο που σίγουρα δεν αμφισβητούσε κανείς, ήταν η ίδια η αλληλεξάρτηση, το «γιατί είμαστε μαζί».

Σήμερα οι εμπλοκές στην επικοινωνία μας απορρέουν από την αμφισβήτηση και τις συγκρούσεις που αφορούν την κοινή μας πορεία με τους άλλους. Ερωτήματα όπως «με χρειάζεσαι;», «σε χρειάζομαι;», «τι μου δίνεις;», «τι έχω να σου δώσω;» είναι τα καυτά θέματα των συζητήσεων που μας απασχολούν σήμερα. Κουβέντες όπως «με διαγράφεις», «μου δημιουργείς ενοχές» κλπ. εκφράζουν την αγωνία μας να ξαναβρούμε τη συναισθηματική σιγουριά των μόνιμων, σταθερών αλληλεξαρτήσεων. Η ξεκάθαρη σχέση των ανθρώπων στον παραδοσιακό χώρο επέτρεπε την επίλυση αντικειμενικών προβλημάτων.

Ο σημερινός αστικός τρόπος ζωής όμως έχει χαρακτηριστικά όπως το σκόρπισμα, τη δυσκολία της κοινής πορείας, αλληλοσυγκρουόμενους και ασαφείς στόχους. Φυσικά η επικοινωνία ανάμεσα σε ανθρώπους, που αμφισβητούν την ίδια τους τη σχέση, αναπόφευκτα περιπλέκεται.

Συνηθίζουμε να ταυτίζουμε την έννοια της επικοινωνίας με το διάλογο, τη συζήτηση. Αυτό όμως είναι απλώς ένα από τα μέσα συναλλαγής μας με το περιβάλλον. Η συναλλαγή και η επικοινωνία με τους γύρω μας γίνεται με πολλούς τρόπους. Σε μια κουλτούρα σαν τη δική μας, ως πολύ πρόσφατα τα πάρε δώσε ήταν στενά συνυφασμένο με

την αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα μέλη του κύκλου δικών, για την επίτευξη του συλλογικού στόχου που ήταν η οικονομική επιβίωση και η βελτίωση των συνθηκών ζωής. Στον παραδοσιακό χώρο, τα «πρέπει» και τα «θέλω» δεν δημιουργούσαν διλήμματα στα άτομα και έτσι περιοριζόταν οι συγκρούσεις και δεν υπήρχε περίπτωση να δημιουργηθούν μέσα τους συναισθήματα «καταπίεσης». Το «θέλω» ξεχωριζόταν απ' το «πρέπει», οι προσωπικές επιθυμίες υποτάσσονταν στα «πρέπει» της ομάδας, της οποίας αποτελούσε και ο ίδιος μέλος.

Αυτά τα διλήμματα και οι συγκρούσεις είναι χαρακτηριστικά της πολυπλοκότητας και του κατακερματισμού της σύγχρονης ζωής.

Η βαθιά αίσθηση της αυτοδιαγραφής μέσα στις στενές οικογενειακές σχέσεις (δεν παίρνω αυτά που θέλω μέσα από τις σχέσεις μου με τον άλλο) εκφράζεται συχνά με μια επίμονη προσπάθεια να βεβαιωθούμε για το νοιάξιμο των άλλων, κρίνοντας από τα υλικά αγαθά και τις εξυπηρετήσεις που μας προσφέρουν.

Οι σημερινές συνθήκες μας στέρησαν τις ουσιαστικές, σταθερές βάσεις της συλλογικότητας. Τα υλικά αγαθά που ανταλλάσσουμε, έχουν πια μείνει χωρίς ουσιαστικό περιεχόμενο και περισσότερο σαν σύμβολα αυτού που ήταν κάποτε.

Στην οικογένεια που δημιουργείται από ένα ζευγάρι (πυρηνική οικογένεια) που παντρεύεται για να αποκτήσει παιδιά, το θέμα συζήτησης είναι τα παιδιά. Αλλά υπάρχει και θέμα συζήτησης με τα παιδιά, συμβουλές, προτροπές, απαγορεύσεις, είναι ο μονόδρομος της επικοινωνίας ανάμεσα σε γονείς και παιδιά. Οι διαφωνίες μεταξύ των

γονιών αφορούν τα παιδιά. Δεν μπορούν να συμφωνήσουν για το πως θα τα μεγαλώσουν. Οι διαφωνίες σ' αυτό το επίπεδο κουκουλώνουν τις συγκρούσεις, τις αμφισβητήσεις, τις ανικανοποίητες ανάγκες της δικής τους σχέσης.

Τι γίνεται όμως σήμερα; Οι νέοι ασφυκτιούν, αισθάνονται ότι είναι δέμα επιβίωσης γι' αυτούς να ξεφύγουν από την παγίδα των αποτελεσματικών σχέσεων και της χαοτικής επικοινωνίας που βίωσαν μέσα στη γονική οικογένεια. Η ηδελμημένα προκλητική ιδιοτυπία τους στη συμπεριφορά και τα λόγια τους, συχνά παρερμηνεύονται, γιατί περιοριζόμαστε στις επιφανειακές ενδείξεις και δεν ακούμε τα βαθύτερα μηνύματα. Όπως το ότι αγωνιούν να δημιουργήσουν ουσιαστική σχέση με τους γύρω τους, ότι φοβούνται τη μοναξιά και την αλλοτρίωση.

Την αγωνιώδη αναζήτηση των νέων για να αντικαταστήσουν τη στεία και καταπιεστική σχέση, που βίωσαν μέσα στις οικογένειες τους, μ' ένα άλλο είδος σχέση βασισμένη στην ειλικρίνεια, στην ισότητα και στη συναισθηματική επαφή, μας αποκάλυψε η έρευνα για τα αρραβωνιασμένα ζευγάρια που αναφέρει η Χ. Κατάκη στο βιβλίο της (σελ. 191)

Σύμφωνα με την έρευνα αυτή οι νέοι δίνουν ιδιαίτερη σημασία στο διάλογο. Ενώ όμως οι νέοι τόνιζαν τις προϋποθέσεις ενός εποικοδομητικού διαλόγου (ειλικρίνεια, ισότητα, συγκινησιακή συμμετοχή) στην πράξη η συνεργασία τους αποδείχτηκε δύσκολη, πολλές φορές αδύνατη. Η σύγχυση στη σχέση τους και τα αρνητικά τους συναισθήματα (έλλειψη εμπιστοσύνης, ανταγωνισμός) τους

εμπόδιζαν να φτάσουν στην ουσιαστική σχέση που λαχταρούσαν τόσο πολύ. Ενώ επιζητούσαν συναισθηματική αρμονία, πρόβαλλαν ατομικές ανάγκες και επιδιώξεις. Και οι ατομικές αυτές ανάγκες συγκρούονταν με την ανάγκη τους για κοινή πορεία. Για να κατορθώσουν να αλληλοβοηθούν πρέπει πρώτα απ' όλα να συνδιαλλαγούν. Να συζητήσουν και συνεννοηθούν τόσο για προσωπικούς όσο και τους κοινούς στόχους τους, τις αξίες τους, το τι θεωρούν σωστό και τι όχι και φυσικά τι περιμένει ο ένας από τον άλλο. Το ρόλο τους δηλ. μέσα στη σχέση. Τέτοιος όμως διάλογος είναι εφικτός μόνο όταν παραμεριστούν η δυσπιστία, ο φόβος και ο ανταγωνισμός.

Στο ερώτημα γιατί διάλεξαν τον συγκεκριμένο άνθρωπο για σύντροφο της ζωής τους, οι απαντήσεις τους περιορίζονταν σε ασαφή και γενικά χαρακτηριστικά του συντρόφου τους που πολύ λίγο σχετιζόταν με τις βασικές προϋποθέσεις για μια λειτουργική σχέση. Ακόμη κι όταν μιλούσαν για διαφωνίες σπάνια αναφέρονταν στα πραγματικά και ουσιαστικά θέματα που αφορούσαν το υπόβαθρο της σχέσης τους.

Πίσω απ' τις επιφανειακές διαφωνίες κρύβονται εσωτερικές και διαπροσωπικές συγκρούσεις, σχετικά με τα βασικά θέματα.

Στην έρευνα και οι δύο τόνιζαν τις αντιφάσεις του άλλου ή απέρριπταν τις θέσεις του, σπάνια όμως αναγνώριζαν τις δικές τους αντιφατικές αξίες και την εξίσου αντιφατική αντίληψη του ρόλου τους μέσα στη σχέση.

Απόπειρές για συνεννόηση συνδεόταν αναπόφευκτα με συναισθήματα αρνητικά (θυμό, πίκρα, απελπισία) άσχετο αν αυτά εκφράζοντας ανοιχτά

ή όχι. Η λύση βαδύτερων συγκρούσεων απαιτεί αμοιβαία εμπιστοσύνη και την πεποίθηση πως οι διαπιστώσεις και οι ομολογίες που θα αποτολμήσει κανείς Δε θα χρησιμοποιηθούν ως όπλα εναντίον του από τον άλλον. Αυτό το άνοιγμα είναι απαραίτητο να γίνει και από τους δύο για να καταφέρουν να επικοινωνήσουν αποτελεσματικά.

Από που όμως να αντλήσουν αυτή την εμπιστοσύνη; Το τι πραγματικά αισθάνεσαι, έμαδες από παιδί να το κρύβεις από τους δικούς σου. Έτσι ενώ μιλάνε τα νέα ζευγάρια για «μοίρασμα» δεν το αποτολμούν.

Αυτό που τελικά ζητούσαν από το σύντροφό τους ήταν κατανόηση. Μα τι να δεχτεί ο άλλος; Τι σύγχυση και τις αντιφάσεις που διαπιστώνει στη σκέψη του συντρόφου του; Οι νέοι ζητώντας κατανόηση ήδελαν στην ουσία να μην τους απορρίψει ο δικός τους άνθρωπος, όταν του αποκαλύγουν τις εσωτερικές βαδύτερες δυσκολίες τους.

Ο φόβος και οι αμφιβολίες για τη χρησιμότητα του διαλόγου που οι ίδιοι αποζητούσαν, εξηγεί ίσως το γεγονός ότι την πολυπόδητη «ψυχική επαφή» τη θεωρούσαν εφικτή μόνο σε καταστάσεις οι οποίες δεν απαιτούσαν διάλογο. Οι εκπρόσωποι της παλιότερης γενιάς συνδέουν την έμφαση που δίνουν οι νέοι στον έρωτα και τη σεξουαλική επαφή, με την αποχαλίνωση και έκλυση των ηδών της εποχή που δεν μπορούν να πετύχουν αλλιώς.

Μια άλλη βασική δυσκολία, που αντιμετώπιζαν τα ζευγάρια στην προσπάθεια τους να συνεννοηθούν, άμεσα συνδεδεμένη με το ρόλο του άντρα και της γυναίκας, ήταν το θέμα της ισότητας των φύλων. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν, πως μέσα στην γενική σύγχυση που

επικρατεί σε ότι αφορά τη σχέση του ζευγαριού, ή έννοια της ισότητας, με την ασάφεια της και τη συγκινησιακή φόρτιση, γίνεται αποπροσανατολιστική και διαιωνίζει φαύλους κύκλους αντί να βοηθάει να βγει η σχέση άντρα - γυναίκα από το αδιέξοδο.

Όταν μιλάμε για ισότητα συγχέουμε δομές και διεργασίες σε δύο διαφορετικά επίπεδα, το κοινωνικό και το ενδοοικογενειακό, οι οποίες, αν και αλληλένδετες, δεν είναι απαραίτητα ταυτόσημες. Η γυναίκα αγωνίζεται για τη χειραφέτησή της στο κοινωνικό επίπεδο με μαχητικές διεκδικήσεις. Στο επίπεδο όμως διαπροσωπικών σχέσεων το θέμα δεν είναι η ισότητα, αλλά η αμοιβαία αναγνώριση και άρση του κοινού αδιεξόδου, ώστε να εξασφαλιστεί μια σχέση λειτουργική και προωθητική.

Η εμπόλεμη όμως κατάσταση, η δυσπιστία και ο ανταγωνισμός δεν αφήνουν περιθώρια για συνεννόηση. Στην έρευνα, τα ίδια τα ζευγάρια συνειδητοποίησαν το αδιέξοδο και διατύπωναν ανησυχίες για την εξέλιξη της σχέσης τους. Διαισθάνονταν, ότι αν δεν γλιτώσουν από τον ανταγωνισμό, θα οδηγηθούν ή σε ρήξη και μοναξιά ή σε αλληπάλληλες εκρηκτικές και επώδυνες συγκρούσεις.

Τα νέα ζευγάρια λοιπόν μοιάζουν με συνοδηγούς που ξεκινούν για μια πορεία προς άγνωστη κατεύθυνση. Ούτε ο ένας ούτε ο άλλος ξέρουν που θέλουν να πάνε και ποιο δρόμο να ακολουθήσουν. Δεν έχουν αποδεχτεί ούτε ποιος θα αποφασίζει, ούτε ποιος θα κρατάει το τιμόνι. Οι εναλλακτικές λύσεις είναι προκαθορισμένες: ή ο ένας από τους δύο κάποια στιγμή θα εγκαταλείψει το όχημα ή θα γυρίζουν γύρω γύρω και

θα μένουν στάσιμοι. Ένας μόνο τρόπος υπάρχει για να βγουν απ' το αδιέξοδο, να συνεννοηθούν. Κι αυτό επιτυγχάνεται μόνο αν μάθει ο ένας να ακούει τον άλλο.

Η ρουτίνα της καθημερινότητας

Αν ρωτήσουμε κάποιον γιατί αποφάσισε να εγκαταλείψει το σύντροφο του, ποιοι είναι οι λόγοι που χωρίζει, κατά πάσα πιθανότητα θα αναφέρει πολλά πράγματα. Τις πιο πολλές φορές, τα αίτια του χωρισμού είναι κάποια ελαττώματα που έχει ο σύντροφος τους, τα οποία ανέχτηκαν για ορισμένα χρόνια, αλλά τώρα «το ποτήρι ξεχείλισε» και δεν είναι πρόθυμοι να τα ανεχτούν άλλο. Η εξήγηση αυτή ακολουθεί ένα μοντέλο σκέψης, σύμφωνα με το οποίο ο χωρισμός είναι το αποτέλεσμα και τα «ελαττώματα» του συντρόφου τους είναι οι αιτίες που τους οδήγησαν εκεί.

Από την επιστήμη της χημείας όμως γνωρίζουμε ότι κάθε αντίδραση απαιτεί ορισμένες συνθήκες για να γίνει. Το χλώριο και το νάτριο για να ενωθούν και να δημιουργήσουν αλάτι πρέπει να βρίσκονται σ' ένα περιβάλλον όπου η πίεση και η θερμοκρασία ευνοούν την χημική αυτή αντίδραση. Αν πάρουμε λοιπόν υπόψη μας αυτό το στοιχείο στην παραπάνω αντιστοιχία αιτία- αποτέλεσμα προσδέεται και το ευνοϊκό περιβάλλον. Έχουμε λοιπόν το σχεδιάγραμμα..

Αιτία	-	Αποτέλεσμα	
Ελαττώματα συντρόφου		Χωρισμός	Ευνοϊκό περιβάλλον

Πηγή: Γ. Πιντέρης σελ. 63 (συντροφικότητα και αυτονομία)

Μια τέτοια εξήγηση δημιουργεί αυτόματα ένα ερώτημα: «τι άλλαξε στο περιβάλλον της σχέση που συνέτεινε ώστε τα ελαττώματα του συντρόφου σου να γίνουν λόγος χωρισμού. Ποιος είναι δηλαδή ο παράγοντας που έκανε το ποτήρι να ξεχειλίσει;».

Η πιθανότερη και επιφανειακή απάντηση είναι να πούμε «ο χρόνος». Αν όμως ζαναθέσουμε την ερώτηση διαφορετικά: «πως ακριβώς επέδρασε ο χρόνος ώστε κάποια ελαττώματα του συντρόφου σου που τα άντεξες χρόνια, να μην τα αντέχεις άλλο. Γιατί χωρίζει τώρα; Γιατί όχι πέρυσι; Γιατί όχι την επόμενη χρονιά;».

Η απάντηση; Ας δανειστούμε το συμπέρασμα του Πιντέρν γι' αυτές τις καταστάσεις. (διαλέγοντας σύντροφο σελ. 151) : «Ανεχόμαστε τα ελαττώματα του συντρόφου μας όσο δεν τον έχουμε βαρεθεί. Από τη στιγμή που θα τον βαρεθούμε, τα ελαττώματα του γίνονται αιτίες χωρισμού. Μ' άλλα λόγια η βαρεμάρα δημιουργεί το ευνοϊκό περιβάλλον που επιτρέπει να γίνει η αντίδραση η οποία οδηγεί στο χωρισμό».

Να προσπαθήσουμε να το αναλύσουμε λοιπόν. Όσο ο σύντροφος μας εξακολουθεί να κρατά το ενδιαφέρον μας, τα ελαττώματα του μπορεί να μας ταλαιπωρούν, να μας οδηγούν πιθανότατα σε γκρίνια, καυγάδες και συγκρούσεις, όμως παρόλα αυτά δεν χωρίζουμε. Μόλις όμως ο σύντροφος μας πάγει ν' αποτελεί για μας ερέθισμα, αρχίζει η αντίστροφη μέτρηση που τελικά καταλήγει στη διάλυση της σχέσης. Μια και η βαρεμάρα ασκεί μια τόσο καθοριστική επίδραση στο χωρισμό αξίζει τον κόπο να τη μελετήσουμε λιγάκι.

Πρώτα απ' όλα, είναι παράλογο να περιμένει κανείς να μη βαρεθεί ποτέ το σύντροφο του. Εδώ, καμιά φορά, βαριόμαστε τον ίδιο τον εαυτό μας. Ο σύντροφος μας δ' αποτελείσει εξαίρεση;

Για να θεωρήσουμε όμως τη βαρεμάρα πρόβλημα, χρειάζεται να έχει μετατραπεί σε μια μόνιμη και επαναλαμβανόμενη κατάσταση η οποία να χαρακτηρίζει τη σχέση. Μ' άλλα λόγια παύει ο σύντροφος μας ν' αποτελεί για μας ερέθισμα. Έτσι αρχίζουμε να τον αποφεύγουμε. Προτιμάμε να δουλεύουμε υπερωρίες, να ξοδεύουμε το χρόνο μας οπουδήποτε αλλού σε οτιδήποτε άλλο παρά να είμαστε μαζί του. Και αν βαρεθούμε υποχρεωτικά μαζί, ανοίγουμε την εφημερίδα ή καθόμαστε μπροστά στην τηλεόραση η οποία, μάλλον αποτελεί το παυσίπονο μιας σχέσης που νοσεί από την έλλειψη ουσιαστικής επαφής. Δεν θα ήταν μάλιστα υπερβολικό να ισχυριστούμε πως αν συνέβαινε και πάθαιναν βλάβη όλοι οι τηλεοπτικοί πομποί της χώρας για δεκαπέντε μέρες θα συνέβαινε το εξής. Η σχέση θα έχανε το παυσίπονο της και το ζευγάρι θα υποχρεωνόταν να έρδει σε επαφή με την τραγική του πραγματικότητα: «δεν έχουμε να πούμε τίποτα εμείς οι δύο». Με αποτέλεσμα μια σημαντική αύξηση στα διαζύγια ή αντίθετα η συνειδητοποίηση αυτής της πραγματικότητας να σταθεί ικανή να ταρακουνήσει το ζευγάρι ώστε να δελήσουν να βγουν απ' αυτό το τέλμα δίνοντας νέα κίνητρα και ερεθίσματα στη σχέση τους. Ίσως αυτή η υποθετική βλάβη να έδινε ακόμη και το ερέθισμα στο ζευγάρι να στραφεί προς την αναζήτηση των λόγων που το καθηλώνουν καθημερινά απέναντι σ' αυτό το κουτί που λέγεται τηλεόραση.

Η παρατεταμένη βαρεμάρα μπορεί να έχει πολύ δυσάρεστες συνέπειες. Αν εμφανιστεί στο χώρο της δουλειάς, δημιουργεί το

φαινόμενο του επαγγελματικού μαρασμού. Αν διεισδύσει στη σχέση οδηγεί στην αποξένωση από το σύντροφο σου και μπορεί να προκαλέσει το χωρισμό. Αν εμφανιστεί και στους δύο τομείς της ζωής και παράλληλα, συμβαίνει να μην έχεις άλλα προσωπικά ή κοινωνικά ενδιαφέροντα, τότε μπορεί να ρίξει κάποιον στην παγίδα του «υπαρξιακού κενού» και της κατάθλιψης. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο, προκειμένου να εξετάσουμε τη βαρεμάρα, χρειάζεται να κάνουμε μερικές διευκρινήσεις.

Αν διαπιστώσει ένας απ' το ζευγάρι ότι ανάμεσα σε κείνον και το σύντροφο του έχει διαμορφωθεί μια κατάσταση που, όταν είναι μαζί με το σύντροφο του βαριέται θανάσιμα το πρώτο βήμα είναι να θέσει στον εαυτό του την ερώτηση: «βαριέμαι μόνο όταν είμαι μαζί του ή βαριέμαι κι όταν δεν είμαστε μαζί».

Στην ερώτηση αυτή υπάρχουν τέσσερις πιθανές απαντήσεις που θα μπορούσαν να συνομειστούν στο παρακάτω πίνακα:

	Μόνος Βαριέσαι	Μόνος Δεν Βαριέσαι
Με το Σύντροφό σου Βαριέσαι	Αν η κατάσταση αυτή παραταθεί για πολύ καιρό, μπορεί να σε οδηγήσει σε κατάθλιψη.	Βαριέσαι το σύντροφό σου. Αν η κατάσταση διατηρηθεί, ο σύντροφός σου ...κλήρωσε.
Με το Σύντροφό σου Δεν Βαριέσαι	Χρειάζεσαι ανανέωση γιατί υπάρχει κίνδυνος να σε βαρεθεί ο σύντροφός σου.	Η σχέση εξελίσσεται και παράλληλα συνεχίζεις να εξελίσσεσαι κι εσύ σαν άτομο. Γενικώς «ωραία πράγματα»

(Πηγή: Πιντέρης, Διαλέγοντας σύντροφο, σελ. 154)

Ο πίνακας αυτός μας βοηθά να εντοπίσουμε σε ποιο βαθμό η ευθύνη για τη βαρεμάρα που βιώνει κάποιος είναι δική του και σε ποιο βαθμό έχει να κάνει με το σύντροφό του. Αν η ευθύνη είναι δική του πρέπει να κάνει κάτι όσο είναι καιρός. Αλλιώς βάζει σοβαρή υποψηφιότητα για δύο πολύ δυσάρεστες εξελίξεις. Η μία είναι να δημιουργήσει στον ίδιο κατάθλιψη και η άλλη να χάσει το σύντροφό του. Υπάρχει βέβαια και η περίπτωση να συμβούν και τα δύο.

Ας έρθουμε τώρα στην περίπτωση που, ενώ με τον εαυτό του δεν έχει πρόβλημα βαρεμάρας, όταν είναι με τον σύντροφο του συμβαίνει το αντίθετο. Το παράξενο και παράλληλα ενδιαφέρον φαινόμενο είναι ότι ο άνθρωπος που έχει βαρεθεί το σύντροφο του νιώθει ενοχές που του συμβαίνει αυτό και κάνει ότι μπορεί για να το κρύψει. Ακόμα κι όταν ο σύντροφος του τον προκαλεί ανοιχτά θέτοντας το θέμα επί τάπητος, εκείνος το αρνείται και σκαρφίζεται ένα σωρό δικαιολογίες για εξηγήσει μάλλον τα ανεξήγητα. Αλλωστε γιατί να νιώθει ένοχος που έχει βαρεθεί το σύντροφό του. Μήπως το θέλει αυτό που του συμβαίνει; Γιατί λοιπόν να κρύβει το πρόβλημα από τον άλλο; Από τι τον προστατεύει; Στην ουσία, όσο το κρύβει, τόσο καταδικάζει τη σχέση στο τέλμα του μαρασμού και τελικά του χωρισμού.

Η βαρεμάρα είναι χαρακτηριστικά ανήσυχο και θυμωμένο συναίσθημα. Γιατί λοιπόν να μην ειδοποιήσει έγκαιρα τον σύντροφο του. Η αποκάλυψη ότι τον αποφεύγει διότι μαζί του βαριέται, μπορεί να λειτουργήσει σαν ένα ισχυρό ταρακούνημα. Αν τον «ζυπνήσει» δίνει στη σχέση τους μια πιθανότητα να ανανεωθεί. Η βαρεμάρα ίσως να είναι

αναπόφευκτη στο γάμο μπορεί όμως σίγουρα να αντιμετωπισθεί έστω κι αν ο χρόνος επαληθεύσει το φόβο του χωρισμού.

Ο διάλογος, το ζέσπασμα, τα παράπονα, ακόμη και η σύγκρουση είναι προτιμότερα από το τέλμα της αναγκαστικής συγκατοίκησης. Γιατί λοιπόν κάποιος διστάζει να εκφράσει στο σύντροφο του το συναίσθημα αυτό. Οι δικαιολογίες και οι παγίδες πολλές. Εκείνο όμως που κρύβεται πίσω απ' αυτές είναι ότι απειλείται η σιγουριά του. Η ανάγκη αυτή είναι τόσο στενά συνδεδεμένη με τη βαρεμάρα που είναι σχεδόν αδύνατο να καταλάβουμε πως δημιουργείται η βαρεμάρα αν δεν πάρουμε υπόψη μας τον παράγοντα «σιγουριά». Απειλείται δηλ. ο κόσμος μας και αρνούμαστε την οποιαδήποτε αλλαγή με υπεύθυνο την προσωπική μας πρωτοβουλία. Τρέμουμε ακόμη και το βότσαλο στα ήρεμα νερά της λίμνης μας, έστω κι αν εκείνη αναδύει μόνο σήψη και παρακμή.

Αρνούμαστε μόνο στην εδελοτυφλία μας, στον εξορκισμό του κακού που ξέρουμε πως φτάνει, στην καταπίεση των συναισθημάτων μας, και στην παράλογη πεποίθηση πως κάτι μαγικό θα συμβεί και όλα θ' αλλάξουν. Ο φόβος του χωρισμού δεν τον ζορκίζει όταν το ζευγάρι ή ένας απ' τους δύο νιώθει να βαριέται.

Το συναισθηματικό διαζύγιο είναι περισσότερο επώδυνο από τον χωρισμό. Αν δεν κουβεντιστεί το πρόβλημα έγκαιρα η κατάσταση θα σέρνεται έτσι, μέχρι ένας από τους δύο να μην αντέξει και τελικά να διαλυθεί ο γάμος. Τουλάχιστον η συζήτηση δίνει στην σχέση μια ευκαιρία.

Υπάρχουν πράγματα προς τα οποία αξίζει να προσβλέπει κανείς και για τα οποία αξίζει να μάχεται. Σ' αυτό το μικρό δυαδικό σύστημα αντιμετωπίζουμε τις πιο δύσκολες δοκιμασίες της ζωής και τελικά ίσως να βρούμε το πραγματικό της νόημα. Το συναρπαστικό πράγμα εδώ είναι πως μπορούμε να διαμορφώσουμε αυτό το νόημα. Το συναρπαστικό πράγμα εδώ είναι πως μπορούμε να διαμορφώσουμε αυτό το νόημα και αυτή την έκβαση. Αυτό δεν μπορούμε να το κάνουμε απλώς και μόνο με τη νόηση, αλλά μόνο αν μάθουμε να εμπιστευόμαστε και να συνεργαζόμαστε αρμονικά μ' αυτή την ισχυρή και αστείρευτη πηγή ασύνειδων συναισθημάτων που βρίσκεται ακριβώς κάτω από την επιφάνεια της ζωής μας, τότε έχουμε ένα ζωτικό πλεονέκτημα, ένα στήριγμα ενάντια στη μοίρα.

10. ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Το ισχυρό φύλο έχει επίσης μερικά προνόμια που θα μπορούσαν να ονομασθούν σεξουαλικά δικαιώματα. Ο καθένας έχει το «φυσιολογικό» δικαίωμα να παντρευτεί, ν' αγαπήσει, το δικαίωμα να ικανοποιεί τη σεξουαλική του επιθυμία. Ο τρόπος που μεταχειρίζεται κανείς αυτά τα «φυσιολογικά» δικαιώματα έχει εξαιρετική σημασία. Συγκεκριμένοι κανόνες κατευθύνουν τη συμπεριφορά του κάθε φύλου. Μερικά προνόμια ανήκουν αποκλειστικά στο ισχυρό φύλο. Αυτά τα προνόμια, τα σχετικά με τη σεξουαλική ζωή, συνεπάγονται ενεργητικότητα στην εκλογή, προσέγγιση και κατάκτηση του συντρόφου, καθώς επίσης και την ελευθερία της επαφής.

Κατά την περίοδο της απόλυτης ανδρικής κυριαρχίας, οι γυναίκες ήταν απλώς αντικείμενα του ανδρικού πόθου, ιδιοκτησίες που ο άντρας μπορούσε ν' αποκτήσει σε απεριόριστο αριθμό. Θεωρούσαν φυσικό για τον άντρα να είναι πολύγαμος, ενώ οι γυναίκες ήταν αυστηρά υποχρεωμένες να είναι αφοσιωμένες σε έναν και μόνο άντρα. Οι Μωαμεδανοί και οι Κινέζοι, οι τελευταίοι ακόμη πρόσφατα απεικονίζουν τις συνθήκες της απόλυτης αντρικής υπεροχής.

Κατά την μητριαρχία οι συνθήκες ήταν διαφορετικές. Όριζαν την κοινωνική θέση του άντρα που είχαν παντρευτεί και των απογόνων τους. Οι άντρες παντρεύονταν στην οικογένεια της γυναίκας και τα παιδιά τους κληρονομούσαν το όνομα της μητέρας τους. Στη Σπάρτη οι γυναίκες είχαν τα αποκλειστικά δικαιώματα στις σεξουαλικές ελευθερίες, ενώ όλοι οι περιορισμοί, ακόμη και η απόλυτη αγνότητα στις

σεξουαλικές ενεργητικότητες, επιβαλλόταν στον άντρα. Κατά τη μητριαρχία οι γυναίκες διάλεγαν τους συζύγους τους και ο άντρας έπρεπε να περιμένει παθητικά. Σε μερικές φυλές, η γυναίκα πληρώνει την οικογένεια του άντρα που θα παντρευτεί και τον παίρνει από την οικογένεια του για να τον εγκαταστήσει στη δική της. Τα γεγονότα αυτά αποδείχνουν, ότι η παθητική στάση της γυναίκας δεν είναι έμφυτη και δε βασίζεται στη φυσική της δομή και στην ενυπάρχουσα λειτουργία της μητρότητας. Ο μητρικός ρόλος της, δεν της δημιουργεί ευθύνες γυναικείας παθητικότητας, ούτε την υποχρέωση να είναι άσπιλη και αγνή. Ούτε τα ειδικά σεξουαλικά προνόμια είναι αναγκαία συνέπεια της αντρικής ικανότητας να παράγει ένα απεριόριστο αριθμό παιδιών.

Η αντίληψη, ότι η μετριοφροσύνη και η ηθική είναι περιορισμοί μόνον του ενός φύλου, έχει την αρχή της στις κοινωνικές συνθήκες που δημιουργούν ορισμένες αντιλήψεις για την «καθώς πρέπει» σεξουαλική συμπεριφορά. Λαοί που ζουν υπό μητριαρχία βρίσκουν τόσες καλές δικαιολογίες, όσες και εμείς στην πατριαρχική μας κοινωνία.

Υπάρχουν μητριαρχικές κοινότητες, όπου η γυναίκα χωρίς εραστή, έχει πολύ λίγες πιθανότητες να παντρευτεί. Αν έχει πολλές ερωτικές εμπειρίες γίνεται πιο επιθυμητή. Αν κανείς δεν βρέθηκε να την αγαπήσει κάτι θα της συμβαίνει. Στη μητριαρχία η κοπέλα που απόδειξε τη γονιμότητα της πριν από το γάμο προτιμάται σαφώς.

Στο σημερινό μας πολιτισμό, που ακόμη και πρόσφατα ήταν αυστηρά πατριαρχικός, οι συνήθειες διαφέρουν από τη μητριαρχία, όπου τη μοιχεία την απαγόρευαν πολλές φορές μόνο στον άντρα. Το ίδιο,

μπορούσε να σημαίνει και θάνατο. Οι γυναίκες μας ήταν υποχρεωμένες να περιμένουν παθητικά και με αγνότητα, μέχρις ότου ένας άντρας θα καταδεχτεί να τις διαλέξει.

Απαιτούσαν από τις γυναίκες την παρθενία, γιατί οποιαδήποτε σεξουαλική εμπειρία πριν από το γάμο ήταν αντρικό προνόμιο. Είναι δύσκολο να πιστέψει κανείς, ότι, ακόμη και τώρα, οποιοδήποτε χάρισμα ή προτέρημα όπως π.χ. καλή καρδιά που είχε μια κοπέλα, σε τίποτα δε θα την ωφελούσαν αν δεν είχε απλώς διατηρήσει μια λεπτή μεμβράνη «την τιμή της». Κανένας άντρας δεν θα ήθελε να την παντρευτεί. Και οι γυναίκες που αγηφούσαν αυτή την κοινωνική παράδοση ήταν απόβλητες. Δεν υπάρχει αμφιβολία, ότι ο άντρας την ίδια εποχή είχε το κοινωνικό δικαίωμα στην πλήρη σεξουαλική ελευθερία και απιστία, σε τέλεια αντίθεση με τις υπάρχουσες θρησκευτικές, ηθικές, ακόμη και νομικές εντολές.

Η κοινωνική υπόσταση των αντρών δεν κινδύνευε από τις σεξουαλικές απολαύσεις που χαιρόνταν έξω από το γάμο. Ίσως μόνον τώρα τελευταία έγινε μια μικρή αλλαγή. Σήμερα αυτό το δικαίωμα αμφισβητείται στον άντρα, αλλά ακόμη βασικά δεν του αρνούνται, ενώ είκοσι ή πενήντα χρόνια πριν ο μέσος άντρας μπορούσε να απολαύσει τα προνόμιά του χωρίς αμφισβήτηση.

Οι παιδικές εντυπώσεις για το αντίθετο φύλο

Η αντίληψη περί του αντιθέτου φύλου αναπτύσσεται κατά την παιδική ηλικία.

Ο Πατέρας και η Μητέρα δίνουν το πρώτο παράδειγμα τους πως ζούνε μαζί σαν άντρας και γυναίκα. Ένα μικρό παιδί, με την περιορισμένη του αντίληψη, δεν μπορεί να αντιληφθεί, ότι οι όροι του σπιτιού του είναι χαρακτηριστικοί μόνο για τη δική του οικογένεια και δεν είναι εκείνοι που επικρατούν γενικά. Για το παιδί η κατάσταση του σπιτιού του αντιπροσωπεύει όλο τον κόσμο. Έτσι η σχέση μεταξύ των γονιών του φαίνεται στο παιδί σαν τη μόνη δυνατή μεταξύ αντρών και γυναικών. Κι έτσι διαμορφώνεται η αντίληψη του περί συζυγικής ζωής. Χωρίς να το καταλαβαίνουν οι γονείς επηρεάζουν τη στάση του παιδιού έναντι στο γάμο. Ο γονιός που αντιπροσωπεύει το αντίθετο φύλο συχνά επηρεάζει αποφασιστικά τη μέλλουσα σεξουαλική ζωή του παιδιού. Και αδέρφια αντίθετου φύλου μπορούν να έχουν την ίδια μοιραία επιρροή. Αν ένα αγόρι και η μητέρα του, ή ένα κορίτσι και ο πατέρας του, είναι πολύ αφοσιωμένοι ο ένας στον άλλον, η σχέση αυτή μπορεί να γίνει εμπόδιο στο παιδί όταν αργότερα βρει ταίρι.

Αυτό το πρόβλημα παρουσιάζεται ειδικότερα στην εποχή μας. Οι γυναίκες διαμαρτύρονται κατά της κατωτερότητας του φύλου τους, αλλά, από την άλλη πλευρά ονειρεύονται έναν σύζυγο που θα θαυμάζουν. Είναι ακόμη προσκολλημένες στην ιδέα ότι οι άντρες πρέπει να είναι ισχυρότεροι και περισσότερο αξιόπιστοι από αυτές. Είναι μοιραίο να απογοητευθεί επειδή σπανίως βρίσκεται τέτοιος άντρας. Και αν κατά τύχη τον βρει δεν θα το παραδεχτεί. Δυσανασχετεί για την υπεροχή του και πιθανόν να απομακρυνθεί από αυτός ή θα του βρει λάθη ώστε και πάλι να μπορεί να τον κοιτά αφ' υψηλού.

11. ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΝΤΡΟΦΟΥ

Το πως διαλέγουμε το σύντροφο μας είναι αποφασιστικό κριτήριο των αντιλήψεων μας για τον έρωτα και το γάμο. Τη στιγμή της διαλογής μπαίνουν σε ενέργεια όλες οι περασμένες σκέυεις, αναμονές, φόβοι.

Η εκλογή ακατάλληλου συντρόφου είναι το πρώτο βήμα για τη συζυγική ασυμφωνία ή το τελευταίο για μια κακή αντιμετώπιση του άλλου φύλου. Πολλοί δεν κάνουν κανένα βήμα. Να διαλέξω ή να μην διαλέξω - αυτή είναι η ερώτηση που τους βασανίζει αιώνια.

Η εκλογή δεν είναι μόνο πολύ σημαντική, αλλά έχει και μεγάλη σημασία, τόσο ψυχολογική όσο και επιστημονική.

Η εκλογή συντρόφου εξυπηρετεί τις κρυφές προσμονές

Ένα κορίτσι που θέλει να παντρευτεί διαλέγει κατά κανόνα τον άντρα που της προσφέρει αυτό ακριβώς που ζητάει. Οι απαντήσεις τους όμως δεν περιορίζονται μόνο στα αναγκαία προσόντα που έχει μάθει να απαιτεί η μέση γυναίκα από το μέλλοντα σύζυγό της. Παρ' όλο ότι η συνειδητή έκφραση αυτών των συζυγικών απαιτήσεων μπορεί να διαφέρει - το ένα κορίτσι ζητά συντροφιά, ένα άλλο κοινωνική και οικονομική καλυτέρευση ή εξασφάλιση, το τρίτο διασκέδαση και ποικιλία - όλες όμως ζητούν συνεργασία, πίστη, κατανόηση, σεβασμό και αφοσίωση. Πολύ λίγες από αυτές όμως διαλέγουν αυτόν που είναι ικανός να διατηρήσει όλες αυτές τις αρετές.

Και όμως η εκλογή δεν είναι ποτέ τυχαία. Είναι βαθιές οι προσωπικές απαιτήσεις που επηρεάζουν την τελειωτική απόφαση και όσο απίστευτο

και αν φαίνεται, ο κάθε ένας μας δέχεται από το σύντροφό του, ακριβώς την μεταχείριση που υποσυνείδητα περίμενε από την αρχή. Όταν παραδεχόμαστε έναν άνθρωπο σαν το σωστό μας σύντροφο, είναι επειδή μας ικανοποιεί απαιτήσεις που δεν είναι συμβατικές, ούτε θέμα κοινής λογικής.

Ο άνθρωπος που μας ελκύει με την προσωπικότητα του μας δίνει την ευκαιρία να πραγματοποιήσουμε το προσωπικό μας σχέδιο, που ανταποκρίνεται στις αντιλήψεις και απόψεις μας για τη ζωή.

Φθάνουμε ακόμη εμείς οι ίδιοι να παίζουμε σημαντικό ρόλο στην πρόκληση και παρακίνηση στον άλλον, να φερθεί ακριβώς με τον τρόπο που περιμένουμε και χρειαζόμαστε. Σε άλλο περιβάλλον ο ίδιος άνθρωπος θα είχε μια τελείως διαφορετική συμπεριφορά.

Η σημερινή μας προτίμηση στον έρωτα έχει τα ίχνη της στα περασμένα, σε πρόσωπα που ανταποκρίθηκαν στις επιθυμίες μας.

Οι προτιμήσεις λοιπόν αντικατοπτρίζουν τις σκέψεις και φαντασιώσεις μας που δεν βασίζονται μόνο σε προσωπικές εμπειρίες, αλλά προκαλούνται και από όλο μας το περιβάλλον.

Η προσωπική προτίμηση δεν εκφράζει μόνο την επιθυμία ενός προσώπου αλλά και την αξιολόγηση της ομάδας στην οποία ανήκει. Ο σύντροφος που θεωρείται ο ιδανικός και επιθυμητός, ακολουθεί το ιδεώδες πρότυπο που δημιουργήθηκε από τη φαντασία της ομάδας.

Είναι καταπληκτικό πόσο γρήγορα και με πόση ακρίβεια ασήμαντες αλλαγές στην κοινωνική θέση των γυναικών καταγράφονται από τις μόδες. Κόμμωση, μάκρος φούστα, τονισμός ή αλλαγή της περιφέρειας

και του προσώπου ανταποκρίνονται χαρακτηριστικά, καθώς η γυναίκα, διαμορφώνοντας την εμφάνισή της περισσότερο αντρική ή θηλυκή Δε διαφοροποιεί μόνο το αντρικό γούστο αλλά εκφράζει και την αξιολόγησή της της αντρικής γνώμης.

Είναι σχεδόν αδύνατο να ξεχωρίσουμε που αρχίζει η συμβουλή μιας δυνατής προσωπικότητας και που η απαίτηση του κοινού. Επιρροή και ανταπόκριση είναι ίσως μια αλληλοεξάρτηση. Θα πρέπει επίσης να προσέξουμε μια νέα και παράξενη τάση, την προτίμηση και των δύο φύλων, να διαλέγουν συντρόφους πολύ μεγαλύτερους τους. Πρώτον, οι σημερινοί άντρες υπήρξαν σαν παιδιά πιο χαϊδεμένα από άλλοτε. Δεύτερον, η θέση τους έχει κατέβει και τους κάνει να αρνούνται ευθύνες που συνεπάγεται η θέση του ανώτερου άρρενα και αποζητούν μια μητέρα.

Από την άλλη πλευρά το κορίτσι νοσταλγεί τον ανώτερο άντρα που κάποτε βρήκε στο πρόσωπο του πατέρα της, αλλά που δεν συναντά πια μεταξύ των συνομιλητών της.

Από την πλευρά τους οι μεγαλύτεροι, είναι πιο πρόθυμοι να αναλάβουν την ευθύνη σαν αντάλλαγμα της υπεροχής τους σε σύγκριση με τους νεώτερους. Η μεγαλύτερη πείρα τους, τους βοηθά να διατηρούν με ευκολία αυτή την ανωτερότητα χωρίς να ανταγωνίζονται τους συντρόφους τους. Η εκλογή μεγαλύτερου ή ανώτερου συντρόφου μπορεί να αντιπροσωπεύει μια εποικοδομητική τάση προς μια ευτυχισμένη ένωση ή έναν αγώνα για φθηνή επιτυχία, όλα εξαρτώνται από το αν αυτό είναι έκφραση θάρρους ή δειλίας.

Οι πραγματικές αιτίες της έλξης

Οι αληθινές αιτίες της εκλογής ενός συντρόφου συνήθως παραμένουν κρυφές και καλύπτονται από αξιόπιστες εκλογικεύσεις. Πολλοί πιστεύουν ότι εξασφαλίζονται με το γάμο. Ενώ δεν αποκτάται ασφάλεια με το γάμο. Ο γάμος δεν λύνει κανένα πρόβλημα, είναι ο ίδιος πρόβλημα που ζητά λύσεις. Και μάλλον προσθέτει καινούργια καθήκοντα στα τόσα άλλα που αντιμετωπίζουμε στη ζωή. Μερικοί παντρεύονται για κοινωνική και οικονομική βελτίωση. Βεβαίως στη συμβίωση ιδίως η γυναίκα μπορεί να ανεβεί στο επίπεδο του συντρόφου της, όπως και άντρες συχνά απολαμβάνουν την περιουσία της γυναίκας του. Αλλά ακόμη κι αυτή η στάση, να επωφεληθεί κανείς απ' τη θέση ή τον πλούτο του συντρόφου, δείχνει ένα πιο προσωπικό και γενικό σκοπό, που ξεπερνά τα όρια της φαινομενικής κοινωνικής ή οικονομικής σκοπιμότητας.

Υπάρχουν άντρες αρκετά ανόητοι που παντρεύονται πιστεύοντας ότι ο γάμος είναι φθηνότερος, από τη συντήρηση ερωμένης. Αλλά κανείς δεν ξεφεύγει από την πληρωμή των όσων παίρνει. Και γι' αυτό ελπίζοντας να αγοράσει φθηνότερα, τελικά αισθάνεται, ότι τον γέλασαν. Αλλά η πραγματική αιτία που οι άνθρωποι παντρεύονται, άσχετα με τη συνειδητή αιτία, είναι ο βαδύτερος πόθος συντροφικότητας, η βασική ανθρωπινή ανάγκη να «ανήκεις». Κοινωνική παρόρμηση που είναι μες στην ανθρωπινή φύση. Η προσωπικότητα αναπτύσσεται καθώς το παιδί προσπαθεί να προσαρμοσθεί στο περιβάλλον του με αποτέλεσμα ένα ορισμένο life style που μας οδηγεί προς ανθρώπους που ταιριάζουν στην

προσωπική μας μέθοδο κοινωνικής ανθρώπινης συνδιαλλαγής. Η σεξουαλικότητα και ο κοινωνικός δεσμός του γάμου κάνουν τη συζυγική εκλογή την πιο στενή ανθρώπινη σχέση. Η Δε βασική δομή της ατομικής προσωπικότητας εκδηλώνεται αποφασιστικότερα σ' αυτή την εκλογή, παρά σε οποιαδήποτε άλλη ανθρώπινη αναζήτηση.

Πως διορθώνεται μια κακή εκλογή

Μπορούν δύο άνθρωποι να ζουν ένα δυστυχισμένο γάμο, να διορθώσουν το λάθος της εκλογής τους, διαλύοντας τον ή θα κάνουν άλλο ένα διακόποντας την ανθρώπινη σχέση την οποία έχουν δημιουργήσει;

Είναι ευκολότερο να σπάσει κανείς τους συζυγικούς δεσμούς που ήδη υπάρχουν παρά να ξαναφτιάξει καινούργιους και καλύτερους,

Η καινούργια εκλογή δεν θα είναι ευκολότερη από μια προσπάθεια προσαρμογής στην παρούσα κατάσταση. Γιατί εμείς οι ίδιοι είμαστε η πηγή της επιτυχίας ή αποτυχίας.

Δεν μπορούμε να αποφύγουμε τον εαυτό μας κι έτσι δεν μπορούμε να καλυτερέσουμε τους όρους της ζωής μας με τη φυγή.

Αν οι σχέσεις μας με το άλλο φύλο είναι δυστυχείς πρέπει να αρχίσουμε από το να ανακαλύψουμε τον εαυτό μας.

Αν κάποιος παγώνει ζώντας ένα γάμο χωρίς αγάπη δεν χρειάζεται να αναζητά άλλο σύντροφο να ζεστάνει τα αισθήματά του, μπορεί να προσπαθήσει να ξαναγνωρίσει το σύντροφο του με περισσότερη κατανόηση και η δεύτερη εκλογή του ίδιου ανθρώπου ν' αποδειχθεί καταλληλότερη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VI

1. ΓΙΑΤΙ ΝΑΥΑΓΟΥΝ ΤΟΣΟΙ ΠΟΛΛΟΙ ΓΑΜΟΙ;

Η κρίση του γάμου στην εποχή μας προέρχεται κυρίως από μια έλλειψη προετοιμασίας για το γάμο. Από τους πολυάριθμους συζύγους, που δεν μπορούν να τα βγάλουν πέρα μεταξύ τους, λείπει προφανώς η κατάλληλη γνώση για την αντιμετώπιση των ατομικών και κοινών προβλημάτων. Αυτή η ανεπάρκεια στην αυτογνωσία και ανθρωπογνωσία είναι η πραγματική δυσκολία στην αγάπη και στη συζυγική ζωή.

Ένα τόσο μεγάλο καθήκον όπως είναι ο γάμος, δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί χωρίς κατάλληλη εκπαίδευση και γνώση. Μ' αυτό δεν εννοούμε απλώς μια ορθολογική καθοδήγηση και «διαφώτιση».

Ο διάσημος Βέλγος γιατρός Van der Velde πίστευε ακόμη ότι με την προσεχτική διδασκαλία πάνω στην σεξουαλική «τεχνική» μπορεί να επιτευχθεί ο σκοπός του «τέλειου γάμου». Αν δούμε όμως το γάμο όχι μόνο σαν μια σεξουαλική κοινότητα, αλλά και σαν μια κοινότητα ζωής, η σεξουαλική διαφώτιση αποτελεί μόνο μερική άποψη του ζητήματος. Η αξία του γάμου υπάρχει ή χάνεται ανάλογα με την ψυχική υγεία των δύο συζύγων. Γι' αυτό ο Γιόζεφ Ράττνερ πιστεύει ότι η διδασκαλία για το γάμο πρέπει να είναι μια ανατροφή για την ψυχική υγεία.

2. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Αφού ο γάμος αποτελεί τη σπουδαιότερη και ουσιαστικότερη επαφή ανάμεσα στους ανθρώπους, θα ήταν τώρα καιρός να εκδοθεί ένας «οδηγός για συζύγους». Κάτι τέτοιο υπάρχει ήδη σε πολλά βιβλία για το γάμο, αλλά πρέπει να εξεταστεί κατά πόσο αυτά είναι κατάλληλα να αποτελέσουν οδηγούς μέσα στο λαβύρινθο του γάμου. Ένα μεγάλο μέρος των συγγραφέων συγχέει τη διαφώτιση του κοινού με το ηθικό κήρυγμα τα «εγχειρίδια γάμου» μπορεί να είναι βέβαια ηθοπλαστικά, σπάνια όμως ωφέλιμα.

Σήμερα μπορούν να διατυπωθούν από την ψυχολογία του βάθους σαφείς γενικοί κανόνες για την ψυχική υγιεινή του γάμου. Στα περιορισμένα εδώ πλαίσια θα αρκεστούμε στο σημείο αυτό μόνο σε υποδείξεις. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι, με βάση ορισμένα κύρια θέματα να εξετάσουμε τους τρόπους συμπεριφοράς ψυχικά υγιών και ψυχικά διαταραγμένων ανθρώπων στο γάμο. Σε αυτό δεν ακολουθούμε καμία αυστηρά συστηματική γραμμή: για τον προσανατολισμό του αναγνώστη αρκεί, αν μπορέσει να αποκτήσει βάσεις για να αναγνωρίζει σε δικές του ή ξένες αντιδράσεις πιθανές παραμορφώσεις αισθημάτων. Αν οι σύζυγοι προετοιμάζονταν καλύτερα γι' αυτό, δεν θα ναυαγούσαν στις δυσκολίες του γάμου, αλλά θα τις υπερπηδούσαν με δεξιότητα. Σε γενιές γραμμές περιγράφουμε παρακάτω μερικούς από τους υφάλους, που είναι υπεύθυνοι για πολλά ναυάγια γάμων.

3. Η ΖΗΛΟΥΤΥΠΙΑ

Σε κάθε γνήσια αγάπη υπάρχει κι ένα ίχνος ζηλοτυπίας. Όποιος αγαπά το σύντροφό του, έχει στο περιθώριο της συνείδησης του και το φόβο μήπως τον χάσει. Πουθενά αλλού δεν είμαστε τόσο ευαίσθητοι και τρωτοί όσο στην αγάπη. Αν ένας από το ζευγάρι στραφεί με μεγάλη προθυμία σ' έναν άλλο άνθρωπο, μέσα μας μεγαλώνει το αίσθημα της αγωνίας ότι αυτός μπορεί να αγαπήσει τον άλλο πιο πολύ από μας. Ακόμη και αληθινή αγάπη φοβάται την απώλεια της αγάπης. Τα ζηλότυπα αισθήματα μπορούν να εκφράσουν αυτό το φόβο.

Αλλά αυτή η «μικρή ζηλοτυπία» που μπορεί να εκφραστεί σε στιγμές αμφιβολίας, εσωτερικής ανησυχίας κλπ. είναι εντελώς διαφορετική από τη ζηλοτυπία που επίμονα και χωρίς λόγο υπογιάζεται στο σύντροφο απιστία. Η ζηλοτυπία μπορεί να γίνει «αρρωστημένη» αφού πρώτα επιβεβαιωθεί ότι ο σύντροφος - αντίθετα από τις υποψίες του ζηλότυπου - δεν είναι ούτε άπιστος, ούτε άστοργος ούτε αμελής. Πχ. τη γυναίκα που κατασκοπεύει τον άντρα της συνέχεια. Στο εστιατόριο τον κατηγορεί ότι ρίχνει κρυφές ματιές στη σερβιτόρα, ότι στην παρουσία της κάνει νοήματα σε άλλες όμορφες γυναίκες.

Ο ζηλότυπος είναι ένας τυπικά ασταθής άνθρωπος, ο οποίος υποτάσσεται σ' έναν εξωτερικό εξαναγκασμό, που τον οδηγεί σε ακυριάρχητους τρόπους συμπεριφοράς.

Η κεντρική ιδέα της ζηλοτυπίας χαρακτηρίζεται από μια απώλεια των κοινοτικών δεσμών. Εδώ όπως και παντού στην ψυχική νευρικότητα ο άνθρωπος υποχωρεί σε μια αμυντική κατάσταση, αγωνίζεται ακόμη μόνο

για τη διάσωση του (δήθεν) πληγωμένου του Εγώ. Η επιθετική διάθεση των ζηλότυπων ανθρώπων προέρχεται από την αδιάκοπη αγωνία τους.

Ο νευρικός γάμος

Στη σημερινή εποχή πολλοί γάμοι είναι «κρίσιμοι γάμοι» και οι σύζυγοι δεν είναι πάντα σε θέση να βρουν μια διέξοδο από τις περιπλοκές τους. Η στατιστική των διαζυγίων μας πληροφορεί ότι πολλά ζευγάρια, που δεν μπορούν να λύσουν διαφορετικά τις δυσκολίες του γάμου καταφεύγουν για σωτηρία στο διαζύγιο.

Δεν πρέπει όμως να νομίζει κανείς ότι αυτοί που αποφεύγουν το διαζύγιο είναι οι «ευτυχείς». Η ψυχολογική παρατήρηση μας διδάσκει ότι πολλοί «αδιάλυτοι γάμοι» είναι συχνά μόνο «φαινομενικοί γάμοι». Από ορισμένους οικονομικούς ή παραδοσιακούς και συχνά θρησκευτικούς λόγους μερικοί γάμοι διατηρούνται, ενώ δεν αξίζουν πια αυτό το όνομα.

Γιατί αποτυχαίνουν οι γάμοι τόσο συχνά, και γιατί ένας καλός γάμος είναι τόσο σπάνιος όσο ένα διαμάντι. Συντηρητικοί κριτικοί ρίχνουν την ευθύνη στην εποχή και στο πνεύμα της εποχής και ισχυρίζονται πως σε προηγούμενες εποχές στο θέμα αυτό ήταν «καλύτερα». Η καλή «παλιά εποχή» ήταν, όπως είναι γνωστό, σπάνια τόσο καλή, όπως θέλουν να παραστήσουν μερικοί καλόβουλοι παρατηρητές. Ας μην αναπολούμε τους περασμένους αιώνες, όπου η εκκλησία απαγόρευε μια για πάντα τη διάλυση ενός γάμου και έδενε μ' αυτό τον τρόπο ταιριαστούς και αταίριαστους μαζί μέχρι την αιωνιότητα!

Η κατάργηση του δικαιώματος για διαζύγιο θα ήταν όμοια με την απώλεια της ανθρώπινης ελευθερίας.

4. Η ΟΥΣΙΑ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Οι περιπλοκές του γάμου δεν προέρχονται από τις εντελώς διαφορετικές σημερινές συνθήκες. Ο γάμος είναι μια ειδική μορφή ανθρώπινης επαφής: δύο άνθρωποι δοκιμάζουν να ζήσουν μαζί μια ολόκληρη ζωή. Η διάρκεια της σχέσης, στην ψυχική και σεξουαλική της μορφή, δίνει στο γάμο ένα ιδιαίτερο γνώρισμα. Για να καταλάβει κανείς την επιτυχία ή την αποτυχία του, πρέπει να έχει υπόψη του, από ποιους παράγοντες εξαρτάται γενικά η ευδόκιμη συνεργασία και συμβίωση.

Η ένωση δύο ανθρώπων διαφορετικού φύλου στο γάμο είναι προφανώς ριζωμένη στην ανθρώπινη φύση. Παραδείγματα συζυγικής ζωής υπάρχουν ακόμη και στον κόσμο των ζώων. Η ανατροφή των παιδιών και η επιβίωση σ' έναν εχθρικό κόσμο απαιτούν επιτάχτηκα μια διαρκή ένωση, που φτάνει πέρα από την σεξουαλική ελκυστικότητα της στιγμής.

Ο άνθρωπος έχει προφανώς την αξερίζωτη ανάγκη να αγαπά και ν' αγαπιέται. Ό,τι και να πει κανείς για τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του γάμου: αυτή η κύρια ανάγκη του ανθρώπου μπορεί να εκπληρωθεί με τον καλύτερο τρόπο στο γάμο. Ο γάμος στη μονογαμική του μορφή, προσφέρει σ' όλους τους συμμετέχοντες -γονείς και παιδιά- μια μοναδική δυνατότητα αμοιβαίας αγάπης. Η αναζήτηση των αιτιών της σύγχρονης κρίσης του γάμου έχει τεράστια σημασία για τη διατήρηση και την ανάπτυξη του πολιτισμού.

5. ΨΥΧΙΚΕΣ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

Αν παρατηρήσουμε το γάμο εντελώς εξωτερικά, είναι ένα συμβόλαιο μεταξύ των ανθρώπων, που όταν έρχονται «εις γάμου κοινωνίαν», έχουν να τηρήσουν ορισμένα καθήκοντα και δικαιώματα. Το εσωτερικό περιεχόμενο όμως πρέπει να φροντιστεί από τους δύο συζύγους σε αδιάκοπη καθημερινή δοκιμασία.

Αφού ο γάμος προέρχεται συνήθως από αγάπη, δεν πέφτουμε έξω, αν ονομάσουμε την ικανότητα για αγάπη σα μια από τις θεμελιακές προϋποθέσεις του. Η ικανότητα μας για αγάπη δεν εξαρτάται όμως από τις καλές μας προθέσεις: ούτε επίσης ταυτόσημη με τη γνώμη που έχουμε οι ίδιοι για τον εαυτό μας σχετικά με τα προσόντα μας ως εραστές.

Η αληθινή αγάπη δεν δείχνεται, όπως νομίζουν πολλοί, με υλική τελειότητα, αποφυγή φιλονικιών, σεξουαλική ικανότητα κλπ.: η αγάπη είναι κατά κάποιον τρόπο συγγενής με την δυνατότητα που έχει ένας, για να αναγνωρίσει ολοκληρωτικά κι αναμφισβήτητα ένα άνθρωπο, να του φερθεί με ευμένεια, να τον καταλάβει και να τον βοηθήσει.

Πολύ απ' αυτό που, που εξωτερικά φαίνεται σαν αγάπη είναι στην πραγματικότητα φόβος για την απώλεια της αγάπης, επιθυμία για ιδιοκτησία πάνω στο σύντροφο, αρχομανία και εγωισμός. Το τελευταίο ιδίως είναι πολύμορφο και εμφανίζεται σα ζηλοτυπία, σχολαστική «τελειότητα», ισχυρογνωμοσύνη.

Για την ψυχολογία του βάρους ο γάμος είναι το καλύτερο τεστ για την ψυχική υγεία ή αρρώστια ενός ανθρώπου. Στο γάμο αποκαλύπτεται πάντα, τι είμαστε στην πραγματικότητα, ανεξάρτητα από το πως αρέσει σε μας να θεωρούμε τον εαυτό μας.

6. ΣΕΞ - Η ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΙΑ

Οι σεξουαλικές σχέσεις είναι το τελικό αποτέλεσμα της «ανταπόκρισης ψυχής προς ψυχή», αλλά αυτές δεν θα πρέπει να είναι ο σκοπός. Το σεξ γίνεται αποκρουστικό αν κανείς δε καταλάβει και δε θεμελιώσει τις σχέσεις του πάνω σ' αυτές τις δυνατότητες για σεξουαλική έκφραση.

Σ' ένα γράμμα με ημερομηνία 9/1/1936 ο Κένση έγραψε: «Το σεξ, φυσικά, είναι ένας μεγάλος παράγοντας στη ζωή του καθενός, είναι η διαχωριστική γραμμή μεταξύ του ευγενούς και του αλήτη, του καλού και του κακού. Είναι η έκφραση των ενεργοποιών δυνάμεων μέσα στη δική μας φύση. Αν αφηθεί να γίνει άγρια για αυταρέσκεια, καταλήγει σε σωματικές και νοητικές διαταραχές. Αν μετατραπεί σε πραγματική επιρροή που πρέπει να υπάρχει στη ζωή του καθενός, τότε φέρνει τον άνθρωπο πλησιέστερα στο θεό του, και αυτή είναι η λύση».

Δεν είναι ότι πρέπει να βάλουμε απαγορεύσεις στα πράγματα που ικανοποιούν το νου ή τη σάρκα, αλλά μάλλον ότι καθένα απ' αυτά πρέπει να χρησιμοποιηθεί με τέτοιο μέτρο και τέτοιο τρόπο και μέσο, ώστε να γίνει σκαλοπάτι, και όχι εμπόδιο στην εμπειρία σου και στις ασχολίες σου. Τα ιδανικά είναι το πρώτο και κύριο στη σεξουαλική ηθική και θα πρέπει να αναγνωριστεί ότι η φύση του σεξ είναι δημιουργική. Μπορεί να κάνει ορθή χρήση ή κατάχρηση αυτής της δημιουργικότητας που είναι έμφυτη στη σεξουαλικότητα.

Πρέπει να εκπαιδεύσουμε τα παιδιά από τη μικρή τους ηλικία στη συνετή χρήση της σεξουαλικότητας τους, που εμφανίζεται σ' αυτά σαν

κληρονομιά και σαν προνόμιο. Κάθε άτομο δοκιμάζει μια βιολογική σεξουαλική ορμή, κι αν αυτός ή αυτή εφοδιαστεί με τις κατάλληλες εξηγήσεις και την πληροφόρηση γύρω απ' αυτή, τότε αυτό το άτομο είναι καλύτερα εξοπλισμένο να λάβει υπεύθυνες αποφάσεις για το σεξ.

Οι αποφάσεις ενός ζευγαριού για το πότε θα έχουν σεξουαλικές σχέσεις, εξαρτούνται από την αντίληψη τους για το τι περίπου θα πρέπει να είναι η σεξουαλική σχέση και οι εκφράσεις της. Αν οι εκφράσεις της σχέσης είναι δημιουργικές και πνευματικές, συχνά ο έρωτας ελάχιστα επιθυμείται. Αλλά αυτό μπορεί ίσως να θεωρηθεί ότι σημαίνει πως, όσο πιο πνευματικά δημιουργικό είναι το σεξ τόσο μεγαλύτερη και διαρκέστερη θα είναι η ικανοποίηση που θα επιφέρει. Αντίθετα, αν η πνευματική και νοητική δημιουργικότητα ατροφεί, τότε συγκεντρώνεται κανείς αποκλειστικά στον οργασμό. Η ανάγκη του ατόμου για το σεξ εξαρτάται από το πόσους άλλους τρόπους έχει για να αναπληρώνει τα αποθέματα του. Μερικοί γάμοι θα μπορούσαν να είναι μια χαρά με λίγες σεξουαλικές σχέσεις. Σε άλλους και τα δύο μέρη ευεργετούνται από το συχνό σεξ. Σε άλλους οι ανάγκες των συζύγων είναι διαφορετικές. Περισσότερο σημαντικό από τη συχνότητα, είναι η κατανόηση του σκοπού του σεξ και πως η σεξουαλική ενέργεια μπορεί να ακτινοβολείται με τη μορφή πνευματικών ευλογιών στη ζωή των ανθρώπων γύρω μας.

Η συμφωνία των ερωτικών ιδανικών και προθέσεων και των πνευματικών ιδανικών και προθέσεων είναι τα απαραίτητα συστατικά των ειρηνικών και αγαπημένων και γενναιόδωρων σπιτιών και οικογενειών.

Όπου υπάρχει πρόβλημα ή δυσαρμονία, ένας τρόπος για να λυθεί είναι και οι δύο να εξετάσουν και να συγκρίνουν τα ιδανικά τους.

Ο Κένση αποφεύγει μια σαφή απαγόρευση για τις προγαμιαίες ή εξωσυζυγικές σχέσεις. Η πρώτη εκδήλωση των σεξουαλικών αναγκών είναι η περιέργεια για το σεξ. Αυτή η περιέργεια πρέπει να ικανοποιηθεί κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Η έκφραση του σεξ ανάμεσα στον άντρα και στη γυναίκα είναι ένα φυσικό φαινόμενο που παρουσιάζεται όταν οι συνθήκες είναι ευνοϊκές. Η απόφαση να υπάρχουν ή όχι σεξουαλικές σχέσεις έγκειται στο άτομο, σύμφωνα με τον τρόπο που θέλει να ζήσει τη ζωή του. Αν κανείς έχει διαλέξει να μείνει μόνος ή άγαμος και στην πραγματικότητα επιθυμεί ή μυστικά αρέσκεται στο αντίθετο, τότε η υποκρισία που γεννιέται καταπνίγει την ανάπτυξη του εαυτού και πιθανόν και άλλων. Η λύση του προβλήματος σ' ένα γάμο, και ιδιαίτερα στο συντονισμό των σεξουαλικών επιθυμιών, απαιτεί προσπάθεια κι από τα δύο άτομα. Οι δυσκολίες ξεπερνιούνται με την προσπάθεια να αντιληφθεί ο καθένας ποια είναι η ανάγκη του άλλου και κατόπιν, με την προσπάθεια ν' αντιμετωπίσει αυτή την ανάγκη.

Μια από τις έμφυτες αρχές της ζωής, είναι ότι αυτή αναπαράγει τον εαυτό της και το σεξ είναι το μέσον με το οποίο η ανθρωπίνη ζωή διαιωνίζεται. Τα σεξουαλικά όργανα είναι τα κέντρα μέσω των οποίων οι δημιουργικές ενέργειες περνούν από τις πνευματικές ή νοητικές περιοχές στην υλική εκδήλωση. Η σεξουαλική ασυμφωνία μεταξύ δύο ατόμων εμποδίζει τη ροή ενεργειών στον καθένα.

Η αληθινή πατρότητα όμως δεν «έρχεται φυσικά». Η προετοιμασία και η εκπαίδευση είναι αναγκαία. Οι μέλλοντες γονείς θα πρέπει να ζουν την αγάπη που θα τους προετοιμάσει στο νου και στο σώμα για να γίνουν ένα κατάλληλο κανάλι μέσω του οποίου με υυχή μπορεί να φανερωθεί.

Τα παιδιά σ' ένα σπίτι επικαλούνται τη συνειδητότητα των πνευματικών μας αρχών και στόχων και αυτά είναι απαραίτητα για την πληρέστερη εμπειρία της γήινης αντανάκλασης της ουράνιας κατοικίας μας. Η καλύτερη σχέση με τους γονείς μπορεί να επιτευχθεί όταν κανείς αντιληφθεί τη δική του πνευματική ηλικία. Η μεγαλύτερη ευκαιρία που μπορεί να έχει κανείς με τους γονείς του είναι να δείξει την εκτίμηση «για τις μικρές, ανώνυμες και αξέχαστες πράξεις καλοσύνης και αγάπης». Πόσο συχνά αυτή η ευκαιρία χάνεται!

Δεν είναι όλοι παντρεμένοι. Μερικοί γάχνουν για τον κατάλληλο σύντροφο, άλλοι για τον ένα λόγο ή τον άλλο μπορεί να μην παντρευτούν ποτέ. Και υπάρχουν εκείνοι που ζητούν τη στενή μακροχρόνια ή σύντομη σχέση έξω από τις παραμέτρους του γάμου. Σε μερικές περιπτώσεις, η αγαμία είναι καλύτερη από το γάμο. Γιατί ένας γάμος για να αναπαράγει το Χρηστικό Πνεύμα στον κόσμο, πρέπει να είναι μια ένωση σκοπών. Σε μερικούς βίους και η τέλεια αγάπη και η τέλεια χάρη του θεού μπορεί να επιτευχθεί με τη μοναδικότητα του σκοπού, που είναι δυνατή σε μια μοναχική ζωή. Σε κάθε στιγμή της ζωής μας εκλέγουμε το καλό ή το κακό. Η ζωή μας είναι το άθροισμα όλων των προτιμήσεών μας, με πράξεις και με σκέψεις. Ο νους είναι το επίπεδο στο οποίο εκλέγουμε, υπέρ ή κατά των παρορμήσεων.

Στην έρευνα για ένα σύζυγο πρέπει να κατανοηθεί ότι δεν υπάρχει ένας ιδανικός σύντροφος που μπορεί να βρεθεί, αλλά ο καθένας που γάχνει μπορεί να αναπτυχθεί ώστε να είναι ένας ιδανικός σύντροφος για έναν άλλον.

Η σύγχυση του σεξ

Πρώτα είναι το πρόβλημα της σεξουαλικής δραστηριότητας που ξεσηκώνει τόσο ενδιαφέρον και συζήτηση. Κανένα άλλο πρόβλημα έρωτα και γάμου δεν προκαλεί τόσα επιχειρήματα και διαφορές γνώμης. Μερικοί δηλώνουν ανοιχτά ότι είναι υπέρ της σεξουαλικής ελευθερίας, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες. Μερικοί καταδικάζουν την νέα λεγόμενη «ανηθικότητα» και μερικοί αποφεύγουν να πάρουν μια συγκεκριμένη τοποθέτηση, ίσως, ακολουθώντας με τις σκέψεις τους τη μια άποψη και με τις πεποιθήσεις τους την άλλη. Πολλοί χαίρονται για τη σεξουαλική ελευθερία εκτός γάμου, αλλά ευχαρίστως μιλούν για το «αμάρτημα» της πορνείας. Και άλλοι ξεγελούν τον εαυτό τους προς την άλλη κατεύθυνση. Γιατί μας απασχολεί όλους τόσο το σεξ; Για τους αποδαρρημένους του έρωτα που δεν μπόρεσαν αν βρουν μια ικανοποιητική και ανθρώπινη σχέση με το άλλο φύλο, το ίδιο το σεξ εξελίσσεται σε ένα είδος μανίας, ολόκληρη η προοπτική της ζωής διαστρεβλώνεται. Και κείνοι που συνεχώς ασχολούνται με τις σεξουαλικές λειτουργίες παραβλέπουν την ανθρώπινη πλευρά της σχέσης και αντιμετωπίζουν τους ανθρώπους του αντίθετου φύλου σαν αντικείμενα ή δύματα για κατάχρηση, και σχεδόν καθόλου σαν ανθρώπινα όντα.

Το πρόβλημα της σεξουαλικότητας συγχέεται, γιατί δίνεται μεγάλη έμφαση στη σεξουαλική ωφελιμότητα του συντρόφου και άλλες ικανότητες, χαρίσματα και ενδιαφέροντα είτε παραβλέπονται τελείως είτε θεωρούνται δευτερεύοντα και τυχαία. Οι σημερινές συνθήκες δεν επιτρέπουν σε καμιά ανθρωπίνη αρετή να βρει την πλήρη της έκφραση. Οι θρησκευτικές, εθνικές και πολιτιστικές αντιλήψεις αποφασίζουν π.χ. τι αποτελεί τη σεξουαλική «ευπρέπεια». Σε μερικές κοινωνίες οι ιδιαίτερες σεξουαλικές σχέσεις δεν έχουν νομική ή ηθική θέση έξω από τους δεσμούς του γάμου. Σε μια κοινωνία που θεωρεί ντροπή την ανύπαντρη μητέρα και εξοστρακίζει αυτή και το «μπάσταρδο» της, κάθε πρόνοια που θα εξασφαλίζει τα δικαιώματα του παράνομου παιδιού δύσκολα θα προχωρήσει.

Και από την άλλη βρίσκουμε ομάδες και κοινότητες με διαφορετικές απόψεις που ονομάζονται «φιλελεύθερες» ή «μοντέρνες».

Αυτές κάνουν μερικές παραχωρήσεις στο Νόμο, στη γενικά παραδεκτή ηθική και αντί να περιφρονούν τον ελεύθερο έρωτα υπερηφανεύονται για τη σεξουαλική τους χειραφέτηση. Μια κοινωνία δεν έχει αντιρρήσεις στο να συζεί ένα ζευγάρι έστω και ανύπαντρο, μια άλλη δίνει μόνο στον άντρα το δικαίωμα για εξωσυζυγικές εμπειρίες, άλλη πάλι καταδικάζει τελείως κάθε σεξουαλική σχέση εκτός γάμου. Πολλά αγόρια δεν παντρεύονται μια κοπέλα που έχασε την παρθενιά της. Παρ' όλες τις προσπάθειες που έκανε ο ίδιος για να την χάσει. Η υποχώρηση σε έναν τέτοιο άντρα θα σήμαινε να τον χάσει μαζί με την παρθενιά της. Εν τούτοις μερικά αγόρια διστάζουν να παντρευτούν αν δε φτάσουν με την κοπέλα σε μια τόσο στενή σχέση, όσο είναι η

7. ΟΙ ΥΓΙΕΣΤΕΡΟΙ ΓΑΜΟΙ

Το περίεργο είναι ότι για τους υγιείς γάμους δεν έδειξαν καθόλου ενδιαφέρον οι ειδικοί στην ψυχική υγεία. Και έτσι πριν από δέκα χρόνια ακόμη δεν υπήρχε καμιά πληροφορία γι' αυτούς. Σήμερα έχουν γίνει κάποιες έρευνες και θα μπορούσαμε συνοπτικά να αναφέρουμε κάποια ευρήματα.

Έτσι θα λέγαμε ότι όσο λιγότερα κρατούν οι σύζυγοι πίσω από τα παραπετάσματα τους και όσο πιο πρόθυμα δέχονται να κοιτάζουν πίσω απ' αυτά, όταν ο σύντροφός τους τους δείχνει κάτι, τόσο περισσότερες δυνατότητες έχουν να ωριμάσουν ως άτομα και τόσο πλουσιότερη γίνεται η σχέση τους. Δεν πιέζονται από την ανάγκη να κρατούν σταθερά κλεισμένα τα παραπετάσματά τους, και δεν έχουν λόγο να ανησυχούν για τη διατήρηση της ισορροπίας που υπάρχει πάντα στη σχέση τους. Έτσι δίνεται στον καθένα τους περισσότερος χώρος για να ωριμάσει, για να εξετάσει περισσότερες πιθανότητες και να γίνει πιο ολοκληρωμένο άτομο. Και έχει βέβαια καθένας τους περισσότερα να δώσει στον άλλο. Ως άνθρωποι αυτοί είναι πιο ενδιαφέροντες, χαίρονται λοιπόν περισσότερο ο ένας τον άλλο. Βρίσκονται θα λέγαμε σε μια ανοδική πορεία.

Κι όλα αυτά γιατί σύμφωνα με ένα σημαντικό εύρημα της έρευνας οι άνθρωποι αυτοί δέχονται πολύ εύκολα την αλλαγή. Έτσι δεν τους τρομάζει η σκέψη πως υπάρχουν διάφορα πίσω από το παραπέτασμα που ίσως ξεπεταχτούν, αν γίνουν κάποιες αλλαγές. Αλλά αντίθετα, βοηθάνε ο ένας τον άλλο να φέρει στην επιφάνεια τα συναισθήματα του. Με

άλλα λόγια δέχονται και οι δύο την ανάγκη να τους κρίνει ο άλλος, ενώ η κριτική αυτή είναι συνήθως εποικοδομητική και γίνεται ως συμπαράσταση στον άλλο, μα και την κατάλληλη στιγμή.

Κάθε κριτική όμως είναι κάπως επώδυνη όταν υπάρχει κάποια αλήθεια σ' αυτήν και συνεπώς αγγίζει κάτι κρυμμένο πίσω απ' το παραπέτασμα, γιατί τότε τσαλακώνει την εικόνα που έχουμε σχηματίσει για τον εαυτό μας. Τι γίνεται λοιπόν; Πληγωνόμαστε όταν μας δείχνει κάποιος ένα ελάττωμα μας που το ξέρουμε;

Ο Τζον Κλιζ αναφέρει: «Δεν πληγωνόμαστε, αν έχουμε επίγνωση όλων των πλευρών του. Τουλάχιστον αυτό με δίδαξε η πείρα μου» (Οικογένεια η σύγχρονη οδύσσεια, Αθήνα 1989, σελ.81, όπου παρ.).

Κι αυτά τα ζευγάρια έχουν υγιή σχέση, επειδή πρώτον δεν ξεκίνησαν έχοντας πολλά πίσω από το παραπέτασμα και δεύτερον επειδή έδειξαν μεγάλη προθυμία να κοιτάζουν εκεί.

Μερικοί είναι από την αρχή περισσότερο «δεμένοι», γιατί προέρχονται από πραγματικά ευτυχισμένες οικογένειες - κι αυτό είναι ότι καλύτερο μπορεί να συμβεί σε έναν άνθρωπο. Άλλοι δεν ευνοήθηκαν τόσο στο ξεκίνημα τους και δεν αρχίζουν τόσο στενά δεμένοι τη συμβίωση τους, μερικούς όμως τους βοηθάει η τύχη και βρίσκουν ένα σύντροφο που φροντίζει να νιώσουν λιγότερο φόβο για τα κουκουλωμένα πίσω από το παραπέτασμά τους. Βρίσκουν συμπαράσταση και αγάπη που τους χρειάζονται για να δεχτούν να υποστούν τη δυσφορία την οποία προκαλεί η επαφή με τις κρυμμένες πλευρές του εαυτού και η διαδικασία της αποκάλυψής τους. Η πορεία αυτή τους βοηθάει να αλλάξουν και να μετακινηθούν προς το υγιέστερο άκρο του φάσματος.

Γεγονότα ζωής	Αξιολόγηση του άγχους
θάνατος συζύγου	100
διαζύγιο	73
διάσταση	65
φυλάκιση	63
θάνατος στενού συγγενή	63
τραυματισμός ή αρρώστια	53
Γάμος	50
Απόλυση από την εργασία	47
Συζυγικός συμβιβασμός	45
Αλλοίωση της υγείας μέλους της οικογένειας	44
Εγκυμοσύνη	40
Δυσκολίες στο σεξ	39
Ερχομός ενός καινούργιου μέλους	39
Επαγγελματική αναπροσαρμογή	39
Αλλαγή στην οικονομική κατάσταση	38
θάνατος στενού φίλου	37
Αλλαγή αντικειμένου δουλειάς	36
Αλλαγή στον αριθμό συγκρούσεων με τη σύζυγο	35
Υποθήκη πάνω από 10.000\$	31

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Κατάσχεση της υποθήκης	30
Αλλαγή ευθυνών στη δουλειά	29
Ο γιος ή η κόρη εγκαταλείπουν το πατρικό σπίτι	29
Προβλήματα με τα πεδερικά	29
Εκπληκτικό προσωπικό επίτευγμα	28
Η σύζυγος αρχίζει ή παύει να εργάζεται	26
Αρχή ή τέλος σπουδών	26
Αλλαγή στις συνθήκες διαβίωσης	25
Αναθεώρηση προσωπικών συνθηκών	24

Πηγή: ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΟΔΥΣΣΕΙΑ σελ. 82

Αυτός ο πίνακας αναδημοσιεύεται - με μερικές προσαρμογές για τη χρήση του από το Βρετανό αναγνώστη στη μετά το 1980 δεκαετία - από την κλίμακα κοινωνικής αναπροσαρμογής των Thomas H Holmes και Richard H Rahe από τον 11ο τόμο της Journal of Psychological Research C Pergamon Press, 1967.

Κάθε είδους αλλαγή προκαλεί άγχος. Όταν αλλάζουν οι συνθήκες στο περιβάλλον μας, είτε καλές, είτε κακές, πρέπει να προσαρμοστούμε ανάλογα.

Ναι αλλά τι ακριβώς συμβαίνει σε εμάς όταν «προσαρμοζόμαστε». Π.χ. Όλοι έχουμε καταγράψει στο μυαλό μας την εικόνα του κόσμου, έναν νοπτό χάρτη που αντιστοιχεί δηλ. με τις εξωτερικές περιστάσεις. Όπως ένας χάρτης της Βρετανίας αντιστοιχεί στη Βρετανία. Και χρησιμοποιούμε το χάρτη μας ως οδηγό για τη συμπεριφορά μας. Ότι

σχετίζεται με τη ζωή μας είναι χαραγμένο πάνω του, ώστε να μας οδηγεί να τα βγάλουμε πέρα στη ζωή μας.

Αν πεθάνει ο σύζυγος σου πρέπει να μεταφερθείς από το νοπτό χάρτη όπου κυριαρχεί επιβλητικά η φιγούρα του, σ' έναν άλλο όπου ο σύντροφος σου δεν εμφανίζεται πια. Και αυτή η διαδικασία της αλλαγής από τον ένα χάρτη στον άλλο είναι αυτό που ονομάζω «προσαρμογή». Είναι κάτι σαν αναδιάταξη του διανοητικού μας κυκλώματος. Και το κυριότερο χρειάζεται ενέργεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VII

Η ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΨΗ ΓΙΑ ΤΟ ΓΑΜΟ

Η μοίρα που έταξε για τη γυναίκα η κοινωνική παράδοση είναι ο γάμος. Η πλειοψηφία των γυναικών είναι αυτή τη στιγμή, παντρεμένες, υπήρξαν παντρεμένες, ή ετοιμάζονται να παντρευτούν ή υποφέρουν που δεν παντρεύονται. Η θέση της ανύπαντρης καθορίζεται από τη σχέση της με το γάμο. Από το αν απότυχε, αν επαναστάτησε ή αν αδιαφόρησε γι' αυτό το δεσμό.

Η οικονομική εξέλιξη των συνθηκών της ζωής της γυναίκας, έχει ανατρέψει το παλιά καθεστώς του δεσμού. Μεταβάλλεται πια σε δεσμό δύο αυτόνομων ατόμων, με βάση την ελεύθερη συναίνεση. Οι δεσμεύσεις των δύο συμβαλλομένων μερών είναι προσωπικές και αμοιβαίες. Η μοιχεία αποτελεί και για τα δύο μέρη καταγγελία της συμφωνίας. Και οι δύο σύζυγοι μπορούν να εξασφαλίσουν διαζύγιο με τις ίδιες προϋποθέσεις. Η γυναίκα δεν περιορίζεται στο ρόλο της αναπαραγωγής. Η αναπαραγωγική λειτουργία έχασε σχεδόν το χαρακτήρα της φυσικής δουλειάς και παρουσιάζεται σαν ένα φορτίο που εθελοντικά αποδέχεται η σύζυγος. Σε πολλές περιπτώσεις, ο αναγκαίος χρόνος αναπαύσεως κατά την εγκυμοσύνη πληρώνεται στη μητέρα από το κράτος ή τον εργοδότη. Ο δεσμός του γάμου παρουσιάζεται πάντα με τρόπο ριζικά διαφορετικό για τον άντρα και τη γυναίκα. Τα δύο φύλα είναι απαραίτητα το ένα στο άλλο, αυτή όμως η αναγκαιότητα δεν καθιέρωσε ποτέ την αμοιβαιότητα. Ποτέ οι γυναίκες δεν σχημάτισαν μια

κάστα ικανή να συνομολογήσει με ισοτιμία συμφωνίες με την κάστα των αρσενικών.

Από κοινωνική άποψη ο άντρας αποτελεί μια ύπαρξη αυτόνομη και ολοκληρωμένη. Λογαριάζεται πάνω απ' όλα σαν παραγωγικό στοιχείο και η ύπαρξή του δικαιώνεται από την εργασία που προσφέρει στο σύνολο. Σε μερικούς πρωτόγονους λαούς, ο ανύπαντρος, ανίκανος να αντιμετωπίσει μόνος τα βιοτικά προβλήματα, αποτελεί ένα είδος απόκληρου. Στις αγροτικές κοινότητες η συνεργασία μιας γυναίκας είναι απαραίτητη στο χωρικό. Και για την πλειοψηφία των αντρών είναι βολικό και πλεονεκτικό να φορτώνουν μερικές αγγαρείες στις πλάτες της συντρόφισσάς τους. Το άτομο ονειρεύεται μια μόνιμη σεξουαλική ζωή και επιθυμεί απογόνους. Η κοινωνία πάλι απαιτεί από το άτομο να συμβάλει στη διατήρησή της.

Αλλά ο άντρας δεν απευθύνεται στην γυναίκα «αυτήν καθ' αυτήν». Είναι η αντρική κοινωνία που επιτρέπει σε καθένα από τα μέλη της να τακτοποιείται σαν σύζυγος και σαν πατέρας. Δεμένη η γυναίκα σαν σκλάβο ή σαν ευνοούμενη στις οικογενειακές ομάδες όπου κυριαρχούν οι πατεράδες και τα αδέρφια, δίνεται για παντρεία σε ένα αρσενικό από κάποιο άλλο αρσενικό. Στην πρωτόγονη κοινωνική σύνδεση, η φυλή, το πατρικό γένος, διαδέχεται την γυναίκα σαν πράγμα. Η κατάστασή της δεν άλλαξε στο βάθος και όταν ακόμη ο γάμος κατά τη μακροαίωνα εξέλιξή του έγινε σύμβαση. Προικισμένη ή κληρονομιά, η γυναίκα παρουσιαζόταν σαν φυσικό πρόσωπο με όλα τα δικαιώματα του πολίτη. Αλλά η προίκα και η κληρονομιά την υποδουλώνουν πιο πολύ στην οικογένεια. Για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα, τα συμβόλαια

υπογράφονται ανάμεσα στον πεθερό και το γαμπρό, όχι ανάμεσα στη γυναίκα και το σύζυγο.

Η ελευθερία εκλογής ήταν πάντοτε περιορισμένη για το κορίτσι. Σε περίπτωση που μένει ανύπαντρο, καταντά στην κατηγορία των παράσιτων και των απόκληρων. Ο γάμος είναι ο μοναδικός τρόπος να κερδίσει το γωμί του, η μοναδική δικαίωση της παρουσίας του στην κοινωνία. Η πολυγαμία ήταν πάντοτε. Λίγο πολύ, ανεκτή. Ο άντρας μπορούσε να ανεβάζει στο κρεβάτι του σκλάβες, παλλακίδες, ερωμένες, πόρνες. Του επιβάλλεται όμως να σεβαστεί ορισμένα προνόμια της νόμιμης συζύγου. Έτσι και για τους δύο συζύγους ο γάμος είναι την ίδια στιγμή φορτίο και ωφελήματα. Αλλά δεν υπάρχει αναλογία και δικαιοσύνη. Για τα κορίτσια ο γάμος είναι το μοναδικό μέσο να ενσωματωθούν στην κοινωνική ολότητα. Αν μείνουν στο «ράφι» γίνονται το άγχος της οικογένειας.

Για τους νέους, ο γάμος αποτελεί έναν τρόπο ζωής, όχι την ίδια τη μοίρα τους. Μπορούν να προτιμήσουν το βίο του εργένη. Μερικοί αργούν να παντρευτούν, άλλοι δεν παντρεύονται διόλου. Με το γάμο της η γυναίκα αποκτά ένα μίχουλο από τον κόσμο. Νόμιμες εξασφαλίσεις την προστατεύουν από τις αντρικές αυδαιρεσίες. Αυτός όμως είναι ο αφέντης της. Αυτός κυβερνάει οικονομικά την κοινότητα. Η γυναίκα παίρνει το όνομά του. Προσαρμόζεται στις δρασκευτικές του πεποιθήσεις, μπαίνει στην τάξη του, αφομοιώνεται με το περιβάλλον του. Ανήκει πια στην οικογένεια του, γίνεται το «έτερον του ήμισυ». Τον ακολουθεί εκεί που τον καλεί η εργασία του. Σήμερα ο γάμος διατηρεί σε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό αυτή την πατροπαράδοτη μορφή. Και

πρώτα - πρώτα επιβάλλεται πολύ πιο επιτακτικά στο κορίτσι παρά στο νέο. Υπάρχουν ακόμα κοινωνικά στρώματα που δεν υπάρχει άλλη προοπτική στη γυναίκα από το γάμο. Στο χωριό, η ανύπαντρη καταντά απόκληρη. Ο γάμος την υποδουλώνει στον άντρα, της προσφέρει όμως την κυριαρχία στο νοικοκυριό. Αλλά και στην περίπτωση που είναι χειραφετημένη, δεν φαίνεται εύκολο να αντιμετωπίσει το βιοτικό πρόβλημα, γιατί τα κλειδιά της οικονομικής ζωής τα κρατούν οι άντρες. Έτσι αναγκάζεται να προτιμήσει το γάμο σαν βιοποριστικό επάγγελμα.

Η ερωτική πράξη από την πλευρά της γυναίκας, αποτελεί μια «υπηρεσία» που προσφέρει στο σύζυγο. Το γυναικείο κορμί αποτελεί ένα αντικείμενο που αγοράζεται.

Τα ήδη απαγορεύουν στην ανύπαντρη την σεξουαλική δραστηριότητα. Πολλά κορίτσια του αστικού κόσμου παντρεύονται σήμερα «για να είναι ελεύθερα».

Η μητρότητα μονάχα στην παντρεμένη γυναίκα είναι σεβαστή. Το κορίτσι θα γίνει πέτρα του σκανδάλου και το παιδί ένα φοβερό βάρος στη ζωή του. Γι' αυτούς τους λόγους, οι περισσότερες νέες του παλιού και του νέου κόσμου, στην ερώτηση ποια είναι τα σχέδια τους για το μέλλον, απαντούν και σήμερα, όπως μια φορά κι έναν καιρό, στερεότυπα: «Θέλω να παντρευτώ».

Η πατροπαράδοτη μορφή του γάμου βρίσκεται στο στάδιο ριζικών αλλαγών. Τα γενικά, αφηρημένα δικαιώματα είναι τα ίδια, η εκλογή είναι πιο ελεύθερη από κάθε άλλη φορά, οι σύζυγοι μπορούν ευκολότερα να χωρίσουν. Δεν παρατηρείται μεγάλη διαφορά ηλικίας

ούτε συντριπτική ανισότητα στη μόρφωση όπως άλλοτε. Ο σύζυγος αναγνωρίζει την αυτονομία που διακινδυνεύει η γυναίκα. Υπάρχουν περιπτώσεις που μοιράζονται τις δουλειές του σπιτιού. Έχουν κοινές διασκέδασεις: εκδρομές, ποδήλατο, κολύμπι. Η γυναίκα δεν ξοδεύει τις μέρες της καρτερώντας το γυρισμό του συζύγου. Χρειάζεται μια ανακατάταξη του δεσμού, έτσι που ο γάμος να μην αποτελεί «σταδιοδρομία» για τη γυναίκα. Η γυναίκα βαραίνει τον άντρα τόσο καταθλιπτικά επειδή την εμποδίζει να στηριχθεί στον εαυτό της . Θα ξαλαφρώσει αν την ελευθερώσει, αν της επιτρέψει να ασχοληθεί κι αυτή με κάτι σ' αυτόν τον κόσμο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ VIII

1. ΤΟ ΔΙΑΖΥΓΙΟ

Είναι η πλευρά του γάμου που δεν παρουσιάζει επιτυχία. Το διαζύγιο δεν αρχίζει με τους δικηγόρους, αρχίζει πολύ νωρίτερα. Το νομικό διαζύγιο είναι διαφορετικό από το ψυχολογικό. Το ψυχολογικό οργανώνεται από τη στιγμή που δύο άτομα αρχίζουν να αισθάνονται πως ο ένας βρίσκεται μακριά από τον άλλο και διαμορφώνουν ο καθένας δρόμο χωριστό από κείνο τον κοινό δρόμο, που είχαν ξεκινήσει μαζί πριν από λίγα ή πολλά χρόνια.

Στο γάμο οι άνθρωποι διεκδικούν την ευτυχία. Είναι άλλωστε χαρακτηριστικό πως οι περισσότερες ευχές που δίνονται στη ζωή του ανθρώπου είναι την εποχή που θα παντρευτεί. Αυτό σημαίνει πως χρειάζονται οι άνθρωποι που ξεκινούν την ενίσχυση με ευχές. Σημαίνει όμως ακόμη πως αρχίζουν με αστάθμητους παράγοντες, πως δεν ξέρουν τι θα βγει απ' αυτό το ξεκίνημα και χρειάζονται ευχές για να ακουμπήσουν πάνω σ' αυτές, ίσως κάποια απ' όλες τους εξασφαλίσει το ποδούμενο. Δεν υποπεύονται πως η ευτυχία είναι κάτι που ακουμπάει πιο πολύ στα δικά τους τα χέρια απ' ό,τι στις ευχές των άλλων.

Η ευτυχία στο γάμο έχει ορισμένες χαρακτηριστικές απόψεις. Ένα βασικό της στοιχείο είναι πως είναι υπόθεση πολύ προσωπική. Καθένας είναι ευτυχισμένος με τον τρόπο του.

Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό της ευτυχίας είναι πως είναι κατάκτηση. Δεν είναι κάτι που χαρίζεται. Η ευτυχία είναι κάτι που πρέπει να

κατακτήσει ο καθένας μόνος του, με τη συντροφιά του ανθρώπου που πρόκειται να διανύσουν μαζί τη ζωή τους.

Αν θελήσουμε να ρίξουμε μια ματιά στην οικογένεια, στη συζυγική ζωή όπως παρουσιάζεται στην εποχή μας, θα δούμε πως πραγματικά κλονίζεται σήμερα περισσότερο από κάθε άλλη εποχή.

Το γεγονός πως έχουμε περισσότερες αξιώσεις σήμερα από το γάμο απ' ό,τι είχαμε παλιότερα είναι ένας λόγος πολλαπλασιασμού των διαζυγίων. Αξιώσεις από την πλευρά της κοινωνικής τοποθέτησης ή από πλευρά κατανόησης και συνεννόησης. Δεν υπήρχε θέμα μια φορά κι έναν καιρό ανάμεσα στους ανθρώπους πως δεν θα συνεννοηθούν. Σήμερα όμως από την πρώτη στιγμή που θα συναντηθούν δύο άνθρωποι το θέμα που τους απασχολεί είναι το αν θα συνεννοηθούν και πόσο θα συνεννοηθούν. Ακόμη σήμερα ο άνθρωπος είναι κοινωνικά περισσότερο ελεύθερος από ό,τι ήταν παλιότερα. Η κοινωνία σήμερα του δίνει πιο εύκολα το δικαίωμα να χωρίσει χωρίς αυτό ν' αποτελεί στίγμα για την προσωπική του ζωή, όπως ήταν μια φορά κι έναν καιρό. Παλιότερα οι χωρισμένοι άνθρωποι ήταν δακτυλοδεικτούμενοι και πολλές φορές η κριτική ήταν πολύ αυστηρή.

Τέλος ένας σοβαρός λόγος που τα διαζύγια σήμερα είναι τόσο συχνά είναι πως δεν προετοιμάζονται οι άνθρωποι γι' αυτό το θέμα που λέγεται γάμος.

Γι' αυτό το λόγο έχουν ιδρυθεί χιλιάδες συμβουλευτικά κέντρα σ' όλο τον κόσμο πράγμα που φανερώνει πως μια νέα κίνηση έχει

οργανωθεί δίπλα στο θέμα που λέγεται γάμος και που έχει σκοπό να προασπίσει αυτό το κοινωνικό δεσμό.

Σ' ένα διαζύγιο μπορεί να δοκιμάζεται περισσότερο ο ένας ή ο άλλος ανάλογα με τη θέση που παίρνει πάνω στο θέμα αυτό. Ωστόσο το διαζύγιο και για τους δύο συζύγους είναι μια δοκιμασία, τέτοια που λέμε πως είναι μια μάχη στην οποία κανείς δεν είναι τελικά ο νικητής.

Το διαζύγιο για να φτάσει ως το τέρμα του περνάει από ορισμένα στάδια. Το πρώτο στάδιο το λέμε στάδιο των πρώτων απογοητεύσεων. Είναι η εποχή που το ζευγάρι αρχίζει να διαισθάνεται πως κάτι δεν πάει καλά. Αρχίζουν να δημιουργούνται οι πρώτες υπόνοιες, οι πρώτες σκέψεις στο μυαλό του καθενός, αυτό όμως είναι κάτι που θέλουν να το αποδιώξουν, δεν θέλουν να σταθούν πολύ, στο τέλος είναι κάτι που δεν το συζητούν μεταξύ τους. Οι πρώτες απογοητεύσεις είναι αυτές που προέρχονται από ανωριμότητα και από το γεγονός πως οι σύζυγοι δεν είναι ακόμη σε θέση να συνειδητοποιήσουν τα προβλήματα που ζουν και πολύ περισσότερο να τ' αντιμετωπίσουν.

Το στάδιο των πρώτων απογοητεύσεων διαδέχεται το δεύτερο στάδιο που είναι το στάδιο του συναισθηματικού διαζυγίου. Εδώ τα πράγματα είναι πιο ξεκαθαρισμένα. Τώρα πια αρχίζουν οι δύο σύζυγοι να βλέπουν αυτό που λέμε «δεν ταιριάζουμε». Σ' αυτή την περίοδο του συναισθηματικού διαζυγίου γίνονται οι διαξιφισμοί και είναι πιο ξεκάθαρη η θέση που παίρνει τόσο ο ένας σύζυγος όσο και ο άλλος. Το συναισθηματικό διαζύγιο είναι μια περίπτωση πολύ συχνή στην εποχή μας. Δεν καταλήγει πάντα στο νομικό διαζύγιο. Μπορεί να υπάρξουν

άνδρωποι που θα ζήσουν σ' όλη τους τη ζωή σ' αυτή την κατάσταση. Πολλές φορές δεν καταφεύγουν στο νομικό διαζύγιο κάνοντας ορισμένες υποχωρήσεις μεταξύ τους. Άλλοτε υπάρχουν οικονομικοί λόγοι που δεν επιτρέπουν στο ζευγάρι να ζήσει όταν χωρίσει, ή υπάρχουν συμφέροντα αμοιβαία που επιβάλλουν να διατηρείται αυτή η ενότητα όσο κι αν δεν είναι ενότητα πια από άποψη ψυχολογική. Τέλος υπάρχουν παιδιά που πολλές φορές είναι αφορμή να μη χωρίσει το ζευγάρι, μα να ζει το συναισθηματικό διαζύγιο, ένα διαζύγιο που παίρνει έκφραση νομική, ακριβώς γιατί υπάρχει η περίπτωση των παιδιών και τη σέβονται, τη λογαριάζουν.

Άλλες φορές το συναισθηματικό διαζύγιο καταλήγει στο νομικό διαζύγιο κι αυτή είναι μια χαρακτηριστική έκφραση, η χαρακτηριστική μορφή του διαζυγίου. Το νομικό διαζύγιο είναι η απόφαση του ζευγαριού να διαχωρίσει το δρόμο του και η θέληση να εμφανίσει αυτή την απόφαση στην κοινωνία, να μάθει η κοινωνία πως τώρα πια δε θέλουν κοινή συμβίωση, δεν έχουν κοινό τρόπο ζωής, πρέπει να χωρίσουν. Οι άνθρωποι που χωρίζουν έχουν μερικές ιδιότητες που τους χαρακτηρίζουν.

Πρώτα - πρώτα θα διαπιστώσουμε πιθανή εκδικητική τάση. Προέρχεται από το γεγονός πως καταστρέφεται η ζωή - και πράγματι το διαζύγιο αναποδογυρίζει μια προοπτική, μια κατάσταση, ιδανικά που είχαν δημιουργηθεί - και οι σύζυγοι είναι έτοιμοι για οποιαδήποτε πράξη. Η εκδίκηση λοιπόν μπορεί να είναι μια χαρακτηριστική ιδιότητα των ανδρώπων που χωρίζουν.

Μια δεύτερη ιδιότητα είναι η τάση για αποκοπή από το παρελθόν. Υπάρχει μια έντονη διάθεση να ξεχάσουν, να σβήσουν, να διαγράψουν, να μην τους βαραίνει αυτή η περίοδος της ζωής που πέρασαν με τον άλλο σύζυγο. Αυτή την τάση την έχουν περισσότερο, την αισθάνονται περισσότερο οι άνθρωποι που είχαν την πρωτοβουλία του διαζυγίου. Γιατί αυτός που δέχεται το διαζύγιο πολλές φορές δε θέλει να αποκοπεί από το παρελθόν, αντίθετα ανακουφίζεται συζητώντας και ξαναζώντας την κατάσταση που έχει περάσει.

Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι ο φόβος και το άγχος μπροστά στο άγνωστο. Μην ξεχνάμε πως το διαζύγιο είναι τέλος για μια κατάσταση και φυσικά αρχή για μια άλλη. Αυτή η αρχή είναι κάτι το αβέβαιο. Άγχος χαρακτηρίζει τους ανθρώπους που πρόκειται να χωρίσουν και το άγχος αυτό είναι διάχυτο σ' όλη την ψυχολογία τους. Φοβούνται το άγνωστο, ποιο δρόμο να τραβήξουν και προς τα που να στραφούν.

Και στα τρία στάδια του διαζυγίου η ανάγκη για ψυχολογικές συμβουλές είναι πολύ μεγάλη. Πολλοί άνθρωποι σώζονται με την βοήθεια του ψυχολόγου σε μια τέτοια δύσκολη και σκληρή για όλους στιγμή.

Υπάρχει και το επιτυχές διαζύγιο όταν δηλ. και οι δύο σύζυγοι πολιτισμένα καταλήξουν σ' αυτή την απόφαση, που τελικά μπορεί να είναι η καλύτερη.

Τέλος, πολλές φορές η ταλαιπωρία του διαζυγίου ωριμάζει τους ανθρώπους. Υπάρχουν περιστατικά ανθρώπων που ξεκίνησαν ανώριμοι να φιλονικούν για το κάθε τι, κι όταν έφτασαν στο διαζύγιο και

τελείωση αυτή η διαδικασία τότε έκαναν αυτοκριτική και είδαν πραγματικά πόση ανωριμότητα είχαν και πόσο δεν ήταν σωστή η τακτική που ακολούθησαν, η τακτική που τους οδήγησε στο διαζύγιο. Αυτοί οι άνθρωποι που καταφέρνουν να κάνουν επιτυχές διαζύγιο με την βοήθεια των ψυχολόγων δεν γίνονται δυστυχείς, γιατί είναι σε θέση να ξέρουν τι ζητούν, να ξέρουν τι τους έφταιξε στο παρελθόν, και έτσι να ξεκαθαρίσουν καλύτερα το μέλλον τους, συνδεόμενοι με άλλους ανθρώπους, μ' άλλες καταστάσεις, φτιάχνοντας άλλα ιδανικά στη ζωή τους ή βαδίζοντας το δρόμο τους μα με περισσότερη τώρα πια ωριμότητα και ευθύνη.

Όσο δεν υπάρχουν παιδιά στους ανθρώπους που χωρίζουν, η κατάσταση παρουσιάζεται κάπως πιο εύκολη. Εύκολα οι άνθρωποι που ενώθηκαν σε μια στιγμή του βίου τους θα χωρίσουν χωρίς να δώσουν λογαριασμό σε κάποια γενιά που γεννήθηκε απ' αυτούς. Όταν όμως υπάρχουν τα παιδιά, το θέμα είναι πιο δύσκολο, τόσο γιατί υπάρχουν μάρτυρες στην υπόθεση διαπληκτισμών όσο και γιατί ταλαιπωρούνται και τα παιδιά κατά τον ίδιο τρόπο όπως οι γονείς.

Οι άνθρωποι που αποφάσισαν να χωρίσουν, δε σταματούν μπροστά στο γεγονός πως υπάρχουν παιδιά. Αποφασίζουν να χωρίσουν και θέλουν να ξαναφτιάξουν τη ζωή τους έστω και αν τα παιδιά αυτά υπάρχουν γύρω τους.

2. ΔΙΑΖΥΓΙΟ - ΝΟΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Κάθε λύση γάμου ενώ ακόμα ζουν και οι δύο σύζυγοι μπορεί να ονομασθεί διαζύγιο. Ο ορισμός ισχύει μόνο για τα δίκαια που καθιερώνουν το διαζύγιο με δικαστική απόφαση (όπως το ελληνικό) αλλά και δίκαια που θα αναγνώριζαν διαζύγια με απλή συμφωνία των συζύγων, διαζύγια με διοικητική πράξη ή και αυτόματα διαζύγια από το νόμο.

Περισσότερο περιγραφικά μπορούμε να πούμε ότι διαζύγιο είναι η λύση του γάμου ενώ ακόμα ζουν οι σύζυγοι για ορισμένους λόγους που προβλέπονται από το νόμο και ύστερα από δικαστική απόφαση (ελληνικό δίκαιο).

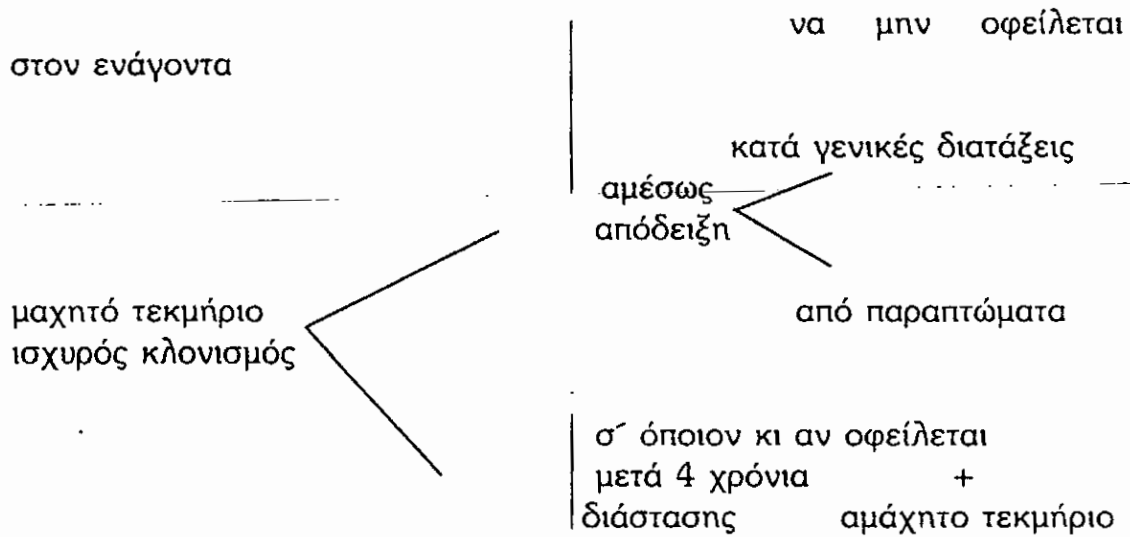
Α.Κ. 1438 (Ν. 1329/1983 αρθρ. 16) : Ο γάμος μπορεί να λυθεί (I) με διαζύγιο (2-4) Το διαζύγιο απαγγέλλεται με αμετάκλητη απόφαση του δικαστηρίου όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις που ορίζονται στα επόμενα άρθρα (8)

Πριν από την ειδικότερη νομοθετική ρύθμιση του διαζυγίου, γεννιέται το προκριματικό πρόβλημα, αν ο γάμος θα έπρεπε να λύνεται με διαζύγιο. Την απόρριψη του διαζυγίου και το «αδιάλυτον του γάμου» υποστηρίζουν αντιλήψεις που ανατρέχουν σε παλαιότερες εποχές, αντιλήψεις που συμπορεύονται με την παλαιότερη κυριαρχική θέση του αντρός μέσα στην οικογένεια (το διαζύγιο εύκολα αποτρέπεται αν η γυναίκα υποτάσσεται στον άντρα «εν παντί») και ενισχύουν αποφασιστικά οι απόψεις της εκκλησίας και οι σχετικές ευαγγελικές εντολές («ον ουν ο Θεός συνέζευξεν, άνθρωπος μη χωριζέτω», Ματθ.

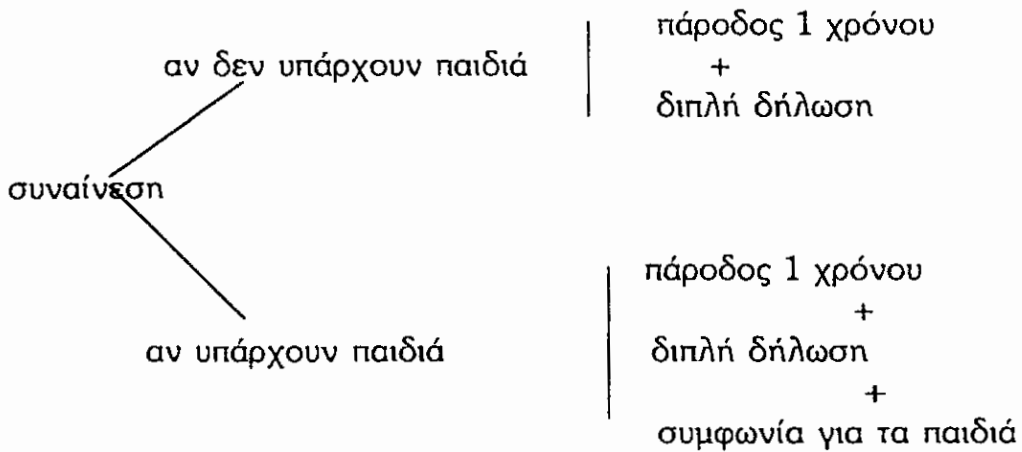
18^ο 6, Μάρτι 1^ο 9). Σε επίπεδο πιο ορθολογιστικό κινούνται μερικά επιχειρήματα πρόχειρης ψυχολογίας, όπως ότι η ανυπαρξία διαζυγίου, αναγκάζει τους συζύγους να βρουν τρόπους εξομάλυνσης των διαφορών τους, ή ότι το συμφέρον των παιδιών επιβάλλει την διατήρηση των αποτυχημένων γάμων. Από την άλλη μεριά αντιτάσσεται ότι ο αποτυχημένος γάμος δημιουργεί αφόρητες καταστάσεις και ότι καμιά μεταφυσική αρχή δεν μπορεί να δικαιολογήσει μια ισόβια σκλαβιά δηλ. μια βαρύτατη προσβολή της ατομικής ελευθερίας και γενικότερα της προσωπικότητας του.

Για την Πολιτεία ο γάμος είναι μια σύμβαση και κανένας συμβατικός δεσμός δεν μπορεί να διαρκέσει για πάντα όταν αποδειχτεί επιζήμιος.

Οι λόγοι διαζυγίου και οι προϋποθέσεις τους

αφάνεια: προηγούμενη δικαστική απόφαση

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΔΙΑΖΥΓΙΟΥ

α) παύει η υποχρέωση των συζύγων για συμβίωση (Α.Κ. 1386) και η ανάγκη για κοινές αποφάσεις σχετικά με το συζυγικό βίο (Α.Κ. 1387)

β) παύει η δυνατότητα του κάθε συζύγου να χρησιμοποιεί το επώνυμο του άλλου συζύγου στις κοινωνικές του σχέσεις (Α.Κ. 1388 παρ. 2)

γ) παύει η ελαφρότερη ευθύνη των συζύγων κατά την εκπλήρωση των αμοιβαίων υποχρεώσεων τους (Α.Κ. 1396)

δ) παύει να ισχύει το τεκμήριο για την κυριότητα των κινητών που βρίσκονται στη νομή ή την κατοχή του ενός ή και των δύο συζύγων (Α.Κ. 1398)

ε) γεννιέται υποχρέωση λογοδοσίας και απόδοσης των εισοδημάτων για τη διαχείριση της περιουσίας του ενός συζύγου από τον άλλον, εφόσον συνεχίζεται η διαχείριση (Α.Κ. 1399)

στ) γεννιέται αξίωση συμμετοχής στα αποκτήματα (Α.Κ. 1400 - 1402)

ζ) λήγει η κοινοκτημοσύνη που τυχόν έχουν επιλέξει οι σύζυγοι ως σύστημα για τις περιουσιακές τους σχέσεις (Α.Κ. 1411)

η) αλλάζουν οι προϋποθέσεις για τη διατροφή ανάμεσα στους συζύγους (Α.Κ. 1442 - 1445 αντί 1389 - 1392)

θ) η γονική μέριμνα μπορεί, με δικαστική απόφαση να ανατεθεί στον έναν από τους γονείς ή να κατανεμηθεί μεταξύ τους (Α.Κ. 1513)

ι) παύει το κληρονομικό δικαίωμα και το δικαίωμα για νόμιμη μοίρα που είχαν οι σύζυγοι μεταξύ τους (Α.Κ. 1820, 1825)

ια) μπορεί η γυναίκα να αλλάζει ιθαγένεια (Ν. 3370/1955, αρθρ. 17 και 22 παρ. 2)

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1. Περίληψη μελέτης - σκοπός

Καταλήγοντας την εργασία αυτή θα γίνει μια προσπάθεια να σκιαγραφηθούν οι πτυχές του γάμου που διερευνούνται και να δοθεί η τελική εικόνα αυτής της δουλειάς.

Σαν καθολικό κοινωνικό φαινόμενο ο γάμος μπορεί να μελετηθεί από διάφορες σκοπιές. Στην εργασία αυτή δόθηκε περισσότερη βαρύτητα στη μελέτη του γάμου και της οικογένειας που προκύπτει απ' αυτόν σαν χώροι διαντίδρασης στα πλαίσια της συζυγικής дуάδας και κατά συνέπεια την προσαρμογή του ζευγαριού.

Όμως ο γάμος παράλληλα σαν δεσμός έχει θρησκευτική, νομική και κοινωνική υπόσταση. Από θρησκευτικής πλευράς ο γάμος είναι κάτι το άγιο, με σκοπό την αλληλοσυμπλήρωση των δύο φύλων, η οποία φέρνει την αμοιβαία ανύψωση από πνευματικής, ψυχικής, σωματικής, κοινωνικής και ηθικής απόψεως. Σκοπός του είναι ακόμη η τακτοποίηση των φυσικών σχέσεων των δύο γενιών και η βαθιά φροντίδα, η μέριμνα και η έγνοια για τους απογόνους. Η διαφορά που προσδίδεται στο γάμο από την οποιαδήποτε ελεύθερη ένωση είναι ότι ο χριστιανικός γάμος είναι «μυστήριο μέγα» είναι μια πράξη ιερή κατά την οποία με ορατά σημεία παρέχεται στους πιστούς αόρατος η χάρη του Αγίου Πνεύματος, με αποτέλεσμα να αγιάζει τη συζυγική ένωση και να ενισχύει τους συζύγους για να επιτύχουν στο σκοπό του γάμου. Είναι δηλ. μια έννομη σχέση που δόθηκε από το Θεό για να ολοκληρωθούν οι σύζυγοι, είναι

θείο δώρο και κάθε αποτυχία μας φέρνει αντιμέτωπους με τον ίδιο το Θεό.

Από την πλευρά της πολιτείας ο γάμος είναι μια σύμβαση που ιδρύει μια μόνιμη συμβίωση ανάμεσα σε πρόσωπα διαφορετικού φύλου. Στον ορισμό αυτό περιέχονται τα ελάχιστα δυνατά στοιχεία και έτσι ταιριάζει σ' όλες τις μορφές που μπορεί να πάρει ο γάμος στις διάφορες κοινωνίες (μονογαμία ή πολυγαμία, πολιτικός δηρσκευτικός γάμος κ.λ.π.). Η μόνιμη συμβίωση που ιδρύει ο γάμος δημιουργεί την οικογένεια στη στενότερη μορφή της τη δυαδική σχέση. Σύμφωνα με το ισχύον ελληνικό δίκαιο, ο γάμος μπορεί να ορισθεί σαν μια σύμβαση ανάμεσα σ' έναν άντρα και μια γυναίκα που καταρτίζεται είτε με δήλωση στο αρμόδιο πολιτειακό όργανο, είτε με ιερολογία, ιδρύει μια μόνιμη συμβίωση και ρυθμίζεται σαν δεσμός από το δίκαιο. Έτσι σύμφωνα με το νόμο για να υφίσταται γάμος υπάρχουν ορισμένες προϋποθέσεις. Οι δετικές προϋποθέσεις είναι να συμφωνούν οι ενδιαφερόμενοι και να έχουν δικαιοπρακτική ικανότητα. Τα κωλύματα του γάμου είναι γενικά, ο γάμος που υπάρχει και ειδικά η συγγένεια εξ αίματος, κατ' ευθείαν απεριόριστα και εκ πλαγίου μέχρι 4^ο βαθμό. Στη συγγένεια εκ αγχιστείας, κατ' ευθείαν απεριόριστα και εκ πλαγίου μέχρι 3^ο βαθμό. Κώλυμα υφίσταται επίσης στην υιοθεσία.

Ας εξεταστεί όμως γιατί ο δεσμός του γάμου επιβιώνει και επικρατεί εις τους αιώνες. Αυτό θα πει πως αναφέρεται σε βασικές ανάγκες και τις οποίες εξυπηρετεί. Ο γάμος εξυπηρετεί το άτομο αλλά εξυπηρετεί και την κοινωνία.

Εξυπηρετεί το άτομο από την πλευρά του ότι λυτρώνεται βασικά από την κοινωνική πίεση. Ο γάμος του λύνει μια εκκρεμότητα και το φέρνει να ζήσει με ένα άλλο ετερόφυλο άτομο. Ύστερα του λύνει το βιολογικό του πρόβλημα, το σεξουαλικό πρόβλημα, που βέβαια είναι αρκετά σοβαρό, εξασφαλίζει τη διαιώνιση του είδους, λύνει τα προβλήματά του, τα ψυχολογικά και τέλος αισθάνεται τον εαυτό του σε περισσότερη ασφάλεια γιατί ανήκει σε μια ομάδα, την οικογένεια.

Έτσι η κοινωνία εξυπηρετείται από το γάμο, επειδή πρώτα απ' όλα η ίδια η υπόσταση της κοινωνίας είναι ο γάμος. Υπολογίζει λοιπόν η κοινωνία στο γάμο για τη δική της υπόσταση. Ένας λόγος για τον οποίο επιμένει και θέλει το γάμο νόμιμο είναι γιατί θέλει να εξασφαλίσει τους απογόνους και να διαμορφώσει νόμιμα την οικογένεια, γιατί είναι αυτή που παίζει ρόλο βασικό στη σωστή ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου. Αυτοί είναι οι λόγοι για τους οποίους επιζεί μέχρι σήμερα και θα επιζήσει πάντοτε ανεξάρτητα από τις μορφές που παίρνει ο δεσμός του γάμου.

Στην ελληνική κοινωνία οι ηθικές αρχές που διέπουν το γάμο στηρίζονται σε κανόνες που δίνουν πρωταρχική έμφαση στην ασφάλεια και τη σιγουριά. Όμως εδώ συμβαίνει κάτι παράξενο. Η ασφάλεια και η σιγουριά ήταν πρωταρχικές ανάγκες του μέσου Έλληνα πριν λίγες δεκαετίες. Από τη στιγμή όμως που τις τελευταίες δεκαετίες μας δίνονται όλο και περισσότερες δυνατότητες να πάμε πέρα από τις ανάγκες ασφάλειας, οι κανόνες αυτοί αποδεικνύονται περιοριστικοί και δύσκαμπτοι. Έτσι αλλού βρίσκονται οι ανάγκες του ζευγαριού -και κάθε συντρόφου- και αλλού οι ηθικοί κανόνες που διέπουν το γάμο τους. Με

δύο λόγια είμαστε παγιδευμένοι. Γιατί η σιγουριά απαιτεί επανάληψη. Η επανάληψη οδηγεί στη ρουτίνα και το αποτέλεσμα: η υπ' αριθμόν ένα μάλιστα του σύγχρονου ελληνικού γάμου, «η βαρεμάρα». Ποιο είναι το αντίδοτο όμως για αυτή τη μάλιστα; Σύμφωνα με τον κ. Πιντέρη (Συντροφικότητα και αυτονομία, Αθήνα 1983) υπάρχει λύση. Παράλληλα με τους κανόνες της σιγουριάς, χρειαζόμαστε και κανόνες ανανέωσης.

2. Συμπεράσματα

Ας έρθουμε τώρα σ' ένα πολύ σημαντικό ερώτημα. Γιατί παντρευόμαστε; Παραπάνω εξηγήσαμε γιατί η κοινωνία θεωρεί και θέλει το γάμο σαν την κυριότερη μορφή ένωσης δύο ατόμων διαφορετικού φύλου. Όμως τι είναι αυτό που κάνει δύο ανθρώπους να φτάσουν στο γάμο; Γιατί διαλέγουμε το συγκεκριμένο σύντροφο; Σίγουρα γιατί πιστεύουμε πως θα μας καλύψει κάποιες ανάγκες. Υπάρχουν βέβαια και γάμοι συμφέροντος που δίνουν πρωταρχική σημασία την κάλυψη των υλικών αναγκών. Όμως η πιο διαδεδομένη απάντηση είναι «γιατί είναι ερωτευμένοι».

Σύμφωνα με τον Τζον Κλιζ (Οικογένεια η σύγχρονη Οδύσσεια, Αθήνα 1989, σελ. 16) «ερωτεύομαι» σημαίνει κάτι πολύ περισσότερο από τη σεξουαλική έλξη. «Νομίζω ότι αυτή η έντονη και βαθιά έλξη που αισθανόμαστε για κάποιον οφείλεται στο γεγονός ότι βασικά είναι όμοιος με μας από ψυχολογική άποψη».

Προσπαθώντας να κατανοηθεί αυτή η άποψη ας θυμηθούμε τους λόγους για τους οποίους σμίγει ένα ζευγάρι. Θα μπορούσαμε να τους κατατάξουμε σε 3 κατηγορίες. Στην πρώτη κατηγορία θα βάλουμε τις

κοινωνικές πιέσεις, όπως η τάξη, η θρησκεία, η περιουσία. Στη δεύτερη, τους προσωπικούς λόγους, όπως η ομορφιά, τα κοινά ενδιαφέροντα, όσα ξέρουμε ότι γι' αυτά διαλέγουμε κάποιον. Στην Τρίτη κατηγορία ανήκουν όλες αυτές οι ασύνειδες έλξεις, που όλοι τις λέμε χημικές συγγένειες και σύμφωνα με τον Κλιζ τα άτομα διαλέγουν ασύνειδα το ένα το άλλο εξαιτίας ομοιοτήτων στον τρόπο λειτουργίας των οικογενειών τους. Η άποψη αυτή στηρίζεται στα αποτελέσματα ενός πειράματος που γίνεται στο Ινστιτούτο Οικογενειακής Θεραπείας στην Αμερική (βλέπε Κεφ. III 1).

Είναι φυσικό να ταραζόμαστε όταν διαπιστώνουμε ότι κάνουμε ένα σωρό πράγματα για λόγους που δεν τους ξέρουμε.

Τι είναι όμως έρωτας; Από επιστημονικής απόψεως, πρέπει να περιλάβουμε στην έννοια έρωτας, όλες τις συγκινησιακές έλξεις μεταξύ δύο ατόμων αντιθέτου φύλου, από την παραμικρή συμπάθεια, ως τη βαθύτερη αφομοίωση με ή χωρίς σεξουαλική έλξη. Έρωτας είναι εκείνο, που ο καθένας μας ονομάζει δυνατή συγκινησιακή έλξη πόθου, έστω κι αν γεννιέται, για αφοσίωση ή υπεροχή, για παράδεισο ή κόλαση, για ευτυχία ή δυστυχία.

Ο έρωτας δεν είναι μια καθαρά φυσική υπόθεση, όπως πιστεύουν ορισμένοι γυχνολόγοι. Το σεξ είναι μια ορμή ή ένστικτο αλλά το πρόβλημα του έρωτα και του γάμου δεν είναι απλά και μόνο πως θα ικανοποιήσουν αυτή την ορμή.

Ας δοθεί τώρα σε μια άλλη πλευρά του γάμου, τη συζυγικά διαντίδραση. Οι έρευνες πάνω στην πρόβλεψη της συζυγικής

προσαρμογής συγκαταλέγονται μεταξύ των ερευνών πάνω στη διαντίδραση γιατί οι περισσότερες απ' αυτές επιμένουν στο ρόλο της διαντίδρασης στην προσαρμογή και την ευτυχία του ζευγαριού.

Οι μεταβλητές που λαμβάνονται συχνότερα υπόψη στην μελέτη των διαφόρων πλευρών της συζυγικής διαντίδρασης είναι τριών ειδών (α) δημογραφικές μεταβλητές (ηλικία συζύγων, διάρκεια γάμου) (β) κοινωνικοεπαγγελματικές μεταβλητές (εκπαίδευση, επάγγελμα, αποδοχές του συζύγου και της συζύγου, κοινωνική τάξη κ.λ.π.) (γ) κάθε μεταβλητή της διαντίδρασης μπορεί να θεωρηθεί ως ανεξάρτητη, ικανή να προκαλέσει άλλες συζυγικές διαντιδράσεις. Στο ανάλογο κεφάλαιο εξετάστηκε τη σημασία της μεταβλητής (γυναικεία εργασία) στις αλλαγές της διαντίδρασης του ζευγαριού και στην μετατροπή των παραδοσιακών αντιλήψεων σχετικά με τους ανδρικούς και γυναικείους ρόλους. Η ικανοποίηση της γυναίκας από το γάμο επηρεάζεται αρνητικά και σημαντικά από την εξουσία που ασκεί ο σύζυγος, την αποκλειστικότητα εκτέλεσης των οικιακών εργασιών από τη γυναίκα και την εξειδίκευση των αποφάσεων ανάλογα με το φύλο. Έτσι οτιδήποτε τείνει να διαχωρίσει το ρόλο της γυναίκας από εκείνον του συζύγου με βάση έναν αυστηρό διαχωρισμό των ρόλων σε συνάρτηση με το φύλο, συμβάλει στη μείωση της ικανοποίησης της γυναίκας από το γάμο. Οι περισσότερο ικανοποιητικοί γάμοι περιλαμβάνονται μεταξύ των ζευγαριών στα οποία υπάρχει ισότητα ως προς τη διαχείριση του προϋπολογισμού, την αμοιβαία επικοινωνία και την επίτευξη σχεδίων - άσχετα αν τα σχέδια αυτά αφορούν τον επιθυμητό αριθμό παιδιών, τον εξοπλισμό ή τις σπουδές των παιδιών.

Όμως οι ισότιμες λειτουργικές σχέσεις στο γάμο, είναι κάτι που το κερδίζει κανείς. Ελάχιστοι από μας ξεκινούν με μια τέτοια σχέση. Οι περισσότεροι δεν βλέπαμε τους γονείς μας να παίρνουν αποφάσεις σε ισότιμη βάση, με συνεργασία από κοινού.

Οι γάμοι που στηρίζονται στην ισότητα δημιουργούνται μέσα από εποικοδομητική αντιπαράθεση. Στην αρχή του γάμου όλοι ανακαλύπτουν ότι αν του επιτρέγουν ο σύντροφός τους θα κυριαρχήσει πάνω τους, θα τους υποτάξει στους δικούς του σκοπούς. Ο μόνος τρόπος ίσως είναι να απαιτήσουμε ισότητα. Σε κάθε υγιή γάμο και οι δύο σύντροφοι έχουν βρει έναν τρόπο να υπερασπίζονται τις δικές τους ανάγκες και να αντιμετωπίζουν ανοικτά και εποικοδομητικά την αντιπαράθεση.

Οι παντρεμένοι σύζυγοι αποδέχονται το συμβιβασμό. Εκτός απ' το γεγονός ότι είναι ικανοί να διεκδικούν, οι ισότιμοι σύντροφοι έχουν αντιμετωπίσει το γεγονός ότι, για να κερδίσουν τα οφέλη που προσφέρει η υποστήριξη και η καλή θέληση κάποιου άλλου, πρέπει να παραιτηθούν από ορισμένες επιθυμίες και θελήσεις τους. Πρέπει ν' αντιμετωπίσουν το ναρκισσισμό τους.

Σέβονται την ατομικότητα και το ξεχωριστό. Την ισότιμη σύμπραξη στο γάμο την οικοδομούν δύο ακέραιοι άνθρωποι που μπορούν να σταθούν στα δικά τους πόδια, ν' αναλάβουν ευθύνη για τον εαυτό τους, ν' αντιμετωπίσουν τη ζωή με αυτόνομο τρόπο-και που σέβονται την αυτονομία και την ατομικότητα του άλλου.

Οι σύζυγοι, σ' ένα γάμο που στηρίζεται στην ισότητα, αποκτούν συντήρηση των σχέσεων και δουλειά. Περνούν πολύ χρόνο μαζί για να

λύσουν κάποια προβλήματα. Και μιλάνε για τα πάντα. Η συζήτηση - πολλή συζήτηση- είναι ο ένας κοινός παρανομαστής του επιτυχημένου γάμου.

Επιδιώκουν να έχουν κοινές και ατομικές απολαύσεις. Βρίσκουν τρόπους να ευχαριστούν τον εαυτό τους ως ζευγάρια, τόσο στο κρεβάτι όσο κι έξω απ' αυτό. Παρακάμπουν τον ανταγωνισμό και μαθαίνουν να τρέφουν τη σχέση τους μέσα από μια διαρκή διαδικασία αμοιβαίας απόλαυσης όπως είναι τα εβδομαδιαία ραντεβού και τα κοινά χόμπυ. Αλλά επίσης επιτρέπουν στον εαυτό τους να έχει ξεχωριστές δραστηριότητες και ενδιαφέροντα.

Έχουν έναν τρόπο να σπάνε την υπνωτική έλξη της σύγκρουσης συχνά μέσα από μια αίσθηση χιούμορ. Μπορούν να κάνουν ένα βήμα πίσω και να πουν: «δεν είναι γελοίο αυτό;».

Η σχέση τους έχει στη βάση της μια ποιότητα εμπιστοσύνης που δεν είναι απτή. Πιστεύουν πως στις χειρότερες στιγμές πρέπει να είναι μαζί.

Μια από τις κυριότερες διαστάσεις του γάμου είναι η διαπροσωπική ισότητα. Σ' αυτή τη διάσταση αντιμετωπίζουμε δύο διαφορετικές πλευρές του ίδιου ζητήματος. Από τη μια το ζήτημα του φόρτου εργασίας στο γάμο και από την άλλη η διαδικασία επικοινωνίας ανάμεσα στο ζευγάρι. Το βασικό ερώτημα σε σχέση με την κρίσιμη διάσταση της διαπροσωπικής ισότητας είναι: «ποιανού απ' τους δύο τα συναισθήματα, η υποκειμενική εμπειρία και οι συναισθηματικές ανάγκες εκτιμώνται περισσότερο και τραβούν τη μεγαλύτερη προσοχή. Πιο απλά ποιος είναι

ο «δότης» και ποιος είναι ο «δέκτης». Συχνά οι γυναίκες έχουν το ρόλο του δότη αλλά αυτό Δε συμβαίνει πάντα.

Σ' αυτό έρχεται να προστεθεί μια ακόμη διάσταση, ο διαρκής αγώνας των συζύγων για συναισθηματική προσέγγιση. Αυτή η διάσταση έχει ζωτικό ενδιαφέρον, επειδή μας πληροφορεί για το πως χειρίζεται το ζευγάρι το βαθμό του διαπροσωπικού χώρου που υπάρχει ανάμεσα στους δύο. Υπάρχουν ζευγάρια που επιμένουν να είναι πάντα μαζί και που καταβάλλουν μεγάλη προσπάθεια για να διατηρήσουν μια τέτοια στενή σχέση, την οποία πολλοί από μας θα τη θεωρούσαν ασφυκτική. Και υπάρχουν άλλα ζευγάρια που ζουν διαρκώς σε απόσταση και που, στην πραγματικότητα, δεν γίνονται ποτέ πολύ στενοί φίλοι.

Ο γάμος είναι ένα σοβαρό πρόβλημα - μια από τις σοβαρές πράξεις και ενέργειες της ζωής μας με πολλή μεγάλη κοινωνική σημασία - που απαιτεί αγάπη, σεβασμό, δύναμη για απάρνηση από πολλά, προετοιμασία για ευθύνη, υπομονή, καλή θέληση και ίσως δυσία. Ο γάμος δεν είναι ούτε διασκέδαση ούτε ανδρόσπαρτος βίος, δεν είναι βάρος, ούτε φόρτωμα, είναι μια σοβαρή υπόθεση με την οποία καταπιάνεται κανείς με ελεύθερη βούληση. Και ακόμη είναι καθήκον μας να φέρνουμε ως το τέρμα τη σπουδαία αυτή υπόθεση της ζωής μας τίμια και καλά. Η υποχρέωση που έχουμε να φερόμαστε τίμια στο γάμο είναι μεγαλύτερη από εκείνη που έχουμε απέναντι στη ζωή, γιατί αυτή μας την έδωσαν, ενώ το δρόμο του γάμου τον εκλέγουμε εμείς μόνοι μας και υπεύθυνα.

Η επιπολαιότητα με την οποία πολλοί απηκρίζουν σήμερα το γάμο και τα προβλήματά του, βρίσκεται σε αντίθεση με τη σοβαρότητα της

πιο σπουδαίας υπόθεσης της ζωής μας. Όλοι μας ξέρουμε πως κανένας, οποιαδήποτε εργασία κι αν κάνει, έχει ανάγκη κάποιας μαθητείας, έχει ανάγκη να αποκτήσει ένα ορισμένο ποσό γνώσεων να προετοιμαστεί. Δυστυχώς όμως μόνο για την πιο σπουδαία αποστολή της ζωής μας, δηλ. το γάμο, δε φροντίσαμε καθόλου να προετοιμαστούμε. Γι' αυτό και προχωρούμε σ' αυτόν με αποκαρδιωτική άγνοια και των πιο σημαντικών προϋποθέσεών του, χωρίς να σκεφτούμε στα σοβαρά ή και καθόλου το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου.

Πουθενά σε κανένα σχολείο δεν ακούμε έστω και μια λέξη για την ουσία των πραγμάτων της ζωής μας, δεν μας διδάσκουν για το πιο σπουδαίο πρόβλημα της ευτυχίας ή της δυστυχίας της ζωής μας.

Αφού η σχολική και η πανεπιστημιακή παιδεία μας δεν λαμβάνει τον κόπο να αναφέρει ούτε μια διαφωτιστική λέξη για το πρόβλημα του γάμου - είναι αλήθεια άξιο απορίας, γιατί αδιαφορούμε τόσο για τη σπουδαία αυτή προετοιμασία - θα νόμιζε κανείς πως η οικογένεια, το σπίτι, που αποτελεί τη βάση κάθε αγωγής, καταπιάνεται με το πρόβλημα αυτό και ότι διαπαιδαγωγεί και προετοιμάζει τους νέους, τους οπλίζει με γνώσεις αλλά και με σταθερή θέληση και αγωγή ανθρωπιάς να αντικρίσουν τα προβλήματα της ζωής του γάμου σοβαρά και αποτελεσματικά. Δυστυχώς όμως, ούτε κι αυτό κάνει σχεδόν τίποτα. Συνήθως αφήνει τα πράγματα να προχωρούν έτσι μόνα τους, σαν να είναι τα προβλήματα αυτά και η ζωή των ανθρώπων στο γάμο κάτι το αυτονόητο, κάτι που έρχεται από μόνο του, χωρίς καμιά σοβαρή εξήγηση, καμιά ψυχολογημένη διαφώτιση, καμιά με περίσκεψη εξέταση και καθοδήγηση.

Η συζυγική συμβίωση του άνδρα και της γυναίκας δεν πρέπει να στηρίζεται στην προσπάθεια να επιβληθούν στον άλλο για να του αλλάξουν τον χαρακτήρα του ή να τον αναγκάσουν να πρωτοπαραδοθεί. Στον δεσμό τους δεν πρέπει να εισχωρήσει κανένας εξαναγκασμός κανένας φόβος των γνώμών ή των απόψεων του άλλου κανένας κλονισμός της αυτοεκτίμησης. Όπως δεν πρέπει να αφήσουν να συσσωρευτούν στην συνείδησή τους τύψεις εξ αιτίας μιας μυστικής επιθυμίας που θα θέλανε να εκπληρώσουν κάποτε για τον εαυτό τους.

Η συμβίωση δεν πρέπει να ικανοποιεί μόνο τις αποκτήσει εκείνες που προβάλλει η κοινωνική συμβατικότητα, με την έννοια του καλού αστικού γάμου. Όπως επίσης δεν πρέπει να προκαθοριστεί ποιος θα κυριαρχήσει στον άλλο, ο άνδρας ή η γυναίκα. Για μια αληθινή συντροφική ζωή προϋποτίθεται ότι ο καθένας έχει συνειδητοποιήσει την ατομική του αξία, έχει αναπτύξει την προσωπικότητά του, έτσι ώστε με ελεύθερη βούληση και με τη συμβολή της συνειδήσεώς του να είναι σε θέση να γνωρίσει και να αναγνωρίσει στον σύντροφό του το Εσύ. Μότο τότε είναι δυνατό να πραγματωθεί ο σύνδεσμος Εμείς: μια συνάντηση δύο ελεύθερων και ώριμων ανθρώπων που στο Εμείς, θα αντιμετωπίσουν μια νέα μορφή της ζωής και αυτή η νέα μορφή είναι ο γάμος, η αρμονικά συντροφική συμβίωση.

Είναι ευνόητο, ότι μια γυναίκα δεν θα διαλέξει έναν άνδρα επειδή είναι ικανός στον έρωτα, επειδή μπορεί να θρέψει μια οικογένεια, επειδή κατέχει μια αξιόλογη κοινωνική θέση ή επειδή είναι κάτοχος ορισμένων άλλων ιδιοτήτων, που εν τέλει θα εξυπηρετήσουν μόνο την εγωιστική τάση για ατομική ανύψωση που έχει κάθε γυναίκα.

Επίσης, η γυναίκα δεν θα αντιπροσωπεύει μόνο την «καλή νοικοκυρά» αλλά ούτε και την «χειραφετημένη» αποκλειστικά.

Η γυναίκα, καταπιέζει τις πνευματικές της ικανότητες και δυνατότητες, όταν πρέπει μόνο να μαγειρεύει, να καθαρίζει, να πλένει, να ράβει και να κάνει παιδιά. Η γυναίκα που περιορίζεται μόνο σε αυτόν τον κύκλο των απασχολήσεων, αισθάνεται συνήθως ανικανοποίητη και, πολλές φορές, ξεγελασμένη από την ίδια τη ζωή. Πως μπορεί τότε αυτή η γυναίκα να νιώσει ελεύθερα μια σεξουαλική σχέση; Οι περισσότερες από αυτές παρανοούν μετά ότι οι άνδρες τους δεν μπορούν να τους προσφέρουν σεξουαλική χαρά. Εδώ συγχέεται, δυστυχώς, συχνά η αιτία με το αποτέλεσμα.

Γράφει ο μεγάλος Μπαλζακ: Ένας γάμος πρέπει να αγωνίζεται συνεχώς εναντίον ενός θηρίου, που καταβροχθίζει τα πάντα: της συνήθειας».

« Αυτούς που ζουν κοντά σου, ακόμα και τους πιο αγαπημένους σου, τους ανέχεσαι πολλές φορές με δυσκολία. Μην αμφιβάλλεις, ότι έρχονται στιγμές που και αυτοί αισθάνονται όπως εσύ. Αυτό να το έχει πάντα στο νού σου: είναι ο καλύτερος τρόπος για να προφυλαχθείς ».

3. Προτάσεις

Αν θέλουμε, το σπουδαίο αυτό πρόβλημα της ζωής του ανθρώπου και της κοινωνίας του, να το αντικρίσουμε σοβαρά και με την έννοια της σωστής προετοιμασίας, αν επιθυμούμε πραγματικά να συμβάλουμε στην ευτυχισμένη αρμονική ζωή των μελλοντικών συντρόφων της ζωής στο γάμο, πρέπει πρώτα απ' όλα να προσπαθήσουμε να δημιουργήσουμε μια

γενική ατμόσφαιρα τέτοια, που να μπορεί να κρατά ψηλά την ιδέα του γάμου. Κι αυτή η ατμόσφαιρα πρέπει πρώτα να δημιουργηθεί μέσα στην οικογένειά μας. Το παράδειγμα ενός καλού γάμου, που πατέρας και μάνα ζουν και αντιστρέφονται ήρεμα, ήσυχα, υύχραιμα, λογικά και χαρούμενα, που ο ένας είναι δεμένος με τον άλλον με ειλικρίνεια και αγάπη, είναι η καλύτερη διαπαιδαγώγηση για έναν ευτυχισμένο και καλό γάμο.

Αλλά και έξω από την οικογένεια χρειάζεται η δημιουργία μιας γενικότερης ατμόσφαιρας μέσα στην κοινή γνώμη, γιατί αυτή διαπαιδαγωγεί επίσης τόσο στο καλό όσο και στο κακό. Σήμερα δεν κινδυνεύει ο δεσμός του γάμου τόσο απ' εκείνους, που δεν πιστεύουν σ' αυτόν - κι ευτυχώς αυτοί είναι λίγοι - και θέλουν τη διάλυσή του, όσο από πολλούς παντρεμένους, που δυστυχώς δοκίμασαν την μια ή την άλλη απογοήτευση από το γάμο και από μια ψυχολογική ας πούμε ανάγκη, τείνουν να γελοιοποιήσουν εκείνο που τους πίκρανε, τους απογοήτεψε.

Κοντά στη δημιουργία αυτής, της γενικής περί γάμου ατμόσφαιρας, είναι αναγκαία μια ανάλογη και συνετή διαφώτιση των εφήβων κι ακόμη περισσότερο των υποψηφίων για γάμο.

Ας πάρουμε για παράδειγμα δύο ανθρώπους που ξεκινούν σήμερα τη συζυγική τους ζωή μέσα στην κοινωνία. Ξεκινούν να οδηγήσουν τον εαυτό τους και κάποιον άλλον χωρίς να ξέρουν τι είναι αυτό που οδηγούν ούτε τον εαυτό τους καλά-καλά. Τη μηχανή αυτή που λέγεται ψυχολογία του ανθρώπου δεν την ξέρουν, την αγνοούν. Δεν ξέρουν την

ψυχολογία του ανθρώπου με τον οποίο θα συμβαδίσουν και θα συμπορευτούν. Δεν δέχονται τα ψυχολογικά μηνύματα που εκπέμπει ο σύζυγος ή η σύζυγος. Δεν ξέρουν πότε πρέπει να υποχωρήσουν για να περάσει ο άλλος ή πότε πρέπει να σταθούν, γιατί έτσι πρέπει να γίνει, για να περάσει ομαλά η πορεία μέχρι τέλους της ζωής. Υπάρχει τρόπος να βοηθήσουμε τους ανθρώπους που έχουν εμπλακεί σ' αυτό το καθεστώς που λέγεται γάμος, ψυχολογική και συζυγική συμβίωση;

Ευτυχώς ναι. Εδώ έρχεται η επιστήμη της ψυχολογίας, η επιστήμη του ανθρώπου. Αφού έχουμε θέμα ανθρωπίνων σχέσεων πρέπει να αναχθούμε στα δόγματα και τα συμπεράσματα της ψυχολογίας, όπου έχει κάνει μεγάλη πρόοδο και πολλές έρευνες για την επιβίωση της οικογένειας.

Έτσι προτείνεται η δημιουργία:

Υπηρεσιών συμβουλευτικής ζευγαριών, κατάλληλα στελεχωμένων με οικογενειακούς θεραπευτές, ψυχολόγους, Κ.Λ., σύμβουλους γάμου.

Πανεπιστήμια γονέων, αφιερωμένα, στην ψυχολογία του γάμου, στην ψυχολογία των συζύγων, στην προετοιμασία των νέων για γάμο, επίσης στελεχωμένα με εξειδικευμένο επιστημονικό προσωπικό.

Προτείνεται η εισαγωγή ειδικού μαθήματος στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που θα μπορούσε να λέγεται «μάθημα προετοιμασίας γάμου».

Όλα αυτά όμως εξαρτώνται από τη γενικότερη πολιτική πρόνοιας που ακολουθείται από το κράτος. Στην Ελλάδα γίνονται αργά αλλά

ελπίζουμε σταθερά τα βήματα για την προετοιμασία και διαφύλαξη του δεσμού του γάμου και της οικογένειας.

Πεποίθησή μας είναι ότι ο δεσμός της οικογένειας είναι αυτός που παίζει τον σημαντικότερο ρόλο και επηρεάζει την εικόνα που διαμορφώνουν οι νέοι για το γάμο. Έτσι η σωστότερη αντιμετώπιση των προβλημάτων της οικογένειας από πλευράς πρόνοιας είναι αυτή που θα κρίνει την αξιοπιστία του δεσμού του γάμου σαν την ιδανικότερη μορφή συζυγικής ένωσης.

4. Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού

Ας εξεταστεί τώρα ο ρόλος του Κ.Λ. ο οποίος με την ειδική του εκπαίδευση μπορεί να προσφέρει σημαντική βοήθεια και να αξιοποιήσει στο έπακρο τους στόχους και σκοπούς των προαναφερθέντων υπηρεσιών Οικογενειακής Συμβουλευτικής και συμβουλευτικής γάμων. Χρησιμοποιώντας τόσο την κατά περίπτωση κοινωνική εργασία όσο και την κοινωνική εργασία με ομάδες μπορεί να συντελέσει στην επίλυση πολλών προβλημάτων που παρουσιάζονται στο ζευγάρι και να συμβάλλει έτσι στην καλύτερη και αμοιβαία προσαρμογή. Για μια σημαντική κατανόηση των καθημερινών προβλημάτων του φυσιολογικού ανθρώπου κι ακόμη όπου χρειάζεται μια βαθύτερη κατανόηση των ανθρωπίνων προβλημάτων, η προσέγγιση του Κ.Λ. είναι χρήσιμη και ουσιώδης. Άντρες και γυναίκες στην ειλικρινή τους επιθυμία να ξεπεράσουν επικίνδυνες καταστάσεις, στην προσπάθειά τους να διορθώσουν και να υπερνικήσουν υπάρχουσες δυσκολίες, ζητούν τη βοήθεια που μπορεί να τους δώσει η Κ.Ε. σ' αυτό που λέμε «συμβουλευτική γάμου». Όλα αυτά

είναι σύγχρονα με την εξέλιξη της πνευματικής και κοινωνικής υγιεινής, της κοινωνικής πρόνοιας και της οικογενειακής περίθαλψης.

Η δημιουργία κέντρων συμβουλευτικής απαιτεί και την ενημέρωση από τον τύπο και τα άλλα μέσα μαζικής ενημέρωσης, σχετικά με την ύπαρξή τους, την προσφορά τους, την αναγκαιότητα συμμετοχής των ζευγαριών στα προγράμματα που θα εφαρμόζονται.

Δουλειά όμως του Κ.Λ. είναι και η προετοιμασία των νέων για το γάμο. Στην πρόταση εισαγωγής στην εκπαίδευση μαθήματος «προετοιμασία για γάμο» αξίζει να συμπληρωθεί πως η ύπαρξη Κ.Λ. σε ένα τέτοιο εγχείρημα δεν είναι μόνο ουσιώδης αλλά και απαραίτητη. Ο ίδιος με τις γνώσεις του για τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά της εφηβείας και με την ευαισθησία του για την ανάγκη της μελλοντικής ευτυχίας των νέων στο γάμο, μπορεί να συμβάλλει αποτελεσματικά στην προσπάθεια προβληματισμού και προετοιμασίας των νέων.

Στην ηλικία αυτή οι νέοι αναζητούν και διαμορφώνουν τον εαυτό τους. Μπορεί να βλέπουν το γάμο στα μελλοντικά τους σχέδια μπορεί και όχι. Αλλά σίγουρα δεν τους απασχολεί άμεσα. Στόχος του Κ.Λ. για να μπορέσει να ισχυριστεί πως η προετοιμασία για το γάμο είναι κάτι που διδάσκεται, είναι η βοήθεια που μπορεί να προσφέρει στους νέους να ανακαλύψουν τον εαυτό τους να φθάσουν στο καλύτερο δυνατό σημείο αυτογνωσίας και αυτοεκτίμησης.

Αυτά είναι τα στοιχεία για τη δυνατότητα καλής επικοινωνίας με τους γύρω μας. Γνωρίζοντας ποιοι είμαστε, τι θέλουμε, πως να επικοινωνούμε, μπορούμε να αντιμετωπίσουμε τις δυσκολίες της ζωής και φυσικά να

κατανοήσουμε την έννοια του γάμου. Ουσιαστικά αυτό που είναι απαραίτητο στους νέους είναι η κατανόηση πως αυτό που κάνει κατορθωτή την τόνωση της αυτοεκτίμησης είναι η επιθυμία μας να δεχτούμε νέες καταστάσεις, να τις δοκιμάσουμε, να τις προβάρουμε κι αν μας κάνουν να εξασκηθούμε σ' αυτές μέχρι να τις κάνουμε δικές μας.

Στοχεύοντας στα παραπάνω ο Κ.Λ. εξασφαλίζει την λειτουργική συμπεριφορά και αντιμετώπιση των νέων στις καταστάσεις και δυσκολίες στην πορεία της ζωής, τόσο σαν άτομα όσο και σαν φορείς ρόλων στην οικογένεια και την κοινωνία.

Θα μπορούσε να συνοπιστεί ο παρεμβατικός ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού σε 3 κύριες κατηγορίες. Πριν όμως θα πρέπει να θυμηθούμε τι εννοούμε παρέμβαση στην Κ.Ε. Έτσι παρέμβαση εννοούμε την οργανωμένη, μεθοδική και επιδέξια αξιοποίηση που κάνει ο Κοινωνικός Λειτουργός σε δεδομένη στιγμή, των γνώσεών του, των μέσων και των τεχνικών που έχει στη διάθεσή του για να υλοποιήσει σκοπούς για τα άτομα - μέλη και την ομάδα.

Οι προτεινόμενες κατηγορίες παρέμβασης είναι:

(1) α) Ομάδες εφήβων (τριτοβάθμια εκπαίδευση)

β) Ομάδες γονιών

(2) Ομάδες ζευγαριών μνηστευμένων

(3) Ομάδες ζευγαριών στο γάμο (συμβουλευτική γάμου)

Η πρώτη κατηγορία είναι η κύρια μορφή πρόληψης και προετοιμασίας για το γάμο στην παρέμβαση του Κοινωνικού Λειτουργού στην εκπαίδευση. Δημιουργώντας ομάδες από παιδιά και ομάδες από γονείς αυτών ο Κοινωνικός Λειτουργός μπορεί να εφαρμόσει τη μέθοδο διπλής κατεύθυνσης (dricors). Τα θέματα προς συζήτηση και οι δραστηριότητες τις κάθε ομάδας είναι κοινές. Δίνεται έτσι η ευκαιρία στους γονείς και τα παιδιά τους να έχουν κοινά ερεθίσματα τα οποία στη συνέχεια συζητούνται στο σπίτι, ανταλλάσσονται απόψεις και εκδοχές. Η παρέμβαση εδώ έχει διπλό χαρακτήρα. Προληπτικά όσον αφορά τις ομάδες παιδιών και θεραπευτικό - συμβουλευτικό στις ομάδες γονιών.

Στη δεύτερη κατηγορία παρέμβαση ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού μπορεί να έχει διπλό χαρακτήρα (πρόληψη - θεραπεία) αλλά σε μία ομάδα. Προληπτικά γιατί θα προετοιμάσει τα νέα ζευγάρια για τον έγγαμο βίο και την καλύτερη προσαρμογή τους σε αυτόν, και θεραπευτικό γιατί μπορεί να διορθώσει τα «κακώς κείμενα» στη σχέση του ζευγαριού. Να τους βοηθήσει να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα του γάμου, να αναπτύξουν μια καλή επικοινωνία, ένα ισορροπημένο ψυχικό κόσμο, αυτογνωσία για τον εαυτό τους και τη σχέση τους, στοχεύοντας πάντα στην προσαρμογή του ζευγαριού στον έγγαμο βίο. Γιατί το σημαντικό και πρώτο βήμα για μια υγιή και βιώσιμη σχέση είναι να ξέρεις τι επιδιώκεις από αυτή. Να γνωρίζουμε ποιοι είμαστε σαν άνθρωποι και πως λειτουργούμε σαν σύντροφοι. Μέσα από την ομάδα και με τη βοήθεια του Κοινωνικού Λειτουργού αυτό μπορεί να επιτευχθεί όπως επίσης να γίνει συνείδηση ότι αυτό που ονομάζουμε

προσαρμογή μπορεί να επιτευχθεί χωρίς να χάσει κανείς αυτό που λέγεται προσωπική ελευθερία και που σεβόμαστε πραγματικά περισσότερο από όλα.

Στην τρίτη κατηγορία η παρέμβαση έχει περισσότερο χαρακτήρα θεραπευτικό συμβουλευτικό. Δημιουργώντας ομάδες ζευγαριών που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην προσαρμογή τους στον έγγαμο βίο, ο Κοινωνικός Λειτουργός καλείται να βοηθήσει με τις γνώσεις και δεξιότητες που υλοποιούν στην πράξη αυτές τις γνώσεις, σε ένα χώρο όπου η ομάδα μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως δύναμη για να μεταβάλει πεποιθήσεις και συμπεριφορά, για να κάνει «πλύση εγκεφάλου» και ακόμη για να διορθώσει την εικόνα που έχει το άτομο για τον εαυτό του, το σύντροφό του, τη σχέση του.

Ο ρόλος του Κοινωνικού Λειτουργού στα τρία παραπάνω επίπεδα παρέμβασης μπορεί να είναι συμβουλευτικό, κατευθυντικός, διδακτικός ο Κοινωνικός Λειτουργός έχει την γνώση και την πείρα, που του επιτρέπουν να βοηθήσει τους εφήβους να κατανοήσουν τη σπουδαιότητα του γάμου και της οικογένειας, και το πόσο καθοριστικό ρόλο μπορεί να παίζει στην παροντική αλλά και μελλοντική τους ευτυχία η επικοινωνία, η αυτογνωσία, ο ειλικρινής και αμοιβαίος διάλογος.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο σχολείο όσο και στις υπηρεσίες συμβουλευτικής μπορεί να διοργανώνει διαλέξεις με ειδικούς καταρτισμένους επιστήμονες (ψυχολόγους, κοινωνιολόγους, οικογενειακούς θεραπευτές) με στόχο την ενημέρωση εφήβων, γονέων και ζευγαριών για τη μορφή του έγγαμου βίου και την σκιαγράφηση όλων των λεπτών διαδικασιών και συμπεριφορών που συντείνουν να

πραγματοποιήσουν μια ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή με διαφορές και συγκρούσεις ίσως αλλά που αυτές λύνονται με την αμοιβαία και συνειδητή προσπάθεια των ατόμων που συνδέτουν την οικογένεια (Ζευγάρι).

Ο Κοινωνικός Λειτουργός στο παρεμβατικό του έργο μπορεί να χρησιμοποιήσει επίσης και την κατά περίπτωση κοινωνική εργασία. Δουλεύοντας «ατομικά» με ζευγάρια που αντιμετωπίζουν προβλήματα στην προσαρμογή τους στον έγγαμο βίο στοχεύει στην βοήθεια και την καλύτερη δυνατή προσπάθεια και από μεριάς του ζευγαριού, να κατανοήσουν, να αντιμετωπίσουν και τελικά, να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους, δρομολογημένοι στον αγώνα, να αποκτήσουν την απαραίτητη λειτουργικότητα στη σχέση μεταξύ τους και με το περιβάλλον.

Η κοινωνία μας έχει ανάγκη τον γάμο, και την οικογένεια σαν μορφή κοινωνικής οργάνωσης αλλά και εμείς έχουμε ανάγκη τη συντροφική σχέση, την γαλήνια και ευτυχισμένη οικογενειακή ζωή για μας και τα παιδιά μας.

Δεν παίρνουμε ανοιχτή θέση ούτε υπέρ ούτε κατά του γάμου. Είμαστε κατά των γάμων που γίνονται χωρίς νόημα χωρίς την αυτογνωσία για το ποιοι είμαστε, τι θέλουμε, τι τελικά μας ταιριάζει. Ο γάμος είναι ίσως της ανθρωπίνης ύπαρξης το κέντρο όμως δεν πρέπει να προβαίνουμε σε αυτόν αγνοώντας τα στοιχειώδη για τον έγγαμο βίο, τον άνθρωπο και τη σχέση που έχουμε σας ζευγάρι. Η ουσία τελικά είναι η ανθρωπίνη επικοινωνία και σχέση. Μια υγιή σχέση ένας υγιής γάμος.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄

Εθνική στατιστική υπηρεσία

Γάμοι

Το σύνολο των τελεσθέντων γάμων στην Ελλάδα κατά το έτος 1995, ανήλθε σε 63.987, το δε γενικό ποσοστό γαμπλιότητας σε 6,1 γάμους επί πληθυσμού 1.000 ατόμων (βλέπε πίνακα στ'). Αν στον αριθμό αυτό προστεθούν και 420 γάμοι, οι οποίοι δηλώθηκαν εκπρόθεσμα και τα αντίστοιχα στατιστικά δελτία υποβλήθηκαν μετά την περάτωση της επεξεργασίας των στατιστικών δελτίων του έτους 1995, οι γάμοι του έτους αυτού ανέρχονται σε 64.407, και το γενικό ποσοστό γαμπλιότητας σε 6,2. Το ποσοστό αυτό βρίσκεται σε ανώτερο επίπεδο σε σχέση προς το του προηγούμενου έτους 1994.

Η μέση ηλικία του γαμπρού, υπολογιζόμενη ως διάμεση ηλικία, η ηλικία, δηλαδή, εκατέρωθεν της οποίας νυμφεύθηκε ίσος αριθμός ανδρών, είναι για το έτος 1995 η των 29,4 ετών. Η μέση ηλικία της νύφης υπολογιζόμενη, ομοίως, ως διάμεση ηλικία, είναι η των 25,9 ετών. Οι νύφες ήταν, επομένως, κατά μέσο όρο 3,6 έτη νεότερες των γαμπρών.

Από το συνδυασμό της προ του γάμου οικογενειακής καταστάσεως της νύφης και της οικογενειακής καταστάσεως του γαμπρού επί των τελεσθέντων γάμων, προκύπτει ότι το 85,5% των γάμων τελέσθηκαν μεταξύ αγάμων αμοτέρων των νεόνυμφων. Κατά απλούστερη έκφραση, στους 10 τελούμενους γάμους, οι 9 περίπου τελέσθηκαν μεταξύ γαμπρού και νύφης ερχόμενων αμοτέρων για πρώτη φορά σε γάμο. Από το

σύνολο των ελθόντων σε γάμο γαμπρών το 89,8% ήταν άγαμοι, το 1,5% χήροι και το 8,7% διαζευγμένοι, από το σύνολο δε των ελθουσών σε γάμο νυφών, το 91,5% ήταν άγαμες, το 1,0% χήρες και το 7,55 διαζευγμένες.

Από το συνολικό αριθμό των γαμπρών, το 0,7% ήταν αγράμματοι, το 18,8% γνώριζαν γραφή και ανάγνωση, το 16,6% είχαν απολυτήριο 3ταξίου γυμνασίου, το 44,4% είχαν απολυτήριο λυκείου και το 19,4% είχαν πτυχίο ανώτατης σχολής. Από το συνολικό αριθμό των νυφών, το 0,9% ήταν αγράμματες, το 15,1% γνώριζαν γραφή και ανάγνωση, το 13,1% είχαν απολυτήριο 3ταξίου γυμνασίου, το 50,6% απολυτήριο λυκείου και το 20,2% είχαν πτυχίο ανώτατης σχολής. Κατά την προπολεμική περίοδο (έτος 1928), η ποσοστιαία αναλογία των αγραμμάτων, κατά το γάμο, ανερχόταν σε 14,1% στο σύνολο των γαμπρών και σε 43,5% στο σύνολο των νυφών, κατά την περίοδο 1936-1938, η ποσοστιαία αναλογία των αγράμματων γαμπρών μειώθηκε από 9,3% κατά το 1936 σε 6,3% κατά το 1938, η ποσοστιαία δε αναλογία των αγράμματων νυφών μειώθηκε, ομοίως, από 34,4% κατά το 1936 σε 27,8% κατά το 1938. Παρατηρείται, επομένως, σημαντική μείωση του ποσοστού των αγραμμάτων κατά το γάμο, τόσο μετά πάροδο δεκαετίας, από το 1928 έως το 1938, όσο και μετά πάροδο, πενήντα εφτά ετών από το 1938 μέχρι της σύγχρονης περιόδου.

Τα ειδικά κατά ηλικία και φύλο ποσοστά γαμηλιότητας για το σύνολο του πληθυσμού, ανεξαρτήτως προηγούμενης οικογενειακής καταστάσεως, υπολογιζόμενα βάσει του κατά φύλο και ηλικία υπολογιζόμενου πληθυσμού, δείχνουν τα εξής: Επί των αρρένων, το μεγαλύτερο ποσοστό

διαπιστώνεται στην ομάδα ηλικιών 25 έως 29 ετών, όπου, επί 1.000 ατόμων της ομάδας των ηλικιών αυτών, νυμφεύθηκαν οι 62,6. Επί των θηλέων τη μεγαλύτερη συχνότητα παρουσιάζει η ομάδα των ηλικιών 20 έως 24 ετών, με 57,1 νυμφευθείσες επί 1.000 θηλέων της ομάδας αυτής. Οι άλλες ομάδες ηλικιών παρουσιάζουν μικρότερα ειδικά ποσοστά γαμплиότητας. Είναι άξιο παρατηρήσεως, ότι το μεγαλύτερο ποσοστό γαμплиότητας των αρρένων διαφέρει από το μεγαλύτερο ποσοστό γαμплиότητας των θηλέων κατά μια πενταετία περίπου, πράγμα το οποίο συμπίπτει με τη διαφορά της μέσης ηλικίας της νύφης από τη μέση ηλικία του γαμπρού.

Επί των γάμων

Για έλεγχο των ετήσιων αδροισμάτων των γάμων, συγκεντρώθηκαν στοιχεία επί του αριθμού των εκδοθεισών, κατά το έτος 1995 αδειών γάμου από τις Μητροπόλεις της Χώρας.

Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής:

(α) Εκδοθείσες άδειες γάμου από τις Μητροπόλεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας, περίπου

(β) Τελεσθέντες πολιτικοί γάμοι

(γ) Τελεσθέντες γάμοι άλλων θρησκευμάτων ή δογμάτων

Σύνολο γάμων από συγκεντρωθέντα στοιχεία των Μητροπόλεων και άλλων πηγών.

Τα συγκεντρωθέντα από τα Ληξιαρχεία στοιχεία ανεβάζουν τους γάμους του έτους 1995.

Η προκύπτουσα διαφορά δεν πρέπει να θεωρηθεί ως αξιόλογη, δεδομένου ότι δεν συμπίπτει απολύτως ο χρόνος εκδόσεως της άδειας με το χρόνο τελέσεως του γάμου.

Εξάλλου, αν εξεταστούν τα συγκεντρωθέντα στατιστικά δελτία γάμων κατά τα έτη 1990-1995 για γάμους, οι οποίοι τελέσθηκαν κατά τα προηγηθέντα έτη και δηλώθηκαν εκπροθέσμως κατά τα αντίστοιχα έτη, παρουσιάζεται η εξής κατανομή:

Επί των γεννήσεων ζώντων

Η πληρότητα των ληξιαρχικών καταγραφών των γεννήσεων ζώντων δύναται να ελεγχθεί με τη βοήθεια των Μητρώων Αρρένων. Στα Μητρώα Αρρένων του 1995 τα οποία καταρτίσθηκαν περί τα μέσα περίπου του έτους 1996, περιλήφθηκαν τα επιζώντα τότε από τα γεννηθέντα κατά τη διάρκεια του έτους 1995 άρρενα. Ο αριθμός των εγγεγραμμένων στα Μητρώα Αρρένων έχει ληφθεί από τα αντίγραφα των μητρώων τους, που τηρούνται στις Νομαρχίες. Αν από τον αριθμό των γεννηθέντων ζώντων αρρένων του 1995 αφαιρεθούν οι θάνατοι μέχρι της εποχής καταρτίσεως των Μητρώων Αρρένων, προκύπτει η ακόλουθη σχέση:

Εγγεγραμμένοι στα Μητρώα Αρρένων του έτους 1995, περίπου

Υπολογιζόμενος αριθμός επιζώντων από τους δηλωθέντες στα Ληξιαρχεία Άρρενες, που γεννήθηκαν το 1995,

Η παρατηρούμενη διαφορά οφείλεται κυρίως στις γεννήσεις Ελλήνων του εξωτερικού, οι οποίες περιλήφθηκαν στα Μητρώα Αρρένων, όχι

όμως και στις από τα Ληξιαρχεία στατιστικές. Έτσι, τα δεδομένα αυτά ενισχύουν τη θέση περί πληρότητας των ληξιαρχικών καταγραφών των γεννήσεων ζώντων.

Τέλος, αν καταταθούν οι εκπροθέσμως καταχωρισθείσες στα Ληξιαρχεία, κατά τα έτη 1990-1995, ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεων, συμφώνως προς το έτος συμβάντος, αυτές εμφανίζονται ως εξής:

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των εκπροθέσμων καταχωρήσεων μειώνεται συνεχώς με την αύξηση του εκπροθέσμου χρόνου.

ΔΙΑΖΥΓΙΑ

Ως προς τα διαζύγια, σχετικά στοιχεία δημοσιεύονται στο ετήσιο τεύχος «Στατιστική της Δικαιοσύνης» έτους 1995. Κατωτέρω παρατίθενται τέσσερις πίνακες επί των διαζυγίων, οι οποίοι δημοσιεύονται στο τεύχος αυτό.

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

1. Επί των γάμων

46. Για έλεγχο των επίσημων αθροισμάτων των γάμων, συγκεντρώθηκαν στοιχεία επί του αριθμού των εκδοθεισών, κατά το έτος 1995 αδειών γάμου από τις Μητροπόλεις της Χώρας.

Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής:

(α') Εκδοθείσες άδειες γάμου από τις Μητροπόλεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας, περίπου

(β') Τελεσθέντες πολιτικοί γάμοι

(γ') Τελεσθέντες γάμοι άλλων θρησκευμάτων ή δογμάτων

Σύνολο γάμων από συγκεντρωθέντα στοιχεία των Μητροπόλεων και άλλων πηγών

Τα συγκεντρωθέντα από τα Ληξιαρχεία στοιχεία ανεβάζουν τους γάμους του έτους 1995 σε

Η προκύπτουσα διαφορά δεν πρέπει να θεωρηθεί ως αξιόλογη, δεδομένου ότι δεν συμπίπτει απολύτως ο χρόνος εκδόσεως της άδειας με το χρόνο τελέσεως του γάμου.

47. Εξάλλου, αν εξεταστούν τα συγκεντρωθέντα στατιστικά δελτία γάμων κατά τα έτη 1990-1995 για γάμους, οι οποίοι τελέσθηκαν κατά τα προηγούμενα έτη και δηλώθηκαν εκπροθέσμως κατά τα αντίστοιχα έτη, παρουσιάζεται η εξής κατανομή:

Ετος καταχώρισεως του γάμου εκπροθέσμως	Ετος τελέσεως του γάμου											
	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1987	1986	1985	1984
1992					648	151	70	30	24	23	21	10
1993				345	246	79	52	32	19	14	10	5
1994			544	119	85	48	27	22	23	13	10	7
1995		282	107	44	39	29	13	8	10	4	2	4
1996	420	87	38	26	26	12	8	4	12	1	1	4

2. Επί των γεννήσεων ζώντων

48. Η πληρότητα των ληξιαρχικών καταγραφών των γεννήσεων ζώντων δύναται να ελεγχθεί με τη βοήθεια των Μητρώων Αρρένων. Στα Μητρώα Αρρένων του 1995 τα οποία καταρτίσθηκαν περί τα μέσα περίπου του έτους 1996, περιλήφθηκαν τα επιζώντα τότε από τα γεννηθέντα κατά τη διάρκεια του έτους 1995 αρρένα. Ο αριθμός των εγγεγραμμένων στα Μητρώα Αρρένων έχει ληφθεί από τα αντίγραφα των μητρώων τους, που τηρούνται στις Νομαρχίες. Αν από τον αριθμό των γεννηθέντων ζώντων αρρένων του 1995 αφαιρεθούν οι θάνατοι μέχρι της εποχής καταρτίσεως των Μητρώων Αρρένων, προκύπτει η ακόλουθη σχέση:

- Εγγεγραμμένοι στα Μητρώα Αρρένων του έτους 1995, περίπου

- Υπολογιζόμενος αριθμός επιζώντων από τους δηλωθέντες στα Ληξιαρχεία Άρρενες, που γεννήθηκαν το 1995.

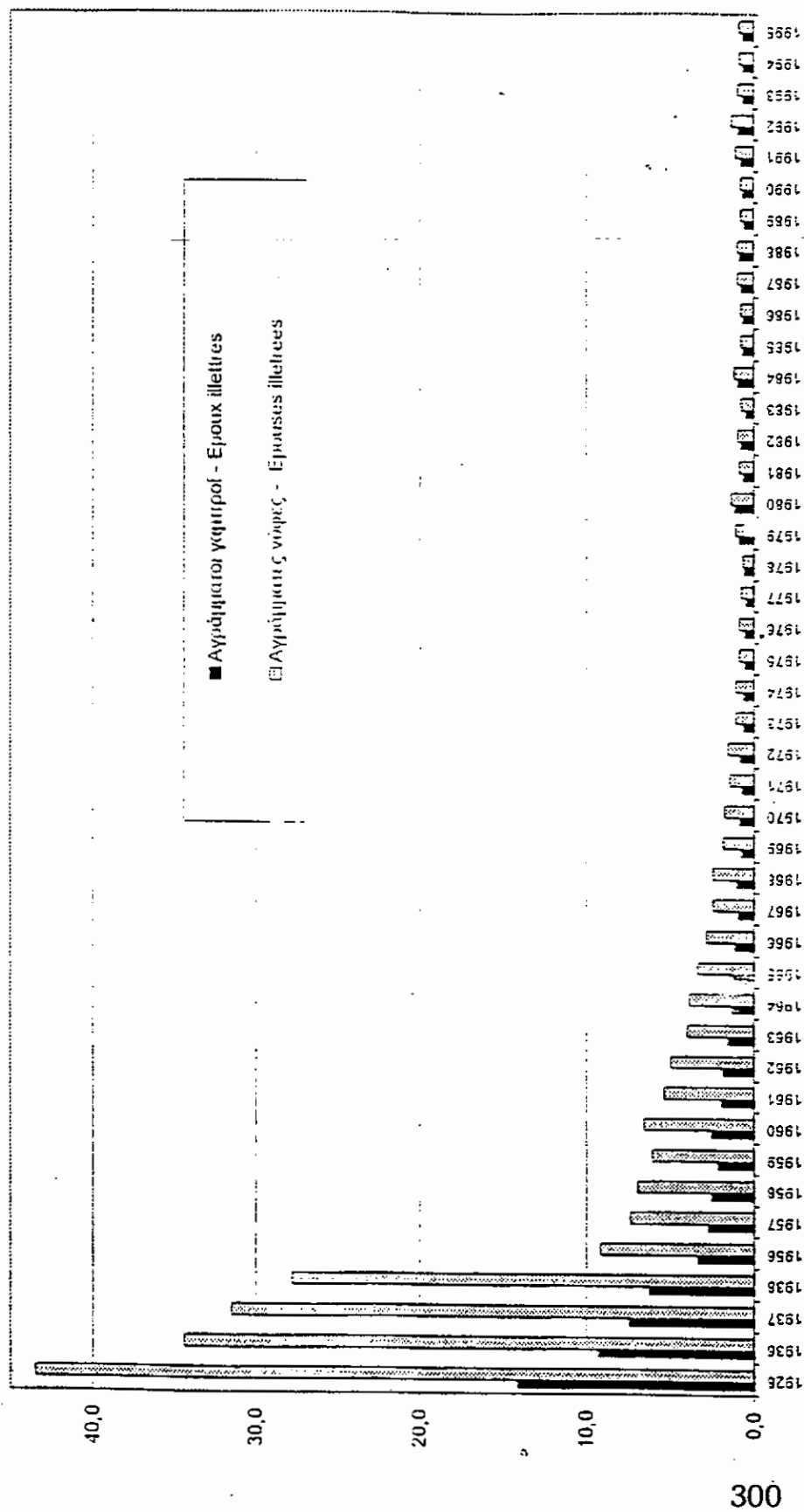
Η παρατηρούμενη διαφορά οφείλεται κυρίως στις γεννήσεις Ελλήνων του εξωτερικού, οι οποίες περιλήφθηκαν στα Μητρώα Αρρένων, όχι όμως και στις από τα Ληξιαρχεία στατιστικές. Έτσι, τα δεδομένα αυτά ενισχύουν τη θέση περί πληρότητας των ληξιαρχικών καταγραφών των γεννήσεων ζώντων.

49. Τέλος, αν καταταγούν οι εκπροθέσμως καταχωρισθείσες στα Ληξιαρχεία, κατά τα έτη 1990-1995, ληξιαρχικές πράξεις γεννήσεων, συμφώνως προς το έτος συμβάντος, αυτές εμφανίζονται ως εξής:

Ετος καταχώρισεως της γεννήσεως εκπροθέσμως	Ετος γεννήσεως											
	1995	1994	1993	1992	1991	1990	1989	1988	1987	1986	1985	1984
1992					146	93	73	52	45	27	23	13
1993				218	94	70	55	45	30	20	16	9
1994			229	103	63	60	33	19	11	11	4	9
1995		162	70	44	32	26	13	5	2	4	3	2
1996	112	95	62	34	18	16	7	9	3	3	2	1

Παρατηρούμε ότι ο αριθμός των εκπροθέσμων καταχωρίσεων μειώνεται συνεχώς με την αύξηση του εκπροθέσμου χρόνου.

Σχήμα 2 : Αγράμματοι γαμπροί και νύφες : 1928, 1936-1938, 1956 -1995
 Schema 2 : Eroux et epouses illetres : 1928, 1936-1938, 1956 -1995

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας ι'. Ποσοστιαία κατανομή των γάμων κατά επίπεδο μορφώσεως του γαμπρού :

1928, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Tableau I. Distribution en pourcentages des mariages selon le niveau d' instruction de l' époux.

Années : 1928, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Έτη - Années	Σύνολο Total	Επίπεδο μορφώσεως του γαμπρού-Niveau d' instruction de l' époux				
		Αγράμματοι Illetres	Γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση Sachant lire et écrire	Έχουν απολυτήριο γυμνασίου Ayanr un certificat de fin d' études au gymnase	Έχουν πτυχίο ανώτατης σχολής Diplomes de l' enseignement supérieur	Δε δήλωσαν επίπεδο μορφώσεως De niveau d' instruction non déclaré
1928	100,0	14,1		73,2		2,7
1936	100,0	9,3		89,7		1,0
1937	100,0	7,5		91,8		0,7
1938	100,0	6,3		93,2		0,5
----- Λ -----						
1956	100,0	3,4	83,9	8,7	3,3	0,7
1960	100,0	2,6	82,4	10,3	4,6	0,1
1965	100,0	1,3	78,2	14,2	6,3	0,0
1970	100,0	0,9	73,6	17,7	7,8	0,0
1975	100,0	0,6	55,2	22,6	11,6	0,0
1980	100,0	1,2	60,4	25,7	12,7	-
1985	100,0	0,7	50,0	34,2	15,1	0,0
1990	100,0	0,7	27,3	53,5 (1)	18,3	0,0
1991	100,0	0,8	25,2	56,2 (1)	17,8	0,0
1992	100,0	1,0	23,1	54,9 (1)	19,0	0,0
1993	100,0	0,7	21,7	57,9 (1)	19,7	0,0
1994	100,0	0,7	19,6	60,0 (1)	19,7	0,0
1995	100,0	0,7	18,8	61,0 (1)	19,4	0,0

(1) Η ποσοστιαία αναλογία αντιστοιχεί στους έχοντες απολυτήριο Γυμνασίου και απολυτήριο Λυκείου

Πίνακας ια'. Ποσοστιαία κατανομή των γάμων κατά επίπεδο μορφώσεως της νύφης :

1928, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Tableau II. Distribution en pourcentages des mariages selon le niveau d' instruction de l' épouse.

Années : 1928, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Έτη - Années	Σύνολο Total	Επίπεδο μορφώσεως της νύφης-Niveau d' instruction de l' épouse				
		Αγράμματοι Illetres	Γνωρίζουν γραφή και ανάγνωση Sachant lire et écrire	Έχουν απολυτήριο γυμνασίου Ayanr un certificat de fin d' études au gymnase	Έχουν πτυχίο ανώτατης σχολής Diplomes de l' enseignement supérieur	Δε δήλωσαν επίπεδο μορφώσεως De niveau d' instruction non déclaré
1928	100,0	43,5		43,8		2,7
1936	100,0	34,4		64,4		1,2
1937	100,0	31,5		57,9		0,6
1938	100,0	27,8		71,4		0,8
----- Λ -----						
1956	100,0	9,2	82,4	8,3	1,0	1,1
1960	100,0	6,8	82,9	8,6	1,7	0,2
1965	100,0	3,4	81,5	12,7	2,4	0,0
1970	100,0	1,8	76,9	17,7	3,6	0,0
1975	100,0	0,9	67,4	25,4	6,3	-
1980	100,0	1,4	60,0	30,7	7,9	-
1985	100,0	0,8	48,6	40,2	10,4	0,0
1990	100,0	0,8	23,3	58,7 (1)	17,2	0,0
1991	100,0	1,1	21,0	60,8 (1)	17,1	0,0
1992	100,0	1,4	20,9	59,1 (1)	18,6	0,0
1993	100,0	1,0	17,4	62,2 (1)	19,4	0,0
1994	100,0	0,9	15,8	63,1 (1)	20,2	0,0
1995	100,0	0,9	15,1	63,7 (1)	20,2	0,1

(1) Η ποσοστιαία αναλογία αντιστοιχεί στους έχοντες απολυτήριο Γυμνασίου και απολυτήριο Λυκείου

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας στ' (β). Φυσική κίνηση πληθυσμού στην Ελλάδα κατά τις περιόδους των ετών 1921-1940 και 1949-1993
 Tableau στ'(β). Grèce : Mouvement naturel de la population, de 1921 à 1940 et de 1949 à 1993

Γάμοι, γεννήσεις, θάνατοι. Απόλυτοι αριθμοί, ποσοστά επί πληθυσμού 1000 ατόμων
 Mariages, naissances, décès. Chiffres absolus et taux sur 1000 habitants

Έτη - Années	Γάμοι - Mariages		Γεννήσεις (ζωντανές) Naissances vivantes		Θάνατοι - Décès	
	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants
	1921	28.343	5,5	106.936	21,2	64.839
1922	30.156	6,0	109.636	21,5	61.718	3,9
1923	44.165	7,4	113.925	19,0	102.042	17,0
1924	44.451	7,4	117.014	19,5	93.320	15,6
1925	48.462	8,1	156.367	25,3	98.633	14,9
1926	44.188	7,3	181.278	30,0	84.036	13,9
1927	44.243	7,2	176.527	28,8	100.020	16,3
1928	41.292	6,6	189.250	30,5	105.665	17,0
1929	44.450	7,1	181.870	28,9	115.561	18,4
1930	44.649	7,0	199.565	31,3	103.811	15,3
1931	45.517	7,0	199.243	30,8	114.369	17,7
1932	39.283	6,9	185.823	28,4	117.593	18,0
1933	46.263	7,0	189.583	28,6	111.447	16,8
1934	47.301	7,0	208.929	31,1	120.651	15,0
1935	45.690	6,7	192.511	28,2	101.418	14,3
1936	38.750	5,6	193.343	27,9	105.005	15,1
1937	45.833	6,5	183.878	29,2	105.674	15,0
1938	46.027	6,5	184.509	25,9	93.766	13,2
1939	47.559	6,6	178.452	24,8	100.459	13,9
1940	32.830	4,5	179.500	24,5	93.830	12,5
1949	42.128	5,6	139.108	18,6	59.450	7,9
1950	36.462	4,7	151.034	20,0	53.755	7,4
1951	53.253	6,3	155.422	20,3	57.308	7,5
1952	49.664	6,4	149.637	19,3	53.377	6,9
1953	60.909	7,8	143.765	18,4	56.680	7,3
1954	63.535	8,0	151.892	19,2	55.625	7,0
1955	56.274	7,3	154.263	19,4	54.791	6,9
1956	55.233	6,9	158.203	19,7	59.460	7,1
1957	58.818	7,5	155.940	19,3	61.664	7,5
1958	59.178	7,5	155.359	19,0	52.160	7,1
1959	74.233	8,9	160.199	19,4	50.852	7,4
1960	58.165	7,0	157.239	18,9	60.563	7,3
1961	70.914	8,4	150.716	17,9	63.955	7,6
1962	70.675	8,4	152.156	18,0	66.354	7,9
1963	78.038	9,2	148.249	17,5	66.813	7,9
1964	76.042	8,9	153.109	18,0	69.429	8,2
1965	80.728	9,4	151.448	17,7	67.269	7,9
1966	71.666	8,3	154.613	17,9	67.212	7,9
1967	81.708	9,4	162.839	18,7	71.978	8,3
1968	85.371	9,4	160.338	18,2	73.309	8,3
1969	72.544	8,2	154.077	17,4	71.825	8,1
1970	57.439	7,7	144.928	16,5	74.009	8,4
1971	71.380	8,3	141.026	16,0	73.819	8,1
1972	50.144	6,8	140.891	15,9	76.359	8,6
1973	73.762	8,3	137.526	15,4	77.648	8,7
1974	68.059	7,5	144.069	16,1	76.303	8,5
1975	76.432	8,4	142.273	15,7	80.077	8,8
1976	63.540	6,9	146.566	16,0	81.618	8,9
1977	76.228	8,2	143.739	16,5	83.750	9,0
1978	72.523	7,7	146.586	16,7	81.615	8,7
1979	79.023	8,4	147.965	16,7	82.338	8,7
1980	62.352	6,5	148.134	16,4	87.282	9,1
1981	71.178	7,3	140.953	14,5	86.261	8,9
1982	67.764	6,9	137.275	14,0	86.345	8,8
1983	71.143	7,2	132.608	13,5	90.536	9,2
1984	54.793	5,5	125.724	12,7	86.397	8,9
1985	63.709	6,4	118.481	11,7	92.666	9,4
1986	58.091	5,8	112.810	11,3	91.783	9,2
1987	66.166	6,6	106.392	10,8	93.656	9,6
1988	47.873	4,8	107.505	10,7	92.407	9,2
1989	61.884	6,1	101.657	10,1	92.720	9,2
1990	59.052	5,8	102.229	10,1	94.452	9,3
1991	63.568	6,4	102.620	10,0	95.498	9,3
1992	48.631	4,7	104.081	10,1	98.231	9,5
1993	62.196	6,0	101.799	9,8	97.419	9,4
1994	58.813	5,4	103.763	9,9	97.807	9,4
1995	63.987	6,1	101.495	9,7	100.158	9,6

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας ζ'. Ποσοστά κατανομή των γάμων κατά προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση του γαμπρού:
 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95
 Tableau ζ. Distribution en pourcentages des mariages selon l'état matrimonial antérieur de l'époux.
 Annexes : 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Έτη - Années	Σύνολο Total	Προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση του γαμπρού Etat matrimonial antérieur de l'époux			
		Άγαμοι Célibataires	Χήρες Veues	Διαζευγμένοι Divorcés	Δε δέχθηκαν État non déclaré
1926	100,0	91,1	8,5	0,4	0,0
1927	100,0	90,7	8,7	0,6	0,0
1928	100,0	90,4	8,9	0,7	0,0
1936	100,0	89,1	9,6	1,3	0,0
1937	100,0	89,1	9,5	1,6	0,0
1938	100,0	89,1	9,2	1,7	0,0
1956	100,0	93,9	3,4	2,8	0,1
1960	100,0	94,2	3,0	2,7	0,1
1965	100,0	94,8	2,4	3,0	0,0
1970	100,0	93,6	2,9	3,5	0,0
1975	100,0	93,5	2,5	4,0	0,0
1980	100,0	92,5	2,4	5,1	0,0
1985	100,0	90,1	2,0	7,9	0,0
1990	100,0	89,3	1,8	8,9	0,0
1991	100,0	89,7	1,7	8,6	0,0
1992	100,0	89,9	2,0	8,1	0,0
1993	100,0	89,9	1,7	8,4	0,0
1994	100,0	89,9	1,8	8,5	0,0
1995	100,0	89,8	1,5	8,7	0,0

Πίνακας η'. Ποσοστά κατανομή των γάμων κατά προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση της νύμφης : 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95
 Tableau η. Distribution en pourcentages des mariages selon l'état matrimonial antérieur de l'épouse.
 Annexes : 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Έτη - Années	Σύνολο Total	Προηγούμενη οικογενειακή κατάσταση της νύμφης Etat matrimonial antérieur de l'épouse			
		Άγαμοι Célibataires	Χήρες Veues	Διαζευγμένοι Divorcés	Δε δέχθηκαν État non déclaré
1926	100,0	94,2	5,4	0,4	0,0
1927	100,0	94,2	5,3	0,5	0,0
1928	100,0	94,2	5,3	0,5	0,0
1936	100,0	93,1	5,8	1,3	0,0
1937	100,0	94,3	6,3	1,4	0,0
1938	100,0	93,4	5,2	1,4	0,0
1956	100,0	95,9	2,0	2,0	0,1
1960	100,0	98,4	1,4	2,1	0,1
1965	100,0	96,8	1,1	2,1	0,0
1970	100,0	98,2	1,2	2,6	0,0
1975	100,0	98,2	1,1	2,7	0,0
1980	100,0	95,3	1,2	3,5	0,0
1985	100,0	93,1	1,1	5,8	0,0
1990	100,0	91,8	1,0	7,2	0,0
1991	100,0	91,9	1,1	7,0	0,0
1992	100,0	91,9	1,3	7,7	0,0
1993	100,0	91,9	1,1	7,0	0,0
1994	100,0	91,9	1,0	7,1	0,0
1995	100,0	91,5	1,0	7,5	0,0

Πίνακας θ'. Μέση ηλικία του γαμπρού και της νύμφης κατά το γάμο: 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95
 Tableau θ. Age moyen des époux lors du mariage.
 Annexes: 1926-28, 1936-38, 1956, 1960, 1965, 1970, 1975, 1980, 1985, 1990-95

Έτη Années	Μέση ηλικία-âge moyen	
	Γαμπρού Époux	Νύμφης Épouse
1926	29,5	23,5
1927	29,3	23,4
1928	28,1	23,5
1936	28,1	23,6
1937	26,4	22,9
1938	26,6	24,0
1956	28,8	24,5
1960	28,9	24,6
1965	29,0	24,1
1970	28,4	23,1
1975	28,0	22,9
1980	27,8	22,6
1985	27,9	24,2
1990	28,6	24,2
1991	28,8	24,5
1992	29,1	24,9
1993	29,1	25,2
1994	29,3	25,6
1995	29,4	25,9

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας γ'. Ειδικά ποσοστά γαμπλιότητας κατά φύλο και ηλικία : 1995
Tableau γ. Taux spéciaux de nuptialité suivant le sexe et l'âge : 1995

Γάμοι επί 1000 στάσιων υπολογιζομένου πληθυσμού κάθε ηλικίας και φύλου στο μέσο του έτους.
Évine analogique κατανομή αυτών που δε δήλωσαν ηλικία

Mariages sur 1000 habitants de la population, de chaque âge et sexe, estimés au 30-6-1995
Pour les cas de non-déclaration d'âge on procède à une répartition proportionnelle

(Βλέπε απόλυτους αριθμούς στους πίνακες 3α, 4α και α'. Voir chiffres absolus aux tableaux 3a, 4a et a')

Ομάδες ηλικιών	Άρρενες Sexe masculin	Θήλειες Sexe féminin	Groupes d'âges
Σύνολο	13,9	13,4	Total
Κάτω των 15 ετών	0,0	0,4	Moins de 15 ans
15 - 19 >>	1,4	16,3	15 - 19 >>
20 - 24 >>	22,2	57,1	20 - 24 >>
25 - 29 >>	62,6	55,7	25 - 29 >>
30 - 34 >>	42,0	20,2	30 - 34 >>
35 - 39 >>	18,6	3,1	35 - 39 >>
40 - 44 >>	7,7	3,6	40 - 44 >>
45 - 49 >>	4,4	2,3	45 - 49 >>
50 - 54 >>	2,4	1,5	50 - 54 >>
55 - 59 >>	1,9	1,0	55 - 59 >>
60 - 64 >>	1,5	0,5	60 - 64 >>
65 - 69 >>	1,2	0,3	65 - 69 >>
70 - 74 >>	0,8	0,2	70 - 74 >>
75 και άνω	0,5	0,0	75 et plus

Πίνακας δ'. Ειδικά ποσοστά γονιμότητας κατά ηλικία της μητέρας : 1995
Tableau δ. Taux spéciaux de fécondité suivant l'âge de la mère : 1995

Γεννήσεις ζώντων επί πληθυσμού 1000 θηλέων της αντίστοιχης ομάδας ηλικιών.
Os γεννήσεις μη δηλωθείσας ηλικίας της μητέρας έχουν κατανομηθεί αναλόγως

Naissances vivantes sur 1000 personnes du sexe féminin du groupe d'âge correspondant.
Les accouchements d'enfants nes vivants de mère d'âge non déclaré ont été répartis selon le nombre de naissances vivantes

(Βλέπε απόλυτους αριθμούς στους πίνακες 15 και α'. Voir chiffres absolus aux tableaux 15 et a')

Ηλικία της μητέρας	Γεννήσεις ζώντων επί πληθυσμού 1000 θηλέων Naissances vivantes sur 1000 pers. du sexe féminin	Age de la mère
Σύνολο	34,9	Total
Κάτω των 15 ετών	0,2	Moins de 15 ans
15 - 19 >>	12,8	15 - 19 >>
20 - 24 >>	62,6	20 - 24 >>
25 - 29 >>	96,7	25 - 29 >>
30 - 34 >>	62,7	30 - 34 >>
35 - 39 >>	24,0	35 - 39 >>
40 - 44 >>	4,4	40 - 44 >>
45 - 49 >>	0,4	45 - 49 >>
50 και άνω	0,1	50 et plus

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας κη' (ii) Φυσική κίνηση πληθυσμού διαφόρων χωρών κατά το έτος 1992
Tableau κη' (ii) Mouvement naturel de la population de divers pays en 1992

Χώρες	Γάμοι - Mariages		Γεννήσεις ζώντων Naissances vivantes		Θάνατοι - Deces		Pays (i)
	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί 1.000 ατόμων Sur 1.000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί 1.000 ατόμων Sur 1.000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί 1.000 ατόμων Sur 1.000 habitants	
Αλβανία	17238	5,1	
Αυστραλία	14752	6,6	26451	15,1	123660	7,1	
Αυστρία	45701	5,8	95302	12,1	83162	10,5	
Βέλγιο	58253	5,8	124182	12,3	103741	10,3	
Βενεζουέλα	
Βουλγαρία	44806	5,2	89034	10,4	107998	12,6	
Γαλλία	274127	4,7	743658	13,0	521530	9,1	
Γιουγκοσλαβία	53354	7,5	33238	16,2	16022	7,9	
Δανία	32188	6,2	67726	13,1	60821	11,8	
Γερμανία, Δ.Ο	453428	5,6	809114	10,0	865443	11,0	
Ελβετία	45080	6,6	86910	12,6	62302	9,1	
ΕΛΛΑΣ	48631	4,7	104081	10,1	98231	9,5	
Ηνωμένες Πολιτείες	2262000	9,2	4084000	16,0	2176500	8,5	
Ηνωμένο Βασίλειο	356013	6,1	781017	13,5	634238	10,9	
Ιαπωνία	754441	6,1	1208989	9,7	856643	6,9	
Ιρλανδία	16109	4,5	51557	14,5	31001	8,7	
Ισπανία	217512	5,6	396747	10,2	
Ισραήλ	32769	6,4	110062	21,5	33327	6,5	
Ιταλία	303785	5,3	560768	9,9	541418	9,5	
Καναδάς	154573	5,8	398642	14,0	196535	6,3	
Μεξικό	667598	7,5	2797397	...	408674	4,6	
Νέα Ζηλανδία	22073	6,4	59266	17,2	27249	7,3	
Νορβηγία	19266	4,5	60108	14,0	44731	10,4	
Ολλανδία	93638	6,2	196734	13,0	129887	8,6	
Ουγγαρία	57005	5,5	127724	11,8	148781	14,4	
Περου	658884	29,3	172899	7,7	
Πολωνία	217240	5,7	513676	13,4	393131	10,2	
Πορτογαλία	69887	7,1	115018	11,7	10161	10,3	
Ρουμανία	174593	7,7	260393	11,4	263855	11,8	
ΕΣΣΔ	1053717	7,1	1587644	10,7	1807441	12,2	
Σουηδία	37173	4,3	122848	14,2	94710	10,9	
Τσεχοσλοβακία	
Φινλανδία	23093	4,6	66877	13,3	48523	9,8	
Χιλή	89370	6,6	293787	21,6	74090	5,4	

Πηγή : Δημογραφική Επιθεώρηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, έτος 1994
Source : Annuaire Demographique des Nations Unies.

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Ετος	Αριθμ. γάμων	Αριθμ. ανδρών που αγωγή	Μαζεία του άνδρα		Μαζεία της γυναίκας		Κατάβαση εργατολόγων	Απόλυτοι αριθμοί της γάμου		Άλλων γάμων λόγω	Ν. 868/79 (αριθμ. 1) / Ν. 1129/83(2)		%	Απόλυτοι αριθμοί των ανδρών		%
			%	%	%	%		%	%		%	%				
1985	7568	107	0,2	0,4	19,6	17,7	13,7	0,4	5,3	4,7	5,3	50,0	2,7	2,3	95,0	
1986	8939	138	0,1	0,2	15,7	15,1	15,1	0,2	69,4	89,4	65,0	91,8	4,3	3,9	91,8	
1987	8830	177	0,1	0,1	14,4	16,2	16,2	0,0	11,0	12,3	68,0	91,0	3,6	4,4	82,6	
1988	8335	139	0,0	0,0	11,0	14,1	14,1	0,0	12,3	14,1	68,0	89,5	4,4	4,8	91,0	
1989	6360	137	0,0	0,0	14,1	15,6	15,6	0,0	11,8	12,3	72,1	91,9	3,8	3,6	93,6	
1990	6037	124	0,0	0,0	14,1	17,5	17,5	0,0	11,8	12,3	72,1	93,6	3,8	3,6	93,6	
1991	6351	107	0,0	0,0	9,7	17,5	17,5	0,0	11,8	12,3	72,1	93,6	3,8	3,6	93,6	
1992	6158	70	0,0	0,0	9,7	17,5	17,5	0,0	11,8	12,3	72,1	93,6	3,8	3,6	93,6	
1993	7125	67	0,0	0,0	9,7	17,5	17,5	0,0	11,8	12,3	72,1	93,6	3,8	3,6	93,6	
1994	7875	81	0,0	0,0	9,7	17,5	17,5	0,0	11,8	12,3	72,1	93,6	3,8	3,6	93,6	
1995	10995	114	0,0	0,0	16,1	7,9	7,9	0,4	86,1	86,1	73,5	94,6	2,8	2,8	94,6	

2 Ποσοτικές αναφορές διαζυγίων, κατά λόγο διαζυγίων, υποστηρίχτη και μετρήσιμες Ερευνητών, έτος 1995

Περιφέρεια Ερευνών	Σύνολο	Κατάβαση εργατολόγων		Εκέρση αλληλεπίδρασης της σχέσης του γάμου	Άλλων γάμων λόγω	Ν. 868/79 (αριθμ. 1) / Ν. 1129/83(2)		%	Απόλυτοι αριθμοί των ανδρών		%
		Μαζεία του άνδρα	Μαζεία της γυναίκας			Ν. 868/79 (αριθμ. 1) / Ν. 1129/83(2)	%		ο αριθμ.	%	
Σύνολο	10995	0	3	1775	852	8077	231	310	287	33,8	
Αθήνα	5974	0	2	954	247	4055	93	134	91	57,49	
Αργείο	233	0	0	25	45	157	4	11	11	2,11	
Βαλκανική	89	0	0	0	32	130	33	6	9	18,4	
Θεσσαλονίκη	1245	0	0	209	168	900	18	45	43	15,7	
Κρήνη	369	0	0	45	96	223	23	19	22	3,48	
Κυπρος	74	0	0	16	8	50	0	3	3	1,8	
Μακεδονία	115	0	0	11	6	95	4	1	4	1,8	
Μετρώνα	109	0	0	29	20	81	8	6	12	12,1	
Ρόδος	428	0	0	31	51	276	4	13	9	4,06	
Λαμία	464	0	0	54	37	309	37	21	25	4,48	
Ανατολική Πελοπόννησος	314	0	0	32	43	234	4	10	19	2,85	
Πάτρα	622	0	0	61	69	355	3	14	14	4,94	
Τεσσαλονίκη	899	0	0	208	76	612	0	27	25	8,7	

3 Διαζύγια κατά διάρκεια γάμου έτος 1995

Διάρκεια γάμου	Σύνολο διαζυγίων	Αριθμ. γάμων
Κατά την είσοδο	10995	10995
1 έτος	1	3578
2 έτων	73	3022
3 έτων	634	2770
4 έτων	680	523
5 έτων	822	96
6 έτων	651	11
7 έτων	639	11
8 έτων	478	11
9 έτων	670	2
10-14 έτων	2017	10520
15-19 έτων	3576	
20 έτων ή περισσότερο	216	
Δεν δηλώνεται	371	

4 Διαζύγια κατά ηλικία ζώντων τέκνων κατά την έναρξη του διαζυγίου, έτος 1995

Αριθμ. τέκνων	Σύνολο διαζυγίων	Αριθμ. γάμων
0 τέκνα	10995	10995
1 τέκνο	3578	3578
2 τέκνα	3022	3022
3 τέκνα	2770	2770
4 τέκνα	523	523
5 τέκνα	96	96
6 τέκνα	11	11
7 τέκνα	11	11
8 ή περισσότερα	2	2
Δεν δηλώνεται	10520	10520

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Πίνακας στ' (1). Φυσική κίνηση πληθυσμού στην Ελλάδα κατά την περίοδο των ετών 1860 - 1884
 Tableau στ(1). Croissance : Mouvement naturel de la population pour la période 1860 - 1884

Γάμοι, γεννήσεις, θάνατοι. Απόλυτα αριθμοί, ποσοστά επί πληθυσμού 1000 ατόμων
 Mariages, naissances, décès. Chiffres absolus et taux sur 1000 habitants

Έτη - Années	Γάμοι - Mariages		Γεννήσεις ζωντανών Naissances vivantes		Θάνατοι - Décès	
	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants	Απόλυτοι αριθμοί Chiffres absolus	Επί πληθυσμού 1000 ατόμων Taux sur 1000 habitants
1860	6.106	5,9	30.852	28,4	21.154	20,4
1861	7.775	6,5	32.406	29,5	22.969	20,9
1864	8.380	6,2	38.538	29,2	27.995	20,6
1865	9.224	6,1	40.452	29,4	29.358	21,4
1866	8.569	6,1	38.622	27,8	27.408	19,7
1867	8.553	6,1	42.370	30,1	29.034	20,0
1868	8.655	6,1	40.675	26,6	32.444	22,7
1869	9.488	6,6	41.542	26,3	32.561	22,6
1870	8.987	6,2	40.932	25,1	31.651	21,9
1871	9.475	6,4	41.867	26,4	29.645	23,0
1872	8.924	5,9	42.957	28,6	31.004	20,8
1873	8.985	5,9	42.899	27,6	38.581	24,1
1874	9.529	6,2	45.222	29,2	26.663	19,2
1875	10.250	6,5	44.306	28,2	30.906	19,7
1876	9.753	6,1	47.246	29,6	31.083	19,4
1877	9.472	5,6	46.255	28,5	31.282	19,2
1878	9.603	5,6	44.921	27,2	30.565	18,8
1879	9.322	5,6	41.683	24,8	30.498	18,2
1880	8.513	5,0	41.304	24,4	30.286	17,9
1881	7.843	4,6	41.659	24,5	32.395	18,9
1882	11.186	6,5	43.157	26,2	32.394	18,8
1883	11.675	6,7	43.081	25,0	34.876	21,1
1884	13.257	6,7	57.983	28,6	35.694	21,7

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Κ. ΖΟΥΡΑΡΙ

ΙΑΤΡΟΥ ΣΕΞΟΛΟΓΟΥ

ΤΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ
ΒΕΡΟΛΙΝΟΥ

ΕΡΩΣ - ΕΚΛΟΓΗ ΣΥΖΥΓΟΥ - ΓΑΜΟΣ

Εκδ. οίκος «ΜΕΛΙΣΣΑ»

Αθήνα

Η σύνδεσις και συναρμογή από πατέρα, μητέρα και τέκνον, αποτελεί βιολογικών και κοινωνικώς ως οικογένεια, την βάση και το έρεισμα πάσης ανθρωπίνης σεξουαλικής και κοινωνικής τάξεως.

Κάθε τι δε το οποίον εξευγενίζει ισχυροποιεί, δυναμώνει και καθιστά φυσικήν και υγιεινήν την σύνδεσιν αυτήν, αξίζει πάντα τρόπον να προωθείται και να προάγεται

Γ.Κ.Ζ.

Χωρίς έρωτα δεν ξαναγυρίζει άνοιξις, χωρίς έρωτα καμμιά ζωή δεν μπορεί να εξυμνήση τον θεό

Σίλλερ

Ο έρωσ μαραίνεται πάντοτε με τον καταναγκασμό και τη βία. Η χαρακτηριστική μορφή του είναι η ελευθερία, τα σπασμένα δεσμά. Δεν διατηρείται ποτέ ούτε με υπακοή και πειθαρχία, ούτε με ζηλοτυπία ή φόβο. Εκεί που οι συμπαίκται του ζουν με εμπιστοσύνη, ισότητα και

ειλικρινή αφοσίωσι εκεί ο έρωσ είναι καθαρός άδολος, αγνός, απεριόριστος. Γι αυτό ακριβώς άνδρας και γυναίκα, πρέπει να μένουν ενωμένοι, εφ' όσον υπάρχει μεταξύ των αμοιβαία αφοσίωσι και αγάπη. Κάθε Δε νόμος, ο οποίος υποχρεώνει αυτούς σε κοινή καταναγκαστική συμβίωσι έστω και για μιάν μόνο στιγμή μετά το σβύσιμο του έρωτος είναι μια ανυπόφορη τυραννία.

Γ. Ζουραρις

Την πεθαμένη κόρη την κλαίνε λίγους μήνες.

Την κακοπαντρεμένη όμως κόρη την κλαίνε, κάθε μέρα.

Γερμανική παροιμία

Ευτυχής και αληθινός γάμος δεν είναι ο χωρίς προστριβές και έριδες, αλλά εκείνος που επιτυγχάνει να συμβιβάζει και να εξομαλύνει πάντοτε τις έριδες αυτές.

Γ.Ζ.

Η ματιά του έρωτος είναι εκείνη που φέρνει ευτυχία και κάνει ν' ανθίζει η ωραιότης.

Μισελέ.

Πολιτικός γάμος

Πολιτικός γάμος είναι εκείνος ο γάμος που συνάπτεται από την πολιτεία, από τον αντιπρόσωπο αυτής, χωρίς τη μεσολάβηση του θρησκευτικού ή του εκκλησιαστικού αντιπροσώπου.

Συμπεριφορά

α. Η καθιέρωση του πολιτικού γάμου δεν έχει τόσο δυσμενείς επιπτώσεις στην ενότητα του Έθνους, εφ' όσον βεβαίως αυτός συντελεί με τις διατάξεις του στην σταθερότητα του γάμου και της οικογένειας και όχι στην διάλυσή του.

Το δίκαιο που αφορά το γάμο και την οικογένεια μεταρρυθμίστηκε με τον ν. 1329/1983. Έτσι το δίκαιο του αστικού μας κώδικα είναι σήμερα από τα νεώτερα οικογενειακά δίκαια της Ευρώπης.

Σε όλα τα δίκαια που εξετάσαμε, και στο ελληνική ο γάμος αντιμετωπίζεται ως συμφωνία συμβίωσης που προέρχεται από την ελεύθερη ιδιωτική βούληση χωρίς σημαντικά κωλύματα φυλετικά ή ταξικά εμπόδια.

Αν και ο γάμος δεν είναι πια η αποκατάσταση της γυναίκας, ούτε συνεπάγεται οικονομική ενίσχυση του άνδρα (προίκα) οι νομοθεσίες καθορίζουν (εκτός από τη σοβιετική) με ιδιαίτερη λεπτολογία τις οικονομικές επιπτώσεις του γάμου, ενόγει του γεγονότος ότι το φαινόμενο του διαζυγίου προσλαμβάνει ιδιαίτερα αυξητικές διαστάσεις.

Ο γάμος δεν είναι πια status, όμως επιδρά στην προσωπικότητα περιορίζοντας τόσο την προσωπική όσο και την διακαιοπρακτική ελευθερία.

Σχετικά με τον τύπο σύστασης του γάμου πρέπει να παρατηρηθεί ότι σ' όλο τον ευρωπαϊκό χώρο, εκτός από την Αγγλία, ΗΠΑ, Ελλάδα υπερέχει το πρότυπο του υποχρεωτικού πολιτικού γάμου.

Η κοινωνία του γάμου είναι νομική συνέπεια του γάμου κοινή και για το ελληνικό δίκαιο (αρθρ. 1386)

Ρομαντική αγάπη σύμφωνα με την οποία η αγάπη είναι μια μαγική δύναμη που μας απελευθερώνει από όλα τα βάσανα και λύνει κάθε είδους πρόβλημα, είναι από μόνη της αυτοσκοπός. Ίσως υπάρχει κάποια αλήθεια στις θεωρίες αυτές, αλλά είναι διαφορετικό πράγμα η δυνατότητα για αγάπη με την ικανότητα για αγάπη. Σίγουρα η αγάπη περιέχει τη γενετική εγγραφή της, είναι ανάγκη, όμως να την προκαλέσουμε, να τη μελετήσουμε, να τη διδαχθούμε και να εξασκηθούμε στην εφαρμογή της, αν θέλουμε να έχει οποιοδήποτε νόημα και χρησιμότητα.

Εξακολουθώ να καθοδηγούμαι από την καρδιά μου. Δεν αρνούμαι ότι απογοητεύθηκα και μπερδεύτηκα αρκετές φορές, διαπιστώνω όμως πάντοτε πως η καρδιά γιατρεύει και μπορεί κανείς να τα βγάλει πέρα ακόμη και με μια λαβωμένη καρδιά. Εξακολουθώ να υπερασπίζομαι παθιασμένα την ιδέα πως την αγάπη την μαθαίνουμε, τη διδασκόμαστε ότι απαιτείται γιγαντιαία συνειδητή προσπάθεια για να αποκτήσει κανείς τις προϋποθέσεις και την ικανότητα να την κρατάει ζωντανή

Γεννημένοι για την αγάπη LEO Μπουσκάλια

Με τη γλυκιά γλώσσα και την ευγένεια μπορείς να σύρεις έναν ελέφαντα από μια τρίχα. ΠΕΡΣΙΚΟ ΓΝΩΜΙΚΟ

Η αγάπη δεν είναι γι' αυτούς που νικιούνται εύκολα ούτε γι' αυτούς που απογοητεύονται γρήγορα

Ένα γραμμάριο σωστής κρίσης αξίζει περισσότερο από ένα κιλό γνώσης.

Όταν εκτιμούμε πραγματικά τα αισθήματα του άλλου είμαστε πρόθυμοι να αναστείλουμε τις επιθυμίες μας να καταπιέσουμε τις απαιτήσεις μας (τουλάχιστον προσωρινά), ξέροντας ότι δεν αποτελεί νίκη το να περάσει ο λόγος μας, αν πρόκειται να χάσουμε την αγάπη των άλλων. Μια μικρή, επιλεκτική, προσωπική υποχώρηση ακόμα κι όταν είμαστε σίγουροι ότι έχουμε δίκιο, αξίζει περισσότερο από την απόκτηση φίλων και επιρροής. Πλουτίζει και διευρύνει τα αισθήματα σεβασμού και αγάπης και αποτελεί το ειδικό υλικό από το οποίο είναι φτιαγμένες οι ανθεκτικές σχέσεις.

Η αγάπη μαραίνεται κάτω από την εξαναγκασμό η ίδια της η ουσία είναι η ελευθερία. Δεν συμβαδίζει με την πειθαρχία την ζήλια ή το φόβο. Η πιο αγνή αγάπη, η πιο τέλεια και απεριόριστη, βρίσκεται εκεί που οι πιστοί της ζουν μέσα στην εμπιστοσύνη, την ισότητα και το απόδεμα της γυχής.

Ν' αγαπάμε σημαίνει να μετακινούμε το κέντρο βάρους από τον εαυτό μας στους άλλους και να βάζουμε σαν βασικό στόχο μας να τους βοηθήσουμε ώστε να κατανοήσουν τις θεόσταλτες δυνατότητες που διαθέτουν. Μέσα στη δική τους επιτυχία νιώθουμε περήφανοι μέσα στη δική του ανάπτυξη και ωριμότητα νιώθουμε ικανοποίηση· μέσα στην αυξημένη γνώση, που τώρα μπορούμε να τη μοιραζόμαστε, γινόμαστε κι εμείς σοφότεροι.

Όταν παραιτούμαστε κάπου από το εγώ μας, πλησιάζουμε όλο και πιο πολύ τους άλλους, όλο και πιο πολύ προς την πραγματική κατανόηση της αγάπης.

Καλύτερα να αγωνίζεσαι να σ' αγαπήσουν παρά ν' αγαπήσεις.

Δεν υπάρχει καμιά φόρμουλα και καμιά μέθοδος. Μαθαίνεις ν' αγαπάς μόνο αγαπώντας.

ALDOUS HUXLEY

Όλοι διγάμε κυριολεκτικά να μας εκτιμήσουν, να γίνουμε παραλήπτες της μεγαλύτερης φιλοφρόνησης που υπάρχει στον κόσμο. Χρειαζόμαστε κάποιους άλλους ν' αναγνωρίσουν τη δύναμη μας, η καμιά φορά να μας υποστηρίξουν εκεί που πάμε να γείρουμε λιγάκι. Οι ειλικρινείς φιλοφρονήσεις είναι απλές και δεν κοστίζει τίποτε να τις απευθύνουμε στους άλλους, δεν πρέπει ωστόσο, να υποτιμούμε την αξία τους.

Μόνο όταν έχουμε βιώσει την αγάπη, ξέρουμε πραγματικά τι θα χάναμε αν μας είχε λείψει.

Συμπέρασμα

Ο γάμος κατά τον Κένση είναι μια παλαίστρα μέσα στην οποία η τελειότητα μπορεί να επιτευχθεί και από τα δύο μέλη.

Το μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα των ημερών μας είναι οι οικογενειακές σχέσεις. Μερικοί λένε ότι ο γάμος τελείται πρώτα στον ουρανό και έπειτα στη γη, άλλοι ότι ο γάμος είναι σαν ένα πολιορκημένο κάστρο. Αυτοί που είναι μέσα θέλουν να βγουν έξω, κι αυτοί που είναι μέσα θέλουν να μπουν μέσα.

CAYCE EDGAR

Σύνολο των προσαρμοσμένων διαζυγίων σε 100 γάμους

στον κόσμο - μεταξύ 1950 και 1973-1974

	1950	1960	1972	1973
Νορβηγία	10,2	9,3		17,6
Σουηδία	14,6	16,5		51,2 (1974)
Φινλανδία	11,8	11	20	
Δανία	19,9	9	34,8	
Γαλλία	11,3	9,5		14,8
Βέλγιο	7,9	6,7	11,7	
Αγγλία-Ουαλία	8,9	6,7	28,6	
Αυστρία	18,1	13,9		18
Ολλανδία	9,1	6,9		19
Ελβετία	12,6	12,6	18,8	
Τσεχοσλοβακία	10,4	13,4	24,4	
Βουλγαρία	9	10,3	15,1	
Ουγγαρία	14	17,9	26	
Ρουμανία	15,7	19,9	7	
Σοβιετική Ένωση	14,9	30,7		
Η.Π.Α.	26	35(1968)		44

Πηγή: INSEE (Εθνικό Ινστιτούτο Στατιστικής και Οικονομικών Μελετών)

ΣΥΜΒΟΥΛΕΣ ΑΓΑΠΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΕΟ ΜΠΟΥΣΚΑΛΙΑ

Αγάπη και αυτοεκτίμηση

Οι άνθρωποι χρειάζονται την κατάλληλη ατμόσφαιρα για ν' αναπτυχθούν και ν' ανακαλύψουν τη δική τους μοναδικότητα. Θα νιώθαμε πολύ τυχεροί αν κάποιος είχε το χρόνο και τη δυνατότητα να μας κοιτάξει από πολύ κοντά, να διακρίνει τη μοναδική σπίδα που υπάρχει μέσα μας και να μας βοηθήσει ν' αναπτύξουμε τις ειδικές ικανότητες που διαθέτουμε.

Διάβασα κάποτε την ιστορία για τα πολύ προικισμένα μέλη της οικογένειας Ταφτ. Όπως φαίνεται, μπορούσαν όλοι τους να εντοπίζουν και ν' αναγνωρίζουν τις ξεχωριστές ικανότητες και κλίσεις που είχε κάθε μέλος της οικογένειας. Όταν η Μάρθα Τάφτ πήγε στο δημοτικό σχολείο, στην πόλη Τσιντσινάτι του Οχάιο, της ζήτησαν να συστηθεί. Η απάντησή της ήταν: «Μελένε Μάρθα Μπάουερς Ταφτ. Ο προπάππος μου ήταν Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών. Ο παππούς μου ήταν γερουσιαστής των ΗΠΑ. Ο μπαμπάς μου είναι πρεσβευτής στην Ιρλανδία. Εγώ είμαι μια Προσκοπίνα».

Ακόμα κι όταν κανείς δεν αναγνωρίζει πόσο πραγματικά αξιόλογοι είμαστε, υπάρχει πάντα ο εαυτός μας, η μοναδική αυτή αστείρευτη πηγή ενίσχυσης και βοήθειας, το μοναδικό πρόσωπο που θα κυματίζει πάντοτε υπερήφανα την προσωπική μας σημαία.

(Είμαι πιο σημαντικός από τα προβλήματά μου, JOSE FERRER)

Η γνωστική αγάπη

Η συμβατική άποψη για την αγάπη υποστηρίζει ότι κατά κύριο λόγο είναι μια υπόθεση της καρδιάς, ένα αζεμπέρδευτο πράγμα που συχνά μας κυριεύει με απεριγράπτα αισθήματα. Οι Ινδιάνοι της φυλής Λακότα, αντίθετα, πιστεύουν πως η αγάπη είναι η πρώτη σοφία από τη γνώση αυτή.

Όταν μιλάμε για κεραυνοβόλο έρωτα ανάμεσα σε δύο ανθρώπους, ευχόμαστε για το καλό τους, να υπάρχει και η γνώση. Ό,τι κι αν ήταν εκείνο που τους ένωσε αρχικά, το μόνο που θα μπορέσει να τους κρατήσει μαζί στο μέλλον, θα είναι η απόφασή τους να συνεχίσουν να διευρύνουν τη γνώση τους ο ένας για τον άλλον. Για ν' αντέξει η αγάπη πρέπει ν' αναπτύσσεται κάτω από αμοιβαία εμπειρία, κατανόηση, υπομονή, κρίση και διακριτικότητα. Από την ίδια την πολυσύνθετη φύση της, η αγάπη αναπροσδιορίζεται αδιάκοπα. Για ν' αποδεχτούμε τη μεταβαλλόμενη φύση της αγάπης, πρέπει να είμαστε ειλικρινείς και στο νου και στην καρδιά.

Η κτητικότητα καταλήγει πάντοτε να καταστρέφει εκείνο που προσπαθεί να προστατεύσει

Απόλυτος έλεγχος ενός ανθρώπου πάνω σε άλλον δεν είναι ποτέ δυνατός ούτε επιθυμητός. Αποδεικνύεται πάντοτε καταστρεπτικός. Ένας από τους μεγάλους μύθους γύρω από την αληθινή αγάπη είναι ότι συνηθίσαμε να βλέπουμε την εικόνα δύο ανθρώπων που ζουν συνδεδεμένοι για πάντα, που βαδίζουν στο ίδιο μονοπάτι, που έχουν

τους ίδιους σκοπούς και τα ίδια ενδιαφέροντα, γεγονός που μας δημιούργησε την εντύπωση ότι κάθε στιγμή που θα τύχαινε να βρεθούν μακριά ο ένας από τον άλλον, θα ήταν αιωνιότητα. Ακόμα κι αν η εικόνα αυτή ανταποκρινόταν στην πραγματικότητα, εμένα θα μου φαινόταν ανυπόφορα ανιαρή.

Φυσική κατάσταση είναι μόνο η επιθυμία και η θέληση μας να μοιραστούμε τον εαυτό μας ως τις βαθύτερες πτυχές του, η θέληση και η διάθεση να αισθανόμαστε ένα προστατευτικό χέρι δίπλα μας, να νιώθουμε κοντά ο ένας στον άλλον. Το πρόβλημα δημιουργείται από τη στιγμή που θα θελήσουμε να δώσουμε σε όλα αυτά τη μορφή της αποκλειστικότητας και της μοναδικότητας. Εκείνοι που συγκεντρώνουν την αγάπη τους σε ένα μόνο πρόσωπο, έχουν πρόβλημα με την έννοια της γενικής φροντίδας και στοργής που πρέπει να χαρακτηρίζει τον άνθρωπο.

Στην πραγματικότητα, συνιστά ανακούφιση και όχι απειλή η διαπίστωση ότι εκείνοι που αγαπάμε έχουν την ικανότητα ν' αγαπούν και να αγαπιούνται και από άλλους ανθρώπους. Πρέπει να νιώθουμε ευχαριστημένοι που έχουν κι άλλα ενδιαφέροντα πέρα από εμάς, που μπορούν να είναι αυτοδύναμοι και αυτάρκεις.

Είμαστε πραγματικά ικανοί ν' αγαπάμε πολλούς ανθρώπους ταυτόχρονα, χωρίς να νοθεύουμε αυτό που έχουμε να δώσουμε. Είναι γεγονός ότι, όσες περισσότερες εμπειρίες αγάπης έχουμε, ο σάκος της γνώσης θα είναι πιο γεμάτος και θα μας βοηθήσει περισσότερο όταν έρθει η στιγμή να στρέψουμε όλο το ενδιαφέρον μας σε μια βαθιά και

αμοιβαία σχέση. Η ποιότητα της αγάπης δεν στραγγίζεται όταν την μοιράζονται δύο άνθρωποι. Αντίθετα, αποκτά μια νέα ένταση και με την εμπειρία βελτιώνεται.

Όταν παραιτούμαστε από την αξιοπρέπεια μας, παραιτούμαστε και από το δικαίωμα να παραπονηθούμε για την έλλειψή της.

Είναι πάντοτε ευκολότερο να κατηγορούμε τους άλλους για τις πληγές και τις απογοητεύσεις μας. Σπάνια είμαστε πρόθυμοι ν' αποδεχτούμε την ευθύνη για τη δική μας δυστυχία. Εξετάζοντας τη συμπεριφορά μας προσεκτικά και τίμια, ίσως διαπιστώσουμε ότι μέσα από τη δική μας αδιαφορία, τις αδυναμίες ή την άγνοια, πράξαμε το ασυγχώρητο: Εγκαταλείψαμε το πιο ζωτικό στοιχείο της αγάπης. Γιατί, λοιπόν, να απορούμε που νιώθουμε άδαιοι και απονεκρωμένοι; Αποκαμωμένοι και περίφοβοι, έχουμε καταντήσει ένα *μη-πράγμα*. Το χειρότερο απ' όλα είναι ότι επιτρέψαμε στον εαυτό μας να συμβεί αυτό.

Η ευτυχία μας βασίζεται κατά ένα πολύ μεγάλο μέρος στην αίσθηση μας για την αξιοπρέπεια. Χωρίς αυτό-εκτίμηση, χωρίς μια αίσθηση ευταξίας (που αποτελεί αυθύπαρκτο δικαίωμα) ελαχιστοποιούμε την ικανότητά μας να δώσουμε ή να πάρουμε οτιδήποτε, πόσο μάλλον ένα δώρο ανεκτίμητης αξίας όπως είναι η αγάπη.

Ψάχνοντας για μια αγάπη που δεν υπάρχει

Όλοι οραματιζόμαστε την τέλεια αγάπη. Ορισμένοι, μάλιστα, νιώθουμε ότι, τουλάχιστο αυτό, το δικαιούμαστε και μας αξίζει. Φανταζόμαστε τις σχέσεις μας χωρίς συγκρούσεις, σχέσεις που ξεχειλίζουν από ζεστασιά

και κατανόηση, αποδοχή και τρυφερότητα. Σπαταλούμε ένα μεγάλο μέρος από τα όνειρά μας, θρηνώντας πάνω στο άθροισμα των ελλείψεων.

Έχω ένα φίλο που ήταν τόσο παθιασμένος με την ιδέα να βρει την τέλεια ερωμένη, ώστε άφησε τη γυναίκα του και το παιδί του για να κυνηγήσει το όνειρό του. Την αναζήτηση αυτή την είδε σαν το δικαίωμά του στην ευτυχία. Από τη στιγμή που πήρε την απόφαση αυτή, κομπάζει ότι γνωρίστηκε και συνδέθηκε με δεκαεφτά γυναίκες, αλλά καμιά δεν ανταποκρινόταν στον ιδανικό τύπο που αναζητούσε. Όταν τον ρώτησα τι ακριβώς ήταν εκείνο που τόσο απεγνωσμένα αποζητούσε σε μια σχέση, μου απάντησε ότι έψαχνε την πραγματική αγάπη. Βέβαια, ο φίλος μου αυτός δεν είχε την παραμικρή ιδέα τι σημαίνει στην πραγματικότητα αληθινή αγάπη. Μου φαίνεται πως δε θα μείνει ευχαριστημένος με τίποτα ως τη στιγμή που θα παντρευτεί τον εαυτό του.

Θα νιώθαμε, ίσως, λιγότερο απογοητευμένοι αν αποδεχόμαστε το γεγονός ότι σε τούτη τη γη δεν υπάρχει τέλεια αγάπη, υπάρχει μόνο ανθρωπίνη αγάπη. Στην περίπτωση αυτή θα μπορούσαμε να διαδέσουμε τη ζωτικότητα μας προσπαθώντας να εκτιμήσουμε και να διευρύνουμε την αγάπη που έχουμε.

Δημιουργώντας το δικό σου παράδεισο

Τι περιμένουμε, τέλος πάντων, από τη ζωή και την αγάπη; Πολλοί λίγοι είναι αυτοί που θ' ανακαλύγουν μια καινούργια ήπειρο, που θα ταξιδεύουν για το Δία, που θ' αλλάζουν την ιστορία ή θα γίνουν μυθικοί εραστές. Η ζωή μας και ο θάνατος μας δεν θα έχει ιδιαίτερη σημασία παρά μόνο για μας τους ίδιους και τους ανθρώπους που

αγαπάμε και μας αγαπούν. Οι μέρες μας, πιθανότατα, θα περάσουν με το φαγητό, τον ύπνο, το πλύσιμο των ρούχων, τη φροντίδα του κήπου, το μεγάλωμα των παιδιών, με αρρώστιες και ανάρρωση, δημιουργώντας νέους φίλους και αποχαιρετώντας παλιούς, με το πρωινό ντύσιμο και το βραδινό ζεντύσιμο, με το βούρτσισμα των δοντιών και το χτένισμα των μαλλιών, με κλάματα, γέλια, θυμούς και απογοητεύσεις, με στιγμές ευτυχίας και ομορφιάς, βλέποντας τον εαυτό μας να μεγαλώνει, να γερνάει, νιώθοντας το θάνατο να πλησιάζει.

Αν τελικά υπάρξουν στη ζωή μας ποίηση, ρομαντισμός, βαθύτερο νόημα, θα υπάρξουν μόνο γιατί τα δημιουργήσαμε εμείς οι ίδιοι. Η ζωή και η αγάπη που δημιουργούμε είναι η ζωή και η αγάπη που ζούμε.

Τα θαμπά σύνορα της οικειότητας

Όλοι έχουμε ανάγκη από την οικειότητα, από μια στενή σχέση. Μπορούμε ν' αγαπάμε πολλούς ανθρώπους σε διαφορετικό βαθμό και με χιλιάδες τρόπους, αλλά η ανάγκη για μια ειδική σχέση θα παραμένει κυρίαρχη. Χρειαζόμαστε κάποιον με τον οποίο θα έχουμε ένα μοναδικό σύνδεσμο, που θα μας δίνει ένα ουσιαστικό συναίσθημα ασφάλειας και άνεσης, με τον οποίο θα υπάρχει ο ιδιωτικός και προσωπικός χώρος, μια βαθύτερη στοργή που θα μας κάνει να ξεχωρίζουμε από τους άλλους. Γενικά υπάρχει μια σεξουαλική διάσταση που από μόνη της δημιουργεί την αποκλειστικότητα. Είναι ένας σημαντικός και συναισθηματικός δεσμός που φέρνει δύναμη και μας θεραπεύει με μυστηριώδεις τρόπους.

Όταν η αγάπη συνοδεύεται από βαθιά οικειότητα και αμοιβαιότητα, μας ανεβάζει στην υψηλότερη βαθμίδα της ανθρωπίνης εμπειρίας. Με

την εξύγωση αυτή, μπορούμε άνετα να παραμερίσουμε τα εγώ μας, αν γίνουμε τρωτοί και να γνωρίσουμε μοναδικά επίπεδα χαράς και υγείας, να βιώσουμε τις ωραιότερες εμπειρίες της ζωής μας. Μέσα σ' ένα τέτοιο πλαίσιο, θα μπορούμε οι ίδιοι να στεκόμαστε ψηλά και ν' απολαμβάνουμε τη μεγάλη θέα, τη δική μας έκσταση και αγαλλίαση. Τα σύνορα εδώ χάνονται, δεν υπάρχουν περιορισμοί και χαιρόμαστε και γιορτάζουμε μέσα στην ένωσή μας. Γινόμαστε ένα και ταυτόχρονα είμαστε δύο- και ο ένας και ο άλλος.

Η αγάπη σαν το μεγαλύτερο απόκτημα

Πολλοί άνθρωποι πιστεύουν ότι η απόκτηση υλικών αγαθών διαφοροποιεί την εικόνα τους και το μέτρο με το οποίο τους κρίνουν και τους υπολογίζουν οι άλλοι. Ξοδεύουμε μεγάλο μέρος από την ενεργητικότητά μας συγκεντρώνοντας και αποκτώντας πράγματα, μέχρι τα γκαράζ και τα γραφεία να παραφουσκώσουν από πράγματα που δεν προσφέρουν τίποτα στη ζωή μας. Ωστόσο, σύντομα, συσσωρεύονται και τα προβλήματα. Χρειαζόμαστε δικηγόρους, οικονομικούς προγραμματιστές λογιστές και τόσους άλλους να μας βάλουν τάξη στη ζωή μας. Πρέπει να προστατευθούμε περισσότερο και να διασφαλίσουμε τον εαυτό μας και τα αποκτήματά μας. Η ψυχική γαλήνη αντικαθίσταται από ισχυρότερα συστήματα συναγερμού, ενώ ανακύπτει η ανάγκη για μεγαλύτερη αστυνομική προστασία και αυξημένη δραστηριότητα των ασφαλιστικών εταιριών.

Αναμφίβολα, η κοινωνία μας ενισχύει την ιδέα της απόκτησης όλο και περισσότερων πραγμάτων και στη συνέχεια καλλιεργεί τη λατρεία

τους. Παρακινούμαστε ν' αγοράζουμε μια φορά και ν' αγοράζουμε άλλη μία και άλλη μία· έπειτα ν' αδιαφορήσουμε γι' αυτά που αγοράσαμε και ν' αγοράσουμε νεότερα, καλύτερα και προπαντός περισσότερα πράγματα. Φαίνεται ότι θυμόμαστε την αληθινή αξία της αγάπης και της ζωής μόνο όταν βρεθούμε αντιμέτωποι με τον κίνδυνο να στερηθούμε την αξία τους. Αυτό το μάθημα είναι τόσο παλιό όσο και η ανθρωπινή ιστορία, αλλά πολλοί εξακολουθούν να χρειάζονται μια ζωή για να το διδαχτούν. Το μεγαλύτερο απόκτημα μας είναι η ζωή, και η αγάπη η μεγαλύτερη επιβεβαίωση της.

Η ένωση των εραστών

Πλουτίζουμε τον κόσμο με κάτι πολύ πιο αξιόλογο από το χρήμα, προσφέροντας αγάπη. Μια πράξη στοργής και φροντίδας έχει πολύ μεγαλύτερο αποτέλεσμα και πολύ μεγαλύτερη δύναμη απ' ό,τι πιστεύουμε. Τη μια μπορεί να βρει την είσοδο σε μια μοναδική καρδιά, την άλλη να ενθαρρύνει και να φέρει την ελπίδα σ' ένα μπερδεμένο από τη σύγχυση μυαλό. Η πανανθρώπινη ιστορία της αγάπης χαράζεται από γραμμή σε γραμμή μέσα από απλές πράξεις στοργικών ανθρώπων, που βοηθούν με την καλοσύνη τους κάποιον άλλον ο οποίος περνάει δύσκολες στιγμές.

Όταν είμαστε πραγματικά φιλόστοργοι, άνθρωποι με τη βαθύτερη έννοια της αγάπης, γινόμαστε, ασυναίσθητα ίσως, μέρος μιας αναπτυσσόμενης ένωσης ανθρώπων της αγάπης που η δύναμή τους πηγάζει από την ευγένεια και την καλοσύνη και που το παράδειγμά τους βρίσκεται στην ανιδιοτέλεια, στην αφιλοκερδή φροντίδα των άλλων.

Όταν γίνουμε ενεργά και δραστήρια μέλη αυτής της ειδικής ένωσης, διευρύνουμε οι ίδιοι για πάντα τον εαυτό μας και ποτέ δεν είμαστε μόνοι.

Κάθε μέρα προσφέρει μια νέα ευκαιρία για την αγάπη

Μας δίδαξαν πως δεν υπάρχει τίποτα καινούργιο κάτω από τον ήλιο, εγώ, όμως πιστεύω ότι αυτό είναι μεγάλο υέμα. Στην πραγματικότητα, κάθε μέρα, όλα είναι καινούργια κάτω από τον ήλιο! Όλα τα πράγματα ακολουθούν τη διαδικασία της γέννησης, της ανάπτυξης και του θανάτου, τίποτε όμως δεν παραμένει στην ίδια κατάσταση. Κάθε πρωί που ξυπνάμε, μπορεί να σημαίνει μια ακόμα πληκτική μέρα που διακόπτει τον ύπνο μας ή μια μεγάλη και απρόσμενη ευκαιρία να διαδώσουμε κάποιες καινούργιες, ανανεωτικές ιδέες που στριφογυρίζουν ανήσυχα στο νου μας. Κάθε μέρα που ξημερώνει φέρει χαραγμένο επάνω της το καινούργιο και το πρωτόγνωρο, αλλά εξαρτάται από εμάς να το δούμε και να πορευτούμε μαζί του.

Μας προσφέρονται ευκαιρίες για αναδημιουργία, για διαφορετική θεώρηση, για κάποια αλλαγή σε σχέση με την προηγούμενη μέρα. Αν στο τέλος της ημέρας δεν είμαστε διαφορετικοί από το ξεκίνημά της, πρέπει ν' αφυπνιστούμε. Η ομοιομορφία σίγουρα θα φέρει την ανία κι όταν φτάσουμε να πλήττουμε εμείς οι ίδιοι, σίγουρα θα γίνουμε πληκτικά άτομα και για τους άλλους. Τι άδική σπατάλη, μέσα στο δυναμικό μας σύμπαν!

Η αγάπη είναι διασκέδαση

Υπήρξε ποτέ κάτι που αν μας προκάλεσε μεγαλύτερη χαρά από την έρωτα και την αγάπη; Όταν είμαστε ερωτευμένοι, σε μια κατάσταση βαθιάς αγάπης του ενός για τον άλλον, νιώθουμε όλο και πιο έντονα κάθε στιγμή που περνά, αισθανόμαστε να κυλούν μέσα μας το μυστήριο και το απρόβλεπτο, έχουμε το μεγαλόπρεπο και παιγνιδιάρικο ταυτόχρονα συναίσθημα ότι ολόκληρος ο κόσμος είναι το δικό μας παιχνίδι.

Η αγάπη μεγαλώνει και ισχυροποιεί την αίσθηση του χιούμορ. Μας κάνει να γελάμε με τον κόσμο και την ανθρώπινη συμπεριφορά (μολονότι μπορεί να μη διακρίνεται τη συγκεκριμένη στιγμή), είναι απίστευτα αστεία. Όταν κρυφοκοιτάζουμε πίσω στα δύσκολα χρόνια, τότε που μας έλειπε ο έρωτας, ζωγραφίζεται ένα αποκαλυπτικό χαμόγελο στο πρόσωπό μας. Η μεγάλη σοβαρότητα μας για ασήμαντα πράγματα, που συχνά παρεμβαίνει στην αγάπη, μετατρέπεται σε άγριο και ασυγκράτητο γέλιο όταν τελικά ξαναβρούμε τα λογικά μας.

Αν πρόκειται ν' αγαπήσουμε, σίγουρα θα βρούμε αμέτρητα πράγματα για να τα κοροϊδέσουμε και να γελάσουμε με την καρδιά μας.

Κανένας δε θα σε θεωρήσει αξιόλογο μέχρι να θεωρήσεις εσύ αξιόλογο τον εαυτό σου

Η αυτοεκτίμηση, μια λέξη που κακοποιήθηκε πολύ τελευταία, είναι στοιχείο απαραίτητο για την αγάπη και την υγιή επιβίωση. Αν Δε νιώθουμε ότι αξίζουμε την αγάπη, είναι πολύ πιθανό να μην τη

συναντήσουμε ποτέ. Οι κρίσεις που κάνουμε για τον εαυτό μας αντανakλούν σε κάθε απόφασή μας και σε κάθε πράξη μας. Αν δεν ενδιαφερόμαστε αρκετά για τον εαυτό μας, το πιθανότερο είναι ότι θα καταλήξουμε να γίνουμε ο λούστρος κάποιου άλλου.

Η αυτοεκτίμηση είναι το συμπλήρωμα της αυτό-αξίας. Μπορούμε να πιστεύουμε ότι ο κόσμος κατοικείται από άτομα σοφότερα, ομορφότερα, πιο ενδιαφέροντα και πιο επιθυμητά από εμάς, όπως, επίσης, μπορούμε να πούμε καθαρά στον εαυτό μας ότι είμαστε το ίδιο αξιόλογοι κι εμείς, αλλά διαφορετικοί. Αντί να καταφεύγουμε αδιάκοπα στη σύγκρουση, είναι καλύτερα να επικεντρώνουμε το ενδιαφέρον μας στις δικές μας δυνάμεις και να χρησιμοποιούμε την ενεργητικότητά μας για να φέρουμε στην επιφάνεια τις αδρανοποιημένες ικανότητές μας και τα κρυφά ταλέντα μας.

Δεν είναι άσχημο να προκαλούμε τον εαυτό μας με όνειρα για κάποιον άλλο εαυτό, έτσι όπως θα θέλαμε, είναι όμως σοφότερο να παραμένουμε μέσα στα ρεαλιστικά όρια της επικρατείας μας, μέσα σ' αυτό που είμαστε. Θα κάνουμε πολλά θαυμάσια πράγματα για την αυτοεκτίμηση μας όταν αποδεχτούμε αυτό που είμαστε και προστρέξουμε στις δυνάμεις μας και όχι στις αδυναμίες μας. Όταν αποδεχτούμε τον εαυτό μας -το σώμα μας, το νου μας και το πνεύμα μας- θα σταματήσουμε να τον υποτιμούμε και θα συγκεντρωθούμε στην ανάπτυξη των δυνατοτήτων εκείνων που μας οδηγούν προς την τελειοποίησή μας. Στο σημείο αυτό, αρχίζουμε να κατανοούμε τι σημαίνει ν' αξίζεις την αγάπη.

Το παράδοξο να πληγώνουμε αυτούς που αγαπάμε

Ένα από τα παράδοξα της αγάπης είναι ότι, πολύ συχνά, πληγώνουμε πιο πολύ ακριβώς εκείνους που αγαπάμε περισσότερο. Διορθώνουμε αδιάκοπα τα λάθη τους, αμφισβητούμε τις αποφάσεις τους, αντιμαχόμαστε τις ιδέες τους. Κάποτε, μάλιστα, εφευρίσκουμε υψηλότερα κριτήρια γι' αυτούς απ' ότι βάζουμε για τον εαυτό μας. Σίγουρα, δεν είναι λάθος ούτε κακό να θέλουμε, αυτοί που αγαπάμε, να παρουσιάζουν πάντα τον καλύτερο εαυτό τους. Ποτέ, όμως, δε θα ικανοποιηθεί ο σκοπός αυτός μ' ένα ασταμάτητο ποτάμι αρνητικής κριτικής.

Πριν λίγα χρόνια, κάναμε μια βίντεο-ανάλυση μιας δασκάλας, καταγράψαμε, δηλαδή, τις αντιδράσεις της μέσα στην αίθουσα διδασκαλίας. Μελετώντας τα αποτελέσματα, ανακαλύψαμε, προς μεγάλη έκπληξη της δασκάλας, ότι, μολονότι ενδιαφερόταν πολύ για τους μαθητές της, η στάση της απέναντί τους ήταν σχεδόν ολοκληρωτικά αρνητική. Κατάλογοι ολόκληροι με απαγορευτικά «μη» (μη κάνεις το ένα, μην κάνεις το άλλο) και κατακόκκινες από διορθώσεις κόλλες επιστρέφονταν στους μαθητές, ενώ οι υπογραμμίσεις στις λανθασμένες απαντήσεις συνοδεύονταν από δικά της σχόλια για τις ατέλειές τους.

Η κριτική είναι μια τέχνη λεπτή και πολυσύνθετη, που δεν επιτρέπεται να τη χρησιμοποιούμε με ελαφρότητα και ανευλάβεια. Μπορεί να αναστηλώσει, όπως μπορεί και να γκρεμίσει. Την επόμενη φορά που θα μας σπρώξει ο πειρασμός να πούμε: «Το πρόβλημα με σένα είναι...» ας το ξανασκεφτούμε λίγο κι ας αναρωτηθούμε αν πραγματικά υπάρχει λόγος να μιλήσουμε έτσι! Στέκει άραγε μια τέτοια

κριτική, ένα τέτοιο σχόλιο, ή μήπως είναι καλύτερα να παραμείνουμε σιωπηλοί; Τι θα κερδίσουμε αν πούμε εκείνο που νομίζουμε, αλλά μειώσουμε μια ανθρώπινη ύπαρξη ή χάσουμε έναν άνθρωπο που μας αγαπούσε;

Επιβιώνοντας μέσα από τις συγκρούσεις

Ορισμένες φορές χειριζόμαστε πιο επιδέξια και αποτελεσματικά παγκόσμιες διαφορές και συγκρούσεις, απ' ό,τι χειριζόμαστε απλές, διαπροσωπικές αναταραχές. Όταν η ζωή μας υπερφορτώνεται ξαφνικά από αντιπαράθεσεις και απογοητεύσεις, βρισκόμαστε απελπιστικά απροετοίμαστοι να επεξεργαστούμε λύσεις. Θέλουμε να καθοδηγηθούμε από τη λογική, αλλά κυριευόμαστε συνήθως από το πάθος μας, με αποτέλεσμα ν' αρχίζει ένας ανειρήνευτος αγώνας με τον εαυτό μας - ένας αγώνας που δεν καταλήγει ποτέ σ' μια αποφασιστική νίκη.

Θα παραμείνουμε σκλάβοι των συναισθημάτων μας, μέχρι να μάθουμε να τα κατανοούμε και να τα ελέγχουμε καλύτερα. Συναισθήματα χωρίς λογική, το μόνο που κάνουν είναι να προκαλούν τη σύγχυση και την αναστάτωση.

Δεν είναι απαραίτητα ν' απολογούμαστε αδιάκοπα για ό,τι νιώθουμε. Η αγάπη γεννιέται από συναισθήματα, τρέφεται όμως και μεγαλώνει μέσα στο πνεύμα, τη διάνοια. Όταν τα δύο αυτά ουσιώδη συστατικά ισορροπούν, μέσα στην αγάπη, τότε εξασφαλίζονται η ανάπτυξη, η ωριμότητα και η επιβίωσή μας.

Αυτοσεβασμός

Όταν έχουμε υγιή σεβασμό για τον εαυτό μας, δεν υπάρχουν όρια σ' αυτά που μπορούμε να κάνουμε και να πετύχουμε. Όταν πιστεύουμε ότι όλα βρίσκονται μέσα στα όρια των δυνατοτήτων μας, η εκπλήρωση γίνεται μια φυσική διαδικασία.

Κανένας δεν ξέρει καλύτερα από μας τους ίδιους τι είναι ουσιαστικό και πρωταρχικό για τη δική μας ανάπτυξη και ευτυχία. Αυτοί που κατευθύνουν μόνοι τη ζωή τους, δεν στηρίζονται σε ευγενικές γνώμες και νουθεσίες, ούτε ευθυγραμμίζονται με τα τυχερά τους άστρα. Αξιοποιούν τη γνώση, την εμπειρία, τη σκληρή δουλειά, την πίστη στον εαυτό τους και την αισιοδοξία για να φτάσουν στους στόχους τους.

Δεν υπάρχουν φραγμοί στα όνειρά μας όσο θα πιστεύουμε στον εαυτό μας σαν πηγή της δικής μας ευτυχίας. Θα βρεθούμε βαδύτερα στην πορεία για την απόκτηση των πραγμάτων που επιθυμούμε, όταν φωλιάσει μέσα στο νου μας η πίστη αυτή - ούτε μια στιγμή νωρίτερα.

Βιώσιμες εναλλακτικές στην αγάπη

Πολύ συχνά, όταν βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα πρόβλημα, αναζητούμε την τέλεια λύση. Αυτό σημαίνει ότι απλώνουμε μπροστά μας ένα χάρτη απελπισίας που θα μας εκτρέψει από το δρόμο της δράσης και θα μας οδηγήσει στην παραζάλη.

Ένα πρόβλημα έχει τόσες λύσεις όσες και τα δημιουργικά άτομα που θα το αντιμετωπίσουν. Ας πούμε, για παράδειγμα, ότι ο Τζων διαβεβαίωσε τη Μαίρη πως θα της τηλεφωνούσε ακριβώς στις τρεις το

μεσημέρι. Από τις δύο κιόλας, η καρδιά της Μαίρης χτυπά ανυπόμονα, περιμένοντας το τηλεφώνημα. Στις τρεις η ώρα την έχει κυριεύει η αγωνία. Στις τρεις και μισή νιώθει απελπισμένη και απογοητευμένη. Στις τέσσερις δεν μπορεί να κρύψει την οργή της. Στις πέντε το απόγευμα έχουν σπάσει τα νεύρα της και δεν μπορεί να συγκρατήσει το κλάμα της. Μια ώρα αργότερα, δείχνει αποφασισμένη να φτάσει στο έγκλημα ή την αυτοκτονία. Η δοκιμασία της και η λύπη της καταβροχθίζουν κάθε προσπάθεια για λογικές σκέψεις και η φαντασία της αφηνιάζει.

Μέσα στην ταραχή της, άφησε να διαφύγουν από το νου της πολλές εναλλακτικές λύσεις που προσφέρονταν για την περίπτωση αυτή. Θα μπορούσε να τηλεφωνήσει η ίδια στον Τζων. Ακόμα καλύτερα, θα μπορούσε να τηλεφωνήσει στην Κάθριν ή σε μια άλλη φίλη της να πάνε σινεμά. Εξίσου ωραία ιδέα θα ήταν να φτιάξει μια πίτσα και να καλέσει δύο - τρεις γνωστούς της, να φάνε παρέα και να κουβεντιάσουν. Ναι ακόμη λύση θα ήταν να γράψει ένα ποίημα ή ένα γράμμα εκφράζοντας την απογοήτευσή της. Αν μάζευε λίγες μαργαρίτες απ' τον κήπο της και τις πρόσφερε στους γείτονές της, δε θα ήταν κι αυτό μια ωραία εναλλακτική λύση; Κι ακόμα, υπήρχε κάποια φίλη στο νοσοκομείο που θα μπορούσε να την επισκεφτεί. Εκείνο που θέλω να πω, είναι πολύ απλό: Τα προβλήματα μας έχουν πάντοτε περισσότερες από μία λύσεις.

Απειρες φορές έχω δει ανθρώπους να βουλιάζουν, πτημένοι, σ' ένα πρόβλημα που δεν ήθελαν με κανέναν τρόπο να το προσεγγίσουν από διαφορετική άποψη. Εκείνο που χρειάζεται δεν είναι τίποτε περισσότερο από την προσωπική αξιοπρέπεια και ελευθερία που απαιτούνται για να κατευθύνουμε τη δική μας ζωή. Ευτυχώς, η επιλογή είναι δική μας.

Υγιές είναι το άτομα που διαθέτει τις πιο βιώσιμες εναλλακτικές λύσεις για οποιαδήποτε σύγκρουση ανακύψει.

Όταν η αγάπη χάσει την ορμή της

Με το πέρασμα του χρόνου, καταντάμε να θεωρούμε ο ένας τον άλλον σαν κάτι δεδομένο, γλιστράμε στην καθημερινότητα και στον προγραμματισμό, κι όλα όσα κάποτε αποτελούσαν προκλητικές πράξεις και δραστηριότητες, παραχώρησαν τώρα τη θέση τους σε συμβατικότητες. Ό,τι και να πούμε, δεν είναι δικό μας λάθος· η αγάπη, δυστυχώς, φθείρεται εύκολα.

Έπειτα από μια πολύχρονη, στενή και οικεία σχέση, δεν είναι ασυνήθιστο να δεις δύο ανθρώπους να έχουν αντικαταστήσει το καινούργιο και το πρωτότυπο με την πρόβλεψη και τη σιγουριά. Ο αυθορμητισμός χάνεται και τη θέση του παίρνουν η συνήθεια και η ρουτίνα. Εκεί που κάποτε, το να είσαι με το συγκεκριμένο πρόσωπο ήταν μια κατάσταση φαντασίας και περιπέτειας, τώρα φαίνονται όλα μηχανικά και μονότονα. Ευτυχώς, όμως, η αγάπη βρίσκει πάλι τη φλόγα της με λίγη φρεσκάδα, πρωτοτυπία και έκπληξη.

Έχω μια φίλη που πολλοί τη θεωρούν μάλλον εκκεντρική αλλά το σημαντικό είναι ότι βρήκε πολλούς ειδικούς τρόπους να τη βλέπει ο άντρας της με ανανεωμένο ενδιαφέρον. Ονειρεύεται και οργανώνει πάντοτε διάφορα τρελά πράγματα, που προσθέτουν άρωμα στη ζωή τους· μπορεί να ζαφνιάσει τον άντρα της καθώς τον υποδέχεται στην πόρτα με ένα δελεαστικό νεγκλιζέ ή να τον φέρει μπροστά σε τετελεσμένα

γεγονότα, δείχνοντας ένα εξοφλημένο και χωρίς δικαίωμα ακύρωσης εισιτήριο για κάποια εξωτική κρουαζιέρα. Εκείνος αντιδρά πάντα μ' ένα ξέσπασμα θυμού, γρήγορα όμως τον κερδίζει η χαρά που προσφέρουν το ξάφνιασμα και η έκπληξη. Η σχέση αυτών των δύο ανθρώπων μένει πάντα ανθηρή. Γι' αυτούς, η μαγεία ποτέ δε χάθηκε, εξακολουθούν να τη δημιουργούν.

Να είμαστε ο εαυτός μας

Φαίνεται πως όλοι οι άλλοι ξέρουν τι είναι καλύτερο για μας. Ακούστε προσεκτικά και θα διαπιστώσετε ότι ένα μεγάλο μέρος της επικοινωνίας μεταξύ των ανθρώπων, αποτελούν οι συμβουλές που εκτοξεύονται προς κάθε κατεύθυνση. Μας δίνουν μαθήματα συμπεριφοράς, μας επιτιμούν, μας προειδοποιούν, μας κάνουν κηρύγματα. Μας λένε τι πρέπει να κάνουμε στη ζωή μας, πως να σκεφτόμαστε και ποιοι θα έπρεπε να είναι οι στόχοι μας. Καθημερινά, διασταυρωνόμαστε με διάφορα άτομα που προσπαθούν να μας εντυπωσιάσουν με ατράνταχτα στατιστικά στοιχεία, ώστε να δικαιώσουν τις δικές τους αντιλήψεις και να μας αναγκάσουν να ασπαστούμε το δικό τους τρόπο σκέψης.

Η πληροφόρηση έχει πάντα την αξία της αρκεί (α) να ξέρουμε πραγματικά την πηγή της και (β) να μη δεχόμαστε αβασάνιστα ότι οι απαντήσεις που δίνει κάποιος άλλος είναι σωστές για μας.

Είμαστε όλοι μοναδικοί, με διαφορετικές ανάγκες και τρόπο ζωής ο καθένας, με ιδιαίτερη προσέγγιση στην αγάπη και τη γνώση. Η ζωή

είναι δική μας και πρέπει να ανησυχούμε όταν οι άλλοι προσπαθούν να μας δειλιάσουν και να μας τη στερήσουν.

Ο τρόπος για να φτάσουμε στην αγάπη δεν είναι ένας και μοναδικός. Οι τρόποι για να εκδηλωθούν και να εκφραστούν η στοργή, η φροντίδα, η εκτίμηση και ο πλούτος της αγάπης, είναι τόσοι, όσοι και οι άνθρωποι που αγάπησαν στη ζωή τους.

Η ευτυχία μας βρίσκεται μέσα μας. Κατά καιρούς, θα χρειαστούμε τη συνεισφορά ή την ειδική καθοδήγηση άλλων, αλλά αυτό δεν πρέπει να κρατήσει ούτε στιγμή παραπάνω απ' όσο χρειάζεται ώσπου να ξαναβρούμε την ισορροπία μας και το θάρρος να συνεχίσουμε το δρόμο μας.

Η απώλεια

Μια από τις δεμελιώδεις παραμέτρους της αγάπης είναι η προθυμία για βαθύτερη ένωση μ' ένα άλλο πρόσωπο. Είναι εντελώς φυσική η επιθυμία ν' αποτελούμε ένα ουσιαστικό μέρος των ανθρώπων που αγαπάμε. Πιστεύουμε ότι μπορούμε να τους φέρουμε ευτυχία μόνο αν τους ξέρουμε «ψυχή Τε και σώματι».

Υπάρχει ένας ενδογενής κίνδυνος εδώ. Όταν καταλήγουμε σε μια ολοκληρωτική εμπλοκή μ' ένα άλλο πρόσωπο, μπορεί να χάσουμε τον εαυτό μας. Με μια τέτοια στάση, μειώνουμε τον εαυτό μας στα μάτια κάθε ανθρώπου που μας αγαπά. Γιατί, αν συγχωνεύσουμε ολοκληρωτικά την ταυτότητά μας με την ταυτότητα κάποιου άλλου, μοιάζει σαν να αρνούμαστε το παρελθόν μας και όλα όσα συναποτελούν αυτό που

είμαστε. Μια σχέση αγάπης λειτουργεί καλύτερα σαν ένα εδελοντικό σμίξιμο δύο χωριστών ατόμων. Μέσα από την αφοσίωση και το σεβασμό του ενός για τον άλλον, δημιουργούν μια νέα οντότητα, η οποία δεν είναι κανένας από τους δύο, αλλά μέρος και των δύο- η σχέση τους.

Οι νέες σχέσεις είναι πάντοτε εύθραυστες. Όσες επιβιώνουν φαίνονται είτε να γέρνουν ευλαβικά ή να τελειώνουν γερνώντας. Η διαφορά δείχνει να βρίσκεται σε δύο ανθρώπους που διατήρησαν την προσωπική τους ακεραιότητα και υπήρξαν πρόθυμοι να συνενώσουν τις προσπάθειες και τη μοναδικότητα τους, δίνοντας σχήμα και μορφή στην αγάπη τους.

Επιβάλλεται να παραιτηθούμε από κάποια πράγματα του εαυτού μας σε κάθε νέα σχέση, αλλά είναι λογικό να είμαστε πάντοτε προσεκτικοί ώστε να μη χάσουμε ολοκληρωτικά τον εαυτό μας στη διαδικασία αυτή.

Δε θα νικηθείτε ποτέ στην αγάπη, εκτός αν φανταστείτε ότι την κατανοήσατε απόλυτα

Μην ξεγελιέστε. Δεν υπάρχουν ειδήμονες στην αγάπη. Σπουδάζω την επιστήμη αυτή περισσότερο από είκοσι πέντε χρόνια κι ακόμα διστάζω να δώσω έστω και τον ορισμό της. Χρόνο με το χρόνο που ζω και αγωνίζομαι για την ιδέα αυτή, ανακαλύπτω νέες περίπλοκες πλευρές που με κρατούν μακριά από την αυταρέσκεια να ονομάζω τον εαυτό μου άνθρωπο της αγάπης. Εκείνοι που απαιτούν να δουν ολόκληρη την εικόνα ή τη βαθύτερη γραμμή της, θα παραμείνουν, σίγουρα, για πάντα απογοητευμένοι. Δεν είναι τόσο σημαντικό να έχουμε οριστικές απαντήσεις στην αγάπη. Εκείνο που προέχει είναι να συνεχίσουμε να

ερευνούμε. Θα ήταν τραγωδία να φτάσουμε στο τέλος της ζωής μας χωρίς να έχουμε κατανοήσει όλα όσα μπορούμε για την αγάπη. Γιατί, εγώ τουλάχιστο, νιώθω σίγουρος πως η ζωή μας, σε τελική ανάλυση, θα προσδιοριστεί από την αγάπη που δοκιμάσαμε.

Η αδιάκοπη ανάπτυξη και ωρίμανση μέσα στην αγάπη είναι ένα ευχάριστο και μυστικό ταξίδι, γεμάτο ενόραση, ενθουσιασμό και έκπληξη. Η τελική αποπληρωμή μπορεί να μη μας προσφέρει όλες τις απαντήσεις. Αξίζει όμως το ταξίδι.

Σαν βγεις στον πηγαιμό για την Ιθάκη να εύχεσαι να 'ναι μακρύς ο δρόμος γεμάτος πειρασμούς, γεμάτος Κύκλωπες...

Κι αν φτωχική τη βρεις, η Ιθάκη Δε σε γέλασε, τόσο σοφός που έγινες με τόση πείρα, ήδη θα το κατάλαβες οι Ιθάκες τι σημαίνουν.

Για ν' αγαπήσουμε, δεν είναι απαραίτητο να συμφωνούμε

Μολονότι είναι ουσιαστικό για την ίδια μας την ύπαρξη να ευχαριστούμε τους άλλους, αυτός ο σκοπός δεν πρέπει να είναι πρωταρχικός. Κανένας δεν μπορεί να ευχαριστεί τον καθένα όλη την ώρα. Μια τέτοια προσπάθεια θα κατέληγε στη νοσηρή κατάσταση όπου θ' αρχίζαμε να μετράμε την αξία μας με αριθμητικούς όρους, λογαριάζοντας πόσοι άνθρωποι μας επιδοκιμάζουν.

Μόνο όταν τρέφουμε ένα μεγάλο και βαθύ σεβασμό για τη μοναδικότητά μας, μπορούμε να επιβεβαιώνουμε τον εαυτό μας χωρίς καθένα φόβο για απόρριψη. Μέρος της μοναδικότητάς μας είναι και η απόκλιση της γνώμης και ο δικός μας τρόπος που βλέπουμε τον κόσμο.

Αν βρεθούν μπροστά μας κάποιοι οι οποίοι δεν αποδέχονται τον τρόπο που βλέπουμε και κρίνουμε εμείς τα πράγματα, δεν ήρθε να και η συντέλεια του κόσμου. Είναι εντελώς δυνατό για ώριμους ενήλικούς να διαφωνούν απόλυτα και παρ' όλα αυτά ν' αγαπιούνται. Στην πραγματικότητα, μια σχέση αγάπης δεν στηρίζεται υποχρεωτικά, στη σύμφωνη γνώμη. Η διαφωνία, στην ουσία, διευρύνει και πλουτίζει μια σχέση. Μακροπρόθεσμα, όταν υπερασπιζόμαστε αυτό που είμαστε και αυτό που πιστεύουμε ότι πρέπει να κάνουμε, κερδίζουμε το σεβασμό τόσο από τους άλλους όσο και από τον εαυτό μας.

Η αγάπη είναι μια στάση ζωής

Το πιο σημαντικό δεν είναι τι μας συμβαίνει, αλλά πως το αντιμετωπίζουμε. Ελάχιστα μπορούμε να ελέγξουμε όσα λένε και κάνουν οι άλλοι, τις καταστροφές που μπορεί να προκαλέσει η φύση και το γεγονός ότι θα γεράσουμε και θα πεθάνουμε. Διαθέτουμε, όμως, απεριόριστο έλεγχο στον τρόπο που δ' ανταποκριθούμε και δ' αντιμετωπίσουμε τις καταστάσεις αυτές.

Πρέπει όλοι να παραδεχτούμε πως είμαστε απόλυτα υπεύθυνοι για τις πεποιθήσεις, για τα πιστεύω μας, για τη στάση ζωής και για τη συμπεριφορά μας. Αν, για παράδειγμα, είμαστε άστοργοι, άκαρδοι, χωρίς την ανάγκη του έρωτα και της αγάπης, δεν είναι ότι η ζωή μας έπαιξε ένα άσχημο παιχνίδι· κατά κύριο λόγο, εμείς αποφασίσαμε, συνειδητά, ν' αφήσουμε την αγάπη έξω από τη ζωή μας. Είναι ευκολότερο να βλέπουμε τον εαυτό μας σαν θύματα μιας βάνουσης μοίρας, παρά ν' αποδεχόμαστε τη συμμετοχή μας στο πρόβλημα. Δεν ωφελεί, ωστόσο,

να φέρουμε ξανά την αγάπη στη ζωή μας αν δεν αναγνωρίσουμε ότι ήμασταν τουλάχιστο εν μέρει υπεύθυνοι για την απουσία της.

Οι Ζεν λένε κάτι σχετικό:

Τώρα που κάπκε ο στάβλος μου,

μπορώ να δω το φεγγάρι.

Η καταστροφή του στάβλου είναι τραγωδία ή πλεονέκτημα;

Σωστός είσαι αν νομίζεις ότι είσαι.

Η αγάπη είναι αθάνατη

Ο θάνατος είναι ο τελευταίος εξισωτής· τα εξομοιώνει όλα σε μια κοινή μοίρα. Εκείνο που μας ξεχωρίζει είναι η ανάμνηση που αφήνουμε πίσω μας.

Με συγκίνησε βαθύτατα η δήλωση που έκανε ένα από τα ανίγια μου όταν πέθανε ο πατέρας μου. Είπε με απλά λόγια και αποφασιστικό τρόπο: «Ο παππούς δεν είναι νεκρός. Δεν θα τον αφήσω να πεθάνει».

Μπορεί αυτά τα λόγια ν' ακούστηκαν από τα χείλη ενός μικρού παιδιού, αλλά δεν παύουν να είναι αληθινά. Όσο θα υπάρχει κάποιος που μας αγαπά, θα παραμένουμε ζωντανοί. Οι αναμνήσεις είναι εκείνες που μας κάνουν αδάνατους. Στην πραγματικότητα, η αγάπη επιβιώνει και πέρα από τις αναμνήσεις.

Ο φόβος μπροστά στην αγάπη

Ένας από τους μεγαλύτερους ανασταλτικούς παράγοντες της αγάπης, είναι ο φόβος. Ορισμένες φορές, μας κάνει όλους δειλούς. Μας αναγκάζει να παίρνουμε το σίγουρο δρόμο, να γλιστράμε από την υπευθυνότητα και τη δέσμευση, να κρυθόμαστε από τον εαυτό μας και τους άλλους. Εκεί, στον παράδεισο της ασφάλειας και της σιγουριάς, απομονώνουμε τον εαυτό μας από τα ίδια στοιχειώδη πράγματα που δίνουν στη ζωή χαρά και σημασία.

Η αντιμετώπιση των φόβων μας, Δε σημαίνει προφύλαξη από την ανάμιξή μας στη ζωή. Εκείνο που συμβαίνει είναι ότι προσπαθούμε ν' αναπτύξουμε ένα σκληρό εξωτερικό περίβλημα, αδιαπέραστο από τόν πόνο. Επιτρέποντας στον φόβο να προσδιορίζει την πορεία της ζωής μας, δεν κάνουμε τίποτε περισσότερο παρά ν' ακούμε μια μόνο από τις εσωτερικές φωνές μας. Όμως και οι άλλες φωνές αξίζει - και πρέπει- ν' ακουστούν. Μια από τις φωνές αυτές δεν παύει να επαναλαμβάνει ότι ο χειρότερος φόβος που αντιμετωπίζουμε, είναι μια ζωή στερημένη από αγάπη. Εκεί που η αγάπη υπάρχει και είναι δυνατή, η υπογία, η απογοήτευση και ο φόβος εκμηδενίζονται.

Είσαι επαρκής

Χρειάζεται προσοχή για να μην πέσουμε θύματα της ιδέας ότι δεν μας συμπαθούν επειδή είμαστε πάρα πολύ από το ένα πράγμα και όχι αρκετά από το άλλο. Είμαστε πολύ ωραία έτσι όπως είμαστε. Ζωή σημαίνει ποικιλία. Υπάρχουν στραπές ατόμων, για παράδειγμα, που

συμπαθούν τους υηλούς. Άλλοι που συμπαθούν τους κοντούς, και χιλιάδες άλλοι που δείχνουν προτίμηση στους μελαχρινούς ή ξανθούς ανθρώπους, στους αδύνατους ή χόντρους, στους σιωπηλούς ή ομιλητικούς τύπους κτλ. Όσο λιγότερο απολογητικοί γινόμαστε γι' αυτό που είμαστε, τόσο πιο σίγουροι θα νιώθουμε για την ανδεκτικότητα της αγάπης. Με υπομονή ανακαλύπτουμε εκείνους που μας συμπαθούν και μας περιβάλλουν με την εμπιστοσύνη τους. Οπότε, θα έχουμε μπροστά μας μια ολόκληρη ζωή απαλλαγμένη από τεχνάσματα και εξαπάτηση, και την ελευθερία να είμαστε αυτοί που είμαστε.

Η μοναξιά σαν πηγή αγάπης

Είναι απαραίτητο να θυμόμαστε ότι, ανεξάρτητα από το πόσοι άνθρωποι μας αγαπούν, πόσοι μας περιβάλλουν, ή πόσοι ενδιαφέρονται για την ευημερία μας, κατά μια έννοια, πολύ ρεαλιστική, είμαστε μόνοι. Κανένας, όσο στοργικός κι αν είναι, δεν μπορεί να καταλάβει απόλυτα και αληθινά του φόβους μας, τις ελπίδες μας, τα όνειρά μας. Παραμένουμε ξένοι ακόμα και απέναντι στον εαυτό μας και πάρα πολλοί περνάμε τη ζωή μας προσπαθώντας να καταλάβουμε ποιοι πραγματικά είμαστε.

Αυτή η αποξένωση μπορεί ν' αποτελέσει πηγή μεγάλης μοναξιάς, αλλά δεν είναι ανάγκη να συμβεί αυτό. Στην πραγματικότητα, η μοναξιά μας προσφέρει ένα τρόπο ν' αντιμετωπίσουμε τους φόβους μας μέσα από την αυτό-αποκάλυψη. Θα μάθουμε ποιοι είμαστε μόνο όταν βρεθούμε έτοιμοι και πρόθυμοι να σκάσουμε πολύ βαθιά στα εσωτερικά τοιχώματα του εαυτού μας. Οι άλλοι θα μάθουν ποιοι είμαστε μόνο όταν

εμείς βρούμε το θάρρος και τη θέληση να διακινδυνεύσουμε αποκαλύπτοντας τον εαυτό μας. Ένα τέτοιο καθήκον απέναντι στον εαυτό μας είναι δύσκολο, τρομακτικό και εξακολουθητικό.

Μέσα από την αποδοχή της μοναξιάς μας, μπορούμε ν' αρχίσουμε να ρίχνουμε μια ματιά στην αληθινή αξία της αγάπης και να δούμε γιατί δεν μπορούμε να ζήσουμε χωρίς αυτή.

Σταματήστε ν' αμφισβητείτε, αγαπήστε μόνο και θα έχετε λύσει το μυστήριο της αγάπης

Με κάτι τόσο περίπλοκο και αφομοιωτικό όπως η αγάπη, δεν είναι τυχαίο ότι κινούμαστε με την ανακριτική διαδικασία. Αυτό γίνεται ιδιαίτερα κατανοητό όταν νιώθουμε ότι η αγάπη, κατά κάποιο τρόπο, μας ξεγέλασε. Οι πληγές του εγώ επουλώνονται με βραδείς ρυθμούς, πολύ περισσότερο, μάλιστα, όταν παίρνουμε την ήττα και την αποτυχία μας σαν σημάδι αποστροφής, ότι είμαστε αντιπαθητικοί. Η αδιάκοπη ανάλυση κάθε ανθρώπου ή πράγματος που τα σχετίζουμε με την αγάπη, μας εμποδίζει να κάνουμε λογικές κρίσεις. Τελικά μας ακινητοποιεί και μας παραλύει. Στο γιατί, ποιον και πόσο αγαπάμε δεν έχει τίποτα να προσφέρει η μικροσκοπική εξέταση.

Μια αναγνώστριά μου, μου έγγραψε για να μου εξηγήσει το ερωτικό της πρόβλημα. Όσο περισσότερο χρόνο ξόδευε να αναλύσει και να προβλέγει την πιθανή πορεία της διευρυνόμενης σχέσης, τόσο πιο αδύνατο γινόταν γι' αυτήν να πάρει απόφαση. « Μήπως», κατέληγε στο γράμμα της, «θα έπρεπε να σταματήσω να ερωτώ και ν' αγαπήσω μόνο, μέσα στις απαντήσεις;» Ίσως.

Οι προτεραιότητες της αγάπης

Ένας εύστοχος τρόπος να προσδιορίζουμε πόσο πραγματικά ενδιαφερόμαστε για κάποιους άλλους, είναι να διακρίνουμε πόσο υψηλά στον κατάλογο των προτεραιοτήτων μας βρίσκονται η ευτυχία και η ευημερία τους. Ίσως αυτό να φαίνεται μηχανικό και αυθαίρετο, αλλά είναι ένας απλός και υπεύθυνος δείκτης για το μέτρημα της αγάπης.

Όλοι έχουμε προσωπικές προτεραιότητες, συνειδητές και υποσυνείδητες. Αυτό φαίνεται καλύτερα όταν καταμερίζουμε το χρόνο μας στις κοινωνικές επιλογές που κάνουμε. Για παράδειγμα, πόσες φορές και πότε τοποθετούμε τις ανάγκες και τις επιθυμίες μας πάνω από τις ανάγκες και τις επιθυμίες των ανθρώπων που αγαπάμε; Μήπως η επιθυμία του προσώπου που αγαπάμε να παραβρεθεί σε μια δεξίωση είναι πιο σημαντική από την δική μας επιθυμία να παρακολουθήσουμε έναν ποδοσφαιρικό αγώνα, ή να πάμε σε μια συναυλία; Υποχρεώνουμε τους ανθρώπους που αγαπάμε να μας περιμένουν επειδή πιστεύουμε ότι ο δικός μας χρόνος έχει μεγαλύτερη αξία; Πόσο πρόθυμοι είμαστε να αναστείλουμε τις επιθυμίες μας και να ανακατατάξουμε τις προτεραιότητες μας για τη δική τους ευτυχία;

Αυτό δε σημαίνει ότι θα αναπροσδιορίζουμε αδιάκοπα τη ζωή μας για λογαριασμό των άλλων. Σημαίνει, όμως, ότι μπορούμε να κρίνουμε καλύτερα πόσο εκτιμούμε μια σχέση αγάπης, ρίχνοντας μια ειλικρινή ματιά στις συμπεριφορικές μας προτεραιότητες.

Ένας υγιής όρος για χωρίς όρους αγάπη

Ακούμε πάντοτε για αγάπη χωρίς όρους. Είναι πολύ συνηθισμένο να βεβαιώνουμε τους άλλους ότι τους αγαπούμε «χωρίς όρους». Σύντομα, όμως, διαπιστώνουμε ότι είναι δύσκολο ν' ανταποκριθούμε σε μια κατάσταση αγάπης χωρίς όρους. Στην πραγματικότητα, υπάρχει τουλάχιστο ένας υποχρεωτικός όρος για κάποιο πρόσωπο που αγαπούμε, κι ο όρος αυτός είναι ότι το άλλο πρόσωπο πρέπει να συνεχίσει ν' αναπτύσσεται σαν άτομο χωριστά από εμάς. Αν νιώσουμε, έστω και για μια στιγμή, ότι εμποδίζουμε κάποιον από την ανάπτυξη και την ωρίμανση, πρέπει αμέσως και προσεκτικά να εξετάσουμε την κατάσταση της αγάπης μας. Όχι μόνο είναι απαραίτητο να σεβόμαστε την ανάγκη για ανάπτυξη των ανθρώπων που αγαπούμε, αλλά και να την ενθαρρύνουμε, ακόμα και αν διαγράφεται κίνδυνος να τους χάσουμε. Φαίνεται ειρωνικό, αλλά είναι η πραγματική αλήθεια: η μοναδική ελπίδα για ν' αναπτυχθούν μαζί τα άτομα, είναι πρώτα απ' όλα να συνεχίσουν ν' αναπτύσσονται χωριστά.

Κάνουμε μεγάλο λάθος αν νομίζουμε ότι για να συντηρήσουν δύο άνθρωποι την αγάπη τους και τον έρωτά τους, πρέπει να συγχωνευθούν σε έναν. Είναι μια ευχάριστη εικόνα να καθόμαστε μαζί, μπροστά στο αναμμένο τζάκι. Αυτό, όμως, διαρκεί μέχρι να καούν τα ξύλα, γιατί, μετά, κανένας δε φαίνεται και τόσο πρόθυμος να πάρει την πρωτοβουλία για τον ανεφοδιασμό σε καύσιμα. Όταν όμως αποτολμήσουμε την πρωτοβουλία αυτή, επιστρέφουμε στο τζάκι που καίει πιο δυνατά και προσφέρει περισσότερη ζεστασιά και στους δύο μας.

Εμπιστοσύνη

Η εμπιστοσύνη είναι μια από τις βασικές ιδιότητες της αγάπης. Έχουμε ανάγκη να νιώθουμε πως είμαστε ασφαλείς, ότι κάποιος φροντίζει για την υγεία μας και θέλουν να μεγαλώσουμε και να ωριμάσουμε. Επιθυμούμε βαθιά μέσα μας να ξέρουμε και να πιστεύουμε ότι οι άνθρωποι που μας περιβάλλουν, μας υποστηρίζουν. Μέχρι να λάβουμε το μήνυμα αυτό από τους άλλους, αντιμετωπίζουμε επιφυλακτικά την επιρροή τους και με τη σειρά μας, ενδιαφερόμαστε λιγότερο για τη δική τους κατάσταση.

Πάντοτε δοκιμάζουμε τους ανθρώπους για να βεβαιωθούμε αν μας αγαπούν πραγματικά. Τους παρακολουθούμε αδιάκοπα για να διαπιστώσουμε αν νοιάζονται για μας, αν δίνονται ελεύθερα ή είναι συγκρατημένοι, αν μας ακούνε με την καρδιά και το νου τους, αν μοιράζονται την ευτυχία μας ή την αντιμετωπίζουν σαν απειλή, αν είναι αποφασισμένοι να σταθούν δίπλα μας όταν τους χρειαστούμε ή αν θα μας εγκαταλείψουν με τα πρώτα σύννεφα κάποιας σύγκρουσης. Όταν βεβαιωθούμε για την αγάπη τους, όλα πλέον είναι δυνατά. Αποκτούμε το θάρρος να ωριμάσουμε και να τολμήσουμε πέρα από τους φανταστικούς περιορισμούς μας. Βρίσκουμε τη δύναμη να ξεπεράσουμε τους φόβους μας και να διασπάσουμε τον κλοιό των αυτοκαταστρεπτικών συνηθειών. Ανακαλύπτουμε το δικό μας δρόμο κι εγκαταλείπουμε τη γκρίνια, τα παράπονα και τα απωθημένα συναισθήματα. Όλα αυτά τα μικρά θαύματα είναι πιθανά, όταν η αγάπη περιβάλλεται από εμπιστοσύνη και σιγουριά.

Όταν η αγάπη χρειάζεται βοήθεια

Όλοι γαλουχηθήκαμε με το μύθο της ρομαντικής αγάπης όπου, στο τέλος της ιστορίας, οι εραστές πέφτουν ο ένας στην αγκαλιά του άλλου, τελειώνουν όλα τα βάσανα, οι αγωνίες και οι συγκρούσεις, και ζούν αιώνια ευτυχισμένοι. Οι δύο έγιναν τώρα ένα, αχώριστοι και τέλειοι μέσα στην αιωνιότητα.

Πάνω σε αυτό τον καμβά πλέκεται το σύνδρομο «κι έζησαν για πάντα ευτυχισμένοι», που μας κάνει να θαυμάζουμε την εκστατική πλευρά του πάθους και του ρομάντζου και να παραμελούμε την πρακτική, υπομονετική και πιο αρνητική πλευρά της καθημερινής ζωής. Έτσι, περνούν τα χρόνια και βρίσκουμε ξαφνικά τον εαυτό μας να στρέφει τη ματιά του πίσω στα περασμένα, στο θαύμα που χάθηκε, και να φορτώνουμε ο ένας τον άλλον με αδιανόητες και ακατόρθωτες προσδοκίες για κάποια νεφελώδη τελειότητα.

Ο καταναγκασμός να αλλάξουμε αυτούς που αγαπάμε

Σχεδόν πάντοτε βρίσκουμε ελαττώματα και σφάλματα σε αυτούς που αγαπάμε. Νομίζουμε ότι αν μπορούσαν να είναι περισσότερο από το ένα πράγμα και λιγότερο από το άλλο, περισσότερο σαν αυτό εδώ και λιγότερο σαν εκείνο, τότε ο έρωτάς μας και η αγάπη μας θα εκπληρώνονταν απόλυτα. Αυτό αληθεύει ακόμα και όταν ένα μέρος του προβλήματος πηγάζει από τις ίδιες τις αδυναμίες και τις ιδιοτροπίες μας, από τις δικές μας περίεργες διαθέσεις, ή πολύ απλά, από τη δική μας κουταμάρα.

Ένα από τα χαρακτηριστικότερα γράμματα ανάμεσα σε αυτά που μου στέλνουν οι αναγνώστες μου, ανήκει σε μια γυναίκα η οποία ήταν αποφασισμένη να αλλάξει τον άνδρα της ακόμα και πριν τον παντρευτεί). Έπειτα από πολλά χρόνια που κύλησαν με γκρίνιες, απειλές και σκληρές προσπάθειες να πλάσει και να διαμορφώσει τον άντρα της στα δικά της καλούπια, πέτυχε τελικά αυτό που ήθελε. Επιτέλους, ο άνθρωπος αυτός, είχε γίνει όπως ακριβώς τον ήθελε εκείνη. Τώρα, όμως, αντιμετώπιζε ένα καινούργιο πρόβλημα. Παραπονιόταν ότι ο άντρας αυτός δεν ήταν πια ο άνθρωπος που είχε παντρευτεί.

Δώρο αγάπης

Η αγάπη απονέμεται πάντα σαν δώρο, ελεύθερα, πρόθυμα, απροσδόκητα. Προσφέρεται ακόμα και όταν οι άλλοι δεν την αναγνωρίζουν και δεν την εκτιμούν. Δεν αγαπάμε για να μας αγαπήσουν, αγαπάμε γιατί έτσι νιώθουμε.

Εκπαίδευση για την αγάπη

Πρόσφατα, άκουσα έναν επαγγελματία εκπαιδευτικό να αναλύει τις αδυναμίες τις ασθένειες του εκαπιδευτικού μας συστήματος. Έστρεφε τα σχόλιά του προς τους νεαρούς φοιτητές, την πρόκληση που έπρεπε να αντιμετωπίσουν για τις απαιτήσεις του αυριανού κόσμου. Όσα έλεγε δεν ήταν παράλογα, όμως αφήναν ασυμπλήρωτη την εικόνα και εμένα ειδικά, με άφηναν με ένα αίσθημα απόγνωσης και θλίψης. Αναπτύσσοντας το θέμα του είπε ότι ποσοτικά, η γνώση διπλασιαζόταν να αντιμετωπίσουν την εξέλιξη αυτή. Δυστυχώς, παρέλειψε να πει ότι οι

αυριανοί ενήλικοι, περισσότερο από ότι δήποτε άλλο, θα χρειαστεί να μάθουν να είναι άνθρωποι στοργικοί, πλάσματα της αγάπης. Παρέλειψε, επίσης να τονίσει την ανάγκη να καλλιεργήσουμε την ευαισθησία, την υπευθυνότητα, τη δέσμευσή μας απέναντι στους συνανθρώπους και το περιβάλλον μας.

Έχω την εντύπωση πως αν η γνώση μας παλιώνει τόσο γρήγορα, σε ένα μεγάλο τμήμα της θα είναι παροδική. Ίσως θα έπρεπε να πούμε στα παιδιά μας ότι δεν είναι το σύνολο της γνώσης που ξεπερνιέται και απαρχαιώνεται μέσα σε μια νύχτα ότι υπάρχουν σταθερές αλήθειες που υπερβαίνουν τα βιβλία μας και τις μεταβαλλόμενες πεποιθήσεις μας. Δεν λέω να μη διδάσκονται οι τελευταίες εξελίξεις της Τεχνολογίας και οι τρόποι επαγγελματικής επιτυχίας, αλλά κοντά σε αυτά να υπάρχει η βασική διδασκαλία της καλοσύνης, της ευγένειας, της φροντίδας, της πνευματικότητας και της αγάπης. Αυτές είναι σταθερές και αναλλοίωτες αλήθειες, θεμελιώδεις για την ανθρώπινη επιβίωση, όπως και για την Τεχνική επιτυχία, ακόμα και στον σημερινό, ραγδαία μεταβαλλόμενο κόσμο μας.

Επίγνωση των μεταβαλλόμενων ρόλων μας

Όταν μεγάλωσα, οι ρόλοι των φύλων (προς βλάβη, ίσως και των δύο) περιγράφονταν ολοκάθαρα. Η κοινωνία ήταν έτσι διαμορφωμένη εκείνη την εποχή, που ήταν ευκολότερο για τον καθένα να παίζει τους αναμενόμενους ρόλους παρά να τους προκαλέσει και να τους αμφισβητήσει. Το αρσενικό ήταν ο επιτιδόμενος, ο κουβαλκπτής του σπιτιού, ο προστάτης, ο γυγχρός. Το θηλυκό ήταν ενδοτικό και

ανυπεράσπιστο ενώ ταυτόχρονα έπρεπε να προσφέρει στοργή και φροντίδα για όλους τους άλλους. Οποιαδήποτε παρέκκλιση από αυτούς τους καθορισμένους ρόλους, οδηγούσε σε επικίνδυνους ρόλους.

Ελάχιστοι αμφισβητούσαν αυτούς τους ρόλους, μολονότι ορισμένοι δεν ένιωθαν και τόσο άνετα, αφού ήταν τόσο ευκρινώς καθορισμένοι και απόλυτα αποδεκτοί, ώστε ακόμα και τα ψυχολογικά τεστ γίνονταν πάνω στην γραμμή αυτών των προκαταλήψεων. Σύμφωνα με την κλίμακα αυτή - αρσενικότητας - θυληκότητας - οι άντρες θα έλεγαν ότι προτιμούσαν το μπέιζμπολ παρά να παίζουν με τα παιδιά. Οι γυναίκες, πάλι ήταν αναμενόμενο να δηλώσουν ότι θα ένιωθαν πιο ευχαριστημένες με μια νέα συνταγή μαγειρικής, παρά χρησιμοποιώντας ένα σφυρί. Από τους άντρες δε θα περίμενε κανείς να ακούσει ότι απολάμβαναν την όπερα, το μπαλέτο ή ένα καλί βιβλίο, ενώ οι γυναίκες δεν θα έπρεπε να εκφράσουν ή να εκδηλώσουν οποιοδήποτε ενδιαφέρον για αθλήματα όπως η άρση βαρών και το μπάσκετ και, βέβαια, για ομαδικούς συναγωνισμούς.

Τέτοιες προβληματικές και ξεπερασμένες ιδέες δεν άντεζαν στον αναλυτικό έλεγχο μιας ώριμης και φωτισμένης κοινωνίας. Και όσο περισσότερο περνούν από το εργαστήριο του κοινωνικού ελέγχου, τόσο πιο ακατανόητες και αναξιόπιστες γίνονται. Γιατί οι άντρες δεν πρέπει να κλαίνε, να μαγειρεύουν, να απολαμβάνουν την όπερα; Γιατί οι γυναίκες να μην αναλαμβάνουν την οικονομία του σπιτιού, να σηκώνουν βάρη και να απολαμβάνουν το μπέιζμπολ;

Η αγάπη αδιαφορεί για τους ρόλους, ενθαρρύνει τόσο τους άντρες όσο και τις γυναίκες να ανακαλύψουν τις φυσικές τους ανάγκες, να βρουν τον πραγματικό εαυτό τους και να εκφράσουν τη μοναδικότητά τους σαν ανθρώπινα πλάσματα. Από μια τέτοια στάση επωφελούνται όλοι, όχι μόνο γιατί έχουν μεγαλύτερη ελευθερία, αλλά και γιατί η αγάπη ανυψώνεται σε ένα πιο φωτισμένο επίπεδο.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ανδρουλιδάκη - Δημητριάδη Ισμήνη, Κατευθυντήριες αρχές του σύγχρονου γάμου. Εκδόσεις Αντ. Ν Σάκκουλα, Αθήνα 1989

Adler A. What Life should mean to you (μετάφραση Ευάγγελος Γραμμένος) Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977

Ανδριακόπουλος Νικόλαος Π. Πραγματεία περί γάμου

Gullota Guelielmo Κωμωδίες και δράματα του γάμου

Γιανναράς Χρήστος, Έρωσ και γάμος. Εκδ. «Δωδώνη» Αθήνα 1972
Δουλκέρη, Τέσσα. Η συμμετοχή της Ελληνίδας στην οικογένεια και στην εργασία.

Εργαστήριο Διερεύνησης Ανθρώπινων σχέσεων. Robin Skynner - John Cleese, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ Η σύγχρονη Οδύσσεια, Εκδ. Κέδρος Αθήνα 1989

Ελληνική Εταιρία Ψυχικής Υγιεινής και Νεροψυχιατρικής του Παιδιού, ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ, Ψυχοκοινωνικές - Ψυχοθεραπευτικές προσεγγίσεις
Επιμέλεια Α. Καλατζή -AZIZI- Ν. ΠΑΡΙΤΣΗΣ, Εκδ. Ελληνικά Γράμματα.

Eysenck Hans. Πως να πετύχετε στο γάμο σας (μετάφραση Ζ. Νικολάου)
Εκδ. Αλκυών. Αθήνα 1987

Ζουράρι Γεώργιος, Έρωσ - Εκλογή συζύγου - Γάμος Εκδ. οίκος
«ΜΕΛΙΣΣΑ» Αθήνα

Καλσάζος Γεώργιος, Σκέπτεσαι το γάμο; Εκδ. Φωτοδότες

Krishnamurti J. The first and last Freedom (μετάφραση Ευάγγελος
Γραμμένος) Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977.

Καβανάς Ανανίας, Μπορεί να υπάρξει.....ευτυχισμένος γάμος.

Κατάκη Χάρης, Οι τρεις ταυτότητες της Ελληνικής οικογένειας Εκδόσεις
Κέδρος, Αθήνα 1984

Cayse Edgar, Γάμος και οικογένεια Εκδ. Βουλούκου Αθήνα 1985

Comfort Alex, Το σεξ στην κοινωνία

Κουνουγέρη Μανωλεδάκη Έφη. Το οικογενειακό δίκαιο στην πράξη
Εκδόσεις Σάκκουλα Θεσ/νίκη 1988

Κουμάντος Γιώργος, Παραδόσεις Οικογενειακού δικαίου. Τόμοι 1-2
Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π ΣΑΚΚΟΥΛΑ, ΑΘΗΝΑ 1984

Λιαρομμάτης Ιάκωβος, Προβλήματα της συγχρόνου οικογένειας

Lechler Alfred Η ευτυχία του Χριστιανικού γάμου

Russell B. Marriage and morals (μετάφραση Ευάγγελου Γραμμένου), Εκδ.
Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977.

Λιαρομμάτης Ιάκωβος, Προβλήματα της συγχρόνου οικογένειας

Lechler Alfred Η ευτυχία του Χριστιανικού γάμου

Russell B. Marriage and morals (μετάφραση Ευάγγελου Γραμμένου), Εκδ.
Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977.

Μπουσκάλια Λεό, «Γεννημένοι για την αγάπη» Εκδ. Γλάρος

Μπερκιρ Μυλντοροφ Σεξουαλικότητα και δηλυκότητα Εκδ. καστανιώτη

Μιχαλόπουλος, Ανδρέα, Ηλία, Κοινωνιολογική και φιλοσοφική ανάλυσις
τους γάμου, Αθήνα 1969

Μαντζουνέας Ευάγγελος κ. Γάμος - το δίκαιο του γάμου Αθήνα 1988

Μπεσινάτος Γιώργος Αθ. Ο Γάμος, άλλοτε και τώρα. Εδώ και Αλλού
Αθήνα 1979

Μαρκόπουλος Νίκος Δ. Έρωτας, Αγάπη, Γάμος Εκδ. Ευρωεκδοτική
Αθήνα 1990

Μπούμης Παναγιώτης Θ. Ο κανονικός γάμος (θέσεις και προϋποθέσεις)
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστ. Αθηνών ,Αθήνα 1990

Μπεσίλα - Βητα Ευριδίκη., Η συνταγματική κατοχύρωση των
δικαιωμάτων σύναγης γάμου και ίδρυσης οικογένειας. Εκδόσεις Αντ.
Ν Σάκκουλα Αθήνα - Κομοτηνή 1989

MICHEL A Κοινωνιολογία της οικογένειας και του γάμου

Μπέης, Κώστας Ε. Η κρίση της νεοελληνικής κοινωνίας

Μπωβουαρ Σ, Το δεύτερο φύλο, Εκδόσεις Γλάρος, Copyright 1952

Ο Θεσμός του γάμου και η προσαρμογή του νέου ζευγαριού στον έγγαμο βίο

Marcuse H, Eros and civilisation (μετάφραση Ε. Γραμμένος) Εκδόσεις Μπουκουμάνη, Αθήνα 1977.

Dowling Colette Το σύνδρομο της σταχτοπούτας. Εκδόσεις Γλάρος

Dreikurs Rudolf Η πρόκληση του γάμου Εκδ. Κέδρος

Debay A. Φιλοσοφία του γάμου

Νίκας Σωκράτης Γάμος (Αγάπη - Ελευθερία - Δημοκρατία)

Ξηροτύρης Ιωάννης ,Προβλήματα και αντιθέσεις στο Γάμο Θεσσαλονίκη 1961

Ο' NEIL NENA - Ο' NEIL GEORGE Ανοιχτός γάμος. Ναι καινούργια προοπτική στις σχέσεις των δύο φύλων

Παυλόπουλος Λεων. Η αλύτρωτοι σύζυγοι. Έρωτας-γάμος-Διαζύγιο

Πατρώνης Γεώργιος, Ο γάμος στη θεολογία και στη ζωή

Πάλλης Αθανάσιος Δ. Ο γάμος εξεταζόμενος υπό πάσας αυτού τας απόψεις

Παπασταύρου, Αριστ. Ο πρατήριο γάμος

Πιντέρης Γιώργος 1. Αντιμετωπίζοντας τον χωρισμό Αθήνα 1982

Εσύ τα δικαιώματά σου και οι άλλοι Αθήνα 1983

Συντροφικότητα α λα Ελληνικά Αθήνα 1984

Συντροφικότητα και αυτονομία Αθήνα 1983

Έρωτας, Αγάπη και Εξάρτηση Αθήνα 1993

Διαλέγοντας Σύντροφο Αθήνα 1995, Εκδόσεις Θυμάρι

Ραππνερ Γιοζεφ. Ο νευρικός άνθρωπος Εκδ. Μπουκουμάνη Αθήνα 1969

Τρωϊανός Σπυρ. Το εκκλησιαστικόν δίκαιο του γάμου, Αθήνα 1982

Τζίκα Ερασμία, Ο γάμος ως δεσμός και δεσμός, Αθήνα 1975

Φίλιας Αντώνης Παραδοσιακός Γάμος Πάτρα 1983

Fromm E. The art of loving (μετάφραση Ευάγγελος Γραμμένος) Εκδ.
Μπουκουμάνη Αθήνα 1977

Χαλατσάς Γιώργη., Γάμος α λα Ελληνικά

Χριστοδουλιάς Πέτρος Δ. (Αρχιμανδρίτης) Ο γάμος, το μυστήριο τούτο
μέγα εστίν Εκδ. Ζωή Αθήνα 1984

Χουρδάκη Μαρία. Οικογενειακή ψυχολογία Εκδ. ΓΡΗΓΟΡΗ Αθήνα 1982

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Garfield, P Creative Dreaming New York, Ballantine Books, 1974
- Satir, V. Peoplemaking California, Science and Behavior Books, Inc. 1972
- Minuchin, S. Families and family therapy, Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1974
- Ables, B & Brandsma, J Therapy for Couples. San Fransisco, California, Jossey-Bass , Inc. 1977
- Berne, E. Games People Play. Nev York, Grove Press Inc. 1967
- Berne, Eric. What do you say after you say hello? Corgi Books, California, 1972
- Jan Trost, Married and unmarried cohabitation: The case of Sweden with some comparisons, Journal of marriage and the family, 1975
- M. Loree, Les Femmes dans la publicite, σε A. Michel, femmes. Sexisme et Societes, Paris, PUF 1977
- Jetse Sprey. The family as a system in comflict, Journal of Marriage and the family, Νοέμβριος 1969 τόμος 31
- Levi Strauss, Les systemes elememtaires de la parente, Paris, La Haye, Mouton, 1967
- R. Blokk and D. Wolfe, Husbands and Wives, The free Press of Glencoe, 1960.

A, Michel, Working wives and family interaction, The International Journal of Comparative Sociology, Ιούνιος 1970, τόμος XI

Hyman Rodman, Marital power in France, Greece, Yugoslavia and the United States, Journal of Marriage and family, 29 Μάιος 1967

Alvin Gaidner, The norm of reciprocity : a preliminary statement, American Sociological Review, 25 (Απρίλιος 1960) που συνόμισε ο J. Scanzoni στο family production, consumption and interpersonal behavior, Occasional Paper Series, No 2 Mc Cahan Foundation 1969

David Heer, Dominance and the working wives, Social forces Μάιος 1968 (No 4)

E. Burges and P. Wallin, Engagement and Marriage. Philadelphia, Lippincot 1953

Robert Winch, The modern Family, New York, Holt, Pinehart 1965

W. Waller and R. Hill. The family: a dynamic intertetation, New York, Holt, Rinehart and Winstonv 1951

Rhona Rapoport, The transition from engagement to marriage. Acta Sociologica, 1964, τόμος 8 τεύχος 1-2

C Kirkpartick, the family as proces and institution , New York Ronald Press Company 1955

Βιβλιοθήκες

- Δημοτική Βιβλιοθήκη Αγρινίου
- Δημοτική βιβλιοθήκη Πάτρας
- Δημοτική βιβλιοθήκη Πειραιά
- Βιβλιοθήκη βουλής
- Στατιστική υπηρεσία

